JOHN GRIMES

DICȚIONAR DE FILOZOFIE INDIANĂ

HUMANITAS

JOHN GRIMES și-a obținut doctoratul în filozofie la Radhakrishnan Institute for Advanced Study in Philosophy de la University of Madras. A colaborat la mai multe periodice savante și este autorul lucrărilor *Advaita Vedanta and the Problem of Religious Language*, *The Seven Great Untenables* și *Quest for Certainty*.

Scanned with OKEN Scanner

JOHN GRIMES

DICȚIONAR DE FILOZOFIE INDIANĂ

Traducere din engleză de
LILIANA DONOSE SAMUELSSON

Control științific și Cuvînt înainte de
RADU BERCEA

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Scanned with OKEN Scanner

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
GRIMES, JOHN
Dicționar de filozofie indiană / John Grimes, trad.: Liliana Donose-Samuelsson. – București: Humanitas, 1999
336 p.; 20 cm.
Tit. orig. (eng): A Concise Dictionary of Indian Philosophy.
ISBN 973–28–0811–X

14(540)(038)=135.1

JOHN GRIMES
A CONCISE DICTIONARY OF INDIAN PHILOSOPHY
Sanskrit Terms Defined in English
State University of New York Press
© 1989 State University of New York

© HUMANITAS, 1999, pentru prezenta versiune românească

ISBN 973–28–0811–X

Scanned with OKEN Scanner

Cuvînt înainte

Volumul de faţă, aşa cum aflăm din „Prefaţa" autorului, se doreşte a fi o introducere „în acelaşi timp de bază şi cuprinzătoare" în filozofia indiană, o lucrare care „nu se adresează în primul rînd cunoscătorilor de sanskrită". Invitînd cititorul să aprecieze singur meritele cărţii, ne propunem să discutăm ce anume înţelege John Grimes prin *Dicţionar de filozofie indiană*.

Deşi în versiunea originală apare şi subtitlul restrictiv *Sanskrit Terms Defined in English*, dicţionarul include de asemenea termeni din limba *pāli*, aparţinînd Buddhismului Hīnayāna, şi din limba *tamilă*, referitori la cultul lui Viṣṇu şi la şcoala Viśiṣṭādvaita din sudul dravidian al Indiei. Apoi, nelimitîndu-se la definiţii, majoritatea rubricilor rezumă doctrine, exemplifică abundent, dau citate celebre, introduc nu numai termeni, ci şi nume de autori sau de opere. Mai curînd decît un simplu *dicţionar* (care în titlul original este şi „concis"), lucrarea reprezintă de fapt un *compendiu* de filozofie indiană. În sfîrşit, merită luată în discuţie însăşi accepţia termenului de „filozofie", chestiune în care *Dicţionarul* se conformează cu fidelitate spiritului indian. A discuta ceea ce înţelege John Grimes prin filozofie indiană este totuna cu a trece în revistă principalele caracteristici ale acesteia.

În primul rînd, ceea ce limbile europene desemnează la modul general prin „filozofie" este exprimat în sanskrită printr-un număr de termeni particulari, dintre care cei mai importanţi sînt: *mata* (opinie), *vāda* (discurs, teorie), *darśana* (punct de vedere), *parīkṣā* (examinare), *anvīkṣikī* (investigaţie), *nyāya* (logică), *tarka* (argumentaţie), de unde şi *tarka-vidyā* (ştiinţa argumentaţiei).

În al doilea rînd, domenii şi discipline cărora tradiţia europeană le conferă un statut propriu interferează, în India, cu ceea ce este *stricto sensu* filozofie. Cea mai notabilă, în acest sens, este permanenta împletire a filozofiei cu religia. Astfel, a separa tranşant filozofia de miturile şi ritualismul vedic, sau de legendele şi cultele hinduiste, este o operaţie inadecvată specificului culturii indiene. Metafizica pură capătă frecvent o coloratură teistă, iar devoţiunea şi mistica merg mînă în mînă cu austeritatea gîndirii speculative. Filozofia poate evolua în religie, religia poate evolua în filozofie.

Scanned with OKEN Scanner

Această împletire cu religia dă seama de orientarea soteriologică a tuturor filozofiilor Indiei. Suferința este indisociabilă de existență, mai bine spus de *existențe*, în virtutea concepției panindiene a transmigrației (*saṁsāra*), conform căreia actele (*karman*) dintr-o viață determină, în mod inexorabil și reiterat, renașterea într-o altă viață. Astfel, oricare formă de cunoaștere va avea drept ultim scop eliberarea, mîntuirea (*mokṣa*, *mukti*). Cele mai subtile demersuri intelectuale, cele mai elaborate construcții teoretice trebuie să ducă în cele din urmă la desprinderea de tribulațiile condiției mundane, relative, fenomenale, adică la experiența Absolutului, fie el realitatea supremă sau divinitatea supremă.

Dar acest punct, chiar dacă principalul, nu este singurul în care filozofia Indiei și filozofia Europei nu sînt nici similare, nici coextensive. Tradiția autohtonă pune pe lista școlilor filozofice domenii ca gramatica, alchimia sau textele epice, la care indologia modernă adaugă, ca relevante filozofic, tratatele de medicină, de matematică, de știința guvernării, de erotologie etc.

O caracteristică esențială a discursului filozofic indian este formula *dialectică*: în *Vede* apar — ca un *primum movens* al gîndirii speculative — întrebări impersonale, unele rămase fără răspuns, despre originea și alcătuirea Universului; în *Upanișade*, maestrul dialoghează cu discipolul; în scrierile buddhiste, călugărul Nāgasena răspunde regelui Milinda, iar Buddha însuși vorbește adepților săi. În perioada clasică, dialogul nu mai este personalizat, ci este o abstractă succesiune de asertțiuni, obiecții și contraobiecții, urmată de o concluzie. Interlocutorii lipsiți de identitate ai opiniilor ce se confruntă sînt exponenții unor școli rivale sau, la fel de bine, ai diverselor ramuri ale aceleiași școli.

O altă caracteristică, la fel de importantă, este formula *comentariului*, de o amploare neegalată probabil în alte culturi. Întotdeauna există o expresie originară a spiritului, fondatoare de valori imuabile care se cer lămurite, puse în lumină; mai multe lumini asupra unui unic obiect al gîndirii nu reprezintă o contradicție, ci procesul de explorare continuă a acelorași adevăruri inepuizabile. *Brāhmaṇele* comentează luxuriant cosmogonia și sacrificiul vedic, așa cum doctorii școlii Vedānta, de exemplu, vor comenta *Upanișadele*, *Bhagavad-gītā* și *Brahma-sūtra*. Fiecare școală are un text de bază, redactat fie în *sūtra*, formule aforistice de o lapidaritate extremă, fie în *kārikā*, distihuri de o mai mare fluență și inteligibilitate. Textul de bază nu se poate lipsi de comentariul prim (*bhāṣya*), compus în forma dialectică deja amintită, urmat la rîndul său de un comentariu la comentariu (*ṭīkā*), căruia i se pot adăuga supracomentarii. Tipologia și titulatura comentariilor cunosc de altfel o mare diversitate: glose (*vṛtti*), adnotări (*vārttika*), „elucidări" (*dīpikā*, *uddyota*) etc.

Scanned with OKEN Scanner

Ca orice filozofie, şi cea indiană presupune un vocabular propriu, termeni abstracţi, cuvinte supuse maximei conceptualizări. În direcţia aceasta, resursele limbii sanskrite sînt cu totul excepţionale. *Vedele* conţin o pre- sau protofilozofie exprimată în limbaj simbolic: aici concretul imaginilor posedă nebănuite valenţe abstracte, conferind cuvintelor care le desemnează o reală relevanţă speculativă. Pe aceeaşi linie, vechile *Upanişade* vor schiţa primele elemente de vocabular propriu-zis filozofic. Mai tîrziu, extrema productivitate a compunerii şi a derivării în sanskrită a făcut posibilă constituirea unei terminologii filozofice de o bogăţie şi complexitate fără limite.

În secolul IV î.Cr. limba sanskrită a încetat practic să mai evolueze, o dată cu codificarea sa în gramatica lui Pāṇini, intitulată *Astādhyāyī*, care formează, împreună cu *vārttika* lui Kātyāyana şi *bhāşya* lui Patañjali, *Mahābhāşya* („Marele Comentariu"). Deşi astfel s-a instaurat, în secolul II î.Cr., un canon imuabil al limbii sanskrite, dezvoltarea terminologiei filozofice nu a fost cu nimic îngheţată. Opera celor trei gramaticieni nu este *descriptivă*, ci *normativă*: vocabularul nu este restrîns la cuvintele atestate în textele existente la ora aceea, ci sînt stabilite cu maximă rigoare principiile conform cărora oricînd pot fi creaţi noi termeni, ceea ce s-a şi întîmplat apoi cu strălucire, vreme de aproape două milenii. De eficacitatea formalizării pāṇiniene a limbii sanskrite, de vitalitatea, complexitatea şi subtilitatea vocabularului ei filozofic, cititorul se va convinge de îndată ce va consulta lucrarea lui John Grimes.

Întrucît cea mai mare pondere revine în *Dicţionar* filozofiei clasice, este util să menţionăm că demersul dialectic specific acesteia comportă trei dimensiuni strîns corelate, părţi componente ale formaţiei tradiţionale a intelectualului de expresie sanskrită: gramatica (*vyākaraṇa*), logica (*nyāya*) şi exegeza (*mīmāṁsā*). Astfel, fiind în primul rînd un comentariu, o hermeneutică, discursul filozofic este impregnat atît de analize gramaticale, cît şi de proceduri logice, de definiţii, judecăţi, raţionamente.

Grimes ne apare mai apropiat de India în sine decît de indologie. Nu citează bibliografie occidentală, dar le mulţumeşte profesorilor săi indieni care l-au învăţat „în maniera tradiţională". El nu îşi abordează obiectul de studiu cu instrumentele cercetătorului din Vest, ci frecventează filozofia indiană la ea acasă. Ni-l închipuim la Institutul Radhakrishnan din Madras, urmărind atent explicarea textelor şi dezbaterile filozofice desfăşurate *à l'indienne*, notînd totul ca un discipol asiduu al cărturarilor locului, punîndu-şi apoi ordine în cele notate. Rodul discipolatului său este chiar acest *Dicţionar de filozofie indiană*.

RADU BERCEA

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Nota traducătorului

Din dorința ca *Dicționarul* să fie cît mai accesibil cititorului fără studii aprofundate de indologie, John Grimes a cedat în mod intenționat unor inconsecvențe.

Spre exemplu, substantivele apar fie în forma tematică, cea care este obișnuită în limba sanskrită, fie în forma de nominativ singular, în cazurile în care autorul consideră că aceasta este forma ce se bucură de o circulație mai largă în lume. Întîlnim, de pildă, termenul *karma*, nu forma tematică *karman*.

În versiunea originală a *Dicționarului*, termenii compuși conform principiilor de combinație eufonică *saṃdhi* nu sînt despărțiți decît sporadic. În traducerea românească toți compușii au fost despărțiți pentru a face posibilă recunoașterea membrelor componente. Această operație a impus în anumite cazuri reorganizarea intrărilor conform ordinii alfabetice.

Ca o confirmare a faptului că lucrarea de față se adresează cititorului român nespecialist, termenii apar numai în transliterație, renunțîndu-se la scrierea sanskrită *devanāgarī*.

L. D. S.

Scanned with OKEN Scanner

Prefață

Dicționarul de filozofie indiană este rezultatul unei necesități personale pe care am resimțit-o în domeniul filozofiei indiene. El a fost elaborat ca introducere în terminologia de bază a principalelor școli de filozofie indiană. Aici vor fi găsiți termenii fundamentali pentru epistemologie, metafizică și învățături practice. Școlile tratate includ: Buddhismul, Jainismul, Cārvāka, Nyāya, Vaiśeṣika, Sāṅkhya, Yoga, Mīmāṁsā, Vedānta (în special Advaita, Viśiṣṭādvaita și Dvaita), Śaiva Siddhānta, Śaivismul Vīra, Śaivismul din Caşmir și Śivādvaita.

Sper că dicționarul va servi ca lucrare introductivă de referință, cu trimiteri interne acolo unde este cazul. Am încercat să dau la început definiția obișnuită, netehnică a fiecărui cuvînt, iar apoi, dacă acest cuvînt are unul sau mai multe înțelesuri speciale în cadrul unui anumit sistem filozofic, le-am înregistrat ca atare. De exemplu, cuvîntul *jīva* (suflet individual) are paisprezece definiții tehnice diferite, deoarece fiecare școală concepe altfel această noțiune.

Cititorul inițiat va observa că am acordat unora dintre sisteme mai mare atenție și spațiu mai extins decît altora. Am încercat totuși să tratez cel puțin conceptele de bază ale fiecărui sistem în parte. De asemenea, în cazul în care definiția tehnică dată de o școală coincide cu cea folosită de o altă școală (de exemplu Nyāya și Sāṅkhya sau Mīmāṁsā lui Kumārila Bhāṭṭa și Advaita Vedānta — în special cu privire la chestiuni de epistemologie), am notat doar referința cea mai obișnuită. Am căutat totodată să dau trimiteri interne ori de cîte ori se cuvenea. De exemplu, strînsa interacțiune a termenului *avidyā* cu termenii înrudiți

māyā, *anirvacanīya*, *sad-asad-vilakṣaṇa*, *anādi*, *bhāva-rūpa*, *jñāna-nivartya*, *āvaraṇa* și *vikṣepa*.

Cartea de față își propune să fie o lucrare în același timp de bază și cuprinzătoare. Este de bază în sensul că include aproape toți termenii fundamentali ai diferitelor sisteme filozofice indiene și definește acești termeni conform sensului din dicționar sau comun și literal. Cartea este cuprinzătoare în sensul că mulți termeni sînt definiți în funcție de înțelesul special dat de o anumită școală.

Scopul acestei cărți este de a oferi nu numai comunității academice, ci și nespecialiștilor interesați un dicționar cuprinzător al celor mai mulți termeni filozofici indieni. Termenii sînt înregistrați atît în scriere *devanāgarī*, cît și în transliterație latină, urmată de definiție. La sfîrșitul cărții există paisprezece tabele care oferă cititorului o privire rapidă de ansamblu asupra relațiilor, categoriilor și izvoarelor relevante pentru fiecare școală. Dicționarul face trimiteri la tabele, așa încît cititorul le poate consulta oricînd simte nevoia. Există și o serie de cuvinte care apar în corpul textului, dar nu merită definiții individuale.

Avînd în vedere că această carte nu se adresează în primul rînd cunoscătorilor de sanskrită, termenii apar în ordinea alfabetului latin. Am ilustrat definițiile cu exemple tradiționale din textele de filozofie indiană, ca de exemplu, pentru *savyabhicāra* — „foc și fum", iar pentru *āśraya-asiddha* — „lotus al cerului".

Mulțumiri

Doresc să-mi exprim recunoștința eternă față de profesorii mei, fără de care această lucrare nu ar fi fost niciînd scrisă. În primul rînd, îi sînt îndatorat mai mult decît pot exprima în cuvinte dr. R. Balasubramanian, director al Radhakrishnan Institute for Advanced Study in Philosophy, University of Madras. Nu numai că m-a învățat cu răbdare filozofie indiană în maniera tradițională, dar a și verificat personal toți termenii acestei cărți, făcînd comentarii și sugestii. Datorez de asemenea foarte mult dr. P. K. Sundaram care, alături de dr. Balasubramanian, m-a în-

Scanned with OKEN Scanner

vățat Advaita Vedānta și și-a petrecut ani de zile discutînd cu mine filozofie și deschizîndu-mi ochii asupra universului indian.

Doresc să mulțumesc celorlalți profesori ai mei de la RIASP, fără ajutorul și îndrumările cărora acest dicționar nu ar fi fost posibil: dr. T. P. Ramachandran, dr. S. Gopalan, dr. V. Rathinasabapathy, dr. T. S. Devadoss, regretatului dr. P. Balasubramanian și dr. V. K. S. N. Raghavan. Mulțumesc și dr. N. Gangadharan pentru ajutor, precum și dr. T. N. Ganapathy pentru îndrumare și încurajare.

Sînt recunoscător autorităților de la University of Madras pentru publicarea dicționarului sub auspiciile lui Radhakrishnan Institute for Advanced Study in Philosophy.

În sfîrșit, mulțumesc în aceeași măsură dnei Avvai Achukkoodam pentru execuția impecabilă a acestei lucrări.

JOHN GRIMES

Scanned with OKEN Scanner

A

Abādhita — necontrazis; neînlăturat

În epistemologia Advaita, cunoaşterea validă (*pramā*) este o cunoaştere nouă care nu a fost contrazisă.

Ābhāsa — aspect exterior, aparenţă; asemănare

Ābhāsa-vāda — teoria aparenţei

1. O teorie din Advaita care postulează că sufletul individual (*jīva*) este o aparenţă iluzorie a lui *Brahman*-intelectul. Este o variantă a teoriei *pratibimba-vāda*.

2. Teoria creaţiei în şcolile Śaiva şi Śākta, conform căreia universul constă în aparenţe. Acestea sînt toate reale, în sensul că ele sînt aspecte ale realităţii supreme.

Abhautika — non-material

Abhāva — non-existenţă

1. Şcolile Nyāya, Vaiśeṣika, Mīmāṁsā lui Kumārila Bhāṭṭa şi Dvaita susţin că non-existenţa este o categorie de sine stătătoare. În schimb, şcolile buddhiste precum şi şcolile Mīmāṁsā lui Prabhākara şi Viśiṣṭādvaita nu recunosc existenţa negaţiei.

2. Cele două principale subdiviziuni ale non-existenţei sînt: A. absenţa unei entităţi într-o altă entitate (*saṁsarga-abhāva*), care este de trei feluri: a. non-existenţă anterioară (*prāg-abhāva*); b. non-existenţă prin anihilare (*pradhvaṁsa-abhāva*); c. non-existenţă absolută (*atyanta-abhāva*); B. non-existenţă reciprocă — un obiect nu este un altul (*anyonya-abhāva*).

Abhāvarūpa-dharma — un atribut negativ

Scanned with OKEN Scanner

Abhāvātmaka — un gen de *dharma* în Jainism, care indică prin ce se distinge un lucru de altul

Abhaya — lipsă de teamă
În Advaita, echivalent cu *mokṣa*.

Abheda — non-diferenţă

Abheda-darśana — cunoaştere sau înţelegere a non-dualităţii

Abheda-saṁsarga — relaţie de non-dualitate; relaţie de identitate
Vezi *vākya-artha*.

Abheda-śruti — text sacru al cărui mesaj este non-dualitatea
Textele din *Upaniṣade* care exprimă lipsa de diferenţă între sufletul individual (*jīva-ātman*) şi Fiinţa supremă (*parama-ātman*).

Abhidhā — sens primar; sens literal

Abhidheya — lucru care poate fi numit sau indicat

Abhigamana — adoraţia de dimineaţă

Abhighāta — un gen de contact care produce sunet; lovitură; ciocnire

Abhihita-anvaya-vāda — teoria edificării expresiei
Mīmāṁsā lui Kumārila Bhāṭṭa susţine teoria conform căreia fiecare cuvînt îşi transmite independent propriul său conţinut semantic. Conţinuturile izolate ale cuvintelor se combină din nou, producînd sensul unic al unei propoziţii. Astfel, sensul propoziţiei este o cunoaştere ulterioară ce rezultă din împletirea sensurilor separate ale cuvintelor într-un tot coerent. Mai întîi ne amintim sensurile izolate ale cuvintelor, iar apoi o reamintire globală simultană le dă acestora un sens global.

Abhilāpa — fixarea obiectului perceput prin denumirea conferită acestuia

Abhimāna — trufie; ataşament
1. Funcţia egoului (*ahaṅkāra*).
2. O stare de spirit care interpretează experienţa drept „a mea".

Abhimāna-dravya — egoul

Scanned with OKEN Scanner

Abhimukti — orientat spre eliberare

1. Stadiu de *arhat*.
2. Vezi *bodhisattva*.

Abhinava-anyathā-khyāti — neoteoria considerării altfel

Teoria Dvaita a erorii. Este o combinație de *asat-khyāti*, prin aceea că obiectul cunoașterii eronate este considerat a fi ireal, și *anyathā-khyāti*, prin aceea că obiectul erorii apare ca fiind altceva decît ceea ce este. Astfel, ceea ce este perceput prin cunoaștere eronată e ireal, dar e sesizat într-un substrat real.

Abhiniveśa — voința de a trăi; dorință puternică

1. Unul din cele cinci tipuri de patimi (*kleśa*) conform școlii Yoga. Este agățarea instinctivă de viață și groaza de moarte.
2. Vezi *kleśa*.

Abhinna — nediferențiat

Abhinna-nimitta-upādāna — (cauze) eficientă și materială nediferențiate

1. Teoria Advaita conform căreia cauzele eficiente sînt identice cu cele materiale, neexistînd nici o diferență între ele: ambele sînt *Brahman*, de vreme ce nu există nimic dincolo de *Brahman*.
2. *Viśiṣṭādvaita* acceptă de asemenea această teorie.

Abhiprāya — intenție; opinie

Abhisandhāna — coordonare; îmbinare

Abhisaṅkrānti — sinteză

Abhivyakta — manifestat

Abhivyakti-yogyatā — aptitudine pentru manifestare

Acea parte a organului intern care impregnează obiectul, ia forma obiectului și îi dă acestuia caracterul de obiect (este cunoscută ca aptitudine pentru manifestare).

Ābhoga — experiență imediată

Abhrānta — non-iluzoriu

Abhūta — non-existent

Abhyanujñā — o concesie logică

Scanned with OKEN Scanner

Abhyāsa — strădanie continuă; exerciţiu permanent; repetare
Vezi *ṣaḍ-liṅga.*

Abhyāsa-pratyaya — cunoaştere prin repetiţie

Abhyudaya — prosperitate
Scopul vieţii legat de prosperitatea materială şi bunăstarea individuală şi socială. Este prescris de partea rituală a textelor vedice (*karma-kāṇḍa*) şi reprezintă obiectivul empiric al fiecărui individ.

Abhyupagama-siddhānta — în interesul dezbaterii, ideile adversarului sînt admise fără nici o obiecţie, stabilindu-se astfel o concluzie ale cărei consecinţe vor fi apoi respinse
Vezi *siddhānta.*

Acakṣu-darśana — înţelegere nedeterminată
Vezi *upayoga.*

Acala — cel neclintit
Vezi *bodhisattva.*

Ācāra — comportament; bună purtare

Ācāra-liṅga
Vezi *liṅga-sthala.*

Ācāra-mūla — sursă a comportamentului (religios)

Ācārya — preceptor; învăţător; îndrumător spiritual
1. Titlu adăugat numelor îndrumătorilor spirituali iniţiaţi.
2. Conform Jainismului, un stadiu al ordinului asceţilor. Ei au datoria să-i iniţieze pe oameni îndreptîndu-i pe calea spirituală, să-i îndrume, instruiască şi corecteze pe aspiranţi, şi să-i conducă şi controleze pe călugării Ordinului.

Ācārya-abhimāna — devotament faţă de învăţător

Acetana — non-conştient; neînsufleţit; inert

Acintya — care nu poate fi gîndit; incomprehensibil; inexplicabil
1. Nume al Divinităţii, deoarece se spune că Inefabilul nu poate fi cunoscut cu mintea.
2. Un tip de forţă (vezi *śakti*).

Scanned with OKEN Scanner

Acintya-bheda-abheda-vedānta — o şcoală de filozofie fondată de Śrī Caitanya (non-dualism dualist ce nu poate fi conceput)

Expune teza că există deopotrivă diferenţă şi non-diferenţă între toate sufletele individuale (*jīva*) şi *Brahman*, dar că această relaţie dualistă de simultană diferenţă şi non-diferenţă este de neconceput în mod logic.

Acit — fără simţire; inert; non-conştient; materie

1. Conform Śaivismului Vīra, cuprinde cele douăzeci şi patru de *tattva* începînd cu *prakṛti*.
2. Vezi tabelul nr. 12.
3. Vezi *tattva-traya*.

Ādarapratyaya — cunoaştere atentă

Ādeśa — comandă; învăţătură

Adhama — partea inferioară

Adhama-adhama — partea cea mai de jos (a părţii inferioare)

Ādhāra — suport; substrat

Adharma — nevrednicie; nedreptate; mediu al mişcării

1. Jainismul vede acest concept complet diferit de toate celelalte sisteme ale filozofiei indiene. În Jainism, *adharma* este principiul repausului atotpătrunzător. El e una din cele cinci categorii cuprinse în termenul *ajīva*. Împreună cu mediul mişcării (*dharma*), *adharma* întreţine caracterul sistematic al universului. Fără *adharma*, nici o substanţă nu s-ar putea afla în stare de repaus.
2. Vezi *asti-kāya* şi *ajīva*.

Adharma-asti-kāya

Vezi *adharma*.

Ādheya — produs; dependent de; susţinut

Un gen de forţă (*śakti*) care ia naştere într-un obiect în urma unei noi intervenţii (ca într-un idol atunci cînd este consacrat).

Ādhibhautika — de domeniul obiectelor neînsufleţite; al elementelor

Scanned with OKEN Scanner

Conform şcolii Sāṅkhya, este unul din cele trei tipuri de suferinţă. Sînt neplăceri produse de influenţe naturale externe pricinuite de alţi indivizi, animale, păsări şi obiecte neînsufleţite.

Ādhidaivika — cosmic; supranatural

Conform şcolii Sāṅkhya, unul din cele trei tipuri de suferinţă. Sînt suferinţe produse de influenţe supranaturale externe ca spirite, demoni, fantome etc. Gauḍapāda include aici şi neplăcerile datorate căldurii, frigului, vîntului, ploii etc., conform teoriei că aceste fenomene sînt la origine hotărîte de zeităţi. (Vezi şi *ādhyātmika.*)

Adhikāra — capitol; autoritate

Adhikāra-mukta — suflet pur

1. Un termen folosit în Śaiva Siddhānta pentru a indica o stare a sufletului.
2. Vezi *jīva.*

Adhikaraṇa — temă (de discuţie); o serie de argumente

1. O lucrare în stilul *sūtra* este împărţită în capitole (*adhyāya*); fiecare capitol este împărţit în secţiuni (*pāda*); iar fiecare secţiune este împărţită în teme (*adhikaraṇa*). Procedeul de expunere a unui *adhikaraṇa* cuprinde cinci momente. Se porneşte de la un enunţ vedic ca subiect de cercetare (*viṣaya-vākya*). Se exprimă apoi îndoiala (*saṁśaya*) cu privire la corectitudinea conţinutului enunţului. Se afirmă o opinie *prima facie* (*pūrva-pakṣa*), care apoi este combătută (*uttara-pakṣa*). În final, este stabilită concluzia (*nirṇaya*). Acestea sînt cele cinci etape ale discutării unei teme.
2. Aceste cinci etape ale discutării temei mai poartă şi următoarele denumiri: *viṣaya, viśaya, saṁśaya, pūrva-pakṣa* şi *siddhānta.*

Adhikaraṇa-siddhānta — o concluzie stabilită din care, o dată acceptată, decurg în mod natural alte concluzii
Vezi *siddhānta.*

Adhikāri-bheda — diferenţa dintre aspiranţii calificaţi

Scanned with OKEN Scanner

1. Aspiranţii se deosebesc între ei prin calificări diferite. Nu toţi au capacitatea de a-şi însuşi acelaşi adevăr. Astfel, unii sînt învăţaţi acţiunea (*karma*), alţii devoţiunea (*bhakti*), iar alţii înţelepciunea (*jñāna*).
2. Vezi *arundhatī-darśana-nyāya*.

Adhikāri-vyavasthā — determinarea celor calificaţi
Sufletul individual identificat cu corpul brut/material.

Adhikārin — persoană eligibilă; cel calificat să aspire la eliberare; un elev care a arătat că merită să fie instruit

Adhiṣṭhāna — bază; substrat, fundament

Adholoka — regiune locuită de creaturile iadului

Adhoniyāmaka-śakti — forţa de viciere a ignoranţei (*āṇava*) care împinge sufletul pe căi greşite şi-l face să se degradeze; forţa care amăgeşte sufletul

Adhvan — evoluţie; cale; timp
În Śaiva Siddhānta se spune că între Divinitate şi suflet există şase conexiuni. Acestea sînt: formulele mistice (*mantra*), literele (*varṇa*), cuvintele (*pāda*), lumea (*bhuvana*), categoriile (*tattva*) şi constrîngerile (*kalā*). Aceste şase conexiuni ajută sufletul să ajungă în contact cu Fiinţa Supremă. Fiinţa Supremă capătă formă în baza acestor şase conexiuni, iar roadele pe plan individual sînt conforme aspiraţiei sufletului.

Adhvara — sacrificiu

Adhvaryu — preot principal al ceremoniei sacrificiului care planifică amploarea ritualului

Adhyāropa — suprapunere; atribuire eronată

Adhyāropa-apavāda — metodă prin care suprapunerea este urmată de negare
1. Metodă conform căreia se începe prin a aplica atribute iluzorii unei entităţi lipsite de atribute şi se sfîrşeşte prin a le nega. Această tehnică se foloseşte în Advaita pentru a-l conduce pe aspirant pe calea cunoaşterii Sinelui non-dual.
2. Vezi *apavāda*.

Adhyāsa — suprapunere; atribuire falsă; iluzie

Scanned with OKEN Scanner

1. A suprapune un lucru peste ceva care nu este acel lucru (*atasmiṁs-tad-buddhiḥ*). Este de două feluri: *svarūpa-adhyāsa* şi *saṁsarga-adhyāsa*. *Svārupa-adhyāsa* constă în a suprapune un obiect iluzoriu (*mithyā*) peste unul real, bunăoară un şarpe iluzoriu peste o frînghie reală — acesta este un exemplu de eroare obişnuită; sau a suprapune ignoranţa (*avidyā*) şi lumea empirică peste *Brahman* — un exemplu de eroare fundamentală. *Saṁsarga-adhyāsa* constă în a suprapune un atribut peste un obiect. Această relaţie este falsă (*mithyā*), ca de exemplu atunci cînd suprapunem culoarea roşie peste un cristal care se află în imediata apropiere a unui obiect roşu.

2. Se poate de asemenea împărţi în:

a. *artha-adhyāsa* — suprapunerea unui obiect peste un substrat;

b. *jñāna-adhyāsa* — suprapunerea cunoaşterii primului obiect peste cunoaşterea celui de-al doilea.

3. O a treia diviziune a lui *adhyāsa* este în:

a. *dharma-adhyāsa* — (suprapunere de obiecte);

b. *dharmi-adhyāsa* — (suprapunere de atribute).

Adhyāsa-bhāṣya — comentariu despre suprapunere

Celebra introducere a comentariului lui Śaṅkarācārya la *Brahma-sūtra* care precedă comentariul textului propriu-zis.

Adhyātma — personal; individual; de domeniul Sinelui suprem

Adhyātma-vidyā — metafizică; studiul Sinelui

Ādhyātmika — intern

1. Conform şcolii Sāṅkhya, unul din cele trei tipuri de suferinţă. Este vorba despre neplăcerile produse de influenţe interne fizice şi mentale, ca de exemplu de bilă sau flegmă sau de dorinţe, supărări etc. Aceste neplăceri sînt generate intern de o boală a corpului sau de pasiuni nesatisfăcute ale spiritului.

2. Vezi *ādhibhautika* şi *ādhidaivika*.

Adhyavasāya — proces afirmativ; convingere; cunoaştere definitorie; pricepere, înţelegere

Adhyāya — capitol; secţiune

Scanned with OKEN Scanner

Adhyayana — învăţare, studiu

Ādi — primordial; origine; început

Āditya — soarele

Adravya — non-substanţă

Una din cele două categorii principale ale şcolii Viśiṣṭādvaita. Are zece elemente: *sattva*, *rajas*, *tamas*, *śabda*, *sparśa*, *rūpa*, *rasa*, *gandha*, *saṁyoga* şi *śakti*. Se consideră că sînt toate atribute şi că sînt întotdeauna dependente de substanţe (*dravya*).

Adṛṣṭa — forţă nevăzută; destin; influenţă

1. Este generată de faptele cuiva şi face ca roadele acestora să se manifeste într-o existenţă ulterioară.
2. Calitatea necunoscută a lucrurilor care pregăteşte terenul experienţelor ulterioare în conformitate cu actele virtuoase sau vicioase din trecut.
3. Forţa nevăzută a faptelor bune şi rele din trecutul fiecăruia.
4. Se numeşte şi *apūrva*.
5. În Vaiśeşika este cauza devenirii lumii.

Adṛṣṭa-artha — rezultate imperceptibile; suprasenzorial; transempiric

Adṛṣṭa-kāraṇa — cauză necunoscută

Adṛṣṭa-phala — fruct nevăzut

Rezultatele acţiunilor (vedice) sînt imperceptibile şi se manifestă cîndva în viitor.

Advaita — non-dualism

1. Una din cele şase şcoli ortodoxe ale filozofiei indiene. Nu are un întemeietor. Îşi are rădăcinile în textele vedice, mai ales în *Upaniṣade*. Ideea centrală a învăţăturii şcolii Advaita este identitatea dintre sufletul individual (*jīva*) şi *Brahman*. Afirmă non-dualitatea lui *Brahman*, lipsa de realitate a lumii empirice şi lipsa oricărei diferenţe între sufletul individual şi *Brahman* (*brahma satyam, jagan mithyā, jīvo brahmaiva nāparaḥ*).
2. Izvoarele filozofiei Advaita sînt *Upaniṣadele*, *Bhagavadgītā* şi *Brahma-sūtra*. Vezi *prasthāna-traya*.

Scanned with OKEN Scanner

3. Conceptul-cheie al acestui sistem este ignoranța (*avidyā / māyā*). Prin ea se explică distincția, de altfel uimitoare, între *nirguṇa Brahman* și *saguṇa Brahman*, între Realitatea nonduală care apare ca pluralitate de indivizi și ca Divinitate (*Īśvara*). Acest concept este la baza metafizicii, epistemologiei și eticii Advaita.
4. Vezi tabelul nr. 4.

Advaya — unul; unitate; unic

Advayam ajātam — unul care nu ia naștere

Advayatā — unitate

Advitīya — fără un al doilea

Ādyāvasthā — prima stare
Termen tehnic în cosmologia lui Yādava.

Āgama — scriptură; ceea ce s-a transmis prin tradiție
1. *Āgama* are trei ramuri principale corespunzînd fiecare unei zeități care este venerată. *Pāñcarātra* și *Vaikhānasa Āgama* sînt scripturile școlii Vaișnava în care este preamărit Vișnu. *Śaiva Āgama* îl venerează pe Śiva, iar *Śakta Āgama* pe Devī.
2. Fiecare *Āgama* tratează patru teme: construcția templelor, facerea idolilor etc.; doctrine filozofice; practici contemplative; metode de adorație (*kriyā, jñāna, yoga* și *caryā*). Acestea au trei subdiviziuni: *tantra*, care transmite ritualurile; *mantra*, care se ocupă de stadiul *yoga* al adorației; și *upadeśa*, care înfățișează existența și natura celor trei entități eterne — *paśu, pāśa* și *pati*.

Āgama-apāyin — ceea ce apare și dispare

Āgāmi-karma — *karma* care urmează a se realiza
Vezi *karma*.

Aghāti-karma — *karma* neobstructiv
În Jainism, există patru tipuri de *karma* neobstructiv. Ele determină: durata vieții într-o anume naștere (*āyus*); trupul cu facultățile și calitățile sale generale și individuale (*nāma*); naționalitatea, casta, familia etc. (*gotra*); energia înnăscută a sufletului prin obstrucția (*antarāya*) căreia se împiedică să-

Scanned with OKEN Scanner

vîrşirea unei fapte bune atunci cînd există dorința de a o săvîrşi.

Aghaṭitaghaṭanā — îndeplinirea a ceea ce este neîndeplinit

Agni — foc

1. Focul este de cinci feluri: focul timpului (*kāla-agni*); focul foamei (*kṣudhā-agni*); focul rece (*śīta-agni*); focul mîniei (*kopa-agni*); focul cunoaşterii (*jñāna-agni*). Aceste cinci focuri rezidă respectiv în picioare, buric, stomac, ochi şi inimă.
2. Vezi *tejas*.

Agni-hotra — denumirea unui rit obligatoriu, prescris tuturor persoanelor „născute de două ori" pentru toată durata vieții lor

Agra — cel dintîi; principal

Āgraha — mînie

Agrahaṇa — ne-pricepere; necunoaşterea adevărului

1. În filozofia Advaita, este un aspect al ignoranței care dăinuie chiar şi în timpul somnului profund, deşi într-o formă latentă. Astfel se înțelege în ce fel diferă somnul profund de eliberare.
2. Pentru *Advaita* ne-priceperea este negativă (*abhāva*), iar tot ce e negativ nu poate fi cauza a nimic.

Agrāhya — insesizabil

Aham — „eu", noțiunea de ego; sufletul individual

Aham brahmāsmi — „Eu sînt *Brahman*"

1. Mare enunț (*mahā-vākya*), care apare în *Bṛhadāraṇyaka-Upaniṣad* ce aparține de *Yajur-Veda*.
2. Vezi *mahā-vākya*.

Ahaṅkāra — principiul lui „eu"; egoism; conceptul de individualitate

Se consideră că în procesul evolutiv *ahaṅkāra* se dezvoltă din intelect (*buddhi*) şi duce succesiv la evoluția simțurilor (*indriya*) şi a esenței subtile a elementelor (*tanmātra*). Funcția sa este afirmarea de sine. Este un aspect al organului intern (*antaḥ-karaṇa*) şi este înzestrat cu trei aspecte: *vaikārika* sau *sattva*, *taijasa* sau *rajas* şi *bhūtādi* sau *tamas*.

Scanned with OKEN Scanner

Āhāra — hrană

Āhārya — accesoriu; adăugat

Āhārya-āropa — presupunere accesorie

Āhārya-śaṅkā — dubiu accesoriu

Ahiṁsā — non-vătămare; non-violenţă

1. Unul din marile legăminte (*mahā-vrata*) ale jainiştilor. Este legea compasiunii, cu trupul, mintea şi spiritul. În sens negativ înseamnă a se abţine de la a vătăma, iar în sens pozitiv înseamnă practica iubirii faţă de toate fiinţele vii.
2. Vezi *mahā-vrata*.
3. Una din înfrînările (*yama*) stabilite de şcoala Yoga.
4. Vezi *yama*.

Ahrīka — lipsa ruşinii

Aikya — unitate

Vezi *sthala*.

Aikya-sāmānādhikaraṇya — coordonare gramaticală în sensul unităţii

1. În propoziţia „Aceasta este o vacă", cuvîntul „aceasta" se referă la un obiect individual, iar cuvîntul „vacă" se referă la atributul generic al noţiunii de vacă. În acest exemplu, cele două cuvinte sînt echivalente în virtutea faptului că se află în coordonare gramaticală.
2. Vezi *sāmānādhikaraṇya*.

Aiśvarya — dominaţie; putere; stăpînire

1. Un atribut al lui *Īśvara* sau al oricărei zeităţi teiste.
2. Vezi *Īśvara*.

Aitihya — tradiţie

1. Credinţă sau credinţe tradiţionale transmise din generaţie în generaţie.
2. Unul din mijloacele cunoaşterii valide (*pramāṇa*), potrivit filozofiei textelor *Purāṇa*.

Aja — nenăscut; neprodus

Ajaḍa — imaterial; non-material

Scanned with OKEN Scanner

Conform şcolii Viśiṣṭādvaita, substanţa imaterială este de două feluri: externă (*parāk*) şi internă (*pratyak*). Cea externă este de două feluri: manifestare eternă (*nitya-vibhūti*) şi conştiinţă atributivă (*dharma-bhūta-jñāna*). Cea internă este de asemenea de două feluri: sinele individual (*jīva*) şi Divinitatea (*Īśvara*).

Ajahal-lakṣaṇā — implicaţie non-exclusivă

1. Cînd sensul prim al unei propoziţii nu este adecvat ca purtător al unei idei coerente, se recurge la sensul secundar. În acest caz, sensul prim nu este cu totul înlăturat, ci reţinut şi adăugat sensului implicit. De exemplu: „Cel roşu aleargă" înseamnă „calul cel roşu aleargă". Sensul primar al cuvîntului „roşu" este reţinut şi clarificat prin adăugarea sensului implicit, şi anume cel de „cal".
2. Vezi *lakṣaṇā*.

Ajāti — non-producere

Termen folosit atît de Gauḍapāda, cît şi de şcoala buddhistă Mādhyamika, prin care se înţelege că nimic nu se naşte şi nimic nu moare (deşi din motive diferite).

Ajāti-vāda — teoria non-producerii

Teoria Advaita, asociată în special cu numele lui Gauḍapāda, care neagă orice transformare cauzală. Ceea ce este non-existent la început şi non-existent la sfîrşit este tot non-existent la mijloc şi, prin urmare, cu desăvîrşire non-existent.

Ajīva — non-suflet; ceea ce este inert şi non-conştient

Unul din cele două principii care constituie realitatea conform filozofiei Jaina. Cuprinde cinci categorii: materie (*pudgala*), mediu al mişcării (*dharma*), mediu al repausului (*adharma*), spaţiu (*ākāśa*) şi timp (*kāla*).

Ajña — ignorant

Ajñāna — ignoranţă; neştiinţă

1. Unul din cele cinci feluri de amăgire (*mithyātva*) conform filozofiei Jaina.
2. Advaita o defineşte astfel: este fără început (*anādi*), pozitivă (*bhāva-rūpa*), poate fi înlăturată prin cunoaşterea ade-

Scanned with OKEN Scanner

vărată (*jñāna-nivartya*), își are locul în *Brahman* sau în sufletul individual (*jīva*), are dubla forță de a ascunde (*āvaraṇa*) și de a proiecta (*vikṣepa*) și este indeterminabilă (*anirvacanīya*).

3. Vezi *avidyā*.

Ajñāta-jñāpana — procesul de cunoaștere a ceea ce altminteri nu este cunoscut; necunoscutul care devine cunoscut

Akalpita — neimaginat

Akāma — lipsit de dorință

Ākāṅkṣā — așteptare, speranță; afinitate reciprocă între cuvinte; sintaxă

1. Una din condițiile sau cauzele materiale care fac dintr-o propoziție o sursă de cunoaștere validă. Cuvintele trebuie să fie compatibile pentru ca această condiție să poată fi îndeplinită. O simplă înșiruire de cuvinte, cum ar fi: om, cal, cîine, vacă etc., nu constituie o propoziție validă.

2. Vezi *āsatti, yogyatā* și *tātparya*.

Ākāra — formă

Ākaraja — mineral; unul din cele patru feluri de foc

Vezi *tejas*.

Ākāraja-bandha — limitare prin formă

Akarma-kṛta — nerezultate din *karma*

1. În filozofia Viśiṣṭādvaita, termenul se referă la corpurile care nu sînt eterne și independente de *karma*. Ele includ formele sub care se manifestă *Īśvara*, ca de exemplu *mahat* etc., și formele *avatāra* adoptate de propria lor voință (*saṅkalpa*).

2. Vezi *anitya-śarīra*.

Akartṛ — care nu e agent

Ākāśa — eter; spațiu

1. Unul din cele cinci elemente. Vezi *mahā-bhūta*.

2. În Buddhism, unul din cei trei *asaṁskṛta-dharma*. Este considerat o substanță imaterială, omniprezentă și permanentă. Esența ei nu cunoaște obstrucția. Vezi *asaṁskṛta-dharma*.

Scanned with OKEN Scanner

3. În Jainism, este o substanță subtilă, atotpătrunzătoare și existentă, de care depinde existența tuturor celorlalte substanțe.
4. În Nyāya-Vaiśeșika, este ceea ce se deduce a fi substratul etern și omniprezent căruia sunetul îi este inerent.
5. Sāṅkhya și Advaita consideră că este unul din cele cinci elemente care sînt produse și distruse.

Akevalatva — diversitate

Akhaṇḍa — indivizibil; întreg; neîmpărțit

Akhaṇḍa-ākāra-vṛtti-jñāna — procesul de cunoaștere modală prin care este conceput *Brahman*; cunoașterea directă a Sinelui (*ātman*) în Advaita
Este vorba de o cunoaștere care survine datorită unui mod mental, obiectul ei fiind *Brahman* cel fără părți. Această modificare (*vṛtti*) se numește *antya-vṛtti*. Ea distruge orice altă *vṛtti* și face posibilă perceperea directă a Realității (*sākṣātkāra*), după care ea însăși dispare, lăsînd în urmă numai Realitatea.

Akhaṇḍa-artha — nedivizat

Akhaṇḍa-artha-vākya — afirmare a identității
1. O propoziție în care subiectul și predicatul se referă la aceeași entitate. Fiecare cuvînt are înțelesul lui propriu, și totuși ambele se referă la aceeași entitate. De exemplu: „Acela ești tu" (*tat tvam asi*) sau „Acesta este acel Devadatta" (*so 'yaṁ devadattaḥ*).
2. În Advaita, este expresia literală a Realității non-duale.
3. Viśiṣṭādvaita susține că gramatica limbii este gramatica Realității. Așadar, spre deosebire de Advaita, postulează că afirmațiile de identitate indică o Realitate calificată.

Akhaṇḍa-deśa — spațiu indivizibil

Akhaṇḍa-kāla — timp neîmpărțit; timp indivizibil
Se consideră că este etern și omniprezent.

Akhaṇḍa-upādhi — un atribut care nu este unul generic sau al clasei, dar e asemănător acestuia

Ākhyāta — sufix verbal

Scanned with OKEN Scanner

Akhyāti — non-percepţie
Teoria erorii conform şcolilor Sāṅkhya şi Mīmāṁsā lui Prabhākara. Eroarea este concepută ca un caz de omisiune sau neobservare. Cînd cineva confundă o frînghie cu un şarpe şi afirmă „Acesta este un şarpe", eroarea constă în non-percepţia non-relaţiei dintre „acesta" perceput şi şarpele din memorie. Eroarea nu priveşte nici obiectul văzut, nici şarpele de care persoana îşi aminteşte. Eroarea constă în faptul că nu este înţeleasă non-relaţia lor ca subiect şi predicat. Eroarea este, aşadar, rezultatul unei cunoaşteri incomplete şi ia naştere din non-discriminare.

Akiñcanatva — lipsă absolută

Ākiñcanya — simţ al modestiei

Aklişţa — lipsit de patimă, neafectat
Conform şcolii Yoga, o stare de spirit care duce spre eliberare.

Ākṛti — formă

Ākşa — care ţine de simţuri

Akşapāda — nume al lui Gautama, autorul lucrării *Nyāya-sūtra*

Akşara — nepieritor; imuabil
Denumire a Realităţii în aspectul ei transcendent imuabil.

Ākşepa — obiecţie

Ākuñcana — contractare
1. Unul din cele cinci tipuri de acţiune.
2. Vezi *karma*.

Ākūta — idee; intenţie

Alābha — pierdere

Alakşaṇa — care nu poate fi definit; lipsit de orice semn distinctiv

Ālambana — (punct de) sprijin

Ālasya — inactivitate; apatie; lenevie

Alāta-cakra — cerc (trasat) de un tăciune

Alāta-śānti — stingerea tăciunilor

Scanned with OKEN Scanner

Titlu al capitolului IV din *Māṇḍūkya-kārikā* în care Gauḍapāda explică caracterul iluzoriu al lumii fenomenale, comparînd-o cu figurile iluzorii produse de fluturarea unui tăciune.

Alaukika — transcendental; supranormal

Alaukika-mukhya-viśeṣyatā — substantivitate principală supranormală

Alaukika-sākṣāt-kāra — percepţie imediată supranormală

Alaukika-sannikarṣa — contact supranormal

Alaukika-viṣayatā — obiectualitate supranormală

Ālaya-vijñāna — conştiinţă-depozit

Termen folosit în şcoala buddhistă Yogācāra pentru a desemna conştiinţa ca sălaş al ideilor latente. Adepţii acestei şcoli susţin că realitatea este formată doar din idei, iar conştiinţa ca „depozit" este atît purtătoarea tuturor forţelor latente, cît şi receptaculul tuturor tendinţelor care se acumulează neîntrerupt. Poate să însemne şi Realitatea eternă şi transcendentă care este Conştiinţa Absolută. Aşadar, în funcţie de optica personală, este fie fluxul conştiinţei în permanentă schimbare, fie Fiinţa Absolută însăşi. Transformîndu-se mereu, fiind dinamic, acest continuum unic şi omogen nu poate fi analizat cu ajutorul raţiunii.

Aliṅga — lipsit de orice caracteristică sau însemn

Termen folosit uneori în filozofia Sāṇkhya cu referire la *prakṛti*, atunci cînd se consideră că nu posedă nici o caracteristică.

Alobha — dezinteres

Ālocana — faptul de a fi conştient de ceva; simplă percepţie; cunoaştere non-determinată

Ālocana-jñāna — cunoaştere senzorială

Aloka — în Jainism, regiune transcendentă unde se află sufletele eliberate

Āḻvār (în limba tamilă) — cineva care s-a cufundat adînc în oceanul divinităţii

Scanned with OKEN Scanner

1. În *Bhāgavata-purāṇa* se spune că adepţii Zeului Viṣṇu vor apărea în sudul Indiei pe malurile rîurilor. Se face referinţă la cei doisprezece sfinţi călători — *Āḻvār* — care propovăduiau măreţia lui Viṣṇu prin cîntece, propagînd calea devoţiunii. Cîntecele lor formează colecţia *Nālāyira-divya-prabandha* (*Cartea celor patru mii de strofe divine*).
2. Cei doisprezece *Āḻvār* sînt: Periy-aḻvār, Āṇḍāḷ, Kulaśekhara Āḻvār, Tirumaḻiśai Āḻvār, Toṇḍaraḍippoḍi Āḻvār, Tiruppāṇ-aḻvār, Madhurakavi Āḻvār, Tirumaṅgai Āḻvār, Nammāḻvār, Poygai Āḻvār, Bhūdattāḻvār şi Pēy Āḻvār.

Amala — pur

Amātrā — fără mod (de a fi); a patra stare (*turīya*)
Vezi *turīya*.

Ambhas — o formă de lenevie
Vezi *tuṣṭi*.

Āmnāya — tradiţie; Scriptură

Amoṣa-dharma — ceea ce nu este pierdut

Amṛta — nemurire; nectar divin; licoarea încîntării divine

Aṁśa — parte; component; membru

Aṁśa-traya — cele trei aspecte
Acestea sînt: metoda, mijloacele şi scopul.

Aṁśin — întreg
1. Una din cele zece categorii în filozofia Dvaita. Nu înseamnă nici părţile, nici relaţia dintre părţi, nici ambele.
2. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.

Amūrta — lipsit de formă; fără formă; vid; subtil

Anabhibhava — faptul de a nu fi înfrînt

Anabhivyakta — potenţial; nemanifestat

Anadhigata — nedobîndit anterior; original

Anadhigata-artha — ceea ce nu este cunoscut

Anadhyavasāya — lipsa unei cunoaşteri precise; corelaţie nedefinită
Vezi *saṁśaya*.

Scanned with OKEN Scanner

Anādi — fără început; etern

În Advaita, şase lucruri sînt eterne: *Brahman*, *Īśvara*, *jīva*, *avidyā*, diferenţa dintre *jīva* şi *Īśvara*, şi relaţia dintre conştiinţa pură şi *avidyā*.

Anāgāmin — cel care nu mai revine niciodată

1. Un aspirant buddhist care a doborît toate obstacolele din calea perfecţiunii (*nirvāṇa*). Un asemenea om nu se va mai naşte niciodată în ciclul naşterii şi al morţii.
2. Vezi *bodhisattva*.

Anāgata — viitor; care nu a ajuns să existe încă

Anaikāntika-hetu — cauză non-absolută

1. Un gen de sofism la care se ajunge printr-un raţionament inferenţial în care concomitenţa dintre termenul mediu (*hetu*) şi termenul major (*sādhya*) nu este absolută. De exemplu: sunetul este etern deoarece este un obiect al cunoaşterii. (A fi un obiect al cunoaşterii este deopotrivă un atribut al lucrurilor eterne şi al celor non-eterne.)
2. Vezi *hetv-ābhāsa*.

Anaikāntikatva — caracter neconcludent

Anakṣara — fără litere; nealfabetic

Ānanda — beatitudine; încîntare; un tip de *samādhi*, cînd mintea se concentrează asupra intelectului

Ānanda-tāratamya — gradare a beatitudinii

În filozofia Dvaita, calea eliberării urmează o gradare în funcţie de nivelul de cunoaştere al sufletului. Cele patru niveluri sînt: a intra în lăcaşul lui Viṣṇu (*sālokya*), a fi în vecinătatea Divinităţii (*sāmīpya*), a lua forma Divinităţii (*sārūpya*) şi a fi unit cu Divinitatea (*sāyujya*).

Ānandamaya-kośa — învelişul de beatitudine

1. Cel mai interior din cele cinci învelişuri ale Sinelui.
2. Potrivit unor şcoli de filozofie este infinit, transcendent, desăvîrşit şi de fapt nu un înveliş, ci esenţa însăşi a Sinelui.
3. În filozofia Advaita, este cunoscut sub numele de corp cauzal (*kāraṇa-śarīra*).

Ananta — infinit

Scanned with OKEN Scanner

Ananta-darśana — percepţie infinită
În Jainism, sufletul posedă, în starea sa pură, o percepţie infinită.

Ananta-jñāna — cunoaştere infinită
În Jainism, sufletul posedă, în starea sa pură, o cunoaştere infinită.

Ananta-sukha — beatitudine infinită
În Jainism, sufletul posedă, în starea sa pură, o beatitudine infinită.

Ananta-vīrya — forţă infinită
În Jainism, sufletul posedă, în starea sa pură, o forţă infinită.

Anantara — imediat

Ananya — asemănător, dar nu egal; nediferit; identic; neseparat

Ananyārha-śeṣatva — capacitatea de a sta la dispoziţia absolută a unuia singur

Ananyathā-siddha — antecedent indispensabil
Termen tehnic folosit în şcoala Vaiśeşika. Cauza este antecedentul indispensabil sau necesar al efectului.

Anapadeśa — (termen) mediu eronat
Un exemplu de raţionament eronat în care nu există nici o legătură între termenul major şi cel mediu.

Anapekṣa — independent

Anartha — suferinţă; rău

Anartha-daṇḍa-vrata — cod etic în Jainism, care prescrie abţinerea de la activităţile dăunătoare

Anartha-hetu — termen mediu nedorit
Vezi *anumāna*.

Anarvācīna — percepţie anterioară determinată sau nedeterminată
1. Un gen de percepţie pentru care nu sînt necesare organele senzoriale. Vezi *pratyakṣa*.
2. În filozofia Viśiṣṭādvaita, cunoştinţele pe care le posedă *Īśvara*, indivizii eterni (*nityasūri*) şi sufletele eliberate (*mukta*).

Scanned with OKEN Scanner

Anārya — josnic; nesfînt

Anaśana — o mortificare externă în Jainism; post

Anāśrava — nepîngărit

Anaśrita-tattva — categorii independente (neafectate de *māyā*)
1. Primele cinci categorii în Śaivismul din Caşmir. Vezi tabelul nr. 9.
2. Act al conştiinţei cunoscătoare lipsit încă de un conţinut obiectiv.

Anātha — fără ocrotitor

Anātman — fără substanţă; non-sine
Teoria buddhistă conform căreia sufletul nu există.

Anatta (în limba pāli) — vezi *anātman*

Anaupādhika — necondiţionat; necesar
Vezi *vyāpti*.

Āṇava — impuritatea ignoranţei
1. În şcoala Śaiva Siddhānta, indică impuritatea originară (*mūla-mala*). Este cauza erorii care face ca sufletul infinit să devină finit. Este o entitate pozitivă şi fără început, care e cauza primară a înrobirii sufletului. *Āṇava* corupe celelalte două *mala* (impurităţi) — *karma* şi *māyā* — care devin cătuşele sufletului. Are două forţe numite *āvāraka-śakti* (de ascundere) şi *adhoniyāmaka-śakti* (de proiectare).
2. Vezi *mala*.

Āṇava-upāya — una din cele patru trepte spre eliberare conform Śaivismului din Caşmir
Vezi *upāya*.

Anavakāśa — inoportun; inaplicabil

Anavasāda — voioşie
Vezi *sādhana-saptaka*.

Anavasthā — regres infinit; *regressus ad infinitum*
Vezi *tarka*.

Ānaya — faptul de a conduce la

Aṇḍa — ou; sferă cosmică (sfere cosmice); întregul

Scanned with OKEN Scanner

Conform anumitor tradiţii, aceste sfere sînt infinite ca număr.

Aṇḍa-ja — corp născut din ou

Andha-tāmisra — un gen de cunoaştere eronată; iubire de sine
Vezi *viparyaya*.

Anekānta — multiplicitate
1. Jainismul susţine că despre nimic nu se poate afirma ceva absolut deoarece orice afirmaţie este adevărată numai în anumite condiţii.
2. Vezi *anekānta-vāda*.

Anekānta-vāda — teoria pluralismului relativ; multiplicitate
1. Conform filozofiei Jaina, toate lucrurile sînt multiple în mod relativ. Despre nimic nu se poate afirma ceva absolut deoarece orice afirmaţie este adevărată numai în anumite condiţii. Aşadar, natura Realităţii nu poate fi exprimată decît în mai multe trepte; o singură definiţie nu va fi niciodată adecvată pentru a descrie multiplicitatea Realităţii.
2. Vezi *sapta-bhaṅgī*.

Aṅga — corp; individ; parte; ramură; membru; accesoriu
1. *Rāja-yoga* lui Patañjali are opt ramuri. Vezi *aṣṭa-aṅga-yoga*.
2. În Buddhism, este numele fiecăreia din cele douăsprezece verigi ale lanţului cauzal al existenţei. Vezi *pratītya-samutpāda*.
3. Principalele scrieri sfinte ale Jainismului. Vezi *Aṅgāḥ*.

Aṅga-bāhya — neîncorporat în cele douăsprezece *Aṅga*
1. Una din cele două clase ale cunoaşterii din scripturile jainiste. În cadrul acestei clase există douăsprezece variante.
2. Vezi *śruta-jñāna*.

Aṅga-praviṣṭa — încorporat în cele douăsprezece *Aṅga*
1. Una din cele două clase ale cunoaşterii din scripturile jainiste.
2. Vezi *śruta-jñāna*.

Aṅga-sthala — parte a clasificării Śaivismului Vīra
Vezi *ṣaṭ-sthala*, *liṅga-sthala* şi tabelul nr. 14.

Scanned with OKEN Scanner

Aṅgāḥ — numele cărţilor sfinte sau al literaturii canonice jainiste

1. Cel mai vechi canon jainist care s-a păstrat conţine unsprezece *Aṅga*.
2. Vezi tabelul nr. 2.

Aṅgatva-bodhaka-pramāṇa — în şcoala Mīmāṁsā, lista principiilor în baza cărora se poate sau nu stabili o relaţie subsidiară

Acestea sînt: enunţul direct (*śruti*), indicaţia sau aptitudinea (*liṅga*), contextul (*prakaraṇa*), poziţia sau proximitatea (*sthāna*), relaţia sintactică (*vākya*) şi desemnarea (*samākhyā*).

Aṅgin — întregul

În Viśiṣṭādvaita, individul este o parte (*aṅga*) sau un mod (*prakāra*) al Divinităţii care e întregul (*aṅgin*). Divinitatea împreună cu sufletele individuale şi materia formează un întreg organic.

Aṅgulitva — faptul de a fi cît un deget

Anicca (în limba pāli) — vezi *anitya*

Aṇiman — calitatea de a fi mic, minuscul

1. Capacitatea de a se face mic cît un atom şi de a fi invizibil.
2. Vezi *aṣṭa-aiśvarya*.

Animitta — fără cauză; necauzat

Anindriya — care nu e un organ de simţ

Anirmokṣa-prasaṅga — neputinţa eliberării din ciclul naşterii şi al morţii

Aniruddha — unul din cele patru *vyūha* din cadrul sistemelor teiste

1. Emană din *Pradyumna* şi guvernează egoul (*ahaṅkāra*). Ocroteşte creaţia şi dă de ştire cînd are loc eliberarea, care este rezultatul practicării efortului spiritual (*sādhana*). Posedă deplină forţă şi strălucire. Este obîrşia celorlalte *vyūha* secundare: *Hṛṣīkeśa*, *Padmanābha* şi *Dāmodara*.
2. Vezi *vyūha*.

Scanned with OKEN Scanner

Anirvacanīya — care nu poate fi determinat ca real sau ireal; indeterminabilitate

Anirvacanīya-anupapatti — imposibilitatea de a susţine caracterul indefinibil al ignoranţei (*avidyā*)
1. Una din cele şapte obiecţii majore pe care Rāmānuja le aduce împotriva teoriei Advaita referitoare la *avidyā*.
2. Vezi *saptavidha-anupapatti*.

Anirvacanīya-khyāti — caracterul indefinibil al percepţiei
1. Teoria erorii din Advaita. Advaita susţine că obiectul erorii nu este nici real, nici ireal. Avînd în vedere că obiectul erorii poate fi îndepărtat, el nu este în ultimă instanţă real. Dar, fiind perceptibil, nu se poate spune nici că este pe deplin ireal. Obiectul erorii nu poate fi totodată real şi ireal, deoarece aceasta echivalează cu violarea legii contradicţiei. Pentru ca să aibă loc o eroare de percepţie, sînt necesari doi factori principali. Trebuie să existe un substrat (*adhiṣṭhāna*) peste care să fie suprapus falsul şi un defect (*doṣa*) numit ignoranţă. Ignoranţa proiectează obiectul fals asupra substratului.
2. Vezi *khyāti*.

Anirvācya-vāda — doctrina referitoare la ceea ce nu poate fi determinat sau definit

Anisargaja — nenatural

Aniṣṭa — indezirabil

Anitya — trecător, non-etern

Anitya-doṣa — defect întîmplător

Anitya-phala — rezultate non-eterne; roade efemere

Anitya-śarīra — corpuri non-eterne
Există două categorii: corpuri care nu sînt create prin *karma* (*akarma-kṛta*) şi corpuri create prin *karma* (*karma-kṛta*). Pot fi de asemenea clasificate în netranzitorii şi tranzitorii.

Anitya-vāda — doctrina momentaneităţii
Vezi *kṣaṇika-vāda*.

Anityatā — însuşirea de a fi trecător, efemer

Aṅkura — lăstar

Scanned with OKEN Scanner

Annamaya-kośa — învelişul de hrană

1. Primul înveliş exterior al sufletului individual. Este făcut din hrană şi se numeşte de asemenea corp fizic sau corp brut.
2. Vezi *sthūla-śarīra*.

Anottapa (în limba pāli) — nepăsare; neîndurare; una din patimi (*kleśa/kilesa*)

Anṛta — falsitate

Anta — extremitate; sfîrşit

Antaḥ-karaṇa — organul intern

1. Cuprinde, conform şcolii Advaita, intelectul, mintea, egoul şi conştiinţa (*buddhi*, *manas*, *ahaṅkāra* şi *cit*). Şcoala Sāṅkhya recunoaşte numai intelectul, mintea şi egoul drept componente ale organului intern.
2. Este sediul funcţiunilor simţurilor, făcîndu-se distincţie între acestea şi organele externe corespunzătoare. Recepţionează şi pune în ordine ceea ce i se transmite prin intermediul simţurilor. Reflectă obiectele prin legătura sa cu sinele (*puruṣa*) — după Sāṅkhya — sau prin legătura cu Fiinţa Supremă (*ātman*) — după Advaita.
3. Conform şcolii Advaita, variaţiile proceselor cognitive individuale se datorează diferenţelor care există între organele lor interne.
4. Adepţii şcolii Advaita susţin că organul intern funcţionează proiectîndu-se asupra unui obiect, iluminîndu-l, luîndu-i forma şi apoi ajungînd la cunoaşterea sa.

Antaḥ-karaṇa-vṛtti — mod mental; modificare a organului intern

În procesul percepţiei, mintea se identifică cu obiectul perceput şi ia forma acestuia.

Antaḥ-prajña — cognitiv (pe plan) intern

Starea de vis în care conştiinţa se află încă în activitate, dar nu se manifestă extern. Această conştiinţă din timpul visului este denumită tehnic *taijasa*. În cadrul ei, cel ce visează trăieşte experienţa unor obiecte subtile care sînt proiecţii ale minţii.

Scanned with OKEN Scanner

Antaḥ-praveśa — intrare înăuntru

Antara — intern; lăuntric; înăuntru

Antarā-bhava — în Buddhism, o stare intermediară între moarte şi renaştere

Antaraṅga-sādhana — mijloc esenţial de eliberare

1. În *rāja-yoga*, ultimele trei ramuri din *aṣṭa-aṅga-yoga*, şi anume *dhāraṇā*, *dhyāna* şi *samādhi*, sînt cunoscute ca fiind disciplinele spirituale interne.
2. Vezi *sādhana-catuṣṭaya*.

Antarāya — o subcategorie de particule karmice care înrobesc sufletul

1. În Jainism, acestea sînt de cinci feluri şi poartă răspunderea obscurizării forţei inerente a sufletului. Ele obscurizează respectiv: caritatea, obţinerea de beneficii, desfătarea, voinţa şi împrejurările propice desfătării. Aceste particule karmice produc obstrucţia energiei înnăscute a sufletului în aşa fel încît sufletul este înfrînat ori de cîte ori doreşte să facă o faptă bună.
2. Vezi *aghāti-karma*.

Antarbhūta-kārayitā — cauza imanentă a creaţiei

Antarikṣa — cer

Antar-mukha — viziune lăuntrică

Conform Śaivismului din Caşmir, Śiva îşi limitează puterile prin viziune internă, realizîndu-se retragerea din lume.

Antar-vyāpti — concomitenţă lăuntrică

Concomitenţă între ceea ce are caracteristica semnului distinctiv (*liṅga*) şi ceea ce are caracteristica subiectului (*sādhya*) — de exemplu focul în afirmaţia „Unde este fum, este şi foc".

Antaryāmin — imanent; călăuză lăuntrică; rînduitor lăuntric

1. Forma imanentă a Divinităţii.
2. Forma cosmică a Sinelui în asociere cu *māyā*.
3. Vezi *Īśvara*.

Scanned with OKEN Scanner

Antya-viśeṣa — particularitate ultimă
De exemplu, atomii (*aṇu*) în sistemul Vaiśeṣika.

An-upāya — una din cele patru trepte care duc la eliberare, conform Śaivismului din Caşmir
Vezi *upāya*.

Aṇu — atomic; particulă elementară; ceea ce nu se mai poate diviza
1. Cea mai mică particulă de materie, care nu mai este divizibilă şi care stă la baza tuturor obiectelor materiale. Aceste particule sînt considerate eterne.
2. În Viśiṣṭādvaita, sufletul are dimensiune „atomică".
3. În Jainism, atomii sînt tangibili, au gust, miros şi culoare. Doi atomi formează un compus (*skandha*). Adepţii acestei şcoli susţin că atomii se află în contact unii cu alţii (fapt negat de buddhişti).
4. Conform filozofiei Vaiśeṣika, atomii sînt neînsufleţiţi. O combinaţie de doi atomi formează o diadă, iar trei diade formează o triadă, care este cea mai mică substanţă vizibilă. Cele patru elemente — pămîntul, aerul, focul şi apa — sînt, în forma lor primară, atomice. Varietatea de obiecte din univers se datorează numărului de atomi ce intră în compoziţia fiecăruia. Atomii sînt eterni şi diferă calitativ unii de alţii prin miros, gust, culoare şi pipăit. Atomii sînt indivizibili, non-spaţiali şi globulari (*pārimāṇḍalaya*).

Aṇu-parimāṇa — mărimea unui atom; dimensiune atomică

Anu-pramāṇa — mijloace cognitive secundare
1. Conform şcolii Dvaita, sursele cunoaşterii valide sînt mijloace cognitive secundare, deoarece ele fac cunoscut obiectul doar în mod indirect. Aceste mijloace includ: percepţia, inferenţa şi mărturia verbală. Ceea ce face ca obiectul să fie cunoscut ca atare este *kevala-pramāṇa*.
2. Vezi *kevala-pramāṇa*.

Aṇu-vrata — legămintele minore
1. În Jainism, cele cinci legăminte a căror respectare este prescrisă unui cap de familie. Acestea sînt: să se abţină de la vio-

Scanned with OKEN Scanner

lenţă (non-violenţă), să spună adevărul, să nu fure, să trăiască în celibat, să nu tînjească după bunul altuia. Aceleaşi legăminte sînt impuse călugărilor şi călugăriţelor, diferenţa fiind totuşi că în cazul capului de familie ele sînt mai puţin severe şi e de aşteptat să fie urmate cu mai puţină rigoare.
2. Vezi *mahā-vrata* şi compară cu *yama*.

Anubandha-catuştaya — patru condiţii obligatorii
Există patru factori preliminari ai unei opere filozofice: tema (*viṣaya*), scopul (*prayojana*), legătura (*sambandha*) şi persoanele cărora le este destinată opera (*adhikārin*).

Anubhāga — intensitate
În Jainism, una din cele patru încătuşări (*bandha*).

Anubhava — percepţie; observare directă; cunoaştere; experienţă

Anubhāva — ceea ce indică un sentiment
În estetica indiană, unul din cei trei factori consideraţi a fi cauza eficientă a lui *rasa*. *Anubhāva* este efectul sau manifestarea unei emoţii. Toate modificările fizice care însoţesc o emoţie sînt clasificate sub acest termen. Cele două categorii principale de modificări sînt: *sāttvika-bhāva* — expresii involuntare ale unei emoţii, aşadar cele care nu se supun voinţei, şi *bhāva*, altele decît *sāttvika-bhāva*. Bharata enumeră opt *sāttvika-bhāva*: stupoarea (*stambha*), transpiraţia (*sveda*), oripilaţia (*romāñca*), schimbarea vocii (*svara-bheda*), tremuratul (*vepathu*), schimbarea culorii (*vaivarṇya*), lăcrimarea (*aśru*) şi leşinul (*pralaya*). Vezi *rasa*.

Anubhūta — subperceptiv

Anubhūti — percepţie directă; experienţă care dezvăluie o nouă cunoaştere; experienţă

Anudbhūtatva — nemanifestare

Anuddharşa — lipsit de bucurie excesivă
Vezi *sādhana-saptaka*.

Anugraha — favoare; bunăvoinţă

Scanned with OKEN Scanner

Ānukūlyasya saṅkalpaḥ — conceperea a ceea ce este conform voinţei lui *Īśvara*
Vezi *prapatti*.

Anuloma — în ordine firească

Anumāna — inferenţă; silogism; instrument inferenţial

1. Sensul literar este „cunoaştere subsecventă", adică o cunoaştere care urmează altei cunoaşteri. Cunoaşterea inferenţială este cunoaşterea cauzată de o altă cunoaştere (*jñāna-karaṇaka-jñānam*).
2. Instrumentul eficient al cunoaşterii inferenţiale.
3. Se poate diviza, conform scopului, în cunoaştere pentru alţii (*para-artha*) şi cunoaştere pentru sine (*sva-artha*); conform genului de relaţie (*vyāpti*), în *pūrvavat*, *śeṣavat* şi *sāmānyatodṛṣṭa*; conform distincţiilor ce se fac în stabilirea genului de relaţie (*vyāpti*), în *kevala-anvayin*, *kevala-vyatirekin* şi *anvaya-vyatirekin*. Vezi *vyāpti*.
4. Nyāya susţine că un silogism are cinci termeni: teza (*pratijñā*), argumentul (*hetu*), exemplul (*udāharaṇa*), aplicarea exemplului (*upanaya*) şi concluzia (*nigamana*).
5. Mīmāṁsā susţine că un silogism nu necesită decît trei termeni: fie *pratijñā*, *hetu* şi *udāharaṇa*, fie *udāharaṇa*, *upanaya* şi *nigamana*.
6. Buddhismul susţine că un silogism nu necesită decît doi termeni: *udāharaṇa* şi *upanaya*.
7. Pentru ca o inferenţă să fie considerată validă, trebuie îndeplinite cinci condiţii. Argumentul trebuie să fie prezent în termenul minor; argumentul trebuie să se afle acolo unde se află termenul major; argumentul nu trebuie să se afle acolo unde nu se află termenul major; argumentul nu trebuie să se refere la ceva absurd; argumentul nu trebuie să fie contrazis de un termen mediu la fel de puternic.
8. Vezi *liṅga-parāmarśa-vyāpti* şi *hetv-abhāsa*.
9. Unii adepţi ai vechii şcoli Nyāya susţineau că o inferenţă are zece termeni: dorinţa de a cunoaşte adevărul (*jijñāsā*), îndoiala în legătură cu natura reală a unui lucru (*saṁśaya*), capacitatea mijloacelor de cunoaştere (*pramāṇa*) de a duce

Scanned with OKEN Scanner

la cunoaşterea adevărată (*śakyaprāpti*), scopul inferenţei (*prayojana*), anularea tuturor dubiilor referitoare la validitatea inferenţei (*saṁśaya-vyudāsa*), enunţul (*pratijñā*), argumentul (*hetu*), exemplul (*udāharaṇa*), aplicarea exemplului (*upanaya*) şi concluzia (*nigamana*).

Ānumānika — inferenţial

Anumeya — obiect al inferenţei

Anumiti — inferenţă

Anumiti-karaṇa — cauza primă a inferenţei

Anupalabdhi — non-cogniţie

1. Adepţii şcolilor Mīmāṁsā lui Kumārila Bhāṭṭa şi Advaita susţin că non-existenţa (*abhāva*) este cunoscută prin non-cogniţie. Absenţa unui obiect este cunoscută prin faptul că obiectul respectiv nu este perceput. Aceasta este cauza specifică a cunoaşterii imediate a non-existenţei. Ea se bazează pe prezumţia că non-existenţa este o categorie aparte. Cele două şcoli mai sus-menţionate sînt singurele care admit non-cogniţia ca mijloc independent de cunoaştere validă (*pramāṇa*). După cum percepţia pozitivă printr-un mod valid de cunoaştere a unui obiect existent este acceptată ca metodă cognitivă, tot astfel non-percepţia unui obiect este, conform acestor două şcoli, o metodă cognitivă la fel de valabilă. Criticii afirmă că aceasta nu este de fapt o sursă independentă de cunoaştere, ci doar o variantă a percepţiei. Totuşi adepţii şcolilor Mīmāṁsā lui Kumārila Bhāṭṭa şi Advaita susţin că non-cogniţia fiind cauza specifică a cunoaşterii imediate a non-existenţei, care nu e produsă prin nici un alt mijloc de cunoaştere, îşi merită locul pe lista metodelor cognitive valide (*pramāna*).

2. Vezi *pramāṇa*.

Anupalambha — non-percepţie

Anupapatti — inaplicabilitate; irelevanţă; imposibilitatea de a fi susţinut

Vezi *saptavidha-anupapatti*.

Anupasaṁhārin — judecată neconcludentă

Scanned with OKEN Scanner

1. Gen de raţionament eronat în care motivul nu este ilustrat de nici un exemplu afirmativ sau negativ, de pildă: toate lucrurile sînt non-eterne deoarece sînt cognoscibile.
2. Vezi *savyabhicāra*.

Anuprekṣā — proces menit să pună stavilă influxului de particule karmice
1. În Jainism, este unul dintre *bhāva-saṁvara*. Constă în meditaţia asupra caracterului trecător al lumii, asupra neputinţei noastre fără cunoaşterea adevărului, asupra ciclului naşterilor şi morţilor, asupra datoriilor şi răspunderii noastre pentru propriile acţiuni, bune şi rele, asupra diferenţei dintre suflet şi non-suflet, asupra defectelor corpului fizic, asupra influxului de *karma* şi a stăvilirii şi distrugerii acestuia, precum şi asupra principiilor esenţiale ale sufletului, lumii, cunoaşterii, credinţei şi comportamentului.
2. Vezi *bhāva-saṁvara*.

Ānupūrvī — ordine specială; conform regulii, normei

Anusandhāna — aplicarea exemplului
În şcoala Vaiśeṣika, termenul tehnic pentru *upanaya*, unul dintre cei cinci termeni ai unui silogism.

Anusmṛti — aducere-aminte

Anusmṛti-nirdeśa — discriminare reminiscentă, care se referă numai la trecut
Vezi *nirdeśa*.

Anuṣṇa-aśīta — nici cald, nici rece; călduţ; moderat

Anuṣṭhāna — respectare; urmare (a legii)

Anuṣṭhiti — acţiune

Anuttamāmbhas — creştere a dorinţelor care duce la decepţii din ce în ce mai mari
Vezi *tuṣṭi*.

Anuttara — denumire a Realităţii în Śaivismul din Caşmir
Conform Śaivismului din Caşmir, nu există nimic dincolo de această mare Realitate.

Aṇutva — micime

Scanned with OKEN Scanner

Conform şcolii Nyāya-Vaiśeşika, micimea (*aṇutva*) şi mărimea (*mahattva*) sînt cele două varietăţi principale ale măsurii.

Anuvāda — reafirmare; traducere

Anuvādaka — care confirmă; translator

Anuvṛtta — continuitate; persistenţă

Anuvyavasāya — recunoaştere; percepţie repetată; cogniţie reflexivă

Anuvyavasāya-jñāna — post-cunoaştere; cogniţie reflexivă; conştient de a fi conştient

1. În Nyāya, o cogniţie în care se revelează atît cunoaşterea, cît şi subiectul cunoscător. O cogniţie în cadrul căreia mintea intră pentru a doua oară în contact cu o cunoaştere deja percepută.

2. O cunoaştere secundară.

Anuyogin — corelat

1. Bază sau substrat al non-existenţei. Loc al non-cunoaşterii. Atunci cînd două lucruri se află în relaţie, corelatul există în contracorelat sau loc. De exemplu, în cazul ghiveciului cu flori care se găseşte pe podea, podeaua este locul sau baza pentru ghiveci. Mai e cunoscut şi ca *pratişedha-viṣaya*.

2. Vezi *pratiyogin*.

Anvāgata — conectat

Anvaya — pozitiv; afirmativ

Anvaya-dṛṣṭānta — exemplu afirmativ

Anvaya-sahacāra — succesiune de factori pozitivi

Anvaya-vyāpti — concomitenţă pozitivă

Anvaya-vyatireka — concomitenţă pozitivă şi negativă

1. Un gen de inferenţă care are la bază existenţa concomitentă şi invariabilă a unui acord în prezenţă şi a unui acord în absenţă. În cazul unei asemenea inferenţe, argumentul (*hetu*) este deopotrivă coprezent şi coabsent în raport cu termenul major (*sādhya*). De exemplu, fumul se află atît în concomitenţă pozitivă cît şi negativă cu focul. Într-o vatră, fumul este

Scanned with OKEN Scanner

coprezent cu focul, pe cînd într-un lac fumul este coabsent cu focul.

2. Vezi *anumāna*.

Anvaya-vyatirekin — vezi *anvaya-vyatireka*

Ānvayika — conectat direct

Ānvīkṣikī — ştiinţa logicii

Anvitābhidhāna-vāda — expresie prin îmbinare

1. În Mīmāṁsā lui Prabhākara, teorie conform căreia cuvintele sînt purtătoare ale sensului lor propriu, dar şi al înţelesului ce rezultă din îmbinarea lor într-o propoziţie.

2. Vezi *abhihitānvaya-vāda*.

Anyatara-karmaja — una din cele două acţiuni

1. Un fel de conjuncţie, în care o substanţă intră în asociere cu o alta. Vezi *saṁyoga*.

2. Un fel de disjuncţie în care acţiunea uneia din substanţele asociate duce la separare — de exemplu, o frunză care cade din copac. Vezi *vibhāga*.

Anyathā — altfel decît ceea ce este

Anyathā-bhāna — faptul de a se arăta altfel

Un obiect apare diferit fără ca de fapt el să se fi modificat. De exemplu, un băţ drept apare îndoit atunci cînd îl privim prin apă.

Anyathā-bhāva — a exista într-un alt fel

Cînd un obiect se schimbă, el nu mai este ceea ce era. Cînd aurul devine brăţară, nu ne mai apare ca un bulgăre de aur.

Anyathā-grahaṇa — percepere a unui obiect ca fiind altceva decît ceea ce este de fapt; percepere eronată

Anyathā-jñāna — cunoaştere falsă; cunoaştere a unui obiect ca fiind altceva decît este de fapt

Anyathā-khyāti — percepere diferită

Denumire a teoriei erorii în şcoala Nyāya. Obiectul erorii există, însă nu în locul unde este perceput. Percepţia eronată este aproape, dar obiectul erorii se află în altă parte. Eroarea constă în sinteza greşită a obiectului erorii cu percepţia sa.

Scanned with OKEN Scanner

Anyathā-siddha — antecedent dispensabil; circumstanță accidentală
Un antecedent dispensabil nu este cauza adevărată a unui efect.

Anyathā-siddha-śūnya — despre care nu este stabilit altceva decît că e indispensabil

Anyatva-bhāvana — a medita asupra faptului că toate realitățile individuale sînt diferite

Anyonya-abhāva — non-existență reciprocă
1. Se mai numește și diferență (*bheda*). Cînd afirmăm: „A nu este B", semnificația lui „nu" este non-existență sau diferență reciprocă. Acest gen de non-existență este eternă.
2. Vezi *abhāva*.

Anyonya-āśraya — dependență reciprocă; sprijin reciproc
1. Eroarea dependenței reciproce, de exemplu „A este dependent de B și B este dependent de A". O astfel de afirmație duce la un raționament eronat.
2. Vezi *tarka*.

Ap (*āpaḥ*) — apă
1. Unul dintre cele cinci elemente. Are culoare, gust și este tangibilă.
2. Vezi *mahā-bhūta*.

Apacāra — impuritate fără început; nesupunere la voința lui Śiva

Apacchedanyāya — principiu conform căruia elementul care urmează îl suprimă pe cel anterior
Se numește astfel deoarece a fost expus de școala Pūrva Mīmāṁsā în legătură cu riturile expiatorii care trebuie îndeplinite cînd fiecare din preoții prezenți dă drumul brîului preotului din fața sa în timp ce înconjoară focul sacrificiului.

Āpad-dharma — legea (*dharma*) calamității
1. În perioadele de suferință, prescripțiile legii sînt mai îngăduitoare. Aceasta datorită ideii că înainte de asigurarea unui bun mod de viață trebuie păstrată viața ca atare.
2. Vezi *dharma*.

Scanned with OKEN Scanner

Apadeśa — termen mediu; al doilea termen al unui silogism; enunţarea argumentului
Termenul este folosit în şcoala Vaiśeşika şi corespunde termenului *hetu* din şcoala Nyāya.

Apadhyāna — oprire a actelor de vătămare fizică, omor etc.

Apahatapāpman — fără păcat

Apahatapāpmatva — puritate

Apakarṣa — scădere

Apāna — respiraţie descendentă
1. Unul din cele cinci sufluri vitale. *Apāna* îndepărtează deşeurile din organismul uman.
2. Vezi *prāṇa*.

Apara — inferior
Termen folosit în *Upanişade* pentru a descrie cunoaşterea legată de lumea fenomenală.

Apara-brahman — Realitatea supremă cu atributele care o determină
Este imanent, limitat, are nume şi formă. Este stăpînul universului şi se situează în sfera cauzei şi a efectului. Este etern, omniprezent, omnipotent, omniscient, creator, susţinător şi distrugător (al universului) — potrivit şcolii Advaita.

Apara-jāti — (vezi *jāti*)

Apara-mukta — suflete care nu reuşesc să înţeleagă
Vezi *jīva* după Śaiva Siddhānta.

Aparā vidyā — cunoaştere inferioară

Aparamārtha — nereal

Aparamārtha-rajata — argint nereal

Apāramārthika — ireal

Aparatva — proximitate spaţială sau temporală
1. În şcoala Vaiśeşika, una din categorii (*padārtha*) este calitatea (*guṇa*). A douăsprezecea calitate este *aparatva*. Ea dă naştere percepţiilor proximităţii spaţiale şi temporale.
2. Vezi tabelul nr. 7.

Scanned with OKEN Scanner

Aparigraha — non-posesie; neînsuşire de bunuri

1. Înseamnă a accepta numai ceea ce este absolut necesar, cu gîndul, vorba şi fapta.
2. Una din ramurile dreptei purtări (*căritra*), precum şi unul din marile legăminte (*mahā-vrata*) în Jainism.
3. Una din înfrînări (*yama*) în şcoala Yoga.
4. Vezi *căritra*, *mahā-vrata* şi *yama*.

Aparokşa — imediat; direct

Aparokşa-jñāna — intuiţie directă; cunoaşterea lui *Brahman*; cogniţie nemediată

Aparokşa-pratibhāsa — obiect al percepţiei imediate

Apauruşeya — impersonal; care nu este compus de nici o persoană

Textele vechi sînt considerate impersonale deoarece *ṛşi* (înţelepţii) au primit revelaţia lor, însă nu ei le-au compus. Sînt eterne şi nu au autor. Conform şcolii Advaita, nici măcar Divinitatea nu este considerată autoare a *Vedelor*.

Apavāda — afirmaţie; retragere; negare ulterioară

Vezi *adhyāropa-apavāda*.

Apavarga — eliberare; mîntuire; scăpare de durere

1. Termenul pentru eliberare în filozofia Nyāya-Vaiśeşika.
2. Termenul pentru eliberare în filozofia Sāṅkhya-Yoga.
3. Încetare definitivă a durerii. Vātsyāyana a pus în lumină faptul că eliberarea este numai o încetare a suferinţei, nu şi o stare pozitivă de beatitudine.

Apāya — anihilare; pierdere

Apekşā-buddhi — cunoaştere metodică, enumerativă

1. Cunoaştere bazată pe relativitate, pe dualitate.
2. Şcoala Vaiśeşika foloseşte acest termen pentru a explica noţiunea de număr.

Apoha — excludere; negare

Teoria buddhistă despre sensul cuvintelor bazată pe principiul negării. Cînd cuvintele se aplică unor particularităţi unice, sensul lor este numai acela de excludere.

Scanned with OKEN Scanner

Apracarita-śūnyatā — un gen necunoscut de inexistenţă

Apradhāna — secundar

Aprākṛta — non-material

Apramā — nevaliditate

Şcoala Nyāya defineşte nevaliditatea astfel: nici adevăr, nici neadevăr, ci nevaliditate, adică dubiu.

Apramatta — cu atenţia trează

Aprameya — care nu e obiect al cunoaşterii valide; incomensurabil

Aprāpya-kārin — care nu îşi păstrează locul

1. Toate organele de simţ, cu excepţia celui vizual, îşi păstrează fiecare locul său şi percep obiectele care intră în sfera lor de contact. Organul vizual însă înaintează el spre obiectul percepţiei.
2. Vezi *prāpya-kārin*.

Aprasiddha — care nu e bine stabilit; non-existent; necunoscut

Apratisaṅkhyā-nirodha — anihilare naturală

1. Conform metafizicii buddhiste, una dintre cele trei *dharma* necondiţionate (*asaṁskṛta*). Este lipsită de substanţă, non-existentă şi iluzorie. Înseamnă distrugerea produsă natural, existenţă încheiată prin absenţa factorilor de condiţionare.
2. Şcoala Sautrāntika, spre deosebire de şcoala Vaibhāşika, nu consideră că există o diferenţă prea mare între *pratisaṅkhyā-nirodha* şi *apratisaṅkhyā-nirodha*.
3. Vezi *pratisaṅkhyā-nirodha*.

Apratyakṣa — imperceptibilitate

Apravṛtti — involuţie

Apṛthak-siddha-viśeṣaṇa — atribut inseparabil

Apṛthak-siddhi — relaţie internă de inseparabilitate

Conceptul-cheie al şcolii Viśişţādvaita. Este relaţia existentă între *Brahman* pe de o parte şi suflete (*cit*) şi materie (*acit*) pe de altă parte. Această relaţie internă şi inseparabilă implică faptul că una din cele două entităţi puse în relaţie este

Scanned with OKEN Scanner

dependentă de cealaltă, în sensul că nu poate exista fără existenţa celeilalte. Prin urmare, relaţiile dintre substanţă şi atribut, dintre trup şi suflet, şi dintre *Brahman* şi suflet — sau lume — sînt în mod necesar inseparabile. Entitatea dependentă nu poate fi cunoscută corect fără ca şi cealaltă să fie cunoscută în acelaşi timp.

Āpta — persoană demnă de încredere

O persoană care cunoaşte adevărul şi îl transmite în mod corect.

Āpta-kāma — starea celui care şi-a îndeplinit dorinţele

Āpta-vacana — cuvintele unei autorităţi sau persoane demne de încredere; mărturie

Şcoala Nyāya defineşte *śabda* sau mărturia verbală ca fiind mărturia unei autorităţi demne de încredere.

Āpta-vākya — mărturia unei persoane demne de încredere

Āpti — obţinere

1. Unul din cele patru efecte pe care le are *karma*.
2. Vezi *karma*.

Apunarāvṛtti — nerevenire [eliberare finală de viaţă sau transmigrare — *n.t.*]

Apūrva — putere nevăzută; nou, fără precedent

Vezi *aḍṛṣta*.

Apūrva-vidhi — injoncţiune necunoscută sau nevăzută

1. Tip de injoncţiune care se referă la ceva necunoscut altfel.
2. Vezi *vidhi*.

Ārād-upakāraka — mijloc direct; o acţiune subsidiară care reprezintă un ajutor imediat pentru altceva; accesoriu

Ārādhanā — venerare a divinităţii; adoraţie, renunţare la sine

Arāga — lipsa pasiunii; indiferenţă

Ārāgramātra — atomic; de dimensiunea unui punct

Ārambha-vāda — teoria producerii

În filozofia Nyāya-Vaiśeşika, teoria cauzalităţii conform căreia efectul este rezultatul unei cauze. Cauza este ceva, efectul altceva. Efectul este considerat ca non-existent pînă cînd

Scanned with OKEN Scanner

nu este produs de cauză. Această teorie poartă şi numele de *asat-kārya-vāda.*

Araṇi — bucată de lemn; beţişor de iască

Āraṇyaka — text aparţinînd Scripturii

Se referă la acea parte a *Vedelor* care cuprinde texte filozofice în proză. Ea interpretează alegoric ritualurile şi prescrie diverse moduri de a medita. Se adresa în primul rînd asceţilor care trăiau retraşi în păduri.

Arcā — adorare; venerare; imagine

Vezi *arcā-avatāra.*

Arcā-avatāra — idoli sau imagini sacre

1. Formă specială aleasă de credincioşi ca substanţă a întrupării divinităţii şi pe care divinitatea o acceptă aici şi acum coborînd în ea cu un corp imaterial.

2. Există patru tipuri: automanifestată, consacrată de fiinţe divine, consacrată de înţelepţi, consacrată de oameni.

3. Este Divinitatea sub forma imaginilor sacre şi una dintre cele cinci forme ale lui *Īśvara.*

4. Vezi *vyūha.*

Arcana — adorarea unei imagini sau a unui idol al divinităţii

Vezi *bhakti.*

Arcirādi-mārga — calea spre eliberare; drumul pe care îl străbate *jīva* îndreptîndu-se către Fiinţa/Lăcaşul Suprem

Arcişmati — viziune/intuiţie radioasă

Vezi *bodhisattva.*

Ārdrendhana — lemn verde; combustibil umed

Arhanta — om iluminat; sfînt

În Jainism, a patra treaptă în evoluţia spirituală a unui ascet. La acest nivel sînt eliminate complet mînia, mîndria, lăcomia, înşelătoria, pasiunile, ura şi ignoranţa. Practica non-violenţei este acum perfectă. Tot acum, prin simpla sa prezenţă, un ascet poate să convertească şi să înalţe spiritual alţi oameni.

Arhat — om iluminat; sfînt

Scanned with OKEN Scanner

1. Una din treptele de evoluţie a asceţilor jainişti. *Arhat* este o fiinţă de înaltă spiritualitate care radiază puritate asupra tuturor. Vezi *arhanta*.
2. În Buddhismul Hīnayāna, un *arhat* este un sfînt luminat care şi-a obţinut eliberarea prin învăţătură.
3. Buddhismul consideră că există trei faze: *srotāpatti-mārga*, sau etapa intrării în curent; *sakṛdāgāmi-mārga*, sau etapa celui care se mai întoarce o singură dată; *anāgāmi-mārga*, sau etapa celui care nu se mai întoarce niciodată.

Ārjava — justeţe; onestitate

Āroha — ascensiune

Āropa — admitere ipotetică; suprapunere

Āropita — aparenţă; presupus

Ārṣa — autoritate; intuiţie de înţelept

Artha — avere
1. Unul din ţelurile vieţii omeneşti (*puruṣa-artha*). Este o valoare lumească, deopotrivă dorită şi de dorit. Satisface tendinţa oamenilor de a acumula bunuri materiale. Reprezintă valoarea economică.
2. Vezi *puruṣa-artha*.

Artha-adhigati — dobîndire a ceea ce doreşti

Artha-adhyāhāra-vāda — teoria suplinirii semnificaţiei

Artha-anupapatti — contrazicerea percepţiei actuale de către o cunoaştere certă dobîndită anterior

Artha-āpatti — postulat; supoziţie
1. Pentru şcolile Mīmāṁsā şi pentru Advaita, postulatul este o sursă validă de cunoaştere (*pramāṇa*). Este postularea a ceea ce explică prin cunoaşterea a ceea ce este de explicat. Este un proces cognitiv prin care ceva devine inteligibil, presupunînd altceva.
2. Este de două feluri: postulare de la ceea ce este auzit (*śruta-artha-āpatti*) şi postulare de la ceea ce este văzut (*dṛṣṭa-artha-āpatti*).

Scanned with OKEN Scanner

3. Şcoala lui Prabhākara afirmă că rolul postulatului este de a înlătura elementul de dubiu implicat. Şcoala lui Kumārila Bhaţţa afirmă că *artha-āpatti* implică un conflict între două fapte bine cunoscute, în timp ce pentru şcoala Advaita nu există nici dubiu, nici conflict în *artha-āpatti*, ci doar un element inexplicabil, dar care trebuie să fie explicat. Supoziţia reprezintă conturarea unei ipoteze explicative pe baza cunoaşterii faptului ce urmează să fie explicat, consideră şcoala Advaita.

Artha-kriyā-jñāna — cunoaştere obţinută ca rezultat al eficienţei practice

Artha-kriyā-kāritva — capacitatea de a înfăptui diverse acţiuni şi scopuri; eficienţă practică; doctrina eficienţei cauzale
1. În şcoala Nyāya, unul din criteriile cunoaşterii corecte.
2. Un criteriu al existenţei, în Buddhism.

Artha-kriyā-siddhi — satisfacerea unei nevoi; producerea deplină a unei acţiuni sau a unui eveniment

Artha-naya — punctul de vedere referitor la semnificaţia obiectelor
Vezi *naya*.

Artha-prakāśa — ceea ce dezvăluie obiectul

Artha-prāpakatva — experienţă practică

Artha-prāpti — un sinonim pentru postulat (*artha-āpatti*)
Termen folosit în *Caraka-saṁhitā*.

Artha-vāda — sens elogios; propoziţie care confirmă; texte suplimentare care explică textele injonctive
1. Propoziţii din textele vedice care, în funcţie de context, descriu lucruri existente, laudă sau denunţă un act injonctiv. În şcoala Mīmāṁsā sînt considerate a fi subordonate propoziţiilor injonctive. Sensul lor iese la lumină numai prin legătura sintactică pe care o au cu propoziţiile injonctive.
2. Sînt trei feluri: *guṇa-vāda* sau afirmaţii figurative; *anuvāda* sau afirmaţii care repetă ceea ce este deja cunoscut; şi *bhūta-artha-vāda* sau afirmarea unui fapt care nu este cunoscut încă şi nu contrazice fapte cunoscute.

Scanned with OKEN Scanner

Aruḷ (în limba tamilă) — har divin

Arundhatī-darśana-nyāya — metoda de localizare a steluței *Arundhatī* [Alcor, din Ursa Mare — *n.t.*] cu ajutorul stelelor mai mari din preajma ei; fiecare din acestea este numită tot *Arundhatī*, pînă cînd, trecînd de la una la alta, se ajunge în fine la steluța *Arundhatī* propriu-zisă

1. Procesul de trecere de la cunoscut la necunoscut.
2. Procesul de trecere de la o definiție preliminară la o definiție finală.

Arūpa — fără formă

Arūpa-loka — tărîmul imaterialității

Arvācīna — percepție recentă, determinată sau nedeterminată

1. Aceste percepții pot fi dependente de simțuri (*indriya-sāpekṣa*) și independente de simțuri (*indriya-anapekṣa*).
2. Vezi *pratyakṣa*.

Ārya-aṣṭa-aṅga-mārga — nobilul drum octuplu

Este ultimul din cele patru adevăruri nobile rostite de Buddha și se referă la drumul care duce la încetarea suferinței. Este calea de mijloc ce duce la *nirvāṇa*. Drumul acesta are opt etape care trebuie străbătute toate în același timp: opinia corectă (*samyag-dṛṣṭi*), vorbirea corectă (*samyag-vāc*), hotărîrea corectă (*samyak-saṅkalpa*), conduita corectă (*samyak-karmānta*), traiul corect (*samyag-ājīva*), efortul corect (*samyag-vyāyāma*), memoria corectă (*samyak-smṛti*) și contemplarea corectă (*samyak-samādhi*).

Āśā — speranță

Asad-akāraṇāt — „pentru că ceea ce nu are existență nu are nici capacitatea de a crea"

Una din dovezile teoriei *sat-kārya-vāda* pe care o întîlnim în *Sāṅkhya-kārikā*. Prin urmare, efectul trebuie să existe latent în cauză înainte de a fi produs.

Asad-bhāva — neființă

Asad-rūpa — existînd undeva într-o relație negativă; imperceptibil simțurilor

Scanned with OKEN Scanner

Asādhāraṇa — special; ieşit din comun; ciudat; extraordinar; prea restrîns

1. Ceea ce nu are cele trei defecte ale unei definiţii, şi anume supraaplicabilitate (*ativyāpti*); inaplicabilitate parţială (*a-vyāpti*); inaplicabilitate totală (*asambhava*).

2. Un tip de raţionament fals, în care motivul este eronat deoarece este prezent numai în subiect, nu şi în orice alt exemplu; de pildă: „Sunetul este etern deoarece este sunet."

3. Vezi *savyabhicāra*.

Asādhāraṇa-dharma — trăsătură specifică

Asādhāraṇa-kāraṇa — cauză specială; cauză specifică

Asādhya — ceea ce nu poate fi realizat prin acţiuni

Asahiṣṇu-bheda-vādin — adepţi ai filozofiei Sāṅkhya

Se numesc astfel pentru că refuză ideea că efectul ar exista separat de cauză.

Aśakti — incapacitate, neputinţă

Asamāna-jātīya-dravya-paryāya — vezi *paryāya*

Asamavāyi-kāraṇa — cauză non-inerentă

1. Unul din cele trei tipuri de cauze. Vezi *kāraṇa*.

2. Este acea cauză care îşi produce caracteristicile în efect prin intermediul cauzei materiale (*upādāna*); de pildă: argila nu este cauza culorii vasului, ci culoarea argilei este cauza culorii vasului.

3. Nu este niciodată cauza inerentă, ci ceea ce este inerent cauzei inerente.

Asambhava — inaplicabilitate totală

1. Al treilea defect al unei definiţii, care o infirmă. Constă în absenţa totală a definiţiei din obiectul definit.

2. Vezi *asādhāraṇa*.

Asambhāvanā — dubiu

Dubiul este de două feluri: dubiul referitor la sursa cunoaşterii (*pramāṇa*), care se înlătură prin ascultare (*śravaṇa*); dubiul referitor la obiectul cunoaşterii (*prameya*), care se înlătură prin reflecţie (*manana*).

Scanned with OKEN Scanner

Asambhāvanā-śaṅkā — dubiu în legătură cu verosimilitatea lucrurilor pe care le aflăm din textele sfinte
Acest dubiu se înlătură prin meditaţie repetată (*nididhyā-sana*).

Asaṁjñin — lipsit de facultatea de a raţiona
Conform Jainismului, animalele inferioare nu posedă facultatea de a raţiona.

Asamprajñā-samādhi — o treaptă a concentrării (*samādhi*) unde subiectul nu este conştient de nici un obiect
1. Pe această treaptă mintea încetează să mai funcţioneze.
2. Vezi *samādhi*.

Asamprajñāta — lipsit de conştiinţa obiectelor

Asaṁskṛta — neprodus; neconfecţionat; etern

Asaṁskṛta-dharma — *dharma* neprodus
1. În Buddhism, ceea ce este etern, permanent, imuabil şi pur. Nu are cauză şi este indestructibil.
2. Conform şcolii *Sarvāsti-vāda* acest *dharma* este de trei feluri: *pratisaṅkhyā-nirodha*, *apratisaṅkhyā-nirodha* şi *ākāśa*.

Āsana — postură; fel de a şedea
1. Una din cele opt discipline din *rāja-yoga*. Vezi *aṣṭa-aṅga-yoga*.
2. Mijloace externe de antrenament fizic al individului.
3. Un nume al covoraşului pe care se aşază cel care meditează.
4. O poziţie stabilă care duce la beatitudine.

Asandigdha — cunoaştere certă, lipsită de dubiu

Āśaṅkā — dubiu
Unul din termenii silogismului cu zece termeni. Vezi *saṁśaya*.

Āśaṅkā-pratiṣedha — înlăturarea dubiului
Unul din termenii silogismului cu zece termeni. Vezi *saṁśaya-vyudāsa*.

Asaṅkhyeya-kalpa — o perioadă de timp incomensurabilă

Asāra — fără valoare

Aśaraṇa — lipsit de ajutor; neajutorat

Aśaraṇa-bhāvanā — meditaţie asupra neajutorării

Scanned with OKEN Scanner

Aśarīratva — faptul de a fi fără formă; faptul de a fi fără corp

Aśāśvata — non-etern

Asat — nefiinţă; non-existenţă; fals

Asat-kārya-vāda — teoria efectului care nu preexistă

1. Este teoria cauzaţiei în filozofia Nyāya-Vaiśeşika, ce afirmă că efectul este un produs nou, provenit din cauză. Cauza şi efectul sînt două lucruri complet diferite, în sensul că efectul nu există înaintea producerii lui de către cauză.

2. Această teorie este de asemenea cunoscută sub denumirea *ārambha-vāda*.

Asat-khyāti — percepţia a ceea ce nu există

Teoria erorii în şcoala buddhistă Mādhyamika, potrivit căreia obiectul erorii este complet inexistent. Eroarea este cunoaşterea unui obiect total inexistent ca fiind existent. Cunoaşterea eronată nu are nici un fel de substrat, iar eliminarea acestor erori nu are limită. Vezi *khyāti-vāda*.

Asat-pratipakṣa — absenţa argumentului opus

O inferenţă în care argumentul (*hetu*) este de aşa natură încît poate duce la o concluzie opusă la fel de fermă ca şi cea pe care încearcă să o stabilească se numeşte *sat-pratipakṣa*. Inferenţa în care *hetu* nu este de acest fel se numeşte *asat-pratipakṣa*.

Āsatti — proximitate

1. Condiţia formală pe care cuvintele trebuie s-o îndeplinească pentru a forma o propoziţie. Cuvintele menite să alcătuiască o propoziţie trebuie să fie alăturate în timp, cînd sînt rostite, sau în spaţiu, cînd sînt scrise. Aşadar, *āsatti* înseamnă articularea cuvintelor fără o întîrziere mai mare decît cea cuvenită. Se mai numeşte *sannidhi*.

2. Vezi *ākāṅkṣā*, *yogyatā*, *tātparya* şi *sannidhi*.

Asatya — ireal; neadevărat

Āśauca — impuritate

Āsava (în limba pāli) — viciu; perversiune

Scanned with OKEN Scanner

Buddhismul clasifică actele de perversiune astfel: *kāma-āsava*, *bhava-āsava*, *dittha-āsava* şi *avijjā-āsava*. (A se compara cu termenul Jaina *āsrava*.)

Asiddha — (argument) nefondat; neadevărat

1. Argument eronat. Este de trei feluri: nefondat în ce priveşte locul (*āśraya-asiddha*), nefondat în sine (*svarūpa-asiddha*) şi nefondat în ce priveşte concomitenţa (*vyāpyatva-asiddha*).
2. Vezi *hetv-ābhāsa*.

Asmitā — egoism, stare de concentrare

1. Una din cele cinci patimi ale minţii, şi anume identificarea greşită a sinelui cu complexul minte–trup.
2. Pentru şcoala Yoga termenul indică o stare de concentrare unificatoare (*samādhi*). În această stare enstatică, intelectul (*buddhi*) se concentrează asupra substanţei lipsite de orice modificare.
3. Vezi *kleśa*.

Asparśa-yoga — *yoga* fără contact

1. *Yoga* transcendentală prin care se realizează Realitatea suprarațională. Calea care duce la realizarea non-dualității.
2. Este prescrisă de Gauḍapāda în *Māṇḍūkya-kārikā*.

Āśrama — loc de oprire; stadiu al vieţii

Viața are patru stadii care marchează ascensiunea verticală a individului spre eliberare. Aceste patru stadii sînt: stadiul de învățăcel (*brahmacarya*), stadiul de cap de familie (*gṛhastha*), stadiul retragerii în pădure (*vānaprastha*) şi stadiul renunţării totale la lume (*sannyāsa*). Aceste stadii pun în evidenţă evoluţia spirituală a individului. Sînt etape de luptă cu egoismul care încet, dar sigur, este smuls din rădăcini şi nimicit.

Aśrauta — care nu figurează în textele sfinte

Vezi *āgama*.

Āsrava — influx de materie karmică

1. Pătrunderea particulelor de *karma* în corpul sufletului individual. Aceasta este o cauză a încătuşării omului. *Āsrava*

Scanned with OKEN Scanner

funcţionează ca un canal prin care *karma* poate pătrunde în suflet. Potrivit Jainismului, există patruzeci şi două de asemenea canale.
2. Este de două feluri: *bhāva-āsrava*, cînd sufletul îşi pierde rezistenţa în faţa influxului de particule karmice, şi *dravya-āsrava*, cînd influxul efectiv de *karma* încătuşează sufletul.
3. Există cinci surse principale din care materia inundă sufletul: vederile corupte (*mithyātva*), lipsa stăpînirii de sine (*avirati*), neglijarea datoriilor (*pramāda*), pasiunile lumeşti (*kaṣāya*) şi activităţile trupului, minţii şi glasului (*yoga*).

Āśraya — sprijin; bază; locus

Āśraya-anupapatti — irelevanţa unui anumit locus
1. Una din cele şapte obiecţii majore pe care Rāmānuja le aduce teoriei despre *avidyā* enunţată de filozofia Advaita.
2. Vezi *sapta-vidha-anupapatti*.

Āśraya-asiddha — nefondat în ce priveşte locus-ul; caracterul eronat al argumentului (*hetu*) care nu este în locus
1. Unul din tipurile de argumente nefondate. Un exemplu de astfel de eroare ar fi: „Un lotus al cerului are parfum plăcut deoarece este lotus, ca şi lotusul de pe lac." În acest exemplu, lotusul cerului este locul sau subiectul, şi ca atare nu există.
2. Vezi *asiddha*.

Āśrita-tattva — categorii dependente
1. Ultimele treizeci şi două de categorii ale Śaivismului din Caşmir. Vezi tabelul nr. 9.
2. Conştiinţă care admite existenţa altor obiecte.

Aśruta-kalpanā — presupunere extratextuală făcută cu scopul de a fi în concordanţă cu ideile proprii

Aṣṭa-aiśvarya — cele opt forţe
1. Conform şcolii Yoga, există opt forţe supranormale care pot fi dobîndite practicînd disciplina Yoga. Aceste forţe sînt: *aṇiman*, *laghiman*, *mahiman*, *prāpti*, *prākāmya*, *vaśitva*, *īśitva* şi *yatrakāmāvasāyitva*.
2. Vezi *siddhi*.

Aṣṭa-aṅga-yoga — *yoga* cu opt ramuri/discipline

Scanned with OKEN Scanner

În şcoala Yoga, o disciplină menită să înlăture patimile şi să conducă spre cunoaşterea discriminatorie (a Sinelui şi a non-Sinelui) care deschide poarta eliberării. Cele opt discipline sînt: înfrînările (*yama*), constrîngerile (*niyama*), posturile trupului (*āsana*), controlul respiraţiei (*prāṇa-āyāma*), retragerea simţurilor din contactul cu obiectele lor (*pratyāhāra*), fixarea atenţiei (*dhāraṇā*), meditaţia (*dhyāna*) şi transa meditativă, o stare de unitate, de absorbţie unificatoare (*samādhi*). Primele cinci sînt mijloace externe, iar ultimele trei, mijloace interne.

Aṣṭa-āvaraṇa — cele opt mijloace de protecţie; reguli care trebuie urmate

Śaivismul Vīra susţine existenţa a opt mijloace prin care un sine individual se protejează de cele trei cătuşe (*mala*). Sînt considerate a fi condiţii indispensabile procesului *ṣaṭ-sthala*. Ele sînt: a dovedi supunere faţă de un învăţător (*guru*); a venera Sinele divin (*liṅga*); a respecta un predicator care se deplasează din loc în loc (*jaṅgama*); a sorbi din apa care a folosit la spălatul ritual al picioarelor unui *guru* sau ale unui *jaṅgama* (*pāda-udaka*); a oferi mîncare unui *guru*, *jaṅgama* sau *liṅga*, gustînd apoi resturile în mod solemn (*prasāda*); a se unge cu cenuşa sfîntă (*vibhūti* sau *bhasman*); a purta rozariul sacru (*rudra-akṣa*); a pronunţa formula (*mantra*) din cinci silabe: *namaḥ śivāya*.

Aṣṭa-mūrti — opt forme

Cele opt forme ale Divinităţii, aşa cum sînt descrise de şcoala Śaiva Siddhānta; aceasta susţine că Divinitatea impregnează pămîntul, apa, aerul, focul, cerul, soarele, luna şi omenirea.

Asteya — nefurtul

1. Una din înfrînările (*yama*) stipulate de şcoala Yoga.
2. Înseamnă nu numai a nu lua ceea ce nu îţi aparţine, ci şi a nu rîvni la proprietatea altuia, nici măcar în gînd. Aşadar, lăcomia şi invidia trebuie înlăturate cu desăvîrşire. Vezi *yama*.
3. În Jainism, reprezintă unul din marile legăminte şi un exemplu de comportament corect. Vezi *mahā-vrata* şi *cāritra*.

Scanned with OKEN Scanner

Asthāna — nelocalizat; nefondat

Asthūla — care nu este brut

Āstika-darśana — denumire a sistemelor *Vaidika*

1. Şcolile de filozofie indiană care consideră că textele vedice sînt infailibile şi înzestrate cu deplină autoritate se numesc *āstika*. Aceste şcoli ortodoxe (*āstika-mata*) sînt în număr de şase: Nyāya, Vaiśeşika, Sāṅkhya, Yoga, Mīmāṁsā şi Vedānta. Vezi *ṣaḍ-darśana*.

2. Sînt de două feluri: cele care se bazează nemijlocit pe textele vedice (Mīmāṁsā şi Vedānta) şi cele care nu se bazează direct pe textele vedice, dar le acceptă mărturia şi încearcă să arate că sistemele lor filozofice se află în concordanţă cu *Vedele* (Nyāya, Vaiśeşika, Sāṅkhya şi Yoga).

Asti-kāya — real extins

În Jainism, tot ceea ce ocupă spaţiu sau este atotpătrunzător. E un fel de substanţă. Categoriile *asti-kāya* sînt: materia (*pudgala*), mediul mişcării (*dharma*), mediul repausului (*adharma*) şi spaţiul (*ākāśa*).

Asti-nāsti — ori este, ori nu este

Vezi *syād-vāda*.

Aśubha — nefavorabil; de rău augur

Aśuci-bhāvanā — meditaţie asupra impurităţii trupului

Aśuddha — impur; incorect

Aśuddha-adhvan — cale impură

1. Creaţia impură (ultimele treizeci şi una de categorii ale Śaivismului din Caşmir). Vezi tabelul nr. 9.

2. Vezi *tattva*.

Aśuddha-jīva — suflet individual impur

În Jainism, acesta este un suflet individual încătuşat. Fiind asociat cu *karma*, este considerat impur.

Aśuddha-māyā — *māyā* impură

1. În filozofia Śaiva Siddhānta, *māyā* are o dublă natură. *Māyā* impură este cea amestecată cu impurităţile ignoranţei (*āṇava*) şi activităţii (*karma*). Din *māyā* impură evoluează

Scanned with OKEN Scanner

trupurile, organele, lumile şi obiectele percepute de sufletele impure. Poate fi echivalată cu *prakṛti* din filozofia Sāṅkhya. Pentru *māyā* pură, vezi *śuddha-māyā*.
2. Vezi tabelul nr. 9.

Aśuddha-niścaya — convingere impură
Vezi *naya-niścaya*.

Aśukla-akṛṣṇa — nici alb, nici negru
1. Un tip de *karma*, în filozofia Yoga.
2. Vezi *karma*.

Asura — demon

Āsura — demonic

Asurabhi — fără parfum

Aśva-medha — sacrificiul calului

Aśvattha — arborele pippala [smochinul sacru, *Ficus Religiosa* — *n.t.*]
Eternul arbore al vieţii ale cărui rădăcini se află în cer.

Atala — lumea de jos
1. Una din cele şapte lumi inferioare. Este polul de jos al planului *Satya-loka*. Este o stare de anihilare spirituală.
2. Vezi *loka* şi *tala*.

Atasmin-tad-buddhiḥ — cunoaşterea a ceva ca fiind altceva
Definiţia pe care Śaṅkarācārya o dă suprapunerii (*adhyāsa*) în introducerea la *Brahma-sūtra-bhāṣya*.

Atharva-Veda — (vezi *Veda*)

Athāto brahma-jijñāsā — „Acum urmează cercetarea adevăratei naturi a lui *Brahman*"
Prima *sūtra* din *Brahma-sūtra*.

Aticāra — încălcarea unui gen de cod etic
Vezi *digvirati-vrata*.

Atideśa — un tip de injoncţiune; analogie
De exemplu: „Dobîndeşte cerul fiind generos timp de o lună întreagă."

Scanned with OKEN Scanner

Atideśa-vākya — aserţiune asimilativă
Vezi *upamāna.*

Atīndriya — transsenzorial; infrasensibil; transcendental

Atiprasaṅga — extindere inoportună; discuţie nejustificată

Atirātra — parte facultativă a sacrificiului *jyotiṣṭoma*

Atireka — exces

Atiśaya — particularitate; superioritate
În Jainism, calitatea supraumană pe care o posedă un *arhat.*

Atithi-saṁvibhāga — cod etic de comportament în Jainism care cere tratarea oaspeţilor cu respect şi consideraţie

Atithi-saṁvibhāga-vrata — a oferi daruri altora
Vezi *śikṣā-vrata.*

Ātivāhika-puruṣa — cel care conduce Sinele individual eliberat spre lumea lui *Brahman*

Ativarṇāśramin — cel care este dincolo de regulile de castă şi de etapele vieţii

Ativyāpti — supraaplicabilitate; a fi prea larg; suprapătrundere
1. Eroare într-o definiţie care încearcă să spună prea mult, definind ceva diferit de ceea ce trebuie definit.
2. Vezi *asādhāraṇa.*

Ātma-anubhava — realizare de sine însuşi

Ātma-āśraya — dependenţă de sine însuşi
Un tip de eroare.

Ātma-bhāva — natura Sinelui

Ātma-eka-āśrayatva — faptul de a depinde complet de Sine

Ātma-eka-prakāratva — faptul de a-şi deriva integral existenţa modală din Sine

Ātma-eka-prayojanatva — faptul de a servi întru totul nevoile Sinelui

Ātma-ekatva — unitatea Sinelui

Ātma-jñāna — cunoaşterea Sinelui

Ātma-kāma — doritor de Sine

Ātma-khyāti — perceperea Sinelui

Scanned with OKEN Scanner

1. Teoria erorii în Buddhismul Yogācāra. Se spune că eroarea constă în a lua drept extern ceea ce este intern. Orice cunoaştere determinată a obiectelor este eronată deoarece nu există obiecte externe. Ceea ce există este exclusiv cunoaşterea, ideea. Obiectul erorii este real, dar nu există extern, în spaţiu. Este real ca mod al minţii.
2. Vezi *khyāti-vāda*.

Ātma-manovādin — un exponent al filozofiei Cārvāka pentru care mintea este considerată a fi Sinele

Ātma-nikṣepa — a se supune lui *Īśvara* cu toată umilinţa
Vezi *prapatti*.

Ātma-nivedana — faptul de a se dedica Divinităţii cu gîndul, cuvîntul şi fapta
Vezi *bhakti*.

Ātma-sākṣāt-kāra — realizare a adevăratei naturi a Sinelui; realizare a Sinelui

Ātma-vāda — teoria Sinelui
Credinţă în realitatea neschimbătoare a Sinelui. Uneori, un adept al filozofiei Advaita se numeşte *ātma-vādin*.

Ātma-vicāra — cercetare asupra naturii Sinelui

Ātma-vidyā — cunoaştere a Sinelui
Înţelegerea realităţii Sinelui.

Ātman (*ātmā*) — Sinele
1. În şcoala Advaita, *Ātman* este Realitatea ca substrat al individului şi identică cu *Brahman*. Nu poate fi pus la îndoială, el stînd la baza oricărei experienţe. Nu poate fi cunoscut prin gîndire, fiindcă acela care cunoaşte nu poate fi cunoscut. Cu toate acestea, fără el nu există nici o experienţă. Se află la baza tuturor dovezilor, dar el însuşi nu poate fi dovedit, cu toate că poate fi experimentat.
2. Şcolile Nyāya şi Vaiśeşika îl definesc ca fiind substratul în care este inerent procesul cognitiv. Este de două feluri: Sufletul suprem şi sufletul individual. Este o substanţă care se revelează în experienţele perceptive interioare prin simţul intern mental şi independent de simţurile externe.

Scanned with OKEN Scanner

3. Şcolile Sāṅkhya şi Yoga îl definesc ca fiind o entitate lipsită de relaţii, fără atribute, luminînd de la sine, omniprezentă şi identică cu conştiinţa.
4. *Upanişadele* îl consideră esenţa ultimă a universului, precum şi suflul vital al fiinţelor umane.
5. Realitatea fundamentală nevăzută, din interiorul celor cinci învelişuri. Este scînteia divinului din ele. Este realitatea din spatele aparenţei, universală şi imanentă în orice entitate. Nu este născut şi nici nu moare. Conform *Upanişadelor*, este nepieritor.
6. Sinele este descris de diferitele sisteme filozofice indiene ca avînd una din cele trei dimensiuni posibile. Pentru Dvaita şi Viśiṣṭādvaita, Sinele este atomic (*aṇu-parimāṇa*); Advaita şi Sānkhya îl numesc atotpătrunzător (*vibhu-parimāṇa*), în timp ce în Jainism nu este nici atomic, nici atotpătrunzător, ci de dimensiune mijlocie (*madhyama-parimāṇa*).
7. Buddhismul neagă cu totul existenţa Sinelui. Vezi *anātman*.

Atyanta-abhāva — non-existenţă absolută
1. Unul din cele patru tipuri de non-existenţă. Dacă un lucru nu este niciodată prezent într-un anume locus, se vorbeşte despre non-existenţa absolută a acelui lucru în respectivul locus. Logicienii consideră acest tip de non-existenţă ca fiind etern, în timp ce adepţii filozofiei Advaita neagă acest lucru.
2. Vezi *abhāva*.

Atyanta-abheda — non-diferenţă absolută

Atyanta-asat — nefiinţă deplină; non-existenţă

Atyanta-bhinna — diferenţă absolută

Ātyantika-duḥkha-dhvaṁsa — anihilarea definitivă a suferinţei

Ātyantika-pralaya — starea în care individul obţine eliberarea din cătuşele materiei

Audarya — focul din stomac; focul apetitului
Vezi *tejas*.

Audayika — starea în care *karma* îşi manifestă efectul şi îşi produce propriile rezultate în modul obişnuit

Aupacārika-vṛtti — sensul secundar al cuvintelor; metaforic
Este de două feluri: *lakṣaṇā* (de exemplu: „satul este pe rîu") şi *gauṇī* (de exemplu: „băiatul este leu").

Aupādhika — datorat atributelor auxiliare restrictive

Aupamya — comparaţie; analogie; asemănare

Aupaśamika — încetare a acelor *karma* care înşală perspicacitatea
În Jainism, se susţine că prin eforturi adecvate *karma*, deşi continuă să existe, poate fi totuşi împiedicat să-şi exercite efectul. Aceasta este una din „stările existenţei" conform doctrinei *guṇa-sthāna*. Vezi *guṇa-sthāna*.

Avabhāsa — manifestare

Avaccheda-vāda — teoria limitării
1. Conform filozofiei Advaita, individul nu este decît o manifestare limitată a supremului *Brahman*. Complexul trup–minte pare că limitează infinitul *ātman*, tot aşa cum un vas de argilă pare că limitează spaţiul infinit. Prin înlăturarea atributului auxiliar se constată non-diferenţa dintre unul şi celălalt.
2. Acest punct de vedere este atribuit lui Vācaspati în şcoala Advaita.

Avacchedaka — delimitare; limitare
Factorul delimitativ al cărui rol este de a scoate în evidenţă atributul în cauză.

Avacchedaka-sambandha — relaţie delimitativă
Fiecare atribut delimitat se află într-o relaţie specifică; aceasta trebuie formulată pentru a se evita orice fel de ambiguitate.

Avacchinna — delimitat
Obiectul delimitat — de exemplu, delimitarea oalei este realizată prin calitatea de a fi oală.

Avadhāna — concentrare; atenţie

Avadhāraṇa — aserţiune

Scanned with OKEN Scanner

Avadhi — cogniţie supranaturală; cunoaştere transcendentală; clarviziune; limită

1. Conform Jainismului, este vorba de capacitatea individuală de a percepe lucruri cu formă precisă fără ajutorul organelor de simţ şi al minţii. Toate fiinţele sînt înzestrate cu această capacitate în grade diferite, în funcţie de limitările pe care le determină, de la caz la caz, densitatea vălului karmic.

2. Este de trei feluri: limitată în timp şi spaţiu (*deśa-avadhi*), nelimitată în timp şi spaţiu (*parama-avadhi*) şi perceperea tuturor genurilor de obiecte fizice (*sarva-avadhi*).

Avadhi-darśana — tip de înţelegere determinată

Vezi *upayoga*.

Avagraha — contactul dintre obiect şi organul de simţ, lipsit de particularităţi

1. Reprezintă primul stadiu al cunoaşterii perceptive (*mati-jñāna*) din Jainism şi este de două tipuri: simplu contact între subiect şi obiect (*vyañjana-avagraha*) şi contact în care subiectul în aceeaşi măsură percepe şi simte obiectul (*artha-avagraha*).

2. Vezi *mati*.

Avakṣepaṇa — mişcare descendentă

Vezi *karma*.

Avaktavya — inexprimabil; de neconceput; indescriptibil

Avākyārtha — o propoziţie purtătoare de sens non-verbal

De exemplu: *tat tvam asi* — „acela eşti tu", după Advaita.

Avalambana — bază

Avāntara-vākya — text subsidiar

O ramură a *Upanişadelor* care nu oferă cunoaşterea eliberatoare. Sînt texte intermediare care oferă cunoaşterea Realităţii cu formă şi atribute (*saguṇa-brahman*). Această opinie aparţine filozofiei Advaita.

Avāpta-samasta-kāma — cel ale cărui dorinţe sînt permanent împlinite

Avara — inferior

Scanned with OKEN Scanner

Āvāraka-śakti — acea forţă a lui *āṇava* care acoperă energiile cognitive, conative şi afective ale individului, făcîndu-le inoperante (Śaiva Siddhānta)

Āvaraṇa — ascundere, tăinuire

1. Forţa de învăluire a ignoranţei. În filozofia Advaita, una din cele două forţe pe care le are *avidyā*.
2. Vezi *avidyā*.

Āvaraṇa-śakti — capacitatea de a ascunde

Avaroha — coborîre

Avasthā — tip de experienţă; stare de conştiinţă; condiţie

Sînt în număr de trei: starea de veghe (*jāgrat*), starea de vis (*svapna*) şi starea de somn profund (*suşupti*). Vezi *turīya*.

Avasthā-bheda — diferenţă de stare

Avasthā-jñāna — orice stare sau experienţă individuală a ignoranţei

Avasthā-pariṇāma — transformare a trăirii sau a înfăţişării referitoare la trecut, prezent şi viitor

Avasthā-traya-vicāra — investigaţie asupra celor trei tipuri de experienţă

Aceasta este o metodă folosită în filozofia Advaita pentru a dezvălui adevărata natură a individului. În existenţa sa empirică, individul cunoaşte trei tipuri de experienţă: veghea, visul şi somnul profund. Sinele este implicat în aceste trei stări prin intermediul complexului trup–minte cu care este asociat. Prin metoda de investigaţie *avasthā-traya-vicāra* iese la iveală faptul că Sinele nu e cu adevărat afectat de acest triplu flux de experienţe. Se află faţă de el într-un raport accidental şi nenatural. A ajunge la înţelegerea acestui fapt înseamnă a înţelege cea de a patra stare (*turīya*), sau *Brahman*.

Avastu — nesubstanţial

Avatāra — încarnare divină; coborîrea Divinităţii în lume într-o formă tangibilă

Scanned with OKEN Scanner

1. Conform Tradiției, *avatārii* lui Viṣṇu sînt în număr de zece: *Matsya*, *Kūrma*, *Varāha*, *Narasiṁha*, *Vāmana*, *Paraśurāma*, *Rāmacandra*, *Balarāma*, *Kṛṣṇa* și *Kalki*. Există o variantă a acestei liste în care *Balarāma* este înlocuit cu *Buddha*.

2. *Avatārii* sînt de două tipuri: principali și subordonați. *Avatāri* principali sînt cei care constituie o încarnare a lui Viṣṇu însuși, în timp ce încarnările unor sfinți inspirați reprezintă *avatārii* secundari.

Avāya — judecată perceptivă

Etapă în *mati-jñāna* unde obiectul este în mod cert cunoscut. Vezi *mati*.

Avayava — premisă; membru; parte componentă

1. Cele cinci premise ale unui silogism.
2. Una din cele șaisprezece categorii ale sistemului Nyāya.
3. Vezi *padārtha* și tabelul nr. 6.

Avayava-avayavin — parte și întreg; membru și non-membru

Avayavin — întregul; structură complexă

Avibhāga — inseparabilitate

Avibhāgād vaiśvarūpasya — „datorită inseparabilității de cel care are toate formele"; primordialul nemanifestat este cel în care se dizolvă toate efectele

În filozofia Sāṅkhya, este o dovadă că există *prakṛti*. Avînd în vedere că efectul este identic cu cauza, prin reconstituirea cauzei fiecărui efect se ajunge, în cele din urmă, la primordialul nemanifestat, *prakṛti*.

Avicāra-siddha — neinvestigare a naturii Realității Supreme

Avidvān — cel care nu cunoaște Realitatea Supremă

Avidyā — ignoranță; neștiință

1. Este conceptul-cheie în sistemul filozofic Advaita, piatra de temelie a metafizicii, epistemologiei și disciplinelor etice ale acestui sistem; așadar, rolul ei nu trebuie minimalizat. Are șase trăsături distinctive; este fără de început (*anādi*); este înlăturată prin cunoașterea corectă (*jñāna-nivartya*); este o entitate care posedă o existență reală (*bhāva-rūpa*); este

Scanned with OKEN Scanner

indescriptibilă (*anirvacanīya*); are dubla forță de camuflare și proiectare, ce reprezintă adevărul și sugerează falsitatea (*āvaraṇa* și *vikṣepa*); sediul său este fie în sinele individual (*jīva*), fie în *Brahman*.

2. Una din cele douăsprezece verigi ale succesiunii lanțului cauzal al existenței (vezi *pratītya-samutpāda*). Este rădăcina a tot ce există, condiția primordială a existenței, conform Buddhismului.

Avidyā-doṣa — defectul ignoranței

Avidyā-nivṛtti — înlăturarea ignoranței

Avidyā-svabhāva — natura ignoranței

Avidyā-vṛtti — mod de manifestare a ignoranței

Modificare a ignoranței. Oferă cunoștințe despre obiecte iluzorii; stări lăuntrice ca plăcerea sau durerea. În școala Advaita, și cunoaștere (*jñāna*) și ignoranță (*avidyā*). Această cunoaștere se realizează cu ajutorul conștiinței-martor (*sākṣin*).

Avighāta — non-obstrucție

Avijñātṛ — un neștiutor; epitet pentru Viṣṇu

Avikalpita — nedeterminat

Avikārin — invariabil; nesupus schimbării

Avināābhāva — relație invariabilă

Avirati — nestăpînire

Āvirbhūta — manifestat

Avirodha — lipsă de conflict

Aviśeṣa — nedeterminat

Termen tehnic în filozofia Sāṅkhya pentru „ego" (*ahaṅkāra*) și cele cinci esențe subtile ale elementelor (*tanmātra*).

Avīta — un tip de inferență care pornește de la negarea consecventului

1. Un tip de inferență în filozofia Sāṅkhya. Poartă numele de *śeṣavat*. Are o natură prin excelență negativă, bazîndu-se pe coabsența termenului major (*probandum*) și a termenului mediu (*probans*). Acest gen de inferență nu permite decît exemple negative. De pildă: efectul (țesătura) nu este diferit

Scanned with OKEN Scanner

de cauză (firele), deoarece efectul este inerent în cauză, fiind o proprietate a acesteia. Nici un exemplu pozitiv nu este posibil, pentru că toate exemplele pozitive ar intra în sfera a ceea ce trebuie demonstrat. Dacă efectul şi cauza ar fi diferite, inerenţa nu ar fi posibilă.
2. Vezi *śeṣavat*.

Aviveka — non-discriminare

Avyabhicārin — nealterabil

Avyākṛta — întrebări la care nu se poate răspunde
Întrebări la care Buddha a refuzat să răspundă. Sînt în număr de zece (uneori paisprezece) şi privesc cauzalitatea. La acestea Buddha a răspuns: „Nu spuneţi aşa."

Avyākṛta-ākāśa — eter nemanifestat

Avyakta — nemanifestat
Termen pentru *prakṛti* în filozofia Sāṅkhya.

Avyapadeśya — despre care nu se poate vorbi; care nu poate fi exprimat în cuvinte

Avyāpti — inaplicabilitate; neräspîndire, nepătrundere
1. Un sofism care încearcă să dea o definiţie ce spune prea puţin. Este absenţa definiţiei într-un lucru care trebuie definit.
2. Vezi *asādhāraṇa*.

Avyāpya-vṛtti — nepătrunzător

Avyāpya-vṛttitva — extensiune parţială

Avyavahārya — care nu poate fi relatat

Avyaya — etern; nepieritor

Ayam ātmā brahma — „acest Sine este *Brahman*"
Unul din marile enunţuri (*mahā-vākya*) care apar în *Māṇḍūkya-Upaniṣad* a *Atharva-Vedei*.

Āyāma — lungime; expansiune; extindere

Ayana — solstiţiu; perioadă de timp; cale

Āyatana — cîmp de operare
1. Organele de simţ — mintea, ochii, nasul, gura, urechile, organul excretor şi organul genital.
2. Vezi *pratītya-samutpāda*.

Scanned with OKEN Scanner

Ayathārtha — eronat

Ayathārtha-anubhava — experienţă eronată

Ayaugapadya — non-simultaneitate

Ayonija — de origine necunoscută; care nu e născut din fiinţe muritoare

1. Trupuri a căror naştere (origine) este necunoscută.
2. Indivizi care nu au fost născuţi din fiinţe muritoare, de exemplu Sītā.

Āyuḥ (*āyus*) — care determină longevitatea

Unul dintre cele opt tipuri principale de *karma* obscurizant potrivit Jainismului. Are patru subdiviziuni, legate fiecare de durata vieţii (longevitatea) celor patru ipostaze ale sufletului individual (*jīva*): celestă (*deva-āyuṣ-karma*), umană (*manuṣ-ya-āyuṣ-karma*), animală (*tiryag-āyuṣ-karma*) şi cea de fiinţă a infernului (*nāraka-āyuṣ-karma*).

Āyuhana — conglomerare

Āyur-veda — Scriptura care tratează despre medicină

Ayuta-siddha — stabilirea faptului că lucruri complet diferite apar ca un tot indivizibil; inseparabil

1. Prin acest fel de relaţie se înţelege că una din entităţile aflate în legătură este în mod invariabil asociată cu cealaltă.
2. În filozofia Nyāya-Vaiśeşika există cinci tipuri de *ayuta-siddha*: *dravya* (substanţă) şi *guṇa* (atribut); *dravya* şi *kar-ma*; *vyakti* (individual) şi *jāti* (universal); lucruri ultime şi *viśeṣa* (particularitate); *aṁśin* (întreg) şi *aṁśa* (parte).

Ayuta-siddha-avayava — o combinaţie de părţi care coexistă în imediată apropiere unele de altele; conglomerare de părţi aflate în legătură

Scanned with OKEN Scanner

B

Baddha — legat, încătuşat

Baddha-jīva — suflet individual încătuşat
Vezi *jīva*.

Bādha — încetare; contradicţie; eroare

Bādhaka — care suprimă

Bādhaka-pratīti — cunoaştere care suprimă

Bādhāyāṁ sāmānādhikaraṇyam — coordonare gramaticală în sensul suprimării
Teorie folosită în filozofia Advaita pentru a interpreta marile enunţuri (*mahā-vākya*). De exemplu: iniţial cineva a perceput obiectul drept stîlp, dar apoi şi-a dat seama că era om. Astfel, percepţia iniţială este suprimată.

Bādhita — suprimat; argument absurd; argument contradictoriu
1. Eroare logică ce încearcă să dovedească o teză care este contrară experienţei directe. De exemplu, cînd cineva spune „focul nu este fierbinte deoarece e o substanţă", teza este eronată din cauză că judecata e absurdă.
2. Acest fel de eroare mai poartă numele de *kāla-atīta* şi *kāla-atyaya-apadiṣṭa*.
3. Vezi *hetv-ābhāsa*.

Bahiḥ-prajñā — cunoaştere exterioară
În starea de veghe, individul este conştient de lumea din afară. El operează (cunoaşte) prin cele zece simţuri (*indriya*), prin cele cinci sufluri vitale (*prāṇa*) şi prin organul intern (*antaḥ-karaṇa*). Prin intermediul acestora, individul primeşte

Scanned with OKEN Scanner

stimuli din mediul extern şi reacţionează la ei în diverse moduri.

Bahiraṅga-sādhana — mijloace subsidiare de practică spirituală

1. Cuprinde acţiuni zilnice şi ocazionale (*nitya-* şi *naimittika-karma*).

2. În sistemul de filozofie Yoga, primele cinci elemente ale disciplinei *aṣṭa-aṅga-yoga* sînt cunoscute ca fiind disciplinele spirituale externe, şi anume: *yama, niyama, āsana, prāṇa-āyāma* şi *pratyāhāra*.

Bahir-dravyatva — substanţialitate externă

Bahir-mukha — privire înspre exterior

Cauza manifestării universului conform Śaivismului din Caşmir. Śiva îşi îndreaptă privirea spre exterior.

Bāhya — extern

Un mod de percepţie în filozofia Nyāya.

Bala — putere; forţă; vigoare

Vezi *bhaga*.

Balavad-aniṣṭānanubandhin — ceea ce nu implică mare daună

Bandha — încătuşare, dependenţă

1. În Jainism, încătuşarea se datorează particulelor karmice. Ea este provocată de activitatea complexului trup–minte, care e influenţată de pasiuni. Această încătuşare se produce în două trepte. Prima, *bhāva-bandha*, este o modificare a conştiinţei individului pricinuită de pasiuni (*kaṣāya*). Ea îl pregăteşte pe individ pentru următoarea treaptă, încătuşarea propriu-zisă (*dravya-bandha*); aceasta se săvîrşeşte cînd are loc un contact real între particulele karmice şi individ.

2. Încătuşarea este de patru feluri: încătuşare originară (*prakṛti-bandha*), încătuşare spaţială (*pradeśa-bandha*), încătuşare temporală (*sthiti-bandha*) şi încătuşare în funcţie de intensitatea roadelor acţiunilor (*anubhāga-bandha*).

Barhis — gen de plantă erbacee folosită cu ocazia sacrificiului

Bhaga — şase trăsături măreţe ale Divinităţii

Scanned with OKEN Scanner

Acestea sînt: *jñāna* (înţelepciune), *śakti* (energie, potenţă), *bala* (forţă), *aiśvarya* (autoritate supremă), *vīrya* (vitejie), *tejas* (strălucire).

Bhāga-tyāga-lakṣaṇā — alt nume pentru *jahad-ajahal-lakṣaṇā*
Vezi *jahad-ajahal-lakṣaṇā*.

Bhagavad-anubhava — faptul de a deveni conştient de prezenţa Divinităţii

Bhagavān — Stăpîn; Divinitate; persoană venerată
Vezi *Īśvara*.

Bhagavat-pāda — titlu de respect pentru Śaṅkarācārya

Bhāgavata — adorator al Divinităţii; numele uneia dintre *Purāṇe*.

Bhāgavata-kaiṅkarya — faptul de a-i sluji pe adoratorii Divinităţii

Bhāgya — mîntuire realizată de soartă; destin
Vezi *tuşţi*.

Bhakta — adorator; iubitor al Divinităţii
1. Conform filozofiei Viśişţādvaita, devoţiunea este una din căile de a ajunge la eliberare. *Bhakta* sînt cei care au citit textele vedice, *Upaniṣadele* şi care, pe baza celor aflate din textele Mīmāṁsā, au putut defini natura lui *Brahman* ca fiind diferită de *cit* şi *acit*. Ei sînt înzestraţi cu beatitudine şi ştiu că *Brahman* înseamnă beatitudine, nemărginire şi imposibilitatea de a fi depăşit.
2. O treaptă a conştiinţei. Vezi *sthala*.

Bhakti — devoţiune iubitoare
1. Este de două feluri: *sādhana-bhakti*, care cuprinde *aşţa-aṅga-yoga*, *sādhana-saptaka* etc.; *phala-bhakti*, care se naşte spontan prin graţia divină.
2. Există sub nouă forme: *śravaṇa*, *kīrtana*, *smaraṇa*, *pāda-sevana*, *arcana*, *vandana*, *dāsya*, *sakhya* şi *ātma-nivedana*. Vezi *navavidhā bhakti*.
3. Devoţiunea se poate manifesta în diferite moduri, iar raportul în care se află adoratorul faţă de Divinitate este de mai mul-

Scanned with OKEN Scanner

te feluri. Cele mai importante sînt: *dāsya* (raport servitor–stăpîn); *sakhya* (raport prieten–prieten); *vātsalya* (raport părinte–copil); *śānta* (raport copil–părinte); *kānta* (raport soție–soț); *rati* (raport iubită–iubit); *dveșa* (raport ateu–Divinitate).

Bhakti-rūpāpanna-jñāna — iubire față de Divinitate; cunoaștere transformată în devoțiune

Bhāmatī-prasthāna — școala *Bhāmatī*

1. Una din cele două școli ale sistemului de filozofie Advaita. Lucrările principale ale acestei școli sînt: *Bhāmatī* de Vācaspati; *Kalpataru* de Amalānanda și *Parimala* de Appayya Dīkșita.

2. Școala este influențată și inspirată de Maṇḍana Miśra.

Bhāșā — vorbire blîndă și sfîntă

Vezi *samiti*.

Bhāsaka — cel care scoate la lumină

Bhāsvara — strălucitor

Bhāșya — comentariu

Bhāșya-kāra — comentator

1. Cei mai renumiți comentatori ai textului *Brahma-sūtra* sînt: Śaṅkarācārya (pentru Advaita), Rāmānuja (pentru Viśiștādvaita) și Madhvācārya (pentru Dvaita).

2. Rāmānuja este cunoscut sub numele familiar de *bhāșya-kāra* în literatura Vedānta a școlii Viśiștādvaita.

Bhāti — care strălucește

În filozofia Advaita, *Brahman* e descris astfel: *asti* (este), *bhāti* (strălucește), *priyam* (plăcere).

Bhaṭṭa — Kumārila Bhaṭṭa

1. Fondatorul uneia din cele două școli principale ale filozofiei Pūrva Mīmāṁsā.

2. Adepții filozofiei Advaita urmează opiniile lui Bhaṭṭa în toate chestiunile de ordin empiric.

Bhauma — terestru

1. Unul din cele patru tipuri de foc.

2. Vezi *tejas*.

Scanned with OKEN Scanner

Bhautika — făcut din materie; constituit din elementele brute

Bhava — devenire; un epitet al lui Śiva

Bhāva — mod de a fi; existenţă; emoţie

1. Existenţă; sursa a tot ce este.
2. Una din cele douăsprezece verigi ale lanţului cauzal al existenţei. Vezi *pratītya-samutpāda*.
3. Devenire sau stare de flux.

Bhāva-āsrava — termen folosit în Jainism pentru a descrie starea în care se află sufletul cînd îşi pierde rezistenţa la influxul de particule karmice
Vezi *āsrava*.

Bhāva-ātmaka — un gen de atribut (*dharma*) în Jainism care indică forma şi starea unui lucru

Bhāva-bandha — termen în Jainism care descrie starea în care se produce o schimbare în conştiinţa unui individ datorită pasiunilor
Vezi *bandha*.

Bhāva-karma — activităţi ale trupului, minţii şi glasului care, conform Jainismului, produc materie karmică subtilă

Bhāva-kārya — produs pozitiv

Bhāva-leśya — conform Jainismului, sentimentele generate prin acumularea de materie karmică
Vezi *leśya*.

Bhāva-liṅga — o formă a lui Śiva cel fără de formă
Vezi *liṅga-sthala*.

Bhāva-nirjarā — termen folosit în Jainism descriind treapta pe care se află sufletul individual cînd se produce dispariţia parţială a particulelor karmice
1. La această treaptă se ajunge printr-o modificare sau schimbare a individului însuşi.
2. Vezi *nirjarā*.

Bhāva-padārtha — entităţi existente

Scanned with OKEN Scanner

Bhāva-pratyaya-samādhi — o formă a stării de concentrare *samādhi* fără atribute în care încă mai există o urmă de ignoranţă

1. Pe această treaptă subzistă unele impulsuri latente ale pasiunilor individului. Aşadar, chiar şi după atingerea acestei trepte, individul va trebui să se reîntoarcă în lume.
2. Vezi *samādhi*.

Bhāva-rūpa — care are natură reală

Conform filozofiei Advaita, un atribut al ignoranţei (*avidyā*).

Bhāva-saṁvara — termen jainist pentru a descrie stadiul în care individul încetează a mai fi sensibil la influxul de particule karmice

1. Acest stadiu include: *mahā-vrata*, *samiti*, *gupti*, *dharma*, *anuprekṣā*, *parīṣahajaya* şi *cāritra*.
2. Vezi *saṁvara*.

Bhāvanā — impresie reminiscentă; meditaţie; considerare

1. În Jainism, este o clasă de *śruta-jñāna*. Reprezintă etapa în care se reconsideră natura unui fenomen cunoscut, astfel încît să se poată ajunge la cunoaşterea temeinică a unui nou fenomen despre care se ştie că are legătură cu cel dintîi.
2. În filozofia Vaiśeṣika este un gen de trăsătură caracteristică (*guṇa*) pentru *saṁskāra*. Este calitatea sinelui prin care lucrurile sînt constant repetate, memorate sau recunoscute.

Bhāvya — ceea ce trebuie îndeplinit

Bhaya — teamă

Bheda — diferenţă

1. Concept-cheie în filozofia Dvaita. Este de cinci feluri: diferenţa dintre Divinitate şi indivizi; dintre indivizi diferiţi; dintre Divinitate şi materie; dintre indivizi şi materie; dintre materie ca atare şi diversele forme sub care ea se manifestă.
2. Diferenţa este de trei tipuri: *svagata-bheda*, sau diferenţă internă; *sajātīya-bheda*, sau diferenţa care există între două obiecte ce aparţin aceleiaşi clase; *vijātīya-bheda*, sau diferenţa care există între două obiecte ce aparţin unor clase diferite. Vezi fiecare din aceste *bheda* în parte.

Scanned with OKEN Scanner

Bheda-abhāva — absenţa dualităţii sau a diferenţei

Bheda-abheda — relaţia de identitate în diferenţă; diferenţă şi non-diferenţă laolaltă
Doctrină în Mīmāṁsā lui Kumārila Bhaţţa şi în şcoala lui Nimbārka, devenită celebră pentru prima oară datorită lui Bhartṛprapañca.

Bheda-abheda-vāda — teoria non-diferenţei în diferenţă
Vezi *bheda-abheda*.

Bheda-agrahaṇa — non-percepţie a diferenţei

Bheda-sahiṣṇu — compatibil cu diferenţa

Bheda-saṁsarga — relaţie de dualitate
Vezi *vākya-artha*.

Bheda-śruti — texte upanişadice care susţin doctrina dualităţii şi a pluralităţii

Bheda-virodhin — ceea ce se opune diferenţei

Bhedād anyaḥ — altceva decît diferenţă

Bhikṣu — călugăr sau cerşetor buddhist; cerşetor

Bhikṣu-sūtra — „Scriptura călugărului"
Denumire pentru *Brahma-sūtra*, datorată faptului că persoanele cele mai competente pentru studiul acestor texte sînt călugării sau asceţii.

Bhinna — diferenţiat

Bhinna-viṣaya — tematică diferită

Bhoga — desfătare; plăcere; experienţă
Desfătarea sau fericirea fără margini trăită în starea de eliberare, conform filozofiei Dvaita.

Bhoga-aṅga — individ în căutarea plăcerii
Vezi *ṣaṭ-sthala*.

Bhoga-sthāna — lăcaş al desfătării

Bhoga-upabhoga-parimāṇa — cod jainist de comportare etică
Stabileşte limite în ce priveşte folosirea obiectelor pentru ca dependenţa de ele să fie minimă.

Bhoga-upakaraṇa — mijloc de desfătare

Scanned with OKEN Scanner

Bhoga-vastu — obiect al desfătării

Bhogya — obiect al experienţei

Bhogya-kāṇḍa — obiecte ale desfătării
În filozofia Śaiva Siddhānta se afirmă că *māyā* îi procură individului mijloacele, locurile şi obiectele desfătării.

Bhoktā (*bhoktṛ*) — cel care se desfată; cel care experimentează

Bhrama — eroare
Cunoaşterea unui obiect altfel decît este (în realitate).

Bhrānti — amăgire

Bhṛty-ācāra — cod de comportament care impune smerenie faţă de Śiva
Vezi *pañca-ācāra.*

Bhūḥ — pământul; lumea materială
Vezi *loka.*

Bhūmi — pământul; treaptă; nivel

Bhūta — element

Bhūta-pañcaka — cele cinci elemente
Acestea sînt: pământul (*pṛthivī*), aerul (*vāyu*), focul (*tejas*), apa (*ap*) şi spaţiul (*ākāśa*).

Bhūta-tathatā — „faptul de a fi astfel"/esenţa elementelor

Bhūtādi — stadiul în care *tamas* are preponderenţă faţă de *sattva* şi *rajas*
Bhūtādi este în filozofia Sāṅkhya sursa celor cinci elemente subtile (*tanmātra*).

Bhūtatva — calitatea de a fi element

Bhuvaḥ — regiunea de mijloc; lumea devenirii
Vezi *loka.*

Bhuvana — universul; lumea

Bhuvana-sundara — Divinitatea ca frumuseţe cosmică

Bhūyo-darśana — observaţie repetată

Bīja-aṅkura-nyāya — analogia seminţei şi a copacului, fiecare fiind cauza celuilalt

Scanned with OKEN Scanner

Bimba — original; prototip

Bimba-pratibimba-vāda — teoria reflectării

Teoria reflectării în şcoala *Vivaraṇa* a filozofiei Advaita, conform căreia conştiinţa este reflectată în condiţia accidentală, *avidyā*. Prin urmare, individul este o reflectare a inteligenţei în ego. Şi cum nu există diferenţă între original şi reflectarea lui, *jīva* este non-diferit de *Brahman.*

Bimba-upāsana — meditaţie asupra reflectării

1. Meditaţie asupra individului ca reflectare a Divinului.
2. În filozofia Dvaita, aceasta este o treaptă pe calea urmată de individ spre eliberare.

Bindu — picătură

Cauză a formei (*rūpa*) în Śaivismul din Caşmir. Este o combinaţie a celor cinci elemente subtile (*tanmātra*).

Bodha — conştiinţă; cunoaştere

Bodhi-citta — iubire; bază a tot ce este bun; atitudinea de a fi în folosul tuturor

În Buddhism are două etape. Prima este cînd individul se hotărăşte să devină *bodhisattva* (*bodhi-praṇidhi-citta*) şi următoarea cînd el păşeşte cu adevărat pe această cale (*bodhi-prasthāna-citta*).

Bodhi-praṇidhi-citta — vezi *bodhi-citta*

Bodhi-prasthāna-citta — vezi *bodhi-citta*

Bodhisattva — fiinţă care aspiră la iluminare; cineva care a atins esenţa înţelepciunii

1. Există spre binele şi fericirea tuturor. Idealul lor este ca toate fiinţele înzestrate cu simţire să ajungă la iluminare.
2. Sînt de două categorii: pămînteşti şi transcendenţi.
3. Un *bodhisattva* perfect se realizează în zece trepte: *pramuditā*, *vimalā*, *prabhākarī*, *arciṣmatī*, *sudurjayā*, *abhimukti*, *dūraṅgamā*, *acalā*, *sādhumatī* şi *dharma-megha*.
4. Iniţial se referea la drumul vieţii lui Siddhārtha Gotama. Cu timpul a ajuns să se refere la toate vieţile anterioare ale unui individ în drumul său pînă la starea de *Buddha*.

Scanned with OKEN Scanner

Brahma satyaṁ jagan mithyā jīvo brahmaiva nāparaḥ — „*Brahman* este real; lumea nu este reală; sufletul individual nu este diferit de *Brahman*"
Acest vers exprimă chintesența doctrinei Advaita.

Brahma-aṇḍa — oul cosmic
1. Una din cele douăzeci de substanțe enumerate în sistemul Dvaita.
2. Vezi *dravya* și tabelul nr. 6.

Brahma-arpaṇa — faptul de a se dedica lui *Brahman*

Brahma-bhāva — ipostaza de *Brahman*

Brahma-jñāna — cunoaștere a Absolutului

Brahma-niṣṭhā — faptul de a rămîne statornic în *Brahman*

Brahma-prāpti — obținerea eliberării

Brahma-randhra — deschizătură în creștetul capului pe unde se spune că sufletul părăsește trupul în clipa morții

Brahma-sūtra — scurte aforisme scrise de Bādarāyaṇa, care armonizează învățăturile *Upaniṣadelor*
1. Expun învățătura Vedanta în ordine logică. Vezi *prasthāna-traya*.
2. Comentatorii/exponenții (*bhāṣya-kāra*) principali ai *Brahma-sūtrelor* sînt: Śaṅkara, Bhāskara, Yādava, Nimbārka, Rāmānuja, Śrīkaṇṭha, Madhva, Vallabha și Baladeva.
3. *Brahma-sūtra* mai are și alte denumiri: *Vedānta-sūtra*, *Śārīraka-sūtra*, *Bhikṣu-sūtra* și *Uttara-mīmāṁsā-sūtra*.
4. *Brahma-sūtra* are patru capitole (*adhyāya*). Fiecare capitol are patru părți (*pāda*), iar acestea sînt la rîndul lor împărțite în mai multe subdiviziuni (*adhikaraṇa*). Fiecare subdiviziune conține una sau mai multe *sūtre*, în funcție de modul de interpretare al comentatorului (*bhāṣya-kāra*).
5. Cele patru capitole sînt intitulate: a) armonia (*samanvaya*), unde se pune în evidență mesajul coerent al *Upaniṣadelor*, explicîndu-se unele afirmații aparent neclare; b) lipsa conflictului (*avirodha*), unde filozofia Vedānta este prezentată în comparație cu alte sisteme de filozofie; c) metoda (*sādhana*),

Scanned with OKEN Scanner

unde se conturează drumul spiritual către eliberare; d) rodul (*phala*), unde se discută natura scopului urmărit.

Brahma-vicāra — cercetare asupra lui *Brahman*

Brahma-vihāra — ipostază divină

În Buddhism, calităţile unui individ perfect iluminat (*bodhi-sattva*), care se află într-o ipostază divină, sînt: compasiunea (*karuṇā*), iubirea (*maitra*), indiferenţa (*upekṣā*) şi bucuria (*muditā*).

Brahmacarya — stare de abstinenţă şi castitate; celibat; faptul de a sălăşlui în *Brahman*

1. Textual, „calea ce duce la *Brahman*".
2. Prima etapă a vieţii, şi anume cea de ucenic. Vezi *āśrama*.
3. Una din înfrînări în sistemul Yoga. Vezi *yama*.
4. Unul din marile legăminte şi unul din modurile corecte de conduită conform Jainismului. Vezi *mahā-vrata* şi *cāritra*.

Brahman — Realitatea supremă; fundament al universului

1. *Brahman* nu poate fi explicat în cuvinte. El transcende toate conceptele şi ideile. Este socotit a fi unicul Adevăr.
2. *Upanişadele* îl prezintă în două moduri: ca Realitate faţă de care universul nu este decît o aparenţă (*niṣprapañca*) şi ca fundament atotcuprinzător al universului (*saprapañca*). Este descris pozitiv ca existenţă (*sat*), cunoaştere (*cit*), fericire (*ānanada*) şi infinit (*ananta*), iar negativ, ca „nici aşa, nici aşa" (*neti neti*). Nu există nimic care să-i fie asemănător şi nimic diferit de el; nu prezintă diferenţe empirice din punct de vedere acosmic. În sistemul Advaita, *Brahman* este cunoscut sub două forme: ca fiind limitat prin semnele distinctive de „nume şi formă" şi ca nefiind limitat în nici un chip. În şcolile Viśiṣṭādvaita şi Dvaita, *Brahman* este conceput ca avînd calităţi benefice.

Brāhmaṇa — fiinţă spirituală şi intelectuală înzestrată cu puritate, care a ajuns la înţelegerea lui *Brahman*; îşi cultivă spiritualitatea şi îi ajută şi pe alţii să cunoască Realitatea; textele liturgice ale *Vedelor*

1. Una din cele patru caste care are datoria să studieze şi să perpetueze textele vedice.

Scanned with OKEN Scanner

2. Vezi *varṇa*.

3. Texte liturgice compuse în proză care explică semnificația diferitelor ritualuri descrise în *saṁhitā*. Ele indică felul cum trebuie efectuate riturile de sacrificiu.

4. Vezi *Veda*.

Bṛhaspati-sava — numele unui sacrificiu în urma căruia, conform textului *Taittirīya-brāhmaṇa*, un preot putea obține postul de *purohita* [preot de casă al unui prinț — *n.t.*]

Bṛhat — cel măreț; cel mare

În textele vedice, cel adevărat, cel drept (*satyam, ṛtam*) este numit și „cel mare" (*bṛhat*).

Bubhukṣu — cel care caută plăcerea

Vezi *jīva* și *śastra-vaśya*.

Buddhi — intelect

1. Ceea ce evoluează în primul rînd din *prakṛti*. Stă la baza inteligenței individului. Este facultatea decisivă în alegerea cursului unei acțiuni.

2. În filozofia Nyāya-Vaiśeṣika este de două feluri: rememorare (*smṛti*) și experiență (*anubhava*).

Scanned with OKEN Scanner

C

Caitanya — conştiinţă; inteligenţă

Caitta — mental; proces mental

1. În sistemul Yogācāra, *caitta* este ceea ce ţine de minte. Vezi *citta-samprayukta*.
2. Vezi *saṁskṛta-dharma*.

Cakra — roată; plex; centru

1. Cei şapte centri psihologici ai corpului subtil, localizaţi în puncte care corespund unor poziţii de-a lungul coloanei vertebrale. *Sahasrāra*, floarea de lotus cu o mie de petale, se află în creştetul capului; *ājñā*, în mijlocul frunţii; *viśuddhi*, în gît; *anāhata*, în inimă; *maṇipūra*, în buric; *svādhiṣṭhāna*, în abdomen; *mūlādhāra*, în regiunea organelor genitale, la baza coloanei vertebrale.
2. Vezi tabelul nr. 13.

Cakraka — un tip de argument ipotetic; argument circular

Vezi *anyonya-āśraya*, *tarka*, *hetv-ābhāsa*.

Cakşu-darśana — privirea cu ochiul Scripturii

Vezi *upayoga*.

Cakşus — ochi; simţul văzului

Vezi *jñāna-indriya*.

Cākşuşa — percepţie vizuală

Calana — mişcare

Cara-liṅga — formă mobilă de *liṅga*

Vezi *liṅga-sthala*.

Scanned with OKEN Scanner

Carama-śloka — vers ultim; pasaj final; strofă importantă; vezi *Gītā-carama-śloka* (*Gītā*, XVIII, 66)

Cāritra — conduită corectă; reguli de conduită

1. În Jainism, aceste reguli sînt: *īryā*, *bhāṣā*, *īṣaṇa*, *dāna-samiti*, *utsarga-samiti*, *mano-gupti*, *vāg-gupti* şi *kāya-gupti*.
2. Vezi *bhāva-saṁvara*.

Cārvāka — şcoala indiană de filozofie materialistă

1. Este cunoscută şi sub numele de Lokāyata.
2. Bṛhaspati e considerat fondatorul acestei filozofii. Învăţătura sa centrală este că materia e unica realitate şi percepţia unicul mijloc de cunoaştere corectă (*pramāṇa*). Adepţii acestei filozofii au ca ţel satisfacţia simţurilor.

Caryā — o cale a eliberării în şcoala Śaiva Siddhānta, care constă în acte exterioare de cult cum ar fi întreţinerea curăţeniei templului, culesul florilor pentru zeităţi etc.
Este numită calea servitorului (*dāsa-mārga*). Răsplata acestei căi constă în primirea unui loc în împărăţia Divinităţii (*sālokya*).

Caryā-pāda — acea parte din *Āgama* care descrie diverse metode de adorare [a Divinităţii]
Vezi *āgama*.

Catuḥ-sūtrī — patru *sūtre*

1. Primele patru *sūtre* din *Brahma-sūtra*. Ele sînt: *athāto brahma-jijñāsā*; *janmādy asya yataḥ*; *śāstra-yonitvāt* şi *tat tu samanvayāt*. Primul aforism pune bazele cercetării lui *Brahman*. Al doilea este o definiţie a lui *Brahman*. Al treilea aforism se referă la sursa cunoaşterii lui *Brahman*. Al patrulea aforism încearcă să demonstreze valoarea supremă pe care o are cunoaşterea lui *Brahman*.
2. *Bhāmatī-catuḥ-sūtrī* a lui Vācaspati poartă uneori numele de *Catuḥ-sūtrī*.

Caturtha — al patrulea; starea *turīya*
Vezi *avasthā* şi *turīya*.

Catvāri ārya-satyāni — cele patru nobile adevăruri

Scanned with OKEN Scanner

Învăţătura centrală a lui Buddha. Aceste patru adevăruri sînt: *Duḥkha* — suferinţa şi durerea, *Duḥkha-samudaya* — cauza şi originea suferinţei, *Duḥkha-nirodha* — încetarea suferinţei, *Duḥkha-nirodha-mārga* — calea ce duce la încetarea suferinţei.

Ceṣṭā — activitate determinată de voinţă; gest; al zecelea mijloc de cunoaştere
Mişcări non-verbale ale trupului, expresii ale feţei etc. care transmit anumite idei.

Cetana — conştiinţă; voinţă; inteligenţă
Vezi *cit*.

Cetomukha — poartă a cunoaşterii
Cuvînt ce denumeşte somnul adînc (*suşupti*).

Chala — echivoc, ambiguitate
1. Una din cele şaisprezece categorii ale şcolii Nyāya.
2. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.

Cid-ābhāsa — reflecţie a inteligenţei produsă în organul intern (intelectul)
În filozofia Advaita, această reflecţie a inteligenţei este necesară pentru a produce acea modificare (*vṛtti*) a intelectului datorită căreia el devine capabil să ilumineze un obiect. Intelectul în sine este inert şi lipsit de inteligenţă, aşadar incapabil de a manifesta un obiect.

Cid-acit — cu simţire şi fără simţire
În şcoala Śaiva Siddhānta, individul acţionează ca *cit* cînd se uneşte cu *cit* şi acţionează ca *acit* cînd se uneşte cu *acit*.

Cintā — cercetare; gîndire; discuţie

Cit — spirit; conştiinţă; sinele individual
1. Una din cele trei realităţi supreme (*tattva-traya*), conform filozofiei Viśiṣṭādvaita.
2. Vezi *tattva*.

Cit-śakti (*cic-chakti*) — forţa conştiinţei
În filozofia Śaiva Siddhānta, *ātma-cit-śakti* este considerată singurul mijloc valid de cunoaştere (*pramāṇa*), celelalte *pramāṇa* fiind privite ca auxiliare.

Scanned with OKEN Scanner

Citra — pestriţ, variat

Citta — conştiinţă; minte

1. În sistemul Vaibhāşika, *citta* este *saṁskṛta-dharma*, care ia naştere prin interacţiunea dintre simţuri şi obiecte. Vezi *saṁskṛta-dharma*.

2. În sistemul buddhist Yogācāra, este *mano-dharma*. Reprezintă *dharma* primară şi de fapt unica *dharma*. Vezi *citta-samprayukta*.

3. În sistemul Yoga, intelectul (*buddhi*), egoul (*ahaṅkāra*) şi simţurile (*indriya*) poartă frecvent numele *citta*.

4. În sistemul Sāṅkhya, minţii (*citta*) îi sînt proprii cinci procese: *pramāṇa*, *viparyaya*, *vikalpa*, *nidrā* şi *smṛti*.

Citta-bhūmi — stadiu al minţii

Citta-samprayukta — *dharma* mentale, conform sistemului buddhist Yogācāra

Acestea se împart în două categorii: cu formă şi fără formă. La rîndul lor, cele fără formă sînt *citta* (minte) şi *caitta* (mentale).

Citta-śuddhi — purificare a minţii

Citta-vimukta — detaşat de minte

Citta-viprayukta — *dharma* neutre, conform sistemului buddhist Yogācāra

Acestea sînt *saṁskṛta-dharma*, care nu sînt nici concrete (*rūpa*), nici mentale (*caitta*). Vezi *saṁskṛta-dharma*.

Citta-viprayukta-saṁskāra-dharma — lucruri compuse nonmetale

Citta-vṛtti-nirodha — încetare a activităţilor mentale

Obiectivul şcolii Yoga.

Codanā — injoncţiune; comandă, ordin

Cf. *Mīmāṁsā-sūtra* — „*codanā lakṣaṇārtho dharmaḥ.*“

Scanned with OKEN Scanner

D

Dakṣiṇā — donaţie; onorariu pentru sacrificiu

Dama — stăpînire de sine; stăpînire a simţurilor
Vezi *sādhana-catuṣṭaya.*

Dambha — ostentaţie

Dāna — dar; milostenie

Dāna-pāramitā — bunăvoinţă

Dāna-samiti — evitarea oricărui exces cînd se primeşte sau se dă ceva
Vezi *cāritra.*

Daṇḍa — băţ; toiag

Daṇḍa-nīti — ştiinţă a acţiunii judiciare

Darpa — mîndrie; trufie

Darśana — privire, vedere; a vedea un individ măreţ sau sfînt, fie uman, fie divin; şcoală de filozofie; senzaţie; percepţie
1. În Jainism, stadiul cunoaşterii în care individul este conştient de senzaţii sau de informaţiile căpătate prin simţuri. Cu toate acestea, caracteristicile specifice ale obiectelor nu sînt percepute.
2. Un punct de vedere în filozofie. Vezi *ṣaḍ-darśana.*

Darśana-āvaraṇīya — întunecare a percepţiei
În Jainism, acesta este un tip obstructiv de *karma* care umbreşte percepţia. Este de nouă feluri. Primele patru se referă la întunecarea vederii şi înţelegerii, în timp ce restul se mani-

Scanned with OKEN Scanner

festă producînd diverse tipuri şi grade de profunzime ale somnului.

Dāsa — slujitor

Dāsya — slujbă; supunere faţă de voinţa divină
1. Relaţia servitor–stăpîn.
2. Vezi *bhakti* şi *śeṣa*.

Daurmanasya — sentiment de nenorocire şi mizerie

Dayā — milă; compasiune; îndurare

Dehātma-bhāva — ideea că trupul ar constitui sinele

Dehātma-vādin — un gen de adept al filozofiei Cārvāka ce consideră că trupul este identic cu individul

Deśa — loc, spaţiu

Deśa-apabandha — limitare spaţială
Una din regulile de conduită conform Jainismului.

Deśa-avadhi — tip de clarviziune care este limitată în timp şi spaţiu
Vezi *avadhi*.

Deśa-avakāśika — cod de conduită etică în Jainism prin care se stabileşte că limitele de mişcare ale individului sînt hotarele propriului sat
Această restricţie îl ajută pe aspirantul religios să respecte principiul non-violenţei.

Deśa-kāla-sambandha — relaţia temporală şi spaţială

Deśita — indicat, dictat

Deva — zeu; fiinţă celestă
Vezi *jaṅgama*.

Deva-yāna — calea zeilor
Este menită celor care cultivă credinţa şi ascetismul. După moarte, indivizii care au atins *mokṣa* urmînd *deva-yāna* nu mai revin niciodată în ciclul naşterii şi morţii.

Dhamma (în limba pāli) — vezi *dharma*

Dhāraka — susţinere; cel care sprijină

Dhāraṇā — fixare a minţii; concentrare

Scanned with OKEN Scanner

1. A şasea ramură a disciplinei Yoga. Înseamnă concentrare susţinută a minţii (*citta*) asupra unui obiect. Vezi *aşţa-aṅga-yoga*.
2. În Jainism, *dhāraṇā* este stadiul în care cunoaşterea deplină a unui obiect lasă o impresie.

Dharma — dreptate; merit; datorie religioasă; mediu al mişcării (în Jainism); Scripturi (în Buddhism); calitate (în Buddhism); cauză (în Buddhism); fără substanţă şi fără suflet (în Buddhism); învăţătură religioasă (în Buddhism); unul din ţelurile vieţii (*puruşa-artha*)

1. Textual înseamnă „ceea ce ţine laolaltă" şi se află, aşadar, la baza ordinii în general, fie ea socială sau morală. Ca valoare etică sau morală, *dharma* este acea valoare care duce la eliberare. (În sistemul Mīmāṁsā, *dharma* este văzută drept valoarea supremă.)
2. *Varṇa-āśrama-dharma* este datoria specifică a individului [în funcţie de castă şi treaptă a vieţii; vezi *āśrama* — *n.t.*].
3. *Sanātana-dharma* este religia eternă.
4. *Sva-dharma* este datoria personală a fiecăruia.
5. *Āpad-dharma* este *dharma* prescrisă pentru perioadele de restrişte.
6. *Yuga-dharma* este legea timpului (eon).
7. *Sādhāraṇa-dharma* sînt obligaţiile generale sau îndatoririle comune pe care le are fiecare individ. Cuprinde virtuţi ca stăpînirea de sine, bunătatea, cinstea ş.a.m.d. Se bazează pe ideea că indivizii se nasc cu un număr de datorii faţă de umanitate pe care urmează să şi le plătească asumîndu-şi aceste obligaţii.
8. În Jainism, *dharma* este mediul mişcării, atotprezent în întregul univers. Acest mediu e unic şi etern. Nu este activ prin sine şi nici nu poate produce activitate în ceilalţi. Totuşi, face mişcarea tuturor celorlalţi posibilă oferindu-le mediul necesar mişcării. Vezi *ajīva*.
9. În Buddhism, principalele definiţii ale acestui termen includ: ordine cosmică, legea naturală, învăţămintele lui

Scanned with OKEN Scanner

Buddha, norme de conduită, lucruri sau fapte, idei şi factori de existenţă.

10. Conform şcolii Mīmāṁsā, *dharma* reprezintă ceea ce este prescris în textele vedice. Înseamnă, aşadar, datoria religioasă. Îndeplinirea acesteia constituie un merit, iar neglijarea ei, o nevrednicie.

11. *Dharma* este în general dublă: *sādhāraṇa-dharma*, care este aceeaşi pentru toată lumea, şi *varṇa-āśrama-dharma*, care este diferită în funcţie de castă şi de etapa vieţii.

12. Vezi *puruṣa-artha*.

13. În filozofia Nyāya-Vaiśeṣika, *dharma* este o calitate specifică (*viśeṣa-guṇa*) a sinelui. Totuşi, *dharma* înseamnă mai degrabă merit (*puṇya*) decît ceea ce este drept. Adepţii acestei filozofii susţin că *dharma* este percepută în mod direct, însă numai de cei înzestraţi cu puteri dobîndite prin *yoga*. Aceasta se realizează prin *alaukika-pratyakṣa*.

14. În filozofia Sāṅkhya-Yoga, *dharma* este un mod al intelectului (*buddhi*). A crede că *dharma* ţine de *puruṣa* este rezultatul unei confuzii. Aşadar, moralitatea aparţine numai sferei empirice, iar binele şi răul nu-l ating niciodată pe individ.

Dharma-asti-kāya — mediu al mişcării (în Jainism)

Vezi *dharma* şi *ajīva*.

Dharma-bhūta-jñāna — conştiinţă atributivă

Conceptul-cheie în filozofia Viśiṣṭādvaita. Cunoaşterea este atributul Divinităţii şi al indivizilor. Este o substanţă imaterială, luminînd de la sine şi lipsită de conştiinţă. Este în acelaşi timp substanţă şi atribut. Este substanţă ca substrat al schimbării survenite prin stările ei de expansiune şi contracţie. Este atribut prin aceea că e inerentă în substanţe ca *Īśvara* şi sufletele individuale. Este eternă şi omniprezentă în tot ceea ce este etern (*Īśvara*, *nitya-sūri*, *mukta*), fiind însă estompată în cazul indivizilor încătuşaţi. În momentul descătuşării devine omniprezentă şi în aceşti indivizi. Are puterea de a dezvălui obiecte şi de a se dezvălui pe sine, însă nu şi aceea de a le cunoaşte. Lumina pe care o emană este întotdeauna pentru altcineva. Este prezentă prin intermediul min-

Scanned with OKEN Scanner

ţii în orice proces cognitiv. Aşadar, orice cunoaştere obiectivă este o modificare a acestei substanţe. În cazul percepţiei ea porneşte înspre obiect, ia forma acestuia şi astfel obiectul îi devine cunoscut subiectului care percepe. Modurile sale includ stări mentale interne ca dorinţa şi mînia.

Dharma-cakra-pravartana — punerea în mişcare a roţii legii
Titlul primei predici pe care Buddha a ţinut-o după ilumina-rea sa.

Dharma-dhātu — miezul Realităţii; esenţa existenţei; unitatea a tot ce există
În Buddhism, aceasta este Realitatea supremă.

Dharma-jijñāsā — cercetare despre *dharma*
Prima *sūtra* din *Mīmāṁsā-sūtra* a lui Jaimini este *„athāto dharma-jijñāsā“.*

Dharma-kāya — învelişul legii; Realitatea; Vidul; Absolutul; legea întrupată
1. Aceasta este realitatea tuturor fiinţelor şi aparenţelor, atît imanente, cît şi transcendente. Se referă atît la esenţa fiinţelor lumeşti, cît şi la esenţa Iluminaţilor (Buddha). În primul caz înseamnă realitate, esenţă sau vacuitate. În al doilea, se referă la natura acestor Buddha. Este singurul din cele Trei Corpuri (*tri-kāya*) care le este comun tuturor Iluminaţilor. Există nenumăraţi Buddha pămînteşti şi transcendenţi, însă numai un singur *dharma-kāya*.
2. Vezi *tri-kāya*.

Dharma-megha — nor al legii
1. Etapa finală a drumului ce duce la perfecţiunea unui *Bodhisattva*. „Cel care face să plouă legea pe pămînt.“
2. Vezi *bodhisattva*.

Dharma-pariṇāma — schimbări calitative

Dharma-svākhyātatā-bhāvanā — practicarea virtuţilor care asigură menţinerea ordinii în lume

Dharmi-jñāna — conştiinţă substantivă
Cf. *dharma-bhūta-jñāna*.

Dharmin — subiect; ceea ce susţine

Scanned with OKEN Scanner

Dhātu — cele şase organe de simţ, cele şase obiecte ale simţurilor şi cele şase simţuri conştientizate; element

1. În Buddhism, acestea sînt elementele subtile prin gruparea cărora este generată cunoaşterea.

2. Filozofia Sāṅkhya (conform celor stabilite de Caraka) consideră că există şase elemente: pămîntul, aerul, focul, apa, eterul şi *cetana* (conştiinţa), numită şi *puruṣa*.

Dhī — minte; idee

Dhīra — ferm, constant

Dhṛti — atracţie; efort de susţinere

Dhruva — permanent

Dhūmādi-mārga — calea spre cer începînd cu fumul

Dhvaṁsa-abhāva — (*pradhvaṁsa-abhāva*) — negarea ce urmează distrugerii unui obiect

Vezi *abhāva*.

Dhvani — cuvînt; înţeles sugerat; sunet; zgomot

În Alaṅkāra (poetică), se referă la teoria sugestiei poetice, ca suflet al poeziei. Se consideră a fi de două tipuri: *avivakṣita-vācya* şi *vivakṣitānyapara-vācya*. Subdiviziunile primului tip sînt *atyantatiraskṛta-vācya* (atunci cînd sensul literal este complet ignorat) şi *arthāntarasaṅkramita-vācya* (atunci cînd sensul secundar suferă o mutaţie). Subdiviziunile celui de-al doilea tip (numit şi *abhidhā-mūla*) sînt: *saṁlakṣyakrama-vyaṅgya* (atunci cînd trecerea de la sensul exprimat la cel sugerat este uşor perceptibilă) şi *asaṁlakṣyakrama-vyaṅgya* (cînd trecerea la sensul sugerat este imperceptibilă). La rîndul său *saṁlakṣyakrama-vyaṅgya* are alte două subdiviziuni: *vastu-dhvani* (cînd se sugerează un fapt) şi *alaṅkāra-dhvani* (cînd elementul sugerat este o figură de stil).

Dhyāna — meditaţie

1. Flux mental dirijat în mod neîntrerupt spre un obiect anume.

2. A şaptea etapă a disciplinei *aṣṭa-aṅga-yoga*. Vezi *aṣṭa-aṅga-yoga*.

3. Una din cele şase *pāramitā* în Buddhism. Vezi *pāramitā*.

Scanned with OKEN Scanner

Dhyāna-agni-dagdha-karma — cel ai cărui *karma* au fost toți arși de focul meditației

Dhyāna-niyoga-vādin — cel care afirmă că meditația este una din disciplinele prescrise în scopul de a ajunge la cunoașterea Absolutului

Dhyāna-pāramitā — virtutea meditației
Vezi *pāramitā*.

Dhyātṛ — cel care meditează

Dhyeya — obiectul meditației

Digambara — cel ce poartă veșmîntul cerului; îmbrăcat în spațiu; gol
1. Una din cele două secte principale ale Jainismului. Membrii acestei secte sînt extrem de puritani. Spre deosebire de *śvetāmbara*, au, printre altele, următoarele convingeri: un sfînt desăvîrșit trăiește fără hrană; un călugăr care posedă obiecte materiale sau poartă haine nu poate ajunge la eliberare; femeile nu pot ajunge la eliberare etc.
2. Vezi *śvetāmbara*.

Digvirati-vrata — una din îndatoririle minore impuse capilor de familie, conform Jainismului
Individului i se cere să-și desfășoare activitățile într-un spațiu restrîns. Aceasta în virtutea principiului non-violenței, considerîndu-se că persoana este astfel ferită de riscul de a face rău ființelor din locurile unde îi este interzis să meargă.

Dīkṣā — inițiere; consacrare
1. În Śaivismul Vīra, este de trei feluri: *vedhā*, care stabilește *bhāva-liṅga* în corpul cauzal; *mantra*, care stabilește *prāṇa-liṅga* în corpul subtil; și *kriyā*, care stabilește *iṣṭa-liṅga* în corpul brut. *Vedhā* elimină *āṇava-mala*, *mantra* elimină *māyā-mala*, iar *kriyā* elimină *kārmika-mala*.
2. În școala Śaiva Siddhanta, inițierea trece prin trei etape: o primă inițiere în viața spirituală (*samaya*); însușirea cunoștințelor despre cult, ritualuri etc. (*viśeṣa*); etapa cînd are loc descătușarea deplină (*nirvāṇa*). Prima inițiere poartă numele de *sādhāra* și este pentru aspirantul încătușat de *āṇava-mala*,

Scanned with OKEN Scanner

karma-mala şi *māyā-mala*. A doua şi a treia se numesc *nirādhāra* şi sînt menite aspirantului încătuşat fie de *āṇava-mala* şi *karma-mala* sau numai de *āṇava-mala*.

3. Metodele de iniţiere sînt multiple şi alegerea se face în funcţie de gradul de calificare al individului. Ele pot fi: simplul fapt că maestrul îl priveşte, îl atinge pe aspirant sau îi vorbeşte; exerciţii de meditaţie; prescripţiile scripturilor; *yoga* etc. Scopul lor constă în purificarea individului.

Dīrgha — lung

Diś (*dik*) — spaţiu; direcţie spaţială

În filozofia Vaiśeşika este una din substanţe (*dravya*) datorită căreia obiectele sînt percepute ca aflîndu-se la dreapta, la stînga, sus, jos etc. Este atotpătrunzătoare şi compusă din atomi eterni.

Diśā — regiune; direcţie; punct cardinal

Vezi *dik*.

Divasa — ziuă

Unitate de timp. Vezi *kāla*.

Divya — divin; ceresc; natură divină

1. Un gen de percepţie care are loc prin graţia divină. Este suprasenzorială. Vezi *pratyakṣa*.

2. Unul din cele patru tipuri de foc. Vezi *tejas*.

Divya-prabandha — creaţia divină (de versuri sau poeme)

1. Numele pe care îl poartă culegerea de imnuri compuse de poeţii *Āḻvār* în limba tamilă. Constă în patru părţi, fiecare avînd o mie de imnuri. Mesajul său principal este devoţiunea faţă de Divinitate. Sînt considerate a fi *Veda* tamilă, iar pentru adepţii şcolii Viśiṣṭādvaita au aceeaşi autoritate ca şi textele sanskrite *prasthāna-traya*. Din acest motiv, Viśiṣṭādvaita este cunoscută şi ca *Ubhaya-vedānta*.

2. Vezi *āḻvār* şi *ubhaya-vedānta*.

Doṣa — defect

În Buddhism, una din patimi (*kleśa*).

Draṣṭā (*draṣṭṛ*) — conştiinţă pură, care cuprinde toate obiectele

Scanned with OKEN Scanner

Dravatva — fluiditate

Şcoala Vaişeşika afirmă că fluiditatea este o calitate aparţinînd unui gen. Este cauza extrinsecă a primei curgeri a unei substanţe fluide. Pămîntul, apa şi focul au această calitate. Fluiditatea este de două feluri: naturală şi artificială. Este naturală în cazul apei şi artificială în cazul pămîntului şi al focului.

Dravya — substanţă

1. În şcoala Vaişeşika, *dravya* este categoria principală. Include toate entităţile, fiinţe şi nefiinţe. Este definită ca substrat al calităţilor şi activităţilor, precum şi drept cauză inerentă a unui produs. Substanţele sînt în număr de nouă: pămînt, apă, foc, aer, eter, timp, spaţiu, indivizi şi minte. Vezi tabelul nr. 7.

2. În Jainism, *dravya* este formată din şase categorii reale şi independente. Acestea sînt: sufletele individuale (*jīva*), materia (*pudgala*), principiul mişcării (*dharma*), principiul repausului (*adharma*), spaţiul (*ākāśa*) şi timpul (*kāla*). Toate, cu excepţia timpului, sînt categorii reale extinse (*asti-kāya*) şi toate, cu excepţia materiei, sînt imateriale. Vezi tabelul nr. 8.

3. În şcoala Viśişţādvaita, *dravya* este una din cele două categorii fundamentale. Există şase substanţe: materia primordială (*prakṛti*), timpul (*kāla*), materia pură (*śuddha-sattva* sau *nitya-vibhūti*), conştiinţa atributivă (*dharma-bhūta-jñāna*), sufletul individual (*jīva*) şi Divinitatea (*Īśvara*). Primele două sînt materiale (*jaḍa*), iar celelalte — imateriale (*ajaḍa*). Prin substanţă se înţelege „ceea ce are moduri". Cu excepţia Divinităţii, toate substanţele sînt dependente. Vezi tabelul nr. 6.

4. În şcoala Dvaita, *dravya* e una din cele zece categorii. Este cea mai importantă, toate celelalte depinzînd de ea. Substanţele sînt în număr de douăzeci: Divinitatea (*Parama-ātman*), consoarta Divinităţii (*Lakṣmī*), sufletele individuale (*jīva*), eterul nemanifestat (*avyākṛta-ākāśa*), materia primordială (*prakṛti*), cele trei calităţi (*guṇa-traya*), „marea potenţialita-

Scanned with OKEN Scanner

te" — care este un produs al celor trei calităţi — (*mahat*), egoul (*ahaṅkāra*), intelectul (*buddhi*), mintea — care este de două feluri: substanţială şi nesubstanţială — (*manas*), organele de simţ (*indriya*), esenţa subtilă a elementelor (*tanmātra*), elementele (*māha-bhūta*), oul cosmic (*brahmāṇḍa*), ignoranţa (*avidyā*), literele (*varṇa*), întunericul (*timira*), impresiile mentale (*vāsanā*), timpul (*kāla*) şi reflectarea (*pratibimba*). Primele trei sînt conştiente (*cetana*), iar celelalte sînt inconştiente (*acetana*). Divinitatea este independentă, iar celelalte nouăsprezece *dravya* se află în raport de dependenţă faţă de Ea. Vezi tabelul nr. 6.

4. Ambele şcoli de filozofie Pūrva-mīmāṁsā consideră că *dravya* este o categorie. Vezi tabelul nr. 6.

Dravya-ārthika-naya — punct de vedere prin prisma substanţei

1. În Jainism, considerarea unui obiect în lumina substanţei sale. Include trei perspective: relaţia universal–particular (*naigāma-naya*); apartenenţa la o anume clasă (*saṅgraha-naya*); definirea particularităţii (*vyavahāra-naya*).

2. Vezi *naya*.

Dravya-āsrava — etapa pătrunderii efective a particulelor karmice în individ

1. Jainismul consideră că acest proces îl afectează pe individ în opt moduri diferite.

2. Vezi *āsrava*.

Dravya-bandha — contactul propriu-zis al particulelor karmice cu individul

1. Produce încătuşarea individului (Jainism).

2. Vezi *bandha*.

Dravya-karma — acţiuni săvîrşite cu trupul, cuvîntul sau cu gîndul, care s-au transformat deja în materie subtilă şi s-au fixat de individ

Un tip de acţiune, conform Jainismului. Vezi *karma*.

Dravya-leśya — modificarea culorii sufletului individual în urma depunerilor de materie karmică

Scanned with OKEN Scanner

Jainismul susţine că atunci cînd materia karmică, bună sau rea, se fixează de individ, acesta se colorează fie în auriu, roz de lotus sau alb, fie în negru, albastru sau cenuşiu. Vezi *leśya*.

Dravya-naya — punct de vedere prin prisma substanţei
Vezi *dravya-ārthika-naya*.

Dravya-nirjarā — stadiul cînd are loc distrugerea particulelor karmice care încătuşează
1. În Jainism, distrugerea acestora se produce fie prin recoltarea fructelor, fie prin penitenţă, care trebuie să aibă loc înainte ca fructele să rodească.
2. Vezi *nirjarā*.

Dravya-parama-aṇu — atomi simpli
În Buddhism reprezintă forma cea mai subtilă a materiei. Este o unitate care posedă substratul cvadruplu de culoare, miros, gust, pipăit, cu toate că este invizibilă, inodoră, fără gust şi intangibilă. O combinaţie de şapte *parama-aṇu* formează un *aṇu*, şi în această formă combinată ei devin perceptibili.

Dravya-saṁvara — stadiul în care, conform Jainismului, fluxul particulelor karmice este blocat
Vezi *saṁvara*.

Dravyatva — substanţialitate; calitatea de a fi lucru
Caracteristica unei substanţe. În filozofia Nyāya, substanţa este definită ca fiind ceea ce are caracteristica unei substanţe.

Dṛk (*dṛś*) — vizionar; cel care percepe; conştiinţă
Vezi *draṣṭā*.

Dṛś-śakti (*dṛk-chakti*) — putere de manifestare; capacitate de a cunoaşte

Dṛṣṭa — asemănare percepută
1. Un gen de deducţie în care ceea ce se cunoaşte deja este întru totul identic cu ceea ce se deduce (după Praśastapāda).
2. Vezi *sāmānyatodṛṣṭa*.

Dṛṣṭa-artha — rezultat perceptibil

Scanned with OKEN Scanner

Dṛṣṭa-artha-āpatti — postulare pe baza celor văzute
Vezi *artha-āpatti*.

Dṛṣṭa-phala — rezultat perceptibil

Dṛṣṭānta — exemplificare; ilustrare; exemplu
1. Una din cele şaisprezece categorii în şcoala Nyāya. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.
2. Al treilea termen al unui silogism cu cinci termeni. De exemplu: „Oriunde este fum, acolo este foc, ca într-o vatră." Filozofia Nyāya îl consideră ca fiind acel aspect asupra căruia omul de rînd şi expertul au aceeaşi opinie.
3. În filozofia Vaiśeṣika poartă numele de *nidarśana*.

Dṛṣṭānta-ābhāsa — exemplu eronat

Dṛṣṭi — vedere; privire interioară; viziune; punct de vedere speculativ
În Buddhism înseamnă credinţă, dogmă sau teorie falsă.

Dṛṣṭi-srṣṭi-vāda — teorie conform căreia „percepţia înseamnă creaţie"
În sistemul de filozofie Advaita, este o teorie care consideră întregul univers ca o creaţie a intelectului individului. Atîta timp cît obiectele experienţei nu sînt încă percepute, ele rămîn non-existente. Lumea este creaţia celui care şi-o imaginează.

Dṛśya — vizibil; obiect văzut; obiecte ale conştiinţei; perceput

Dṛśyatva — obiectivitate
Noţiunea de obiectivitate este purtătoare a ideii de materialitate.

Duḥkha — durere; suferinţă
1. Primul din cele patru nobile adevăruri proclamate de Buddha.
2. Vezi *catvāri ārya-satyāni*.

Duḥkha-anuvyavasāya — apercepţie a suferinţei

Duḥkha-nirodha — încetarea suferinţei
1. Al treilea din cele patru nobile adevăruri proclamate de Buddha.

Scanned with OKEN Scanner

2. Vezi *catvāri ārya-satyāni.*

Duḥkha-nirodha-mārga — calea care duce la încetarea suferinţei

1. Ultimul din cele patru nobile adevăruri proclamate de Buddha.
2. Vezi *catvāri ārya-satyāni.*
3. Din acest adevăr decurge drumul octuplu ce duce la iluminare. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga.*

Duḥkha-samudaya — cauza şi originea suferinţei

1. Al doilea din cele patru nobile adevăruri proclamate de Buddha.
2. Vezi *catvāri ārya-satyāni.*
3. Pornind de la acest adevăr se explică lanţul cauzal al existenţei. Vezi *pratītya-samutpāda.*

Durāgama — scriptură rea

Dūraṅgama — care merge departe

Una din etapele căii ce duce la starea de *bodhisattva.* Vezi *bodhisattva.*

Durnīti — cunoaştere care priveşte partea unui obiect drept întreg

În Jainism, este un punct de vedere special. Vezi *naya.*

Dūṣaṇa — respingere (a unui argument); obiecţie

Duṣṭa-hetu — argument defectuos

Defect în procesul inferenţial.

Dvādaśāṅga — cele douăsprezece verigi interdependente ale lanţului cauzal al existenţei

Vezi *pratītya-samutpāda.*

Dvaita — dual; dualitate; dualism

Nume sub care este cunoscut sistemul de filozofie al lui Madhvācārya. Este o şcoală a filozofiei Vedānta care susţine că Divinitatea, sufletele individuale şi lumea materială sînt etern separate şi reale.

Dvandva — perechi de contrarii în natură

De exemplu: plăcere şi durere, fierbinte şi rece, lumină şi întuneric, cîştig şi pierdere, victorie şi înfrîngere, iubire şi ură etc.

Scanned with OKEN Scanner

Dvandva-moha — caracterul înşelător al perechilor de contrarii din natură, ca de exemplu durerea şi plăcerea

Dvāpara-yuga — a treia din cele patru vîrste (*yuga*); vîrsta de bronz

1. Epocă în care se spune că adevărul se sprijină numai pe două din cele patru picioare ale sale. Se spune de asemenea că în această vîrstă drumul spre eliberare constă în cultul zeităţii.
2. Vezi *yuga*.

Dveṣa — antipatie; ură; aversiune

1. Unul din cele cinci tipuri de cunoaştere falsă, conform sistemului Sāṅkhya.
2. Vezi *kleśa*.

Dvi-pradeśa — combinaţie de doi atomi

Dvitva — noţiunea de doi

Conceptul numerelor mai mari decît unu se datorează unei stări mentale relativ oscilatorii, conform filozofiei Vaiśeṣika.

Dvy-aṇuka — diadă; moleculă binară

Prin combinaţia a doi atomi ia naştere o diadă; trei diade formează o triadă. Triada este cea mai mică substanţă vizibilă. Vezi *parama-aṇu*.

Scanned with OKEN Scanner

E

Eka — unu; unic

Eka-agra — fixat într-un singur punct; atenţie susţinută

1. O minte fixată într-un singur punct este cea orientată spre un unic obiect, plină deci de *sattva*.
2. În Buddhism, este unul din cele cinci elemente care implică meditaţia.
3. În şcoala Yoga, este un stadiu al activităţii mentale (*citta*) cînd individul se concentrează neîntrerupt asupra unui obiect pentru o perioadă îndelungată de timp.

Eka-ayana — un nume al sistemului Dvaita

Eka-anta — credinţă falsă acceptată din neştiinţă şi urmată necondiţionat

În Jainism, este unul din cele cinci tipuri de amăgire. Celelalte sînt: *viparīta*, *vinaya*, *saṁśaya* şi *ajñāna*.

Eka-anta-bhāva — concentrare asupra unui singur obiectiv; izolare

Aspect al devoţiunii conform filozofiei Dvaita.

Eka-ātma-pratyaya-sāra — esenţa ca identitate cu Sinele

Eka-jīva — un singur sine sau suflet individual

Eka-jīva-vāda — teoria care susţine că nu există decît un singur sine sau suflet individual

Teorie în sistemul Advaita, care proclamă existenţa unui *jīva* unic şi a unui singur corp material. Varietatea lumii este o imagine eronată, rezultat al ignoranţei individului unic, în timp ce conştiinţa personală este reală. Acest unic *jīva*, şi

Scanned with OKEN Scanner

anume *Hiraṇya-garbha*, este o reflectare a lui *Brahman*, iar orice alţi indivizi nu sînt decît simple aparenţe sortite încătuşării şi eliberării.

Eka-pṛthaktva — separaţie distinctivă

Eka-vākyatā — un singur sens; unitate sintactică

Unitatea sintactică se bazează pe o relaţie dublă: relaţia dintre cuvînt şi propoziţie (*padaika-vākyatā*) şi cea dintre două propoziţii (*vākyaika-vākyatā*).

Eka-viṣaya — acelaşi subiect

Ekam evādvitīyam — „Unul singur fără un al doilea"

Mare enunţ (*mahā-vākya*), care apare în *Chāndogya-Upaniṣad* ce aparţine de *Sāma-Veda*. Se referă la *Brahman*.

Ekatva-anyatva — ori una, ori alta

Ekatva-bhāvanā — meditaţie asupra unicităţii fiecărui individ

Ekībhāva — identitate (unire) cu Absolutul

Evambhūtanaya — punctul de vedere al calităţii reale

Punct de vedere în Jainism care urmăreşte concordanţa între etimologia cuvîntului şi întrebuinţarea lui în practica vorbirii. Astfel, numele *Bhīma* nu poate fi purtat decît de către o persoană care într-adevăr este înzestrată cu putere (*bhīma*). Concordanţa trebuie să fie perfectă pentru ca cerinţele acestui punct de vedere să fie îndeplinite.

Scanned with OKEN Scanner

G

Gaganopama — similar cerului vid

Gamaka — pătruns în întregime; indicator

Gamana — deplasare; acțiune
Vezi *karma*.

Gamya — atotpătrunzătorul

Gaṇa — grup

Gaṇa-ācāra — strădanie pentru înălțarea spirituală a tuturor
Cod etic de comportare în școala Vīra Śaiva. Vezi *pañca-ācāra*.

Gaṇa-dhara — conducătorul unui grup (*gaṇa*) de discipoli
Potrivit legendei, numele purtat de cei unsprezece discipoli de frunte ai lui Mahāvīra, fondatorul Jainismului, care au compus cele unsprezece *Aṅga*.

Gandha — miros, parfum
Vezi *tanmātra*.

Gāndharva-śāstra — scrierea despre arta muzicii [*Gāndharva* = muzician ceresc — *n.t.*]
Unul din textele *Upa-veda*.

Gāthā — vers; strofă

Gati — cale; mișcare; rezultat

Gati-cintana — meditație asupra căii spre lumea lui *Brahman*
Denumirea unui capitol din *Rahasyatraya-sāra* de Vedānta-deśika.

Scanned with OKEN Scanner

Gauḥ (go) — vacă

Gauṇa — secundar; implicat

Gauṇī — un aspect al sensului secundar al cuvintelor

1. De pildă propoziția: „Băiatul este leu." Relația dintre cuvîntul „leu" și înțelesul său este indirectă. Ea se bazează pe asemănarea ce există între sensul sugerat și sensul prim, originar.
2. Vezi *aupacārika-vṛtti*.

Gautama — fondator al sistemului Nyāya și autor al scrierii *Nyāya-sūtra*; mai este numit și Akṣapāda

Gavaya — bou sălbatic

Prin tradiție, este folosit în filozofia indiană ca exemplu cînd se explică *upamāna* sau comparația.

Gāyatrī — *mantra* vedică; metru vedic de douăzeci și patru de silabe

Această *mantra* este atribuită vizionarului (*ṛși*) Viśvāmitra. Este considerată a fi cea mai sacră *mantra* vedică. Sună astfel: *oṁ bhūr bhuvaḥ svaḥ tat savitur vareṇyaṁ bhargo devasya dhīmahi dhiyo yo naḥ pracodayāt.*

Ghaṭa — oală, vas

Ghaṭa-ākāśa — spațiul cuprins într-o oală

Ghaṭaka-śruti — text mediator

Cf. *abheda-śruti* și *bheda-śruti*.

Ghāti-karma — *karma* obstructiv

1. În Jainism, acest *karma* este de patru tipuri: cel care întunecă înțelegerea (*jñāna-āvaraṇa*); cel care întunecă percepția (*darśana-āvaraṇa*); cel care produce simțăminte (*vedanīya*); cel care induce în eroare (*mohanīya*).
2. Vezi *karma*.

Ghrāṇa — simțul olfactiv

Vezi *jñāna-indriya*.

Ghrāṇaja — percepție olfactivă

Gocara — obiect; loc

Scanned with OKEN Scanner

Goptṛtva-varaṇa — a-l căuta pe *Īśvara* drept unic protector
Vezi *prapatti*.

Gotra — clan; familie; obîrşie, neam
1. În Jainism, unul din cele opt tipuri de *karma*. Vezi *dravya-āsrava*.
2. Familia patriarhală căreia îi aparţine individul.

Gotva — calitatea de „vacă"

Grahaṇa — percepţie

Grāhya — obiect al cunoaşterii

Grantha — tratat; lucrare; carte

Granthi — nod

Gṛhastha — cap de familie
1. A doua etapă în ordinea socială indiană.
2. Vezi *āśrama*.

Gulma — tufă; arbust
Vezi *sthāvara*.

Guṇa — calitate; atribut; caracteristică; excelenţă; frînghie; element constitutiv; subsidiar
1. Are trei aspecte sau este alcătuită din trei componente, în funcţie de interpretările diferitelor şcoli: *sattva*, care este vivace, uşor, luminos, cunoaştere şi fericire; *rajas*, care este stimulant, mobil, durere şi acţiune; *tamas*, care este greu, învăluitor, indiferent şi trîndăvie.
2. În sistemul Nyāya, *guṇa* este ceea ce are substanţa ca substrat, nu are alte calităţi şi nu provoacă şi nu este afectat de conjuncţie şi disjuncţie. Există douăzeci şi patru de calităţi, unele materiale, altele mentale: culoarea (*rūpa*), gustul (*rasa*), mirosul (*gandha*), pipăitul (*sparśa*), sunetul (*śabda*), numărul (*saṅkhyā*), măsura (*parimiti*), diferenţa reciprocă (*pṛthaktva*), conexiunea (*saṁyoga*), separarea (*vibhāga*), percepţia îndepărtării (în timp) (*paratva*), percepţia apropierii (în timp) (*aparatva*), greutatea (*gurutva*), fluiditatea (*dravatva*), vîscozitatea (*sneha*), cunoaşterea (*buddhi*), fericirea (*sukha*), suferinţa (*duḥkha*), voinţa (*icchā*), ura (*dveṣa*), efor-

Scanned with OKEN Scanner

tul (*yatna*), *saṁskāra* (care este de trei feluri: *vega*, *sthitisthāpaka* şi *bhāvanā*), *dharma* şi *adharma*.

3. În sistemul filozofic Dvaita, *guṇa* este primul produs al lui *prakṛti*. Rezidă totdeauna într-o substanţă. Există un număr infinit de calităţi, atît fizice, cît şi mentale. Entităţile lipsite de simţire au calităţi fizice, pe cînd cele simţitoare au atît calităţi fizice, cît şi mentale.

4. În sistemele Advaita şi Viśişṭādvaita *guṇa* este un atribut al lui *prakṛti* şi are trei aspecte. Totuşi, cele două şcoli diferă în ceea ce priveşte statutul ontologic al acestor atribute.

5. În sistemul Sāṅkhya, cele trei *guṇa*, fiind părţi componente ale lui *prakṛti* (*sattva*, *rajas* şi *tamas*), sînt ca o frînghie care îl ţine legat pe individ, dar sînt în acelaşi timp utile prin faptul că-i produc acestuia satisfacţii şi ajută la eliberarea sa. Sînt substanţe subtile sau componente cosmice din care evoluează toate categoriile existenţei. Vezi tabelul nr. 12.

Guṇa-āśraya — locus al calităţilor

Guṇa-aṣṭaka — cele opt calităţi divine ale lui *Īśvara* şi ale sufletelor individuale (*jīva*)

O persoană înzestrată cu aceste calităţi este „lipsită de păcat, fără bătrîneţe, fără moarte, fără suferinţă, fără foame, fără sete, iubitoare de adevăr şi voind adevărul“ (*apahatapāpmā*, *vijaraḥ*, *vimṛtyuḥ*, *viśokaḥ*, *vijighatsaḥ*, *apipāsaḥ*, *satyakāmaḥ*, *satya-saṅkalpaḥ*).

Guṇa-gaṇa-nidhi — depozitul nenumăratelor calităţi benefice

Guṇa-sthāna — etape ale progresului calitativ

În Jainism, există paisprezece stadii prin care trece sufletul individual în drumul său spre perfecţiunea spirituală. Acestea sînt: *mithyā-dṛṣti-*, *sāsādana-samyag-dṛṣti-*, *miśra-*, *avirata-samyag-dṛṣti-*, *deśavirata-samyag-dṛṣti-*, *pramatta-saṁyata-*, *apramatta-saṁyata-*, *nivṛtti-bādara-samparāya-*, *anivṛtti-bādara-samparāya*, *sūkṣma-bādara-samparāya-*, *upaśānta-kaṣāya-vītarāga-chadmastha-*, *kṣīṇa-kaṣāya-vītarāga-chadmastha-*, *sayogi-kevali-* şi *ayogi-kevali-guṇa-sthāna*.

Guṇa-vrata — cod etic de conduită

Scanned with OKEN Scanner

În Jainism este format din *digvrata* şi *deśa-avakāśika anartha-daṇḍa-vrata*.

Guṇa-vṛtti — sens implicit prin similitudine
Vezi *lakṣaṇā*.

Gupti — restricţii; cumpătare
Efortul pe care îl face un individ pentru a ajunge la tripla stăpînire de sine, care în Jainism înseamnă stăpînirea corpului, minţii şi vorbirii. Vezi *bhāva-saṁvara*.

Guru — învăţător; preceptor; măreţ
Cel care înlătură întunericul ignoranţei.

Guru-kulavāsa — locuirea în casa învăţătorului

Guru-liṅga — ipostază a lui Śiva cel fără de formă
Vezi *liṅga-sthala*.

Guru-paramparā — succesiune de învăţători
În filozofia Advaita, succesiunea este expusă în următoarele versuri (*śloka*): „Mă închin fără încetare lui Nārāyaṇa cel născut din lotus, lui Vasiṣṭha, lui Śakti şi fiului său Parāśara; lui Vyāsa, lui Śuka, lui Gauḍapāda, marelui Govinda, rege al yoginilor; apoi elevului său, cinstitul Maestru Śaṅkara; apoi elevilor săi Padmapāda şi Hastāmalaka; lui Toṭaka, comentatorul, şi celorlalţi învăţători ai noştri." (*Nārāyaṇaṁ padmabhuvaṁ Vaśiṣṭhaṁ Śaktiṁ ca tat-putra-Parāśaraṁ ca / Vyāsaṁ Śukaṁ Gauḍapādaṁ mahāntaṁ Govinda-yogīndram athāsya śiṣyam / śrī-Śaṅkarācāryam athāsya Padmapādaṁ ca Hastāmalakaṁ ca śiṣyam / tam Toṭakaṁ vārttika-kāram anyān asmad-gurūn santatam ānato 'smi.*)

Guru-upasatti — devoţiune faţă de învăţător

Gurutva — pondere; greutate; măreţie
În filozofia Nyāya-Vaiśeşika, este cauza extrinsecă a primei mişcări descendente a unei substanţe în cădere. Există în pămînt şi în apă.

Scanned with OKEN Scanner

H

Haituka — alt nume pentru Naiyāyika [adept al filozofiei Nyāya — *n.t.*]

Harṣa — veselie

Hetu — argument; probans; termenul mediu

1. Este argumentul sau indiciul în virtutea căruia se face o inferenţă. Trebuie să îndeplinească cinci condiţii pentru ca procesul inferenţial să fie valid: concomitenţa între termenul mediu şi cel major trebuie cunoscută ca fiind invariabilă şi universală; trebuie să se constate în mod necesar şi necondiţionat că el este prezent în termenul minor; nu trebuie să apară acolo unde termenul major nu apare; nu trebuie să se refere la ceva absurd; nu trebuie să poată fi contrazis de un termen mediu la fel de puternic.
2. În filozofia Nyāya termenul mediu poate fi de trei feluri: pozitiv şi negativ (*anvaya-vyatireka*); doar pozitiv (*kevala-anvaya*); doar negativ (*kevala-vyatireka*). Filozofia Advaita acceptă numai termeni medii pozitivi.
3. Vezi *vyāpti* şi *pakṣa-dharmatā-jñāna*.

Hetu-upanibandha — argument antecedent

Hetu-vāda — ştiinţa logicii, a argumentării

Un alt nume pentru şcoala Nyāya.

Hetu-vibhakti — unul din termenii unui silogism cu zece termeni

Vezi *anumāna*.

Scanned with OKEN Scanner

Hetv-ābhāsa — pseudo-probans; aparenţă de argument; raţionament eronat

1. Şcoala Nyāya enumeră cinci tipuri de raţionament eronat din cauza unui probans (*hetu*) defectuos. Acestea sînt: argumentul este inconsistent sau deviază (*savyabhicāra* sau *anaikāntika*); argumentul este contradictoriu (*viruddha*); argumentul este contrazis de o contrainferenţă sau de un argument opus (*prakaraṇa-sama* sau *sat-pratipakṣa*); argumentul nu este dovedit sau este nefondat (*sādhya-sama* sau *asiddha*); argumentul este nepotrivit sau inoportun (*kāla-atīta* sau *bādhita*).

2. Un argument inconsistent sau deviant este de trei feluri: general (*sādhāraṇa*), particular (*asādhāraṇa*) şi neconcludent (*anupasaṁhārin*). Primul este un argument prezent acolo unde subiectul nu este prezent. Al doilea este un argument prezent exclusiv în subiect şi nu în exemple similare sau în contraexemple. Argumentul neconcludent este cel lipsit de orice exemplu afirmativ sau negativ.

3. Un argument nefondat poate fi de trei feluri, şi anume: nefondat în privinţa locusului (*āśraya-asiddha*); nefondat în sine (*svarūpa-asiddha*); nefondat în privinţa concomitenţei sale (*vyāpyatva-asiddha*).

Hetv-asiddha — eroare logică legată de nefondarea argumentului (*hetu*)

Vezi *hetv-ābhāsa*.

Heyojjhita — lipsit de orice calităţi nebenefice

Trăsătură esenţială a lui *Brahman,* conform sistemelor teiste.

Hiṁsā — vătămare; violenţă

Hiṁsā-upakāridāna — (abţinerea de la) a da cuiva unelte agricole care ar duce la uciderea insectelor

O ramură a codului etic jainist numit *anartha-daṇḍa-vrata*.

Hīnayāna — micul vehicul

Termen folosit cu referire la şcolile Buddhismului Theravāda, cele mai importante fiind Sautrāntika şi Vaibhāşika. Poartă acest nume pentru că învăţătura acestor şcoli se adresează unui număr restrîns de adepţi şi promovează ilumina-

Scanned with OKEN Scanner

rea individuală. Poate fi considerată o şcoală realistă, care îl învaţă pe individ să se descătuşeze prin propriile sale eforturi. Buddhismul Hīnayāna predomină în Śrī Laṅkā, Birmania şi Thailanda.

Hiraṇya-garbha — oul de aur; forma cosmică a sinelui; matrice cosmică; creator al universului subtil

Este sinele ca urzeală a veşmîntului subtil. Este forma tuturor sufletelor individuale laolaltă sau a sufletului individual unic (vezi *eka-jīva-vāda*). Este sămînţa universului. Mai e cunoscut şi sub denumirea de *sūtra-ātman*. *Ṛg-Veda* (X.121) spune: „La început s-a ivit *hiraṇya-garbha*; născut, a devenit stăpînul unic a tot ce există."

Hita — mijloace pentru atingerea unui scop

Şcoala Viśiṣṭādvaita se referă la trei aspecte principale ale filozofiei: *tattva* (realitatea), *hita* (mijloacele) şi *puruṣa-artha* (ţelul vieţii).

Hrasva — mic; scurt

Nume a doi atomi care generează o diadă.

Hrī — modestie

Una din cele trei consoarte ale lui Viṣṇu, conform şcolii Viśiṣṭādvaita.

Scanned with OKEN Scanner

I

Icchā — dorinţă; voinţă

Prin voinţa sa, *Īśvara* nu numai că face şi desface lumea; el o şi întreţine şi hotărăşte cu privire la meritele şi nevrednicia indivizilor.

Icchā-śakti — forţa dorinţei

În filozofia Śivādvaita, *parā-śakti* este forma Fiinţei Divine. În virtutea forţei dorinţei sale (*icchā-śakti*), ea a dorit: „Fie ca eu să mă fac mai mulţi." Şi-a ales mijloacele şi instrumentele necesare creaţiei folosindu-şi *jñāna-śakti*. Prin *kriyā-śakti* a creat universul, care este ca o pictură făcută pe peretele lui *icchā-śakti*.

Idam — acesta

Este termenul folosit adeseori în *Veda* pentru a desemna universul manifestat.

În filozofia Advaita, acest termen se referă la baza (*adhiṣṭhāna*) iluziilor, ca în exemplul cu şarpele şi frînghia. Frînghia este *idam*, iar şarpele este percepţia iluzorie suprapusă pe frînghie.

Īha — o treaptă în procesul cognitiv *mati*, cînd se caută localizarea cunoaşterii

1. În Jainism, este stadiul în care individul face aprecierea obiectului văzut.
2. Vezi *mati*.

Ijyā — adoraţia principală efectuată la amiază (conform preceptelor şcolii Pāñcarātra, expuse în *Āgama*)

Scanned with OKEN Scanner

Indriya — organ de simţ

1. Pentru buddhişti, simţurile nu sînt decît sfere (senzoriale).
2. În sistemul Mīmāṁsā, simţurile sînt capacităţile acestor sfere.
3. În sistemul Advaita, simţurile sînt instrumentele percepţiei.
4. În sistemul Dvaita, simţurile sînt: cele cinci simţuri externe, mintea (*manas*) şi conştiinţa-martor (*sākṣin*).
5. Cele cinci organe ale cunoaşterii sînt: urechea (*śrotra*), pielea (*tvac*), ochiul (*cakṣus*), limba (*jihvā*) şi nasul (*ghrāṇa*). Vezi *jñāna-indriya*.
6. Cele cinci organe ale acţiunii sînt: vocea (*vāc*), mîna (*pāṇi*), piciorul (*pāda*), organul excretor (*pāyu*) şi organul procreaţiei (*upastha*). Vezi *karma-indriya*.
7. În sistemul Nyāya, organul de simţ este definit ca sediul acelui contact cu mintea care produce o cogniţie.

Indriya-anapekṣa — tip de percepţie independentă de simţuri

1. Este de două feluri: *svayaṁ-siddha* şi *divya*.
2. Vezi *pratyakṣa* şi *arvācīna*.

Indriya-artha — obiect al simţului

Indriya-artha-sannikarṣa — contactul dintre organele de simţ şi obiecte

Vezi *sannikarṣa*.

Indriya-ātma-vādin — o ramură a şcolii Cārvāka pentru care sinele este identic cu simţurile

Indriya-nigraha — stăpînirea simţurilor

Indriya-sāpekṣa — tip de percepţie care este dependentă de simţuri

Vezi *pratyakṣa* şi *arvācīna*.

Iruviṉai-oppu (în limba tamilă) — imparţialitate

1. Stare în care un individ priveşte cu totală imparţialitate faptele bune şi faptele păcătoase.
2. Termenul sanskrit este *karma-sāmya*.

Īryā — regulă exterioară de comportament (în Jainism)

Scanned with OKEN Scanner

1. A merge doar pe cărări bine cunoscute pentru a nu omorî vietăţi care s-ar putea afla pe drum.
2. Vezi *cāritra* şi *samiti*.

Īśa — Zeu Suprem; stăpîn

Īṣaṇa — a cerşi în conformitate cu rînduiala monastică
1. În Jainism aceasta este una din regulile exterioare de comportament.
2. Vezi *cāritra*.

Īśitva — puterea de stăpînire absolută asupra tuturor obiectelor fizice
1. Una din cele opt puteri (*siddhi*).
2. Vezi *aṣṭa-aiśvarya*.

Iṣṭa-devatā — zeitate aleasă de cineva; zeitate tutelară

Iṣṭa-liṅga — ipostază a lui Śiva cel fără de formă
Vezi *liṅga-sthala*.

Iṣṭā-pūrta — [acte meritorii ca] sacrificiile şi săpatul unui puţ sau al unui rezervor de apă
Termenul apare în *Ṛg-Veda* şi este precursor al ideii de *karma*.

Īśvara — Stăpîn; Zeu Suprem
1. Divinitatea înzestrată cu atribute (*saguṇa brahman*).
2. În şcoala Viśiṣṭādvaita, *Īśvara* este Supremul Cîrmuitor şi Stăpînitor. Este plin de calităţi benefice. Este şi transcendent, şi imanent. Lumea entităţilor însufleţite şi neînsufleţite emană din trupul Său. Este omniprezent, omnipotent şi omniscient. Este atotmilostiv şi prin harul Său sufletele individuale ajung să se elibereze. Este autorul universului, fiind atît cauza materială cît şi cauza eficientă a acestuia. Se manifestă în cinci ipostaze: transcendent (*para*); emanaţii (*vyūha*); încarnări (*vibhava*); imanent (*antaryāmin*); imagini sacre de cult (*arcā*). În calitate de *para*, este înzestrat cu şase atribute divine: cunoaştere (*jñāna*), putere (*bala*), supremaţie (*aiśvarya*), energie (*śakti*), virilitate (*vīrya*) şi strălucire (*tejas*).
3. În sistemul Advaita, *Īśvara* este *Brahman* condiţionat de *māyā*. Absolutul este lipsit de atribute; cu toate acestea, raportat la lume, el îi este izvor şi fundament. *Īśvara* este deo-

Scanned with OKEN Scanner

potrivă cauza materială şi eficientă a lumii. *Saguṇa brahman* este descris ca fiind omnipotent, omniscient, creatorul etc.

Īśvara-praṇidhāna — devoţiune faţă de Divinitate
Înseamnă cultivarea unei atitudini de supunere absolută faţă de Divinitate în orice acţiune. Este considerată şi una din căile ce duc la *samādhi*, iar prin *samādhi*, la *kaivalya*.

Iti — astfel
Cuvînt folosit la sfîrşitul unei lucrări pentru a-i marca încheierea.

Scanned with OKEN Scanner

J

Jaḍa — inert; non-conştient

În şcoala Viśiṣṭādvaita, termenul denumeşte o substanţă lipsită de *sattva* pură. Este de două feluri: *prakṛti* şi *ākāśa*.

Jagat — lumea

În filozofia indiană lumea îşi are originea fie într-o pluralitate de realităţi ultime, simple şi atomice (ca în filozofia Nyāya-Vaiśeşika), fie într-o substanţă unică, descrisă ca fiind complexă şi omniprezentă (ca în Sāṅkhya-Yoga).

Jagat-prapañca — manifestarea lumii

Jāgrat — stare de veghe

Vezi *avasthā*.

Jahad-ajahal-lakṣaṇā — implicaţie exclusivă-non-exclusivă

1. Tip de implicaţie secundară în care sensul primar al unui cuvînt este parţial abandonat şi parţial reţinut. În enunţul de identitate „Acesta este acel Devadatta", cuvîntul „acesta" înseamnă Devadatta definit de un loc şi un timp prezent etc.; cuvîntul „acela" se referă la acelaşi Devadatta, definit însă de un loc şi timp trecut etc. Într-o judecată de acest tip, o parte a sensului cuvintelor „acesta" şi „acela" — care se referă la timpul prezent sau trecut — este înlăturată.
2. Această metodă este folosită de adepţii filozofiei Advaita pentru a obţine sensul enunţurilor de identitate, *mahā-vākya* etc.
3. Vezi *lakṣaṇā*.

Jahal-lakṣaṇā — implicaţie exclusivă

Scanned with OKEN Scanner

1. Este o implicaţie care face ca sensul unei propoziţii să fie diferit de sensul primar al cuvintelor, pe care îl exclude total. În enunţul „satul de pe rîu", sensul primar al cuvîntului „rîu" este abandonat pentru a face loc ideii de „mal", care este sensul implicit şi acceptat.
2. Vezi *lakṣaṇā*.

Jaimini — fondatorul şcolii de filozofie Pūrva-mīmāṁsā şi autorul lucrării *Pūrva-mīmāṁsā-sūtra*

Jala — apă

Jalpa — argumentare constructivă sau distructivă pentru a avea cîştig de cauză într-o dezbatere; sofistică
1. Una din cele şaisprezece categorii stabilite de şcoala Nyāya.
2. Vezi *padārtha, vitaṇḍā* şi tabelul nr. 6.

Janas — lumea desfătării; lumea marilor zei; om
Vezi *loka*.

Jaṅgama — corpuri mobile
1. Acestea sînt de patru tipuri: fiinţe cereşti (*deva*), fiinţe omeneşti (*manuṣya*), animale (*tiryak*) şi fiinţe infernale (*nārakin*).
2. În şcoala Vīra Śaiva, denumeşte o persoană înzestrată cu cunoaştere, care se deplasează dintr-un loc în altul propovăduind idealurile filozofiei Vīra Śaiva şi îndrumîndu-i pe credincioşii devotaţi Stăpînului Śiva.

Janmādy asya yataḥ — „Acela [este *Brahman*] de la care [pornesc] naşterea şi celelalte ale [universului] acestuia"
A doua *sūtra* din *Brahma-sūtra*.

Janman — naştere

Janya — ceva ce poate fi produs

Janya-buddhi — intelect creat

Janya-kṛti — voliţie produsă

Japa — repetarea numelui Divinităţii

Jarā-maraṇa — bătrîneţe, degradare şi moarte
1. În Buddhism, a douăsprezecea verigă a lanţului existenţei empirice. Cauza ei este naşterea.
2. Vezi *pratītya-samutpāda*.

Scanned with OKEN Scanner

Jarāyuja — fiinţe născute din pîntec

Jātaka — povestiri despre naşteri

Sînt povestirile ce relatează diferitele vieţi pămînteşti ale lui Buddha. Lucrarea este scrisă în pāli şi face parte din *Sutta-piţaka*, canonul Buddhismului ortodox Hīnayāna.

Jāti — naştere; clasă; noţiuni de clasă; inutilităţi; obiecţii specioase şi irelevante; parte; generalitate; universal

1. În Buddhism, una din verigile lanţului existenţei empirice. Vezi *pratītya-samutpāda*.

2. Una din cele şaisprezece categorii stabilite de şcoala Nyāya. În acest context, se referă la obiecţii specioase şi irelevante. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.

3. Filozofia Nyāya susţine că sensul cuvintelor se referă la noţiuni de clasă. Clasa este definită ca reprezentînd ceea ce produce noţiunea de similitudine.

4. Potrivit filozofiei Mīmāṁsā, apartenenţa lor la o clasă anume nu este separată de existenţa indivizilor (poziţie în dezacord cu filozofia Nyāya, care afirmă contrariul).

5. Adepţii şcolilor Mīmāṁsā şi Vedānta, precum şi gramaticienii declară că un cuvînt se referă în primul rînd la o categorie universală.

6. Şcoala Nyāya consideră *sattā* ca fiind genul suprem. I s-a dat numele de *parajāti*, altfel spus universalul suprem. Universaliile inferioare poartă numele *apara-jāti*.

7. Înseamnă a trage o concluzie contradictorie şi a invoca argumente false, în mod premeditat, cu intenţia de a-l învinge pe adversar.

Jaya — victorie

Jhāna (în limba pāli) — meditaţie

Vezi *dhyāna*.

Jihvā — limbă

Jijñāsā — cercetare; dorinţă de a cunoaşte

Jina — învingătorul; victoriosul

Titlu conferit celor douăzeci şi patru de învăţători (*tīrthaṅkara*) din Jainism. Se referă cu precădere la Mahāvīra, al doua-

Scanned with OKEN Scanner

zeci şi patrulea *tīrthaṅkara*. Discipolul unui *Jina* se numeşte jainist.

Jīva — suflet individual

1. În Jainism, *jīva* se caracterizează prin conştiinţă, viaţă, imaterialitate şi extensie în spaţiu. Marca sa distinctivă este conştiinţa, prin care se înţelege: cunoaştere, intuiţie, beatitudine şi forţă. Dimensiunea sufletului (individual) este aceeaşi cu a trupului în care sălăşluieşte; se extinde sau se contractă după cum este nevoie. Se spune că există o mulţime de suflete individuale. Ele se împart în două categorii principale: mobile şi imobile.

2. Buddhismul neagă existenţa sufletului individual separat de un ansamblu de factori. „Individ" nu este decît numele dat unui complex de componente care sînt în permanentă schimbare.

3. În sistemul Nyāya, sufletul este o substanţă eternă, omniprezentă, simplă, fără părţi constitutive. Există un număr infinit de suflete individuale.

4. În sistemul Vaiśeşika, sufletul este o substanţă spirituală, omniprezentă, imperceptibilă şi eternă. Există un număr infinit de suflete individuale.

5. În sistemul Sāṅkhya, *puruşa* este o entitate conştientă, neschimbătoare şi eternă. Este non-activă şi nu are nici început, nici sfîrşit. Ceea ce trece prin experienţe şi modificări empirice este sinele fenomenal care constă într-un amestec de *puruşa* şi intelect. Există un număr infinit de suflete individuale.

6. În şcoala Viśiştāvaita, sufletele individuale sînt reale, eterne, nenăscute, au o esenţă spirituală şi cognitivă. Au dimensiune atomică şi numărul lor este infinit. Sînt parte integrantă a Divinităţii, de care depind total. Sînt de trei categorii: etern libere (*nitya*), eliberate (*mukta*) şi încătuşate (*baddha*). În ceea ce priveşte aspectul cognitiv, sufletele individuale nu se schimbă; însă cunoaşterea sufletelor încătuşate se schimbă. Cunoaşterea sufletului este eternă, şi în stare de libertate este atotcunoscător, dar din cauza limitărilor empirice cunoaşte-

Scanned with OKEN Scanner

rea îi este diminuată. Sufletele sînt în acelaşi timp agenţi (*kartā*) şi subiecţi ai experienţelor (*bhoktā*). Ele sînt parte sau mod al Divinităţii, cu care se află într-o relaţie strînsă de dependenţă şi de inseparabilitate.

7. În sistemul Dvaita, sufletele individuale au dimensiune atomică şi există în număr infinit. Sînt eterne şi diferite; nu există două la fel. Au aceeaşi natură ca şi *Brahman*, dar nu acelaşi grad de desăvîrşire. Sînt agenţi activi, care depind de voinţa Divinităţii, şi sînt de trei categorii: cele libere din totdeauna (*nitya*), cele care au atins stadiul eliberării (*mukta*) şi cele încătuşate (*baddha*). La rîndul lor, sufletele eliberate sînt de mai multe grade, iar cele încătuşate sînt şi ele de trei tipuri: cele apte pentru eliberare (*mukti-yogya*), cele veşnic prinse în ciclul naşterii şi morţii (*nitya-saṁsārin*) şi cele apte numai pentru infern (*tamo-yogya*).

8. Sistemul Advaita consideră sufletul ca fiind un amestec al Sinelui cu non-Sinele, caracterizat printr-o identificare reciprocă eronată. Este o entitate complexă alcătuită din ansamblul minte–trup, care constă în inteligenţa de substrat, în corpul subtil şi într-o reflectare a conştiinţei intrinsece. Este conştiinţă nemijlocit determinată de organele interne. Este o reflectare a conştiinţei (*cid-ābhāsa*) în ignoranţa impură unde predomină *sattva*. Este egoul empiric, fenomenal. În esenţă, sufletele individuale sînt doar unul singur, însă pe plan fenomenal apar ca o pluritate. Ca dimensiune, sînt omniprezente.

9. În şcoala Vīra Śaiva, sufletele individuale se află pe trei trepte de maturitate spirituală: *vīra*, *puruṣa* şi *aṅga*. Sînt parte componentă a Stăpînului Śiva, eterne şi în esenţă pure şi perfecte. Se deosebesc însă de Śiva deoarece, deşi au aceeaşi esenţă cu el, nu sînt înzestrate cu atributele lui de omnipotenţă, omniscienţă, omniprezenţă etc. Capacitatea lor de cunoaştere şi de acţiune este limitată din cauza impurităţilor. Aşadar, sufletele individuale sînt totodată identice cu Śiva şi deosebite de El. Această relaţie se numeşte relaţie de diferenţă–non-diferenţă (*bheda-abheda*).

Scanned with OKEN Scanner

10. În filozofia Śaiva Siddhānta, sufletele individuale sînt infinite ca număr, omniprezente şi omnisciente prin natura lor, deşi umbrite de cele trei impurităţi (*mala*). Sînt dependente de Divinitate. Sînt de patru categorii: cele complet eliberate (*para-mukta*), cele eliberate în timpul vieţii (*jīvan-mukta*), cele care tînjesc după putere (*adhikāra-mukta*) şi cele care nu reuşesc să înţeleagă (*apara-mukta*). Mai există o altă clasificare a sufletelor individuale [în funcţie de impuritatea sau impurităţile care predomină]. Cele trei clase sînt: sufletele subjugate de toate cele trei *mala* (*sakala*), cele subjugate numai de *āṇava-* şi *karma-mala* (*pralaya-akala*) şi cele subjugate numai de *āṇava-mala* (*vijñāna-akala*). Sufletele individuale se află în acelaşi raport faţă de Śiva ca şi trupul faţă de sufletul individual, înţelegîndu-se prin aceasta că sînt diferite, dar nu separate; au aceeaşi natură, dar sînt în esenţă două entităţi deosebite. Această distincţie dăinuie chiar şi după eliberare.

11. În Śaivismul din Caşmir sufletele individuale se numesc *paśu*, din cauza limitărilor produse de impurităţi. Sufletele individuale sînt eterne, reale, identice cu Śiva şi în esenţă nelimitate, omniprezente, luminate de conştiinţa veşnică. Eliberarea are loc atunci cînd ele îşi înţeleg adevărata natură, adică aceea de a fi identice cu Śiva. Sînt de patru categorii: încătuşate (*paśu*), împăcate (*śānta*), orgolioase şi ignorante (*pralaya-kevalin*) şi eliberate (*vijñāna-kevalin*). Sufletul individual trece prin cele cinci *tattva* ale creaţiei pure, în ordine inversă, în drumul său spre eliberare. Numele acestor cinci etape sînt: *mantra*, *mantreśa*, *mantra-maheśa*, *śaktija* şi *śāmbhava*. Eliberarea se produce atunci cînd sufletul îşi reaminteşte de identitatea sa cu Śiva.

12. Filozofia Śivādvaita afirmă că sufletele individuale fac parte integrantă din *Brahman*. Ele sînt eterne, au dimensiune atomică, există în număr infinit, sînt dependente, încătuşate de impurităţile lor (*mala*), dar în esenţă sînt pure şi perfecte. Prin eliberare se înţelege că sufletele individuale au ajuns să-şi conştientizeze propria natură, similară, dar nu identică

Scanned with OKEN Scanner

cu a lui Śiva. Eliberarea se realizează prin contemplarea lui Śiva.

13. În sistemul Mīmāṁsā, se consideră că sufletul individual este una dintre substanţe. Este etern şi diferit de complexul minte–trup. Este agent al acţiunilor şi beneficiar al roadelor acestora. Există o pluralitate de suflete individuale.

14. În sistemul Yoga, sufletul individual este o entitate neschimbătoare, eternă, omniprezentă, conştientă. Este complet pasiv. Eliberarea are loc atunci cînd sufletul individual eradichează ignoranţa şi pune stavilă modificărilor minţii.

15. Cuvîntul *jīva* derivă din radicalul *jīv*, care înseamnă „a continua să respiri". Alte denumiri sînt *bhoktā* (subiect al experienţelor) şi *kartā* (agent). Este de asemenea numit *puruṣa*, adică *puri-śaya* sau „ceea ce rezidă în cetatea trupului".

Jīva-ātman — sinele individual

Vezi *jīva*.

Jīva-brahma-aikya — identitatea sufletului individual cu Absolutul

Învăţătura centrală a filozofiei Advaita.

Jīvan-mukta — eliberat în timpul vieţii

1. Doctrină admisă în diverse variante de filozofiile Sāṅkhya, Advaita şi Śaiva Siddhānta. Se postulează că sufletul individual poate ajunge la eliberare încă din timpul existenţei sale într-un corp fizic.

2. În sistemul Sāṅkhya se consideră că eliberarea are loc în momentul realizării diferenţei esenţiale între *puruṣa* şi *prakṛti*. Corpul fizic îşi continuă existenţa în virtutea încărcăturii de *karma* care este însăşi cauza apariţiei sale pe lume. Cînd acest *karma* descreşte, corpul fizic moare, iar sufletul îşi asigură o eliberare desăvîrşită, desprins de trup (*videha-mukti*).

3. În filozofia Advaita, emanciparea sufletului individual are loc cînd este nimicită ignoranţa (*avidyā*). Faptul că trupul fizic îşi continuă existenţa este perfect compatibil cu eliberarea sufletului. Înainte de eliberare, omul se identifică cu trupul. După eliberare îşi dă seama că trupul nu este decît o

Scanned with OKEN Scanner

aparenţă înşelătoare. Dacă trupul ar fi real, emanciparea sufletului nu ar putea surveni decît în urma distrugerii corpului fizic. Eliberarea aduce totuşi cu sine o schimbare de perspectivă. De vreme ce corpul fizic nu este real, faptul că el continuă să existe ca o iluzie sau că dispare cu totul nu are nici o importanţă. Aşadar, un *jīvan-mukta* există în această lume, dar nu îi aparţine. Faptul că are sau nu are un corp fizic este cu totul lipsit de însemnătate.

4. În filozofia Śaiva Siddhānta *jīvan-mukta* este un suflet individual eliberat de impurităţi (*āṇava-*, *māyā-*, şi *karma-mala*) şi de efectele acţiunilor acestora. Sufletul eliberat se află într-o stare de beatitudine chiar şi atunci cînd îşi continuă existenţa într-un corp fizic.

Jīvan-mukti — eliberare în timpul vieţii

Vezi *jīvan-mukta*.

Jīvana-yoni — activitate de procreare

Jñāna — cunoaştere; înţelepciune; înţelegere

1. În Jainism, este cunoaşterea detaliilor.

2. În filozofia Śaiva Siddhānta, este o cale ce duce la eliberare. Este calea cea mai dreaptă care îl conduce pe individ direct la Divinitate. Ţelul ei final e contopirea cu Divinitatea (*sāyujya*).

3. În filozofia Advaita este calea eliberării prin excelenţă. Fiind unicul lucru opus ignoranţei (*avidyā*), este implicit unicul mijloc care realizează eliberarea.

4. În filozofia Nyāya-Vaiśeşika, cunoaşterea nu are în vedere doar obiectele, ci se referă şi la sine însăşi.

5. În sistemul Mīmāṁsā, cunoaşterea este un mod al sinelui. Este descrisă ca act (*kriyā*) sau proces (*vyāpāra*). Este suprasensibilă şi, deşi cognoscibilă, este cunoscută doar indirect prin inferenţă, nu direct prin introspecţie, aşa cum postulează filozofia Nyāya-Vaiśeşika. Cunoaşterea poate fi mijlocită sau nemijlocită.

6. În sistemul Advaita, *jñāna* este o combinaţie de *vṛtti* inspirată de *sākṣin*. Elementul *vṛtti* este contingent, iar elementul de conştiinţă este etern. (Vezi *sākṣin* şi *vṛtti-jñāna*). Cunoaş-

terea poate fi mijlocită sau nemijlocită. Prin cunoaştere mijlocită se constată existenţa unui obiect. Prin cunoaştere nemijlocită este revelată esenţa acestuia. Cunoaşterea nemijlocită are loc cînd sînt îndeplinite următoarele condiţii: obiectul trebuie să poată fi cunoscut direct (*yogya*); obiectul trebuie să fie prezent; trebuie să fie stabilită o relaţie intimă între subiect şi obiect.

7. Şcoala Viśiṣṭādvaita consideră că *jñāna* se poate manifesta pe sine şi poate manifesta alte obiecte nemijlocit, însă în ambele cazuri manifestarea este pentru altul. Aşadar, ea poate doar să arate, nu poate cunoaşte. Este ca o lumină care există pentru a servi altuia să vadă şi nu pentru ea însăşi. Cunoaşterea aparţine fie sufletului individual (*jīva*), fie Divinităţii (*Īśvara*).

Jñāna-ābhāsa — cunoaştere eronată

Jñāna-abhāva — absenţa cunoaşterii; negarea cunoaşterii; necunoaştere

Jñāna-āśraya — locus al cunoaşterii

Jñāna-āvaraṇīya — care întunecă cunoaşterea; care întunecă înţelegerea

1. În Jainism, termenul se referă la particulele karmice obstructive (*ghāti*) care întunecă cunoaşterea corectă. Ele limitează capacitatea individului de a dobîndi cunoaşterea directă (*kevala-jñāna*).

2. Există cinci categorii de particule karmice obstructive care corespund celor cinci feluri de cunoaştere.

Jñāna-indriya — organe ale cunoaşterii

1. Cele cinci organe de simţ cognitive sînt organele cunoaşterii, şi anume: organul auditiv (*śrotra*), organul tactil (*tvac*), organul văzului (*cakṣus*), organul gustativ (*rasana*) şi organul olfactiv (*ghrāṇa*).

2. Sistemul Sāṅkhya include şi mintea (*manas*) printre organele de simţ, la fel ca sistemele Nyāya şi Vaiśeṣika.

3. Mai sînt numite „simţuri interne", deoarece ele conferă cunoaşterea din interior.

Scanned with OKEN Scanner

Jñāna-kāṇḍa — acele părţi din *Veda* care tratează despre cunoaşterea lui *Brahman*
Vezi *karma-kāṇḍa*.

Jñāna-karma-samuccaya — combinaţia dintre cunoaştere şi acţiune
1. Brahmadatta, Maṇḍana şi alţii susţineau că prin combinarea cunoaşterii cu acţiunea se ajunge la eliberare. Dar unii adepţi ai filozofiei Advaita, precum Sureśvara, s-au opus cu fermitate acestui mod de a vedea lucrurile, deoarece cunoaşterea şi acţiunea se opun una alteia din trei puncte de vedere esenţiale. În primul rînd, au origine diferită: cunoaşterea se datorează unui mijloc de cunoaştere corectă (*pramāṇa*), în timp ce acţiunea provine din ignoranţă (*avidyā*). Apoi, au natură diferită: cunoaşterea ilumineză, pe cînd acţiunea ocultează. În fine, se opun una alteia prin efectul pe care-l are fiecare: cunoaşterea anihilează ignoranţa, pe cînd rezultatele acţiunii sînt alte acţiuni — producere, obţinere, modificare sau purificare.
2. În general, se poate afirma că pentru Pūrva-mīmāṁsā *karma* este primar, iar cunoaşterea subsidiară; adepţii teoriei *bheda-abheda* acordă egală importanţă ambelor mijloace, iar pentru Maṇḍana cunoaşterea este primară şi acţiunile subsidiare.

Jñāna-lakṣaṇa — contact senzorial supranormal
1. Este contactul (*sannikarṣa*) realizat prin cunoaşterea unui obiect care reînvie în memorie. Este relaţia determinată de o cunoaştere anterioară, şi se manifestă în toate cazurile de percepţii dobîndite. De exemplu, la vederea lemnului de santal reînvie percepţia parfumului de santal, chiar dacă nu are loc un contact direct între lemnul de santal şi simţul olfactiv al subiectului. Aceasta se datorează faptului că acel contact se realizase deja în trecut; este o percepţie prin complexitate, care se bazează pe o experienţă anterioară. O numim percepţie extraordinară, deoarece în mod obişnuit un organ de simţ percepe senzaţiile pentru care este calificat, nu pe cele care de obicei stimulează un alt organ de simţ.
2. Vezi *alaukika-pratyakṣa*.

Scanned with OKEN Scanner

Jñāna-nivartya — care poate fi anulat prin cunoaştere corectă
Vezi *avidyā*.

Jñāna-prāg-abhava — inexistenţa anterioară a cunoaşterii
Vezi *abhāva*.

Jñāna-śakti — potenţă sau putere cognitivă
1. Conform şcolii Śivādvaita, potenţa cognitivă este instrumentul cu care Divinitatea a gîndit mijloacele şi instrumentele necesare creaţiei.
2. În Śaivismul din Caşmir, *jñāna-śakti* este cea în virtutea căreia obiectele creaţiei sînt aduse laolaltă şi păstrate laolaltă în conştiinţă.

Jñāna-svarūpa — cunoaşterea ca esenţă
În filozofia Advaita, adevărata natură a individului este *jñāna-svarūpa*.

Jñānatā — conştiinţă

Jñapti — cunoaştere; cogniţie

Jñātā (*jñātṛ*) — cel care cunoaşte

Jñāta-jñāpana — a cunoaşte ceea ce este deja cunoscut

Jñātatā — starea de a fi cunoscut

Jñātṛtva — calitatea de a fi cel care cunoaşte

Jñeya — lucru cognoscibil; obiectul cunoscut al cunoaşterii

Jyotis — lumină

Jyotiṣāṁ jyotiḥ — lumină a luminilor

Jyotiṣṭoma — denumirea unui sacrificiu vedic
O varietate de *agniṣṭoma*.

Scanned with OKEN Scanner

K

Kaiṅkarya — serviciu spiritual

Kaivalya — separare; însingurare; izolare

În sistemele Sāṅkhya şi Yoga, este starea de eliberare: desprinderea completă de materie şi din lanţul transmigraţiei. Yoga afirmă: „Cînd puritatea contemplării devine egală cu puritatea sufletului individual are loc izolarea...“ Pentru Sāṅkhya este separarea de *prakṛti* şi de toate transformările acesteia. Este o stare lipsită de durere, dar şi de plăcere. Cauza imediată a acestei separări este cunoaşterea discriminatorie (*viveka*).

Kaivalya-para — cel care este în căutarea eliberării şi doreşte să ajungă la starea de beatitudine a sinelui (*ātman*) sau la beatitudinea meditaţiei

Vezi *mumukṣutva.*

Kalā — unitate de timp; acţiune limitată; parte

1. Este compusă din treizeci de *kāṣṭhā*. Vezi *kāla*.
2. Unul din cei cinci factori restrictivi. Vezi *kañcuka*.
3. Unul din cele cinci învelişuri. Vezi *pañca-kañcuka*.

Kāla — timp

1. În Jainism este o categorie non-individuală (*ajīva-dravya*). Nu este divizibil (*anastikāya*), nu are un început şi este imaterial. Este real şi constituie cauza auxiliară a oricărei schimbări. Este de două tipuri: timp absolut (*dravya-kāla*) şi timp relativ (*vyavahāra-kāla* sau *samaya*).

Scanned with OKEN Scanner

2. Sistemul Sāṅkhya neagă existenţa timpului real. Sāṅkhya consideră timpul ca fiind durata necesară unui atom pentru a-şi traversa propria unitate de spaţiu. Timpul nu are existenţă separată de cea a atomilor şi a mişcării lor.
3. Sistemele Nyāya şi Vaiśeşika consideră că timpul este o substanţă omniprezentă, indivizibilă şi care există prin ea însăşi. Aparenţa de pluralitate a timpului se datorează faptului că diverse schimbări care au loc sînt asociate cu el.
4. În şcoala Viśiṣṭādvaita, timpul este o substanţă inertă lipsită de cele trei atribute (*guṇa*). Este etern şi omniprezent. Este împărţit în trecut, prezent şi viitor. Timpului i se aplică expresii ca simultan, imediat, îndelungat, cît ai clipi din ochi etc. Este de acelaşi ordin cu *prakṛti*, este cuprins în *Brahman* şi depinde de el.
5. În filozofia Dvaita, *kāla* este una din substanţe (*dravya*). Are totdeauna un început şi este supus distrugerii. Constă într-un flux continuu de unităţi temporale.
6. Şcolile Śaiva consideră *kāla* ca fiind una dintre categorii (*tattva*).
7. În filozofia Advaita, timpul e legătura dintre *Brahman*, care este real, şi *māyā*, care este non-reală. Timpul aparţine deci planului fenomenal.
8. Vezi tabelele 6, 7, 8, 9 şi 10.

Kāla-atīta — probans sau argument inoportun
1. Tip de judecată eronată în care argumentul este nepotrivit sau inoportun, ca în exemplul „sunetul este etern deoarece se manifestă prin conjuncţie, precum culoarea". Inferenţa este defectuoasă deoarece argumentul nu coincide în timp cu exemplul.
2. Vezi *hetv-ābhāsa*.

Kāla-atyaya-apadiṣṭa — tip de raţionament inferenţial eronat, identic cu *kāla-atīta*

Kali — ultima din cele patru vîrste (*yuga*)
Vezi *kali-yuga* şi *yuga*.

Kali-yuga — vîrsta întunecată; vîrsta de fier

Vîrsta cosmică în care se spune că adevărul se sprijină numai pe unul din cele patru picioare ale sale. Se spune de asemenea că în această vîrstă metoda care duce la eliberare este repetarea numelor Divinităţii, *nāma-saṅkīrtana*. Vezi *yuga*.

Kālika-sambandha — relaţie temporală

Kālika-viśeṣaṇatā — calificare temporală
În sistemul Nyāya, timpul este infinit şi unipartit. Pentru a explica noţiuni empirice obişnuite ca „minut", „oră", „zi" etc. se postulează că toate lucrurile există în timp printr-o relaţie de calificare temporală.

Kalpa — perioadă foarte îndelungată de timp; cale; metodă
1. Una din cele şase ramuri ale *Vedelor*. Vezi *veda-aṅga*.
2. Reprezintă o „zi" din existenţa lui Brahmā şi este împărţită în perioade mai scurte care poartă numele de *manvantara*. Patru *yuga* formează un *mahā-yuga* (sau *manvantara*), iar o mie de *mahā-yuga* formează o jumătate de *kalpa*, adică 4 320 000 000 de ani, care este durata unei zile sau a unei nopţi a lui Brahmā. Două jumătăţi de *kalpa*, deci un *kalpa* întreg, reprezintă o zi completă (o zi şi o noapte) a lui Brahmā.

Kalpanā — atribuirea de nume şi permanenţă obiectelor; imaginaţie; cunoaştere prezumtivă; presupunere; creaţie
Mai este numită şi *abhilāpa*.

Kalpita — imaginar

Kalpita-saṁvṛti — punct de vedere relativ imaginar

Kalyāṇa — virtute, excelenţă
Vezi *sādhana-saptaka*.

Kalyāṇa-guṇa — calitate benefică

Kāma — dorinţă; plăcere
1. Una din cele patru valori ale vieţii: valoarea hedonistă sau psihologică.
2. Vezi *puruṣa-artha*.

Kāmika — dedat plăcerilor trupeşti; numele unei scripturi (*āgama*) a Śaivismului

Kāmya-karma — acţiuni insuflate de dorinţă; rituri opţionale

Scanned with OKEN Scanner

Acţiuni rituale prescrise celui care doreşte să obţină un anume rezultat, de exemplu sporirea averii sau ajungerea la cer.

Kaṇāda — mîncător de atomi

Nume dat fondatorului şcolii Vaişeşika, autor al textului *Vaiśeşika-sūtra.*

Kañcuka — factor restrictiv

Categoriile de *kāla*, *niyati*, *rāga*, *vidyā* şi *kalā*. Acestea învăluie sufletul individual, limitîndu-l fiecare în modul său specific. *Kāla* reprezintă limitarea temporală; *niyati*, limitarea spaţială; *rāga*, limitarea prin pasiuni; *vidyā*, limitarea cunoaşterii; *kalā*, limitarea acţiunii. În Śaivismul din Caşmir, aceşti cinci factori învăluie sufletul individual, stabilindu-i limitele.

Kāṇḍa — secţiune; parte; capitol

Kapila — castaniu; cel roşu

Numele înţeleptului care a scris *Sāṇkhya-śāstra* şi a fondat şcoala Sāṅkhya. Este şi un epitet al Soarelui.

Kāraka-vyāpāra — operaţie cauzală

Karaṇa — cauza optimă; motiv; origine

Kāraṇa — instrument; cauza eficientă

1. Acea cauză unică sau specială care produce un efect anume. Adepţii teoriei *sat-kāraṇa-vāda* susţin că nu există cu adevărat decît cauza, în timp ce efectele sînt doar aparenţe iluzorii ale cauzei.
2. *Sādhāraṇa-kāraṇa* sînt cauze comune.
3. *Asādhāraṇa-kāraṇa* sînt cauze specifice.
4. *Samavāyi-kāraṇa* este cauza materială.
5. *Asamavāyi-kāraṇa* este ceea ce transmite efectului caracteristicile sale prin intermediul cauzei materiale.
6. Spre deosebire de celelalte sisteme care postulează că toate efectele pozitive au două categorii de cauze (cauza materială — *upādāna-kāraṇa* şi cauza eficientă — *nimitta-kāraṇa*), filozofia Nyaya-Vaişeşika susţine că, în afară de cauza eficientă, efectul este determinat de o cauză materială dublă:

Scanned with OKEN Scanner

samavāyi-kāraṇa, care este întotdeauna un *dravya*, şi *asamavāyi-kāraṇa*, care este un *guṇa* sau *karma*.

Kāraṇa-anupalabdhi — non-percepţie a cauzei
Un tip de non-percepţie; de exemplu, „aici nu este fum deoarece nu este foc".

Kāraṇa-citta — intelectul cauzal; intelectul cosmic
Sistemul Yoga consideră că intelectul cauzal este, precum eterul, omniprezent.

Kāraṇa-doṣa-jñāna — cunoaştere despre care se ştie că este eronată şi deficientă

Kāraṇa-śarīra — corpul cauzal
1. Învelişul de beatitudine acoperit de ignoranţă (în filozofia Advaita).
2. Se mai numeşte *ānandamaya-kośa*.
3. Vezi *śarīra*.

Kāraṇa-viruddha-kārya-upalabdhi — prezenţa efectelor produse de cauze opuse
Este un gen de non-percepţie, de exemplu „acest loc nu este ocupat de indivizi care tremură de frig deoarece locul este plin de fum".

Kāraṇa-viruddha-upalabdhi — prezenţa cauzelor opuse
Un gen de non-percepţie, de exemplu atunci cînd o persoană spune „aici nu se tremură de frig", deoarece persoana respectivă se află lîngă foc.

Kārikā — vers
Tratate independente în care se încearcă o prezentare succintă a principalelor teme ale unui sistem.

Karma — acţiune; rit; faptă
1. Efectul acumulat al faptelor din vieţile trecute şi din viaţa prezentă.
2. Toate sistemele indiene, cu excepţia şcolii Cārvāka, acceptă, într-o formă sau alta, teoria lui *karma*. Toate sînt de acord că fiecare „culege ce a semănat". Prin aceasta se înţelege că toate faptele unui individ lasă în urma lor un potenţial care, în funcţie de natura sa, produce în viitor bucurie sau durere.

Scanned with OKEN Scanner

3. În Jainism, *karma* este o aglomerare de particule materiale extrem de fine şi imperceptibile pentru simţurile noastre. Materia aceasta este de opt tipuri principale: *jñāna-āvaraṇa* (care întunecă înţelegerea), *darśana-āvaraṇa* (care întunecă percepţia), *vedanīya* (care produce senzaţii), *mohanīya* (care induce în eroare), *āyus* (care determină lungimea vieţii), *nāman* (care stabileşte personalitatea), *gotra* (care determină statutul social) şi *antarāya* (care slăbeşte puterea). Primele patru sînt obstructive (*ghāti*), celelalte sînt non-obstructive (*aghāti*).

4. În Buddhism, *karma* este corelaţia dintre cauză şi efect, în care efectul e condiţionat de împrejurări. După Buddha, *karma* este determinat de unul din următorii trei factori: stimuli externi, motive conştiente şi motive inconştiente. Buddhiştii neagă identitatea, dar nu şi continuitatea. În Buddhism, doctrina despre *karma* se bazează pe doctrina producerii dependente.

5. În sistemul Yoga, *karma* este împărţit în patru clase: alb (*śukla*), fapte care produc fericire; negru (*kṛṣṇa*), fapte care produc suferinţă; alb-negru (*śukla-kṛṣṇa*), fapte care produc în parte fericire şi în parte suferinţă; şi nici alb, nici negru (*aśukla-akṛṣṇa*), fapte care nu produc nici plăcere, nici durere.

6. Sistemul Mīmāṁsā consideră că mesajul *Vedei* este centrat pe acţiune. Scopul *Vedei* este acela de a prescrie anumite acţiuni şi a interzice altele. Se afirmă că eliberarea nu se poate obţine decît prin acţiuni. Există acţiuni obligatorii (*nitya-karma*); rituri ocazionale (*naimittika-karma*) şi rituri opţionale (*kāmya-karma*). Este prescrisă efectuarea primelor două tipuri de acţiuni şi abţinerea de la riturile opţionale şi de la cele interzise (*pratiṣiddha-karma*). Urmînd această cale, *karma* va fi menţinut în echilibru şi la sfîrşitul vieţii individul va fi eliberat din ciclul naşterilor şi morţilor consecutive (*saṁsāra*). Eliberarea este, aşadar, condiţionată de „ceea ce trebuie împlinit", şi pentru ca să se împlinească ce trebuie împlinit sînt necesare acţiuni.

Scanned with OKEN Scanner

7. Filozofia Advaita nu consideră că *Veda* este în întregime menită să promoveze diverse acţiuni rituale şi nici că omul dobîndeşte eliberarea în urma acţiunilor sale. Scopul acţiunii este să purifice mintea, fiind deci un factor auxiliar marginal pe calea eliberării.

8. *Vihita-karma* sînt acţiuni prescrise de *Veda*.

9. *Sañcita-karma* sînt reziduuri ale acţiunilor din viaţa prezentă sau dintr-o viaţă anterioară, care rămîn latente în tot cursul acestei vieţi.

10. *Āgāmi-karma* este rezultatul acţiunilor din viaţa prezentă, ale căror roade se vor manifesta la timpul potrivit.

11. *Prārabdha-karma* sînt reziduuri ale acţiunilor expiatoare realizate în cursul vieţii prezente.

12. *Prāyaścitta-karma* este o acţiune cu scop de purificare, ca urmare a faptului că nu au fost îndeplinite anumite acţiuni prescrise în viaţa actuală sau în vieţile anterioare.

13. În sistemul Vaiśeşika, *karma* înseamnă mişcare fizică şi este definit astfel: „Ceea ce rezidă într-o singură substanţă este lipsit de calităţi şi este cauza directă şi imediată atît a conjuncţiei cît şi a disjuncţiei.“ Mişcarea este de cinci feluri: ascendentă (*utkşepaṇa*), descendentă (*avakşepaṇa*), de contracţie (*ākuñcana*), de expansiune (*prasāraṇa*) şi de locomoţie (*gamana*).

Karma-indriya — organele acţiunii

Cele cinci organe de simţ conative: organul vorbirii (*vāc*), apucării (*pāṇi*), locomoţiei (*pāda*), excreţiei (*pāyu*) şi procreaţiei (*upastha*).

Karma-kāṇḍa — parte a *Vedei* referitoare la acţiunile rituale

O altă denumire este *Pūrva-kāṇḍa*.

Karma-kṛta — corpuri născute din acţiune

Acestea sînt corpuri care nu au o existenţă eternă. Sînt de cinci feluri: născute din pămînt (*udbhijja*), din umezeală (*svedaja*), din ou (*aṇḍaja*), din pîntece (*jarāyuja*) şi cele cu origine necunoscută (*ayonija*).

Karma-lakāra — sufix verbal care exprimă obiectul unei propoziţii

Karma-mala — impuritate a acţiunii

Karma-sāmya — vezi *iruviṉai-oppu*

Karma-śarīra — o aglomerare de materie karmică acumulată în jurul sinelui individual în cursul nenumăratelor sale vieţi anterioare

Vezi *karma* în Jainism.

Kārpaṇya — modestie; umilinţă

Un alt termen este *ākiñcanya*. Vezi *prapatti*.

Kartā (*kartṛ*) — agent; autorul acţiunii

Kartṛ-lakāra — sufix verbal care exprimă agentul

Karuṇā — compasiune

1. Un tip de meditaţie în Buddhism. Se recomandă adepţilor să dea dovadă de egală compasiune pentru necazurile prietenilor şi ale duşmanilor.

2. Un principiu de bază adoptat şi patronat de toţi Buddha şi Bodhisattva.

Kārya — efect; produs

Kārya-anupalabdhi — non-percepţia efectelor

De exemplu: „Aici nu există cauze ale focului, deoarece nu este fum.“ Vezi *anupalabdhi*.

Kārya-brahman — *Hiraṇya-garbha*; *Brahman* efectuat

Kārya-citta — intelect condiţionat, supus unor efecte

Sistemul Yoga consideră că intelectul, asociindu-se cu un sine individual, se dilată sau se contractă în funcţie de spaţiul de care dispune în corpul respectiv. Aşadar, intelectul este supus modificărilor şi suferinţelor.

Kārya-kāla — timp divizibil

Timpul, aşa cum îl trăiesc oamenii în viaţa de toate zilele. Este schimbător şi non-etern. Vezi *kāla*.

Kārya-kāraṇa-bhāva — relaţia cauză–efect

O relaţie cauză–efect există atunci cînd cauza produce în mod invariabil şi necondiţionat acelaşi efect.

Kārya-para-vākya — enunţ care arată ce este de făcut

Scanned with OKEN Scanner

Kārya-viruddha-upalabdhi — efect opus
Un gen de non-percepţie. De exemplu: „Aici nu sînt cauze ale frigului deoarece există foc.“ Vezi *anupalabdhi.*

Kāryatā-avacchedaka — factor determinat al efectului

Kāryatā-avacchedaka-saṁsarga — relaţie care determină efectul

Kaṣāya — astringent; pasiuni
Una din cele cinci *bhāva-āsrava.*

Kāṣṭhā — o unitate de timp
1. Este egală cu cincisprezece *nimeṣa* (clipe).
2. Vezi *kāla.*

Katipaya-dṛṣṭi — cunoaştere parţială
Obiectele nu sînt văzute decît incomplet şi cel mult unul cîte unul.

Kāya-kleśa — o mortificare exterioară în Jainism
Rigiditate şi încremenire absolută a corpului.

Kāya-yoga — senzaţia particulelor karmice izvorînd din acţiuni
Un tip de *āsrava* în Jainism. Vezi *āsrava.*

Kevala — unicitate; absolut; singur; necompus; perfect

Kevala-adhikaraṇa — simplu recipient

Kevala-anvayin — numai coprezenţă
1. Un gen de interferenţă în care termenul mijlociu (*hetu*) coexistă numai cu termenul major (*sādhya*); de exemplu, tot ceea ce poate fi cunoscut poate fi numit. Nu există nici un exemplu negativ care să ilustreze acest enunţ.
2. Vezi *anumāna.*

Kevala-jñāna — cunoaştere directă; percepţie nemijlocită; cunoaştere integrală
În Jainism termenul înseamnă cunoaştere integrală. Este gradul cel mai înalt de înţelepciune — pură, perfectă şi absolută. Transcende toate categoriile spaţiale şi temporale. Se manifestă în sufletul individual atunci cînd toate obstrucţiile limitative au fost înlăturate. Este independentă de simţuri. Nu e contaminată de dubii, erori sau amăgiri.

Scanned with OKEN Scanner

Kevala-karma-kṛta — corpuri produse exclusiv de acţiuni
În filozofia Viśiṣṭādvaita, acestea sînt corpurile indivizilor încătuşaţi rezultate din predispoziţii latente. Vezi *baddha-jīva*.

Kevala-pramāṇa — cunoaşterea unui obiect ca atare (*yathārtha-jñānaṁ kevalam*)
1. Formă de cunoaştere validă în filozofia Dvaita. Corespunde tuturor surselor cunoaşterii şi este, aşadar, un mod de cunoaştere. *Kevala-pramāṇa* reprezintă mijloacele prin care se realizează intuiţia directă a obiectelor cunoaşterii. Obiectul este revelat în mod nemijlocit, aşa cum este el. *Kevala-pramāṇa* este generat de mijloacele de cunoaştere validă (*anu-pramāṇa*) şi este de trei feluri, fiecare corespunzînd unuia din cele trei mijloace (percepţia, inferenţa şi mărturia verbală).
2. Mijloc de realizare a intuiţiei directe. Aceasta este de patru feluri: a oamenilor obişnuiţi; a yoginilor; a lui *Lakṣmī*; a Divinităţii.

Kevala-vyatirekin — numai coabsenţă
1. Un fel de inferenţă în care termenul mijlociu (*hetu*) este doar coabsent cu termenul major (*sādhya*); nu există nici un exemplu pozitiv care să poată ilustra acest raţionament. De exemplu afirmaţia „toate fiinţele cu funcţiuni animale au suflet" poate fi dovedită numai prin exemple negative: scaunul, masa etc. nu au funcţiuni animale, aşadar nu au suflet.
2. Vezi *anumāna*.

Khaṇḍa — continent
În cosmologia hindusă există nouă continente. Acestea sînt: *Bhārata*, *Kimpuruṣa*, *Hari*, *Ramyaka*, *Hiraṇyaka*, *Kuru*, *Bhadrāśva*, *Ketumāla* şi *Ilāvarta*. Aceste continente formează împreună *Jambū-dvīpa*.

Khandha (în limba pāli) — vezi *skandha*

Khyāti — percepţie; discernămînt; cunoaştere

Khyāti-vāda — teoria erorii
Există trei categorii de teorii ale erorii: teorii în care obiectul erorii este real (*sat-khyāti-vāda*), teorii în care obiectul erorii

Scanned with OKEN Scanner

este ireal (*asat-khyāti-vāda*) şi teorii în care obiectul erorii nu este nici real, nici ireal (*anirvacanīya-khyāti-vāda*). Din prima categorie fac parte *ātma-khyāti* a şcolii buddhiste Yogācāra, *anyathā-khyāti* a sistemului Nyāya, *akhyāti* din filozofia Sāṅkhya şi din Mīmāṁsā lui Prabhākara, *viparīta-khyāti* din Mīmāṁsā lui Kumārila Bhaṭṭa şi *sat-khyāti* (sau *yathārtha-khyāti*) a lui Rāmānuja. Din a doua categorie fac parte *asat-khyāti* a şcolii buddhiste Mādhyamika şi *abhinava-anyathā-khyāti* a lui Madhva. Din a treia categorie face parte *anirvacanīya-khyāti* a filozofiei Advaita.

Kiñcijjña — care cunoaşte numai parţial

Kīrtana — cîntarea de laude Domnului

1. Una din cele nouă forme de devoţiune.
2. Vezi *bhakti*.

Kleśa — suferinţă; patimă

1. Relele care subjugă corpul, mintea şi cuvîntul.
2. Sînt de cinci feluri: ignoranţa (*avidyā*), egoismul (*asmitā*), pofta (*rāga*), aversiunea (*dveşa*), voinţa de a trăi (*abhiniveśa*).

Klişţa — afectat [de *kleśa*]

Atunci cînd starea de spirit duce la trezirea patimilor şi la dorinţa de a le satisface, se spune că *citta* este afectat.

Klişţa-manas — sămînţa oricărui gînd şi a oricărei experienţe; minte afectată

O minte afectată este prima expresie a ignoranţei. Se naşte distincţia subiect-obiect. Este individuaţia conştiinţei-depozit (*ālaya-vijñāna*) în Buddhismul Yogācāra.

Kośa — înveliş; corp subtil

Sinele individual este învăluit în cinci corpuri subtile: fizic (*annamaya*), vital (*prāṇamaya*), mental (*manomaya*), de conştiinţă (*vijñānamaya*) şi de beatitudine (*ānandamaya*). Aceste învelişuri se află fiecare în interiorul celui precedent şi sînt din ce în ce mai subtile. Vezi fiecare *kośa* la litera respectivă.

Krama — succesiune; ordine

Krama-bhāva — antecedent invariabil

Sankoca = contracție

Un gen de legătură între argument şi probandum (concluzie) într-o afirmaţie inferenţială.

Krama-dṛṣṭi — viziune în succesiune

Krama-mukti — eliberare dobîndită în etape; eliberare treptată
Sufletul individual începe prin a intra în lumea lui Brahmā; acolo dobîndeşte cunoaşterea lui *Brahman* şi este eliberat cînd se produce distrugerea acestei lumi, care este momentul marii descompuneri [a universului]. Pentru parcurgerea acestei ascensiuni se prescrie meditaţia asupra lui *praṇava-mantra* (*om*).

Krama-samuccaya — combinaţie succesivă
Vezi *samuccaya* şi *jñāna-karma-samuccaya*.

Kriyā — acţiune
Treaptă pregătitoare pe calea eliberării în filozofia Śaiva Siddhānta, care înseamnă a se pune nemijlocit în slujba Divinităţii. Se numeşte calea bunului fiu (*sat-putra-mārga*), scopul său fiind realizarea proximităţii faţă de Divinitate (*sāmīpya*).

Kriyā-pāda — cuvînt care denumeşte o acţiune
1. Adepţii sistemului Mīmāṁsā consideră că elementul central al scripturii (*Veda*) este verbul care desemnează acţiunea. O propoziţie fără verb este lipsită de sens, iar verbul are funcţia de a desemna o acţiune ce trebuie îndeplinită.
2. Numele acelei părţi din *Āgama* în care se dau indicaţii cu privire la construirea templelor şi confecţionarea idolilor.

Kriyā-śakti — forţă de acţiune
1. În filozofia Śivādvaita se afirmă că Śiva a creat universul prin forţa sa.
2. În Śaivismul din Caşmir *kriyā-śakti* este principiul (*tattva*) predominant în stadiul *sad-vidyā-tattva*. În acest stadiu domină activitatea şi mobilitatea gîndirii. *Kriyā-śakti* face ca obiectele să se manifeste şi să-şi dezvăluie relaţiile.

Krodha — mînie
Unul din cele patru *kaṣāya*.

Scanned with OKEN Scanner

Kṛṣṇa — negru; al nouălea descendent al lui Viṣṇu
În sistemul Yoga este denumirea unei categorii de *karma*.

Kṛta — acţiune

Kṛta-yuga — vîrsta de aur
1. Vîrsta cosmică în care se spune că adevărul stă pe toate cele patru picioare ale sale. În această vîrstă mijlocul de a dobîndi eliberarea este meditaţia (*dhyāna*).
2. Este cunoscut şi ca *Satya-yuga*. Vezi *yuga*.

Kṛtakatva — productibilitate; artificialitate

Kṛti — efort de voinţă

Kṣaṇa — moment; o unitate de timp extrem de mică
Filozofia Sāṅkhya precizează că această diviziune reprezintă timpul necesar unui atom pentru a parcurge o distanţă egală cu spaţiul pe care îl ocupă.

Kṣaṇika — ceea ce există numai un moment

Kṣaṇika-vāda — teoria momentaneităţii
Teoria buddhistă conform căreia nimic nu continuă să fie acelaşi nici măcar două momente consecutive. Nu numai că totul este schimbător, dar de fapt nimic nu durează mai mult de o clipă.

Kṣanika-vijñāna — conştiinţă momentană

Kṣānti — răbdare
1. Una din cele zece virtuţi (*dharma*) în Jainism.
2. Una din virtuţi (*pāramitā*) în Buddhism.

Kṣāyika — acea stare a sinelui individual cînd *karma* nu este numai împiedicat să acţioneze, ci chiar anihilat
În Jainism e considerată treapta pe care se dobîndeşte eliberarea. Vezi *guṇa-sthāna*.

Kṣetra-jña — cunoscător al cîmpului; sinele individual

Kṣipra — imediat
1. Unitate de timp.
2. Vezi *kāla*.

Kṣipratā — repeziciune

Scanned with OKEN Scanner

Kṣipta — neliniştit
Stare în care mintea este asaltată de obiecte. În această stare există un exces de *rajas*.

Kṣīrābdhi — ocean de lapte; lăcaşul lui Viṣṇu (în formă de *vyūha*)

Kṣiti — pământ

Kumati — un tip de percepţie în Jainism
1. Potrivit Jainismului, este o formă eronată de cunoaştere (*mati*).
2. Vezi *mati*.

Kumbhaka — reţinere (a respiraţiei)
Vezi *prāṇa-āyāma*.

Kuśa — o varietate de iarbă sacră (*darbha*) folosită în riturile religioase

Kuśruta — un tip de percepţie în Jainism
1. Jainismul o consideră a fi o formă eronată de cunoaştere *śruta*.
2. Vezi *śruta-jñāna*.

Kūṭastha — imuabil; care nu este supus schimbărilor
Sensul literal este „aşezat în vîrf, pe culme".

Scanned with OKEN Scanner

L

Labdhi — puterea de a compara sau de a concepe

În Jainism *labdhi* este una din cele patru categorii numite *śruta-jñāna* şi reprezintă stadiul explicaţiei, cînd trebuie făcută o referire la un fenomen ce are legătură cu fenomenul în discuţie.

Lābha — cîştig

Lāghava — principiul conciziei sau al economiei logice

Laghiman — levitaţie; plutire

1. Una din cele opt forţe care fac să ne putem ridica în aer (pe razele soarelui).
2. Vezi *siddhi*.

Laghu — simplu

Lakṣaṇa — definiţie

Lakṣaṇā — sens secundar al unui cuvînt; sens implicit

1. Atunci cînd sensul primar al unui cuvînt nu se potriveşte în contextul dat, va trebui să recurgem la un sens secundar al cuvîntului. Acesta este de două categorii: implicaţie simplă (*kevala-lakṣaṇā*) şi implicaţie implicită (*lakṣita-lakṣaṇā*). Implicaţia simplă se află într-o legătură directă cu sensul primar. În exemplul „cătunul de pe rîu", prin „rîu" înţelegem „mal", care este implicit şi în directă legătură cu sensul primar. Implicaţia implicită nu se află în legătură directă cu sensul primar, ca în exemplul „băiatul este leu". Avem aici de a face cu un gen de implicaţie implicită (*gauṇī*), care se referă la puterea băiatului.

Scanned with OKEN Scanner

2. Conform unei alte clasificări, implicaţia poate fi de trei feluri: implicaţie exclusivă (*jahal-lakṣaṇā*), implicaţie non-exclusivă (*ajahal-lakṣaṇā*) şi implicaţie exclusivă-non-exclusivă (*jahad-ajahal-lakṣaṇā*). Cînd sensul primar este abandonat cu totul în favoarea unui sens absolut nou, dar cu care sensul primar rămîne totuşi în legătură, avem de-a face cu *jahal-lakṣaṇā*. În exemplul „satul de pe rîu", sensul cuvîntului „rîu" este abandonat şi este ales sensul implicit cu care se află în legătură, acela de „mal". *Ajahal-lakṣaṇā* este implicaţia care adoptă un alt sens al unui cuvînt, reţinînd în acelaşi timp integral sensul primar al acestuia. Afirmaţia „cel roşu aleargă" înseamnă „calul cel roşu aleargă". Reţinem, aşadar, sensul primar al cuvîntului „roşu" şi îi adăugăm sensul implicit în context, acela de „cal". *Jahad-ajahal-lakṣaṇā* reţine o parte din sensul primar şi renunţă la restul. În exemplul „acesta este acel Devadatta", este păstrat sensul cuvintelor „acesta" şi „acela", care se referă la Devadatta (substratul), excluzîndu-se numai relaţiile de timp şi spaţiu ale aceloraşi cuvinte. (Vezi fiecare termen separat.)

3. O *lakṣaṇā* trebuie să îndeplinească trei condiţii esenţiale: trebuie ca sensul primar al cuvîntului să fie incompatibil cu contextul; trebuie să existe o oarecare legătură între sensul primar şi cel implicit; sensul implicit trebuie să aparţină limbajului uzual sau, dacă nu, trebuie să existe un motiv precis care să justifice transferul de sens.

4. În afară de sensul primar şi cel secundar, unii gramaticieni acceptă şi existenţa sensului sugerat (*vyaṅgya-artha*).

Lakṣaṇā-vṛtti — sens implicit

Vezi *lakṣaṇā* şi *lakṣya-artha*.

Lakṣmī — consoarta lui Viṣṇu

1. În filozofia Dvaita, este una din cele douăzeci de substanţe (*dravya*). Toate substanţele sînt dependente de Viṣṇu cel independent, iar *Lakṣmī* este cea mai de seamă dintre aceste substanţe dependente. Ea e personificarea energiei creatoare a Stăpînului Viṣṇu. Este etern scutită de *saṁsara* şi de suferinţă.

Scanned with OKEN Scanner

2. În filozofia Viśiṣṭādvaita, este energia creatoare a Stăpînului şi mama divină a universului. Intervine pe lîngă Divinitate în favoarea oamenilor, slabi şi rătăcitori.
3. Vezi *Śrī*.

Lakṣya — secundar

Lakṣya-artha — sens secundar al unui cuvînt
1. Este în mod necesar legat de sensul primar al unui cuvînt.
2. Vezi *lakṣaṇā*.

Lakṣya-lakṣaṇa-sambandha-jñāna — indicaţie indirectă
Cunoaştere a legăturii dintre sensul primar şi cel secundar.

Latā — liană; viţă de vie
Vezi *sthāvara*.

Laukika — laic; lumesc; obişnuit

Laukika-vākya — limbaj cotidian
Enunţuri despre discursul empiric.

Laukika-sākṣāt-kāra — constatare obişnuită directă

Laukika-viṣayatā — condiţia obişnuită de a fi obiect

Laya — disoluţie
Eliberarea propriu-zisă, conform filozofiei Dvaita.

Leśyā — colorit
Este produs de particulele karmice care determină caracterul sinelui individual, conform Jainismului.

Līlā — joacă; joc; distracţie
1. Jocul cosmic. Prin aceasta se înţelege că întreaga creaţie este rezultatul unui joc al forţei divine, iar existenţa sa nu are o altă menire decît desfătarea acesteia.
2. Unele şcoli de filozofie Vedānta afirmă că *līlā* este motivul creaţiei; această idee este susţinută şi de unii adepţi ai şcolilor Nyāya-Vaiśeşika şi Tantra.

Līlā-vibhūti — jocul cosmic al lui *Īśvara*
Pentru Fiinţa Divină, crearea universului este un simplu joc. Creaţia este drama pe care o realizează Divinitatea după bunul Său plac. Aceasta implică o anumită bucurie, detaşare

Scanned with OKEN Scanner

şi libertate; implică, de asemenea, o independenţă absolută a Creatorului.

2. Vezi *nitya-vibhūti*.

Liṅga — semn; însemn; indicaţie

1. Simbol extern al Realităţii lipsite de formă. Îmbinarea formei cu ceea ce este lipsit de formă este simbolizată material în acest fel. Este un „însemn" al Stăpînului Śiva. Vezi *liṅga-sthala*.

2. Adepţii filozofiei Vīra Śaiva (*Liṅga-āyata*) poartă asupra lor un *liṅga* care îl reprezintă pe Stăpînul Śiva şi constituie obiectul de cult şi adoraţie.

3. Vezi *aṅgatva-bodhaka-pramāṇa*.

Liṅga-ācāra — unul din cele cinci coduri etice de conduită în filozofia Vīra Śaiva

Vezi *pañca-ācāra*.

Liṅga-aṅga-sāmarasya — identitate de esenţă între Divinitate (*liṅga*) şi sinele individual (*aṅga*)

În Śaivismul Vīra este stadiul ultim al eliberării. Pe această treaptă se realizează unitatea (*aikya*) între sinele individual şi Para Śiva, în urma căreia individul intră într-o stare de supremă beatitudine.

Liṅga-āyata — termen general folosit pentru a denumi pe adepţii şcolii Vīra Śaiva

Liṅga-parāmarśa — reflecţie inclusivă

Parāmarśa este raţionamentul care face cunoscut faptul că semnul (*liṅga*), care se află în concomitenţă universală cu caracterul inferat, este prezent în subiect. Există o corelaţie între cazul particular şi universalul care îl impregnează. Inferăm prezenţa focului pe munte atunci cînd, observînd acolo cazul particular (fumul), îl gîndim ca aparţinînd generalului care implică în mod universal focul ca substrat al fumului.

Liṅga-śarīra — corp subtil

1. Conform filozofiei Sāṅkhya-Yoga transmigraţia priveşte corpul subtil care este constituit din cele unsprezece organe

Scanned with OKEN Scanner

de simţ, împreună cu intelectul, egoul şi cele cinci esenţe subtile ale elementelor.

2. Vezi *sūkṣma-śarīra*.

Liṅga-sthala — forma adorată a lui Śiva cel fără de formă

1. În şcoala Vīra Śaiva, termenul se referă la Śiva sau Rudra, fiind astfel obiect de cult, de adoraţie. Se manifestă sub şase forme grupate în trei categorii: ca manifestare a Fiinţei (*sat*) lui Śiva, care poartă numele de *bhāva-liṅga*. Acesta este divinul infinit şi este de două tipuri: *mahā-liṅga* şi *prasāda-liṅga*; ca manifestare a conştiinţei (*cit*) lui Śiva, care poartă numele de *prāṇa-liṅga*. Acesta este divinul universal şi este de două tipuri: *cara-liṅga* şi *śiva-liṅga*; şi în sfîrşit ca manifestare a beatitudinii (*ānanda*) lui Śiva, care poartă numele de *iṣṭa-liṅga*. Acesta este divinul individual şi este de două tipuri: *guru-liṅga* şi *ācāra-liṅga*. *Bhāva-liṅga* se află în corpul cauzal şi este perceput prin credinţă. *Prāṇa-liṅga* se află în corpul subtil şi este perceput de intelect. *Iṣṭa-liṅga* se află în corpul fizic şi este perceput cu ochiul. Există o manifestare similară sub şase forme, *aṅga-sthala*, care urmează aceeaşi clasificare. Această corespondenţă demonstrează identitatea de esenţă între sufletul individual şi Divinitate şi sprijină sufletul individual în realizarea acestei identităţi.

2. Vezi tabelul nr. 14 şi *aṅga-sthala*.

Lobha — lăcomie; aviditate

1. În Buddhism, unul din *kleśa*.

2. În Jainism, una din cele patru *kaṣāya*.

Loka — lume; univers; plan

1. În concepţia indienilor există şapte planuri: *bhūr-*, *bhuvar-*, *svar-*, *mahar-*, *jano-*, *tapo-*, şi *satya-loka*. Aceste planuri reprezintă cerurile sau locurile imensităţii luminii şi devenirii. Se spune că îşi au lăcaşul în trupul omului, respectiv în picioare, organele genitale, buric, inimă, gît, între sprîncene şi în creştetul capului. Vezi *cakra*.

2. În Jainism, universul are trei părţi: cea unde locuiesc zeii (*ūrdhva-loka*), pămîntul (*madhya-loka*) şi infernul (*adho-loka*). Este locul unde omul trăieşte fericirea şi nenorocirea ca

Scanned with OKEN Scanner

rezultat al virtuţilor şi viciilor sale. Sufletul care a atins perfecţiunea depăşeşte *ūrdhva-loka* şi ajunge pe culmea lui *loka-ākāśa*, unde rămîne în nemişcare.

3. O altă listă de planuri include: *Brahma-loka*, lăcaşul lui Brahmā; *Tapo-loka*, lăcaşul lui Virāj; *Jana-loka*, lăcaşul unora din fiii lui Brahmā; *Mahar-loka*, lăcaşul unor Prajāpati; *Svar-loka*, paradisul lui Viṣṇu, Śiva, Indra şi Kṛṣṇa; *Bhuvar-loka*, planul atmosferic locuit de *pitṛ* [strămoşii]; *Bhūr-loka*, pămîntul.

4. Vezi *tala*.

Loka-āyata — „limitat la lumea sensibilă"

Un alt nume al şcolii de filozofie Cārvāka.

Loka-saṅgraha-vyāpāra — acţiune în scopul bunăstării lumii

Scanned with OKEN Scanner

M

Mada — mîndrie; vanitate

Madhura — dulce

Una din emoţii (*bhāva*), şi anume iubirea credinciosului faţă de Divinitate.

Madhya — mijloc

În Jainism, indică pămîntul. Vezi *loka*.

Madhya-stha — cel care este imparţial

Madhyama-parimāṇa — dimensiunea sufletului individual, conform Jainismului; dimensiune medie

Jainismul postulează că sufletul ocupă în întregime corpul care îl adăposteşte, dimensiunea sa variind concomitent cu modificările dimensiunii corpului. Astfel, spre deosebire de alte sisteme filozofice care consideră că sufletul individual este fie atomic, fie omniprezent, Jainismul îl descrie ca avînd dimensiune medie.

Madhyamā pratipad — calea de mijloc

1. Calea octuplă — fundament al eticii buddhiste. Criptic, putem spune că se referă la: credinţă (*śraddhā*), viziune/intuiţie (*darśana*) şi contemplaţie (*bhāvanā*).

2. Constă în: concepţii corecte, motivaţie corectă, vorbire corectă, acţiuni corecte, mijloace de trai corecte, eforturi corecte, atenţie corectă şi concentrare corectă.

3. Această cale evită extremele — atît automortificarea, cît şi dedarea la plăceri. Cele opt reguli de disciplină ale căii de

Scanned with OKEN Scanner

mijloc nu sînt opt trepte succesive, ci trebuie cultivate simultan. Urmată în acest fel, calea duce la *nirvāṇa*, acum şi aici.
4. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Mādhyamaka — doctrina de mijloc
Vezi *Mādhyamika*.

Mādhyamika — şcoală în cadrul Buddhismului Mahāyāna, care susţine că totul este vid (*śūnya*)
1. Fondatorul acestei şcoli este Nāgārjuna, iar numele şcolii derivă din numele Căii de Mijloc propovăduite de Buddha. Nāgārjuna respinge toate punctele de vedere alternative, conjunctive şi disjunctive, exprimate cu ajutorul verbului „este". Şcoala este cunoscută şi sub numele de *Śūnya-vāda*, deoarece vidul este realitatea ultimă.
2. Această şcoală exclude tot ce poate fi conceput ca predicat al realităţii: existenţă, non-existenţă, nici existenţă nici non-existenţă, atît existenţă cît şi non-existenţă. Pornind de la faptul că Buddha a păstrat o tăcere totală în legătură cu orice chestiune metafizică, Nāgārjuna a demonstrat că orice punct de vedere speculativ păcătuieşte prin contradicţie intrinsecă.
3. Această şcoală postulează că totul este vid, lipsit de esenţă. Avînd în vedere că toate fenomenele sînt cuprinse în vacuitatea cea unică şi absolută, ea însăşi lipsită de esenţă, rezultă că lumea fenomenală şi vacuitatea absolută sînt identice. Şi cum despre vacuitate nu se poate spune nimic fără contradicţie intrinsecă, înţelegerea acestui fapt constituie eliberarea.

Mahā-bāhya-ākāśa — eterul/spaţiul exterior fără margini

Mahā-bhūta — cele cinci mari elemente
1. Ele sînt: eterul (*ākāśa*), care ia naştere din sunet (*śabda*), aerul (*vāyu*), care ia naştere din pipăit (*sparśa*), focul (*tejas*), care ia naştere din culoare (*rūpa*), apa (*ap*), care ia naştere din gust (*rasa*), şi pămîntul (*pṛthvī*), care ia naştere din miros (*gandha*). Aceste elemente brute izvorăsc din esenţele subtile ale elementelor (*tanmātra*).
2. Vezi tabelul nr. 12.

Mahā-deva — marele zeu
Unul din numele Stăpînului Śiva.

Scanned with OKEN Scanner

Mahā-īśvara — marele Stăpîn

1. Unul din numele lui Śiva.
2. Un stadiu al conştiinţei în Vīra Śaivism. Vezi *sthala.*

Mahā-kāla — timp nedivizat

Mahā-kālika-viśeṣaṇatā — (relaţie de) atributivitate temporală

Mahā-liṅga — o formă în care este adorat Śiva cel fără de formă

Vezi *liṅga-sthala.*

Mahā-pralaya — dezintegrare cosmică finală

Sfîrşitul unei vîrste a lumii sau *manvantara.* Sfîrşitul unei vîrste cosmice sau *kalpa.* Termen folosit de obicei cu referire la dezintegrarea unei vîrste cosmice.

Mahā-sāmānya — mare generalitate; *summum genus*

Mahā-saṅghika — (membru în) marea comunitate

La al Doilea Conciliu al său, comunitatea buddhistă s-a scindat în două grupări: Thera-vāda şi Mahā-saṅghika. Această din urmă grupare avea vederi mai liberale şi tindea spre o interpretare mai ezoterică a doctrinei buddhiste. Adepţii acestei orientări au pus bazele şcolii de filozofie Mahāyāna.

Mahā-tala — infern; mare plan

1. Polul inferior al lui *bhuvar-loka.* Este o regiune a întunericului.
2. Vezi *tala* şi *loka.*

Mahā-vākya — mare enunţ

1. Sînt marile enunţuri din *Upaniṣade.* Conform tradiţiei, sînt în număr de patru: *prajñānaṁ brahma,* care se află în *Aitareya-Upaniṣad a Ṛg-Vedei*; *ayam ātmā brahma,* care se află în *Māṇḍūkya-Upaniṣad* a *Atharva-Vedei*; *tat tvam asi,* care se află în *Chāndogya-Upaniṣad* a *Sāma-Vedei*; *ahaṁ brahmāsmi,* care se află în *Bṛhadāraṇyaka-Upaniṣad* a *Yajur-Vedei.* Vezi fiecare din aceste enunţuri separat.

Scanned with OKEN Scanner

2. Filozofia Advaita consideră că *mahā-vākya* exprimă identitatea de esenţă dintre individ şi Absolut. Unii adepţi ai filozofiei Advaita declară că simpla cunoaştere a acestor enunţuri coincide cu imediata lor înţelegere. Alţi adepţi susţin că numai meditînd asupra înţelesului acestor *mahā-vākya* se ajunge la adevărata lor cunoaştere (nu doar auzindu-le).

3. Filozofia Viśiṣṭādvaita consideră de asemenea că menirea acestor *mahā-vākya* este de a afirma identitatea individului cu *Brahman*. Însă, spre deosebire de Advaita, Viśiṣṭādvaita înţelege prin unitate faptul că sufletele individuale sînt coeterne Divinităţii, şi nu exterioare acesteia. Sufletele şi lumea sînt reale şi distincte, dar sînt în acelaşi timp parte integrantă a Absolutului celui unic. Aşadar, nu li se neagă individualitatea, dar li se afirmă totodată unitatea.

Mahā-vrata — mare legămînt

1. În Jainism sînt indicate cinci legăminte în vederea ascezei. Ele îl pregătesc pe individ pentru eliberarea de cătuşele lui *karma*. Aceste legăminte sînt: non-vătămarea (*ahiṁsā*), spunerea adevărului (*satya*), nefurtul (*asteya*), celibatul (*brahmacarya*) şi renunţarea la orice posesiune (*aparigraha*).

2. Cf. *yama*.

Mahaḥ — cer; lumea întinderilor nemărginite

Vezi *loka*.

Mahat (*mahān*) — Cel Mare; intelectul

A evoluat cel dintîi din *prakṛti*. Este aspectul cosmic al intelectului; alături de intelect, de ego şi de gîndire, este cauza întregii creaţiuni. Mai poartă şi numele de *buddhi*, care constituie aspectul psihologic al intelectului individual. Este şi etern, şi non-etern. Funcţia sa specială este de a hotărî. Din ea evoluează egoul (*ahaṅkara*). Vezi tabelul nr. 12.

Māhātmya-jñāna — cunoaşterea măreţiei Divinităţii

Această cunoaştere este în filozofia Dvaita una din treptele care duc la eliberare. Aici individul se întoarce spre Divinitate şi începe studiul scripturilor.

Mahattva — faptul de a fi mare; dimensiune medie

Scanned with OKEN Scanner

Mahāyāna — marele vehicul

Şcoala buddhistă care pune accentul pe iluminarea universală. Cele două ramuri principale ale acestei filozofii sînt Mādhyamika şi Yogācāra. Ambele orientări sînt idealiste. Spre deosebire de şcoala Hināyāna, care este ateistă şi vede în Buddha o fiinţă omenească, Mahāyāna a ajuns treptat să îl deifice, şi a creat chiar rituri adresate lui ca mijloc de a ajunge la eliberare.

Mahiman — creştere în mărime; miracol

1. Una din cele opt supraputeri.
2. Vezi *siddhi*.

Maitrī — prietenie; iubire

Unul din principiile esenţiale cultivate şi patronate de către toţi Buddha şi Bodhisattva.

Mala — pată; impuritatea ignoranţei

1. În filozofia Śaiva Siddhānta este de trei feluri: *āṇava-*, *māyika-* şi *karma-mala*. Acestea încătuşează sufletul individual, îi limitează calităţile inerente, fiind deci cauza transmigraţiei, a trecerii de la naştere la moarte şi de la moarte la o nouă naştere. *Pāśa* înseamnă frînghie, iar aceste trei impurităţi sînt ca firele din împletitura frînghiei. *Āṇava* este *mūla-mala* — cătuşa principală a sufletului. *Karma* îl urmează pe individ de-a lungul naşterilor şi morţilor. *Māyā* este sursa materială a trupului, a instrumentelor, a lumii ce ne înconjoară şi a obiectelor experienţei. *Āṇava* este *pratibandha*. *Karma* este *anubandha*. *Māyā* este *sambandha*.
2. Şi filozofia Śivādvaita se referă la aceste trei impurităţi care învăluie sufletul individual.
3. Śaivismul din Caşmir consideră că sufletul individual este acoperit de trei impurităţi: *āṇava-*, *karma-* şi *māyika-mala*. *Aṇava* este impuritatea înnăscută a ignoranţei şi cauza principală a încătuşării. Nu are început, dar poate fi anihilat. *Karma-mala* rezultă din *āṇava*. *Māyika-mala* este produsă de *karma-mala* şi reprezintă impuritatea existenţei în transmigraţie.
4. Vezi *pāśa*.

Scanned with OKEN Scanner

Mala-paripāka — stadiu în existența individului cînd forța celor trei impurități este distrusă și poate fi înlăturată

Māna[1] — vanitate; mîndrie

1. Unul din cele patru *kaṣāya*, în Jainism.
2. Unul din *kleśa*, în Buddhism.

Māna[2] — identic cu *pramāṇa*

Vezi *pramāṇa*.

Manaḥ-paryāya — telepatie; citirea gîndurilor

1. În Jainism, este unul din cele cinci tipuri de cunoaștere. Vezi tabelul nr. 11. Este accesibilă exclusiv sfinților, deoarece implică un grad înalt de rafinament și subtilitate. Reprezintă capacitatea cuiva de a percepe în mod direct felul în care operează gîndirea celorlalți. Este un gen de cunoaștere *vikala*.
2. Este de două feluri: *ṛju-mati* și *vipula-mati*, diferența dintre ele fiind calitativă.

Manaḥ-śuddhi — puritatea minții

Jainismul consideră că atunci cînd toate *kaṣāya* sînt înlăturate, mintea devine pură.

Manas — minte; unul dintre aspectele organului intern

1. Mintea ia naștere din aspectul *sattva* al egoului (*ahaṅkāra*).
2. Mintea stimulează celelalte simțuri să se orienteze fiecare spre obiectul său. Astfel, e un organ de cunoaștere și de acțiune. Este ca un fel de portar al simțurilor. Funcția sa specifică este aceea de a analiza.
3. Filozofia Nyāya-Vaiśeṣika descrie *manas* ca fiind atomic și etern. Este un instrument de cunoaștere și, asemenea tuturor celorlalte simțuri, e inert. Colaborarea sa este necesară în orice proces cognitiv. Are o dublă funcție: ajută sinele să cunoască și îi îngustează cîmpul, orientîndu-l asupra unui singur obiect sau grup de obiecte. Asocierea cu *manas* este cauza principală a încătușării.
4. Jainismul nu consideră că mintea este un organ de simț, ci organul cognitiv al tuturor obiectelor și al tuturor simțurilor.

Scanned with OKEN Scanner

Este de două feluri: mintea psihică (*bhāva*), care îndeplineşte funcţiile mentale propriu-zise, şi mintea materială (*dravya*), care este materie subtilă amestecată în mintea fizică.

5. Filozofiile Dvaita şi Sāṅkhya consideră că mintea este unul din organele de simţ (*indriya*).

6. Filozofia Mīmāṁsā susţine că procesele cognitive depind de un atom special numit *manas*. Mintea singură realizează cunoaşterea, aversiunea, efortul etc., dar ea însăşi este lipsită de calităţi cum ar fi culoarea, mirosul etc. Aşadar, are nevoie de ajutorul celorlalte organe de simţ pentru a cunoaşte aceste calităţi.

Manana — reflecţie; cogitaţie

1. Filozofia Advaita susţine că *manana* înlătură orice îndoială a aspirantului cu privire la natura obiectului de contemplat (*prameya*), adică *Brahman*. Reflecţia este metoda care trebuie folosită pentru a ajunge la convingerea intelectuală asupra adevărului. Înseamnă a se gîndi fără întrerupere la *Brahman*.

2. Filozofia Advaita consideră că drumul cunoaşterii are trei etape: studiul (*śravaṇa*), reflecţia (*manana*) şi contemplaţia (*nididhyāsana*). Prin reflecţie se descoperă cum şi de ce învăţăturile sînt adevărate. Adevărul este descoperit prin studiu, iar rolul reflecţiei este de a înlătura orice urmă de îndoială (*asambhāvanā*), astfel încît ceea ce a fost acceptat fără dovezi să poată deveni convingere proprie. Astfel, o caracteristică unică a filozofiei Advaita este că recunoaşte şi susţine valoarea reflecţiei analitice.

3. Vezi *mukhya-antaraṅga-sādhana*.

Mānasa-pratyakṣa — percepţie mentală

Mānasika — acţiune mentală

Mānitva — mîndrie

Mano-gupti — echilibru al minţii

1. În Jainism, este una din regulile externe de comportament. Vezi *cāritra*. Ajută la îndepărtarea tuturor gîndurilor false, la mulţumirea interioară constantă şi la considerarea tuturor oamenilor ca fiind egali.

2. Vezi *gupti*.

Scanned with OKEN Scanner

Mano-janya — în Jainism se consideră că mintea poate funcţiona fără ajutorul organelor de simţ
Vezi *kevala-jñāna*.

Mano-vargaṇa — molecule materiale speciale
Jainismul consideră că mintea materială este compusă din particule materiale subtile.

Mano-vijñāna — conştiinţă a eului; percepţie mentală
1. Un tip de percepţie care se referă la cunoaşterea senzorială sub forma unor concepte paralele create după dobîndirea de cunoştinţe prin intermediul simţurilor. Această cunoaştere este rezultatul unei modificări mentale produse atît de obiect, cît şi de conştiinţă.
2. În Buddhism, *mano-vijñāna* are facultatea de discernămînt actual între prezent, trecut şi viitor, precum şi pe cea de discernămînt reminiscent în sfera exclusivă a trecutului. Este mintea ignorantă care stăruie în ideea eului şi a non-eului.

Mano-yoga — senzaţia dată de particulele karmice cînd traversează mintea
1. În Jainism este un tip de *āsrava*. Înainte ca particulele karmice să pătrundă în sufletul individual, acesta are o senzaţie specială care se datorează fie minţii, fie trupului, fie vorbirii.
2. Vezi *kāya-yoga*, *vāg-yoga* şi *āsrava*.

Manomaya-kośa — învelişul minţii; învelişul mental
1. Face parte din învelişul subtil (*sūkṣma-śarīra*) şi poartă amprenta dorinţelor, motivaţiilor etc. care formează complexul numit minte. Este al treilea înveliş al corpului, format din gîndire.
2. Vezi *kośa*.

Mantavya — ceea ce trebuie să fie obiect de reflecţie

Mantra — cuvînt sacru sau formulă sacră înzestrate cu semnificaţie şi forţă spirituală; imnuri; „ceea ce salvează pe cel care reflectează"
1. Ca imnuri, ele formează, împreună cu *Brāhmaṇa*, partea rituală a *Vedelor* (*karma-kāṇḍa*).

Scanned with OKEN Scanner

2. Sînt clasificate după structura lor metrică: *gāyatrī* are douăzeci şi patru de silabe şi nouă subdiviziuni; *uṣnih* are douăzeci şi opt de silabe şi opt subdiviziuni; *anuṣṭubh* are treizeci şi două de silabe şi şapte subdiviziuni; *prakṛti* are patruzeci de silabe şi opt subdiviziuni; *bṛhatī* are treizeci şi şase de silabe şi nouă subdiviziuni; *triṣṭubh* are patruzeci şi patru de silabe şi zece subdiviziuni; *jagatī* are patruzeci şi opt de silabe şi trei subdiviziuni; *atijagatī* are cincizeci şi două de silabe; *śakvarī* are cincizeci şi şase de silabe; *atiśakvarī* are şaizeci de silabe; *aṣṭi* are şaizeci şi patru de silabe; *dhṛti* are şaptezeci şi două de silabe; şi *atidhṛti* are şaptezeci şi şase de silabe.

3. *Mantrele* sînt păstrate mai ales în *Ṛg-Veda* şi în *Atharva-Veda*.

4. Şcoala de filozofie Śākta consideră că *mantra* se numeşte astfel deoarece îl salvează pe cel care meditează asupra semnificaţiei sale. Fiecare *mantra* este corelată cu o zeitate (*devatā*). De pildă, *krīṁ* este *mantra* lui Kālī; *hrīṁ* este *mantra* lui Māyā etc.

5. *Mantrele* sînt de două categorii: *kaṇṭhika*, adică cele care sînt rostite cu voce tare, şi *ajapa*, cele care nu sînt pronunţate, ci repetate mental.

Mantra-draṣṭṛ — „văzător" al imnurilor vedice care intuieşte adevărurile vedice

Mantra-maheśvara — unul din cele şapte stadii ale sufletului individual în Śaivismul din Caşmir
Vezi *sapta-pramātṛ*.

Manuṣya — fiinţă omenească
Vezi *jaṅgama*.

Manvantara — epocă

1. Una din cele cinci teme despre care trebuie să trateze o *Purāṇa*. O eră a lui Manu. Un *kalpa* sau o eră cosmică cuprinde paisprezece *manvantara*.

2. Vezi *purāṇa*.

Maraṇa — moarte
Vezi *pratītya-samutpāda*.

Scanned with OKEN Scanner

Mārga — drum; cale

Filozofia Śaiva Siddhānta consideră că există patru căi: calea slujitorului (*dāsa-mārga,* cu *caryā* ca metodă şi *sālokya* ca ţel); calea fiului (*putra-mārga*, cu *kriyā* ca metodă şi *sāmīpya* ca ţel); calea prietenului (*sakhi-mārga*, cu *yoga* ca metodă şi *sārūpya* ca ţel); şi calea împlinirii (*san-mārga*, cu *jñāna* ca metodă şi *sāyujya*, ca ţel). Aceste patru căi au menirea de a pregăti trupul, organele de simţ şi mintea pentru venerarea Divinităţii şi unirea cu aceasta.

Māsa — o lună de zile

Vezi *kāla*.

Mati — cunoaşterea perceptivă; minte; gîndire

Conform Jainismului, aceasta este o cunoaştere directă, practică. Este perceptivă, fiind cauzată de organele de simţ şi/sau minte. Se realizează în următoarea ordine: cunoaşterea informaţiilor culese de simţuri (*avagraha*), speculaţia (*īha*), judecata perceptivă (*avāya*) şi apoi fixarea (*dhāraṇā*).

Mātrā — mod; măsură; unitate prozodică

1. *Oṁkāra* este compus din trei unităţi modale: A U M, şi o a patra, *amātrā*, tăcerea (*turīya*). Vezi *avasthā-traya-vicāra*.

2. Este durata de timp necesară pentru pronunţarea unei vocale scurte.

Mātsarya — invidie; gelozie

Mauna — tăcere

Maunin — cineva care meditează în tăcere asupra Sinelui

Māyā — principiul aparenţei; iluzie; minunata forţă creatoare

1. Principiul care înfăţişează Absolutul lipsit de atribute ca avînd atribute.

2. Conform filozofiei Advaita, este principiul imposibil de definit care este cauza manifestării iluzorii a universului. Este principiul iluziei — concept-cheie al filozofiei Advaita (vezi *avidyā*). Este lipsit de realitate ultimă şi nu poate opera în afara lui *Brahman/Ātman*. Prin *māyā* se explică felul cum realitatea, care este unică, apare ca multiplă. *Māyā* este forţa care dă naştere erorii şi are semnificaţie numai la nivelul em-

Scanned with OKEN Scanner

piric sau relativ. Are şase faţete: este fără de început (*anādi*); este eliminată prin cunoaşterea corectă (*jñāna-nivartya*); învăluie şi proiectează (*āvaraṇa* şi *vikşepa*); nu poate fi definită (*anirvacanīya*); are natura unei existenţe pozitive (*bhāva-rūpa*); este localizată fie în *jīva*, fie în *Brahman*. Śaṅkara foloseşte termenul *māyā* ca fiind echivalent cu *avidyā*.

3. În filozofia Dvaita, este puterea Divinităţii.

4. În filozofia Viśişţādvaita este puterea plină de mister a Divinităţii. Vezi *sapta-vidha-anupapatti*, unde sînt enunţate obiecţiile majore ale lui Rāmānuja la adresa conceptului *avidyā/māyā* susţinut de filozofia Advaita.

5. În filozofia Śaiva Siddhānta, este cauza materială a lumii. Nu are conştiinţă. Are două aspecte: pur (*śuddha*) şi impur (*aśuddha*). Pe de o parte ţine sufletul individual încătuşat (*pāśa*), şi pe de altă parte îi oferă mijloacele, terenul şi obiectele experienţei. Pentru a funcţiona are nevoie de îndrumarea lui Śiva, cu toate că Śiva nu operează direct asupra lui *māyā*, ci numai prin *cit-śakti* a sa.

6. În filozofia Vīra Śaiva, este numele pentru *śakti* sau *mūla-prakṛti*. Lumea fenomenală este rezultatul evoluţiei sale.

7. În Śaivismul din Caşmir, este forţa de întunecare. Scopul ei este de a limita cîmpul experienţelor atît în privinţa subiectului, cît şi a obiectului acestora. Este o îngrădire (*mala*) reprezentînd impuritatea transmigraţiei. Este reală şi creată de Divinitate. Este împărţită în *śuddha-māyā* şi *aśuddha-māyā*.

Māyā-adhvan — cale impură

1. Creaţia impură (ultimele treizeci şi una de categorii ale Śaivismului din Caşmir).

2. Vezi tabelul nr. 9.

Māyika-mala — impuritatea existenţei transmigratorii

Vezi *mala*.

Megha — nor

1. Sentimentul că nu este nevoie să te grăbeşti spre eliberare, deoarece aceasta va veni la timpul ei.

2. Vezi *tuşţi*.

Mīmāṁsā — sensul literal este „cercetare"; investigaţie

Scanned with OKEN Scanner

1. Este forma prescurtată pentru Pūrva-mīmāṁsā, una dintre *ṣaḍ-darśana*.
2. Este una din cele şase şcoli de filozofie ortodoxe — *āstika* —, preocupată în special de cercetarea riturilor vedice. Obiectul de bază al acestei şcoli este să stabilească autoritatea *Vedelor*.
3. Jaimini este fondatorul acestei şcoli şi cel care a compus *Mīmāṁsā-sūtra*, lucrarea de bază a şcolii şi cea mai extinsă dintre scrierile în stil *sūtra*.
4. Aforismele comentate de Śabara-svāmin au dus la apariţia a două şcoli principale de interpretare: şcoala lui Prabhākara şi şcoala lui Kumārila Bhaţţa.

Mīmāṁsaka — adept al şcolii de filozofie Pūrva-mīmāṁsā a lui Jaimini

Miśra (*sṛṣṭi*) — (creaţie) pură şi impură
Vezi *śuddha-aśuddha-māyā*.

Miśra-sattva — materie în care există toate cele trei *guṇa*.

Mithyā — care nu este real; nici real, nici ireal; iluzoriu
În filozofia Advaita, are un statut special: nu este real (*sat*), putînd fi înlăturat; nu este nici ireal (*asat*), deoarece poate fi perceput (spre deosebire de „fiul unei femei sterpe“ sau de „un cerc pătrat“).

Mithyā-dṛṣṭi — opinii greşite

Mithyā-jñāna — cunoaştere falsă

Mithyā-jñāna-vāsanā — impresie reziduală a falsei cunoaşteri

Mithyā-upādhi — falsă limitaţie

Mithyātva — amăgire; iluzie

Mleccha — străin

Moha — orbirea minţii; consternare; amăgire
1. Forţa de a amăgi. Forţă pe care o are *māyā*.
2. Unul din *kleśa*, conform concepţiilor buddhiste.
3. Unul din cele cinci tipuri de cunoaştere falsă (*viparyaya*), conform filozofiei Sāṅkhya.

Moha-mūla — care îşi are rădăcina în amăgire

Scanned with OKEN Scanner

Mohanīya — *karma* ce produce amăgirea

În Jainism este un gen de *karma* obscurizant (*ghāti*), care îl abate pe individ de la dreapta credinţă şi dreapta purtare. Individul este atît de orbit de aparenţe încît nu mai ştie ce e bine şi ce e rău. Vezi *karma* şi *ghāti*.

Mokṣa — eliberare; libertate spirituală; descătuşare; ţelul final al vieţii omeneşti

1. Din *Upaniṣade* se desprind două puncte de vedere despre eliberare. Unele spun că se poate ajunge la eliberare încă din timpul vieţii, altele consideră că eliberarea poate fi obţinută numai după moarte. Vezi *jīvan-mukta*.

2. Filozofia Mīmāṁsā declară că se ajunge la eliberare numai prin *karma* şi efectuarea riturilor vedice. Înseamnă a te elibera de acţiune, atît în sensul acţiunii înseşi, cît şi al roadelor acesteia.

3. Filozofia Advaita declară că supremul drum spre eliberare este cel al cunoaşterii (*jñāna*). De fapt, libertatea este natura eternă a Sinelui (*ātman*) şi se manifestă de îndată ce este înlăturată ignoranţa. Aşadar, nu se dobîndeşte ceva nou, ci se ajunge la ceea ce are existenţă eternă.

4. Filozofia Viśiṣṭādvaita afirmă că devoţiunea (*bhakti*) reprezintă calea ultimă spre eliberare. *Karma-yoga* şi *jñāna-yoga* vin în sprijinul devoţiunii (*bhakti-yoga*). Libertatea se află în *Vaikuṇṭha* [cerul lui Viṣṇu — *n.t.*]; are un corp nonfizic, este înzestrată cu omniscienţă şi beatitudine şi îşi are lăcaşul lîngă Fiinţa Supremă. Filozofia Viśiṣṭādvaita recunoaşte de asemenea supunerea totală (*prapatti*) ca mod de a ajunge la eliberare.

5. Filozofia Dvaita declară că harul divin (*prasāda*) este calea supremă spre eliberare. Tinzînd spre eliberarea finală, sufletul individual practică cunoaşterea, renunţarea la pasiuni, acţiunea, devoţiunea şi meditaţia iubitoare asupra Fiinţei Supreme, cu convingerea că el însuşi este reflectarea Acesteia. O dată eliberat, sufletul individual continuă să fie separat de Divinitate, dar este în acelaşi timp identic cu Divinitatea şi dependent de Ea. Sufletul rămîne pe una din cele

Scanned with OKEN Scanner

patru trepte ale eliberării graduale postulate de filozofia Dvaita. Vezi *ānanda-tāratamya*.

6. Jainismul afirmă că eliberarea se produce prin atingerea gradului celui mai înalt de izolare, fiindcă doar atunci individul scapă de particulele karmice care îl ţin încătuşat. Pentru a dobîndi eliberarea sînt necesare dreapta credinţă, dreapta cunoaştere şi dreapta purtare (vezi *tri-ratna*). În sprijinul acestora vin şi *mahā-vrata*.

7. Buddhismul afirmă că eliberarea (*nirvāṇa*) se dobîndeşte prin dezrădăcinarea tuturor dorinţelor şi depăşirea ciclului naşterii şi morţii. Pentru realizarea acestor cerinţe trebuie urmată calea octuplă.

8. Filozofia Nyāya-Vaiśeşika afirmă că eliberarea (*apavarga*) înseamnă separarea de toate calităţile. Cînd se ajunge la eliberare nu mai există nici plăcere, nici fericire, nici durere, nici orice alt fel de trăire. Dobîndirea eliberării se realizează prin cultivarea virtuţilor etice şi cunoaşterea aprofundată a naturii categoriilor.

9. Filozofia Sāṅkhya afirmă că eliberarea (*kaivalya*) înseamnă izolarea de orice materie. Nu se simte nici plăcere, nici durere, ci numai o pace de neclintit. Eliberarea se dobîndeşte atunci cînd individul reuşeşte să facă deosebirea între spirit (*puruṣa*) şi materie (*prakṛti*).

10. Filozofia Yoga afirmă că prin cultivarea celor opt elemente ale căii *yoga* se ajunge la *kaivalya* sau la o stare de *samādhi* supraconştient, în care individul rămîne complet singur.

11. Filozofia Śaiva Siddhānta declară că eliberarea se dobîndeşte prin *caryā*, *kriyā*, *yoga* şi *jñāna*. Eliberat, sufletul îşi păstrează individualitatea, dar devine asemenea Divinităţii, şi astfel eliberarea este o unitate-în-dualitate: sufletul participă la natura Divinităţii, cu toate că nu este identic cu Divinitatea.

12. Filozofia Vīra Śaiva afirmă că eliberarea este identitatea de esenţă între Śiva şi sufletul individual (*liṅga-aṅga-sāmarasya*). Sufletul individual este parte a lui Śiva, dar, în acelaşi timp, este diferit de Śiva. Eliberarea reprezintă unitatea (*aikya*) sufletului individual cu Śiva, cînd sufletul individual

Scanned with OKEN Scanner

se află într-o stare de neîntrecută beatitudine. Devoţiunea, datorită celor opt mijloace de protecţie (*aṣṭa-āvaraṇa*), duce sufletul la eliberare.

13. Filozofia Śivādvaita afirmă că eliberarea este descătuşare şi beatitudine, stare la care se ajunge atunci cînd individul înţelege care este adevărata sa natură. Eliberarea este dobîndită practicînd meditaţia asupra lui Śiva.

14. Śaivismul din Caşmir afirmă că eliberarea constă în recunoaşterea identităţii sufletului individual cu Realitatea supremă. Înseamnă, aşadar, revenirea la starea iniţială de perfecţiune şi puritate, revenire care se realizează în patru etape: *āṇava-upāya*, *śākta-upāya*, *śāmbhava-upāya* şi *an-upāya*, culminînd cu harul Voinţei Divine.

15. Vezi *puruṣa-artha*.

Mokṣa-para — un căutător al eliberării

După filozofia Viśiṣṭādvaita, aceşti căutători sînt de două feluri: cei care iubesc Divinitatea (*bhakta*) şi cei care şi-au abandonat întreaga fiinţă Divinităţii (*prapanna*).

Mūḍha — orbit; amăgitor

Atunci cînd mintea este îngreunată de un exces de *tamas*, individul cade pradă somnului.

Mudita — veselie; fericire

Muhūrta — o unitate de timp

Treizeci de *kalā*. Vezi *kāla*.

Mukhya — iniţial; important; principal

Mukhya-antaraṅga-sādhana — principalele mijloace de eliberare

1. Conform filozofiei Advaita, acestea sînt: audierea (*śravaṇa*), reflecţia (*manana*) şi meditaţia (*nididhyāsana*). După ce aspirantul se califică (vezi *sādhana-catuṣṭaya*), el va trebui să asculte *Upaniṣadele* rostite de un învăţător calificat, să reflecteze asupra adevărului din aceste texte şi să mediteze asupra semnificaţiei acestui adevăr.

2. Vezi *śravaṇa*, *manana*, *nididhyāsana*.

Mukhya-artha — înţeles principal; *abhidhā* sau *vākya-artha*

Scanned with OKEN Scanner

Mukhya-vṛtti — sensul principal al cuvintelor

Mukta — eliberat
Cel care s-a descătuşat.

Mukta-jīva — suflet individual eliberat
Una din cele trei categorii de suflete individuale conform filozofiei Viśiṣṭādvaita. Vezi *jīva*.

Mukti — eliberare
Vezi *mokṣa*.

Mukti-yogya — indivizi eligibili pentru eliberare, conform filozofiei Viśiṣṭādvaita
Sînt suflete individuale în care domină *sattva*, şi anume fiinţe cereşti, înţelepţi şi fiinţe omeneşti superioare. Vezi *svarūpa-traividhya*.

Mūla — originar; primordial; text

Mūla-avidyā — neştiinţa primordială
În filozofia Advaita, este cauza originară a tot ceea ce există în lume.

Mūla-mala — principala limitare a individului, şi anume „impuritatea ignoranţei"; impuritatea primordială
Şcolile Śaiva consideră că *āṇava* este *mūla-mala*.

Mūla-prakṛti — materia primordială; natura-rădăcină
Prima sămînţă din care a încolţit şi a evoluat materia cu toate formele ei. Cauza primară. Ea însăşi nu este rezultatul unei evoluţii, ci principiul din care evoluează totul.

Mumukṣu — cel care doreşte cu ardoare eliberarea
Conform filozofiei Viśiṣṭādvaita, aceştia se împart în două categorii: adepţi ai izolării desăvîrşite (*kaivalya*) şi adepţi ai eliberării (*mokṣa*). Vezi *kaivalya-para* şi *mokṣa-para*.

Mumukṣutva — dorinţă fierbinte de eliberare
Una din cele patru calificări absolut necesare unui aspirant spiritual. Vezi *sādhana-catuṣṭaya*.

Muni — înţelept; ascet

Muni-dharma — datoriile unui ascet

Scanned with OKEN Scanner

Conform Jainismului, aceste datorii includ respectarea strictă a marilor legăminte (*mahā-vrata*), perfecta stăpînire asupra corpului, gîndirii şi cuvîntului (*gupti*) şi moderaţia (*samiti*).

Mūrta — formă; corp

Scanned with OKEN Scanner

N

Nāda — sunet

Conform filozofiei Śākta, prima mişcare a lui *śabda* poartă numele de *nāda-tattva.* Aceasta împreună cu *bindu* sînt complementele supremei potenţe creatoare. Din ele se naşte *tri-bindu* sau *kāma-kalā,* care este sursa tuturor mantrelor.

Naigama-naya — punct de vedere universal-particular (sau teleologic)

1. În Jainism, *naya* este un punct de vedere particular. Aceasta înseamnă că punctul de vedere ţine seama atît de aspectul universal cît şi de cel specific al unei entităţi. Aşadar, aspectul particular şi cel universal trebuie să ţină seama unul de celălalt. Se impune astfel o sinteză a celor două aspecte, neputîndu-se afirma nici o identitate absolută, nici o deosebire absolută.

2. O altă interpretare a acestui punct de vedere este aceea că el vizează scopul unei anumite acţiuni. De exemplu, cineva poate spune „Fac de mîncare", în loc să spună „Tai legumele, fierb apa etc." Toate actele individuale sînt subordonate unui singur scop, şi anume pregătirea mîncării.

Naimittika — ocazional

Naimittika-karma — rituri ocazionale care trebuie îndeplinite cu anumite prilejuri, ca de exemplu cînd este lună plină, lună nouă etc.

Nairātmya — non-suflet; lipsă de substanţă în orice

Scanned with OKEN Scanner

Nairātmya-vāda — doctrina despre inexistența sufletului în Buddhism

Termenul *nairātmya* este negativ, exprimînd ceea ce un obiect nu este. Aşadar, nu există substanțe de sine stătătoare, ci numai atribute sau informații senzoriale pe care le căpătăm despre obiecte, de natură conştientă sau neconştientă.

Naişkarmya — faptul de a fi liber de *karma* (acțiune) şi de influența sa

În filozofia Advaita termenul se referă la acele acțiuni dezinteresate şi de cult care sînt menite să purifice mintea şi să servească, prin urmare, drept auxiliare ale eliberării.

Naişthika-brahmacārin — cel care a făcut legămîntul de celibat

Nāma-dheya — o parte din Veda în care cuvintele indică în aparență o acțiune, însă lasă loc şi pentru o altă interpretare

Nāma-rūpa — nume şi formă

1. În Buddhism reprezintă o verigă a lanțului cauzal al producerii dependente. Susține cele şase cîmpuri de contact (*āyatana*) şi depinde la rîndul său de conştiință (*vijñāna*). „Nume" se referă la cele trei grupe (senzații, percepții, predispoziții); „formă" se referă la cele patru elemente şi la formele care derivă din acestea.

2. În *Upanişade* termenul este folosit pentru nume şi forme definite, adică deosebite de realitatea inefabilă nedefinită.

3. În filozofia Advaita termenul este folosit cu referire la lumea fenomenală (*vyāvahārika*).

4. Vezi *pratītya-samutpāda.*

Nāman — nume

1. În Jainism este considerat ca fiind una din cele opt categorii principale de *karma*. Este de o sută trei feluri, care contribuie toate la constituirea personalității. Pot fi grupate în patru subdiviziuni: colective (*piṇḍa-prakṛti*), individuale (*pratyeka-prakṛti*), cu corp mobil de la sine (*trasa-daśaka*) şi cu corp imobil (*sthāvara-daśaka*).

2. În Buddhism este unul din numele celor patru elemente (pentru că sînt purtătoare de nume).

Scanned with OKEN Scanner

Nānā-jīva-vāda — teoria pluralității sufletelor

Nara — om

Naraka — iad

Există mai multe feluri de iad: *put* — iadul fără copii; *avīci* — iadul pentru cei care sînt în așteptarea reîncarnării; *saṁhāta* — iadul răufăcătorilor de rînd; *tāmisra* — iadul unde încep adevăratele tenebre infernale; *ṛjīṣa* — iadul torturilor; *kuḍmala* — iadul cel mai crunt pentru cei care urmează să se reîncarneze; *talātala* — abisul fără de fund, iadul etern, unde sînt supuși la chinuri și suferințe de nedescris cei care nu mai au nici o speranță de reîncarnare. Vezi *loka* și *tala*.

Nārakin — locuitor al iadului

Vezi *jaṅgama*.

Nāśa — anihilare

Nāsti-kaya — real neextins

1. Conform Jainismului, timpul este singura substanță care nu are corp.
2. Vezi *asti-kāya* și *kāla*.

Nāstika — ateist

1. Atribut aplicat acelor sisteme de filozofie indiană (Jainism, Buddhism și Cārvāka) care nici nu consideră *Vedele* infailibile, dar nici nu urmăresc să stabilească validitatea propriilor sisteme pe baza autorității lor. Uneori se spune că există șase sisteme heterodoxe în contrast cu cele șase sisteme ortodoxe. Aceste șase sisteme *nāstika* sînt: Cārvāka, Jainismul și principalele patru școli buddiste — Vaibhāṣika, Sautrāntika, Yogācāra și Mādhyamika.
2. Vezi *āstika*.

Navavidhā bhakti — cele nouă forme ale devoțiunii

Acestea sînt: a asculta măreția Domnului (*śravaṇa*), a cînta lauda Domnului (*kīrtana*), a contempla Ființa Divină (*smaraṇa*), a adora picioarele Domnului (*pāda-sevana*), a-l adora pe Domnul (ca pe o icoană) (*arcana*), a aduce închinare Domnului (*vandana*), a se pune în slujba Domnului (*dāsya*),

Scanned with OKEN Scanner

a manifesta prietenie faţă de Domnul (*sakhya*), a se dedica întru totul Domnului (*ātma-nivedana*).

Naya — punct de vedere; opinie

În Jainism, orice opinie sau punct de vedere care nu exclude o altă opinie (diferită) poartă numele *naya*. Orice opinie nu exprimă decît parţial adevărul despre o entitate. Este ceea ce se cunoaşte despre un lucru într-un anume context sau în relaţie cu ceva anume. *Naya* este de două feluri: *artha-naya* şi *śabda-naya*. *Artha-naya* se referă la semnificaţia obiectelor şi are următoarele subdiviziuni: *naigama*, *saṅgraha, vyavahāra şi ṛjusūtra. Śabda-naya* se referă la semnificaţia cuvintelor şi are următoarele subdiviziuni: *śabda, samabhirūḍha* şi *evambhūta*. (Vezi fiecare din aceşti termeni la litera respectivă.) O altă clasificare împarte *naya* în două categorii: *dravya-artha*, care se referă la obiect din punct de vedere al substanţei, şi *paryāya-ārthika-naya*, care se referă la obiect din punct de vedere al modificărilor şi condiţiilor sale. Prima priveşte obiectul ca un întreg, o unitate de calităţi şi caracteristici, ca de exemplu „carte", iar cea din urmă priveşte separat toate aceste aspecte — „hîrtie, cerneală, copertă etc."

Naya-ābhāsa — eroare de opinie; punct de vedere fals

1. În Jainism, orice punct de vedere care se consideră purtător al adevărului absolut şi exclude toate celelalte puncte de vedere este un punct de vedere eronat. Oricare ar fi punctul de vedere despre un lucru, el nu este decît unul dintr-un număr infinit de puncte de vedere din care poate fi privit acel lucru, fiecare fiind adevărat într-un anumit sens şi în anumite condiţii. Această idee a dus la doctrina jainistă numită *syād-vāda*.
2. Vezi *naya* şi *syād-vāda*.

Naya-niścaya — privire sau cunoaştere perfectă a unui lucru într-un context particular

În Jainism, este de două feluri: *aśuddha-niścaya*, sau cunoaşterea unui lucru minus atributele acestuia, şi *śuddha-niścaya*, sau cunoaşterea unui lucru în condiţiile care îl determină.

Naya-vāda — teoria jainistă a pluralismului relativ

Vezi *naya* şi *naya-ābhāsa*.

Scanned with OKEN Scanner

Nāyaṉmār (în limba tamilă) — cei şaizeci şi trei de sfinţi ai Śaivismului (sau *nāyaṉār*)
Cunoscuţi şi sub numele de *aḍiyār*, aceşti sfinţi şi-au dedicat viaţa lui Śiva, înfăţişînd calea de urmat în această devoţiune. Cei mai proeminenţi au fost: Tirujñāṉa-sambandhar, Tirunāvukkarasar şi Sundaramūrtti Nāyaṉār.

Neti neti — „nu asta, nu asta" (nu aşa, nu aşa)
1. Yājñavalkya a spus: „*Ātman* nu este asta, nu este asta" (*Bṛhadāraṇyaka-Upaniṣad*, IV, 5, 15).
2. Filozofia Advaita susţine că realitatea supremă nu poate fi descrisă prin nici un fel de mijloace pozitive, deoarece gîndirea conceptuală se limitează la realitatea finită. Aşadar, felul cel mai adecvat de a-l indica este de a spune: „nu asta, nu asta".

Nibandha — încătuşare; compoziţie

Nidāna — cauza bolii
Metoda relaţiei cauză–efect.

Nidarśana — exemplificare; aplicare
Unul din termenii unui silogism cu cinci termeni. Vezi *udāharaṇa*.

Nidarśana-ābhāsa — exemplificare eronată

Nididhyāsana — meditaţie; contemplaţie
1. Conform filozofiei Advaita, îndepărtează tendinţele contradictorii ale minţii. Este unul dintre mijloacele principale de eliberare (vezi *mukhya-antaraṅga-sādhana*).
2. Flux continuu şi neîntrerupt de idei asemănătoare celor despre *Brahman*.

Nididhyāsitavya — asupra căruia trebuie meditat (*Brahman*)

Nidrā — somn
În sistemul Yoga, somnul reprezintă modificarea minţii (*citta*) care este substratul înţelegerii că nimic nu există. Din cauza preponderenţei de *tamas* în *vṛtti* a sa, nu există modificare ca stare de veghe sau stare de vis. Şi totuşi somnul este o modificare, deoarece, trezindu-ne, sîntem conştienţi că am dormit bine.

Nigamana — concluzie

Scanned with OKEN Scanner

1. Ultimul termen al unui silogism cu cinci termeni care afirmă teza inițială ca fiind demonstrată; de exemplu, „în concluzie, este foc pe munte".
2. Vezi *anumāna.*

Nigantha — vezi *nirgrantha*

Nighaṇṭu — un vocabular

Nigraha-sthāna — respingere a unei teorii; puncte vulnerabile

1. Termen folosit în dezbateri și una din cele șaisprezece categorii ale sistemului Nyāya. Înseamnă a pune în lumină contradicția intrinsecă, inconsistența etc. argumentelor oponentului. Prin aceasta oponentul este definitiv învins.
2. Vezi *padārtha* și tabelul nr. 6.

Niḥsambodha — conștiință nedeterminată

Niḥśreyasa — eliberare de *karma*; mîntuire; binele suprem

1. Termen pentru eliberare folosit în sistemul Vaiśeșika. (Vezi *mokṣa.*) Eliberarea este obținută prin *dharma.*
2. În sistemul Nyāya, termenul înseamnă binele suprem la care se poate ajunge prin cunoașterea celor 16 categorii.

Nīja — percepție fără ajutorul organelor de simț

1. În Jainism aceasta este de două feluri: a) imperfectă (*vikala*) — cu subdiviziunile *avadhi* și *manaḥ-paryāya-jñāna*; b) perfectă (*sakala*), sau *kevala-jñāna.*
2. Vezi *pratyakṣa* (în Jainism).

Nikāya — colecție; mulțime

Colecția de *sūtre* buddhiste. Vezi tabelul nr. 2.

Nikṣepa — studiul cuvintelor pentru a le descoperi implicațiile

În Jainism scopul acestui studiu este de a analiza și a înțelege conținutul exact al cuvintelor, atît ca sens, cît și ca mod de folosire. Există patru aspecte ale conținutului: primar (*pradhāna*), secundar (*apradhāna*), imaginat (*kalpita*) și neimaginat (*akalpita*). Și există patru sfere de cercetare: numele propriu (*nāma-nikṣepa*); semnificația unui obiect raportat la timp (*dravya-nikṣepa*); sensul unui cuvînt (*sthāpana-nikṣepa*); semnificația naturii unui obiect (*bhāva-nikṣepa*).
Este de asemenea echivalent cu *śaraṇāgati.* Vezi *nyāsa.*

Scanned with OKEN Scanner

Nīla — albastru

Nīlā — una din cele trei consoarte ale lui Viṣṇu

Nimeṣa — o clipire din ochi
O unitate de timp. Vezi *kāla*.

Nimitta — concomitent; eficient

Nimitta-kāraṇa — cauza eficientă
Exemplu: Războiul de ţesut este cauza eficientă a stofei. Vezi *kāraṇa*.

Nirākāra — fără formă

Nirākāra-upayoga-jñāna — cunoaştere perceptivă
În Jainism, este unul din cele două moduri de înţelegere. Vezi *upayoga*.

Nirālambana — fără susţinere; fără punct de sprijin

Nirañjana — impecabil

Nirapekṣa — independent; lipsit de dorinţă

Niratiśaya — nedepăşit

Niravadhikaiśvarya — glorie infinită

Niravadya — ireproşabil

Niravayava — care nu are părţi; indivizibil

Nirbīja — lipsit de atribute

Nirdeśa — definiţie; discernământ
Discernământul este de trei feluri: *svabhāva-nirdeśa* (perceptual natural); *prayoga-nirdeśa* (discernământ actual între prezent, trecut şi viitor); *anusmṛti-nirdeśa* (discernământ reminiscent numai cu referire la trecut). Simţurile sînt apte doar pentru primul gen de discernământ, pe cînd mintea le poate realiza pe ultimele două.

Nirgrantha — cei care au fost eliberaţi de cătuşe
1. Nume acordat jainiştilor, în literatura clasică sanskrită timpurie.
2. Jainiştii erau numiţi *nirgrantha* în textele clasice buddhiste în limba pāli.

Nirguṇa — fără atribute; lipsit de calităţi

Scanned with OKEN Scanner

Nirguṇa-upāsanā — meditaţie asupra lui *Brahman* cel fără de atribute

Nirhetuka-kaṭākṣa — har necondiţionat sau operativ
Cf. *sahetukakṛpā* (*kaṭākṣa*).

Nirjarā — anihilarea particulelor karmice
Jainismul afirmă că eliberarea individului de particulele karmice se realizează în două etape. *Bhāva-nirjarā* este etapa în care are loc o distrugere parţială a particulelor karmice ca urmare a modificărilor care au loc în individ. Această distrugere este de două feluri: *avipāka* sau *akāma-bhāva-nirjarā*, cînd particulele sînt distruse în mod automat după experimentarea lor, şi *vipāka* sau *sakāma-bhāva-nirjarā*, cînd particulele sînt distruse chiar înainte ca experimentarea lor să fie completă. A doua etapă este *dravya-nirjarā*, cînd are loc anihilarea propriu-zisă a particulelor karmice depuse în individ.

Nirmāṇa-kāya — vezi *tri-kāya*

Nirmāṇa-śakti — forţa de proiectare
O forţă care ţine de *māyā*.

Nirṇaya — cunoaştere certă; concluzie; confirmare
1. Una din cele şaisprezece categorii ale sistemului Nyāya. Este concluzia la care se ajunge în urma unei deliberări (*tarka*).
2. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.

Nirodha — negare; încetare, oprire
1. În Buddhism este de două feluri: spaţiu (*ākāśa*) şi *nirvāṇa*.
2. În sistemul Sāṅkhya, cu foarte puţin timp înainte de a se ajunge la eliberare, starea în care se găseşte mintea (*citta*) este aceea de oprire (*nirodha*).

Niruddha — oprit; restrîns

Nirukta — definiţie; etimologie; opera Înţeleptului Yāska
Unul din *Veda-aṅga*, care se referă la etimologie.

Nirupādhi-pratibimba — reflectare nemijlocită
Teoria reflectării în filozofia Dvaita.

Nirupādhi-śeṣa — un stadiu de *nirvāṇa* în care se produce stingerea completă a tuturor impresiilor

Scanned with OKEN Scanner

Nirupādhika — necondiţionat
În sistemele teiste, Zeul este numit *nirupādhika-bandhu* (cel care este într-o relaţie necondiţionată).

Nirūpaka — cel care corelează; corelat

Nirūpita-svarūpa-dharma — calităţi inerente Fiinţei Divine
În filozofia Viśiṣṭādvaita, acestea sînt în număr de şase: cunoaşterea (*jñāna*), puterea (*bala*), suveranitatea (*aiśvarya*), energia (*śakti*), vigoarea (*vīrya*) şi strălucirea (*tejas*). Cf. *svarūpa-nirūpaka-dharma*.

Nirūpya-nirūpaka-sambandha — relaţia dintre determinat şi determinant

Nirvacana — predicaţie definită; explicaţie; elucidare; derivare etimologică

Nirvāṇa — stingere, extincţie; perfecţiune; Marea Pace
1. În Buddhism, este ţelul vieţii.
2. În Buddhismul Thera-vāda, este *dharma* necondiţionată (*asaṁskṛta-dharma*).
3. În Buddhismul Hīnayāna, este stîrpirea nesaţului care duce la renaştere. Înseamnă a învinge *saṁsāra* (ciclul naşterilor şi morţilor) şi a ieşi definitiv din lumea devenirii.
4. În Buddhismul Mahāyāna, înseamnă a deveni conştient de adevărata ta natură. În această şcoală, *saṁsāra* este echivalent cu *nirvāṇa*. Cele patru caracteristici ale sale sînt: beatitudinea, permanenţa, libertatea şi puritatea.
5. Buddhismul Hīnayāna afirmă că *nirvāṇa* trebuie creată, în timp ce Buddhismul Mahāyāna susţine că *nirvāṇa* este însăşi esenţa fiecăruia.
6. Buddhismul Mahāyāna împarte *nirvāṇa* în activă (*apratiṣṭhita*) şi statică (*pratiṣṭhita*).
7. Este o stare de pace despre care Buddha a spus că este necunoscută, unică, necreată şi necultivată.
8. Are două subdiviziuni: *nirvāṇa* în care mai stăruie unele impresii din cauza renaşterii (*sopādhi-śeṣa*) şi *nirvāṇa* în care toate impresiile s-au stins (*nirupādhi-śeṣa*).

Scanned with OKEN Scanner

9. Filozofia Yoga descrie *nirvāṇa* ca *citta-vṛtti-nirodha*, adică încetarea tuturor activităţilor mentale.
10. Mai este descrisă ca: nenăscută, libertate absolută, necondiţionată, *tathātā* sau „astfel-itate", neschimbătoare, indescriptibilă, *Dharma-kāya*, desprindere atît de fiinţă cît şi de nefiinţă.

Nirveda — regret şi pocăinţă

La începutul textului *Āhnikakārikā* a lui Vaṅgi Vaṁśeśvara (aparţinînd filozofiei Viśiṣṭādvaita) există o parte intitulată „Nirvedakārikā".

Nirvicāra — fără cercetare

1. În sistemul Yoga, stare în care mintea se concentrează asupra esenţei subtile a elementelor (*tanmātra*) şi se identifică cu acestea, indiferent de calităţile lor.
2. Vezi *vicāra*.

Nirvikalpa — nedeterminat

1. Un gen de concentrare unificatoare (*samādhi*).
2. Un gen de percepţie (*pratyakṣa*).

Nirvikalpaka-pratyakṣa — percepţie nedeterminată; cunoaştere a unui obiect pentru prima oară

1. În filozofia Nyāya-Vaiśeṣika, este percepţia unui obiect izolat şi cu totul lipsit de caracteristici. Este o cunoaştere preliminară dedusă numai în mod logic dintr-un postulat fundamental al sistemului. Toate lucrurile complexe sînt explicate ca provenind din punerea laolaltă a elementelor simple care intră în compoziţia lor. Însă aceste elemente simple nu pot fi cunoscute în mod direct.
2. În filozofia Mīmāṁsā se consideră că ceea ce se cunoaşte iniţial prin percepţie este foarte vag şi nedefinit. Totuşi, spre deosebire de ceea ce se afirmă în filozofia Nyāya-Vaiśeṣika, şcoala Mīmāṁsā consideră că această cunoaştere nu este o presupunere teoretică. Ea face parte din procesul perceptiv însuşi, are menirea ei şi poate chiar suferi modificări.
3. În filozofia Viśiṣṭādvaita, percepţia poartă numele de *nirvikalpaka* atunci cînd obiectul este perceput pentru prima oară. Orice experienţă comportă o judecată şi este vorba fie

Scanned with OKEN Scanner

de o constatare primară, fie de înţelegerea care decurge din prima.

4. În Buddhism, percepţia nedeterminată este singurul tip de percepţie. Fiecare obiect perceput este unic şi orice nume sau noţiune universală care i se aplică este rezultatul unei operaţii mentale.

5. În filozofia Advaita percepţia nedeterminată este cunoaşterea care nu sesizează relaţia dintre substantiv şi atributul său calificativ. Aşadar, termenul nu se referă în mod necesar la percepţia iniţială, ci la orice percepţie nedeterminată.

Nirvikāra — fără transformare sau schimbare

Nirviśeṣa — fără diferenţă; lipsit de atribute; nediferenţiat

Nirvitarka — concentrare asupra obiectelor fără a le cunoaşte numele şi calităţile

Este un tip de concentrare în sistemul Yoga.

Nisargaja — natural

Niścaya — hotărîre; decizie

Niścaya-jñāna — cunoaştere determinată

Niṣedha — ordin negativ; prohibiţie

În sistemul de filozofie Mīmāṁsā, este o injoncţiune care spune ceea ce nu trebuie făcut. Evitînd astfel de acţiuni, individul poate să se purifice, calificîndu-se pentru obţinerea beatitudinii cereşti.

Niṣkala — care nu are părţi; indivizibil

Niṣkāma-karma — acţiune dedicată; acţiune dezinteresată; acţiune lipsită de dorinţă

1. Acţiune dedicată Divinităţii fără a se dori roadele propriei străduanii. Purifică mintea şi e considerată (în filozofia Advaita) un mijloc subsidiar pe drumul cunoaşterii. Este o acţiune cu caracter dedicatoriu sau de adoraţie.

2. După unele opinii, *niṣkāma-karma* este învăţătura centrală în *Bhagavad-gīta*; înseamnă a făptui conform voinţei Fiinţei Supreme; înseamnă a fi un instrument eficace în mîinile divine printr-o identificare completă cu divinul. Făptuind astfel, este abandonată orice dorinţă pentru fructul faptei.

Scanned with OKEN Scanner

Niṣkampa-pravṛtti — efort neezitant

Niṣkriya — fără acţiune

Niṣphala — fără rod

Niṣprapañca — transfenomenal; punct de vedere acosmic asupra Absolutului

Niṣprapañcī-karaṇa-niyoga-vādin — cel care crede în teoria eliberării ca disoluţie cosmică

Niṣvabhāvatā — lipsit de natură; lipsit de existenţă
Buddhismul consideră că *dharmele* sînt lipsite de natură.

Nitya — permanent; etern; neschimbător
În filozofia Nyāya-Vaiśeṣika, dimensiunea atomilor, a eterului, a timpului, a spaţiului, a minţii şi a sinelui (*ātman*) este eternă.

Nitya-dharma — atribute eterne (ale unei substanţe)

Nitya-doṣa — deficienţă permanentă
Filozofia Nyāya-Vaiśeṣika face deosebire între deficienţa permanentă (care, atunci cînd este corect detectată, viciază întotdeauna probans-ul) şi deficienţa ocazională (*anitya-doṣa* — care, atunci cînd este corect detectată, viciază probans-ul numai în anumite împrejurări).

Nitya-guṇa — calitate eternă

Nitya-karma — îndatoriri vedice obligatorii; imperativ categoric
Conform adepţilor filozofiei Mīmāṁsā, aceste acţiuni nu aduc nici un fel de roade specifice, însă a le neglija e un păcat. Această teorie este respinsă de filozofia Advaita, ai cărei adepţi declară că nu se păcătuieşte prin omiterea acestor acţiuni. *Nitya-karma* sînt rituri curente care se îndeplinesc zilnic, ca de exemplu sacrificiul focului (*agni-hotra*) etc.

Nitya-naimittika-karma — rituri obligatorii şi ocazionale
Acestea sînt două din cele pe care *Veda* le ordonă în mod pozitiv. Ritualurile obligatorii sînt cele zilnice şi efectuarea lor nu este la libera alegere a individului. Ritualurile ocazionale sînt cele care trebuie efectuate în anumite ocazii, ca de

Scanned with OKEN Scanner

exemplu baia rituală care se face cu ocazia eclipselor. Efectuarea acestor două tipuri de rituri nu aduce nici un merit, însă adepţii filozofiei Mīmāṁsā susţin că a nu le efectua înseamnă a păcătui.

Nitya-prāpta — împlinit pentru eternitate

Nitya-saṁsārin — suflet sortit unei eterne transmigraţii

1. În filozofia Dvaita termenul se referă la indivizi sortiţi să rămînă la nesfîrşit în ciclul naşterii şi morţii. Sînt dominaţi de *rajas* şi nu pot dobîndi niciodată eliberarea.

2. Vezi *svarūpa-traividhya*.

Nitya-śarīra — corp etern

În filozofia Viśiṣṭādvaita termenul se aplică corpului Divinităţii şi celui al indivizilor eliberaţi pentru eternitate.

Nitya-sūri — liber pentru totdeauna; individ etern

1. Sînt indivizi definitiv eliberaţi, conform filozofiilor Viśiṣṭādvaita şi Dvaita.

2. Vezi *jīva*.

Nitya-vibhūti — manifestare eternă

În filozofia Viśiṣṭādvaita termenul se referă la tărîmul de dincolo de *prakṛti* şi de cele trei *guṇa* ale sale. Este infinit, imaterial, luminos în sine şi etern. Este „substanţa" din care sînt creaţi *Īśvara*, fiinţele eterne şi făpturile eliberate. Această „substanţă" e înzestrată cu cinci forţe (*śakti*): *sarva*, *nivṛtti*, *viśva*, *puruṣa* şi *parameṣṭhin*. Cu ajutorul lui *śuddha-sattva*, care este caracterizat numai prin *sattva*, *nitya-vibhūti* reprezintă un tip de supranatură. Este materie lipsită de mutabilitate.

Nivartaka-anupapatti — imposibilitatea de a susţine ceea ce înlătură (i.e. cunoaşterea)

1. Una din cele şapte obiecţii pe care le ridică Rāmānuja la adresa conceptului de *avidyā* din filozofia Advaita.

2. Vezi *sapta-vidha-anupapatti*.

Nivartaka-jñāna — cunoaştere care înlătură eroarea

Nivṛtti — negare; calea desprinderii de orice activitate; involuţie

Scanned with OKEN Scanner

1. Mişcare regresivă sau de reflux spre interiorul a ceea ce este manifestat în afară.
2. În sistemul Vaiśeşika, este efortul de a se debarasa de ceva.
3. În *Bhagavad-gītā* se spune că datoria (*dharma*), aşa cum este propovăduită în *Veda*, are două aspecte: implicarea activă în lume (*pravṛtti*) şi desprinderea de orice activitate (*nivṛtti*). Acest al doilea aspect — renunţarea — duce la eliberare.
4. Vezi *nitya-vibhūti.*

Nivṛtti-anupapatti — imposibilitatea de a susţine eliberarea
1. Una din cele şapte obiecţii pe care le ridică Rāmānuja la adresa conceptului de *avidyā* din filozofia Advaita.
2. Vezi *sapta-vidha-anupapatti.*

Niyama — obligaţie asumată; disciplină
1. A doua ramură a sistemului *rāja-yoga*, care cuprinde cinci virtuţi pozitive. Acestea sînt: puritatea (*śauca*), mulţumirea (*santoṣa*), asceza (*tapas*), studiul (*svādhyāya*) şi devoţiunea faţă de Divinitate (*Īśvara-praṇidhāna*).
2. Vezi *aṣṭa-aṇga-yoga.*

Niyama-vidhi — injoncţiune restrictivă
1. Este o injoncţiune din *Veda* care arată în ce fel trebuie efectuat un anume lucru, excluzîndu-se astfel celelalte alternative posibile. De exemplu, deşi pleava cerealelor poate fi îndepărtată şi cu unghiile, *Veda* porunceşte în mod restrictiv ca „spicele să fie treierate" — treieratul fiind, aşadar, singura metodă acceptabilă.
2. Vezi *vidhi.*

Niyamena-ādheyatva — trupul este definit ca ceea ce se află sub controlul (sufletului) individual
Acesta este un exemplu care ilustrează conceptul de *apṛthak-siddhi*, conform şcolii Viśiṣṭādvaita.

Niyamena-prakāra — mod invariabil

Niyamena-śeṣatva — trupul este definit ca ceea ce (sufletul) individual foloseşte în scopuri proprii

Scanned with OKEN Scanner

Acesta este un exemplu care ilustrează conceptul de *apṛthak-siddhi*, conform şcolii Viśiṣṭādvaita.

Niyamena-vidheyatva — trupul este definit ca ceea ce este susţinut de către (sufletul) individual
Acesta este un exemplu care ilustrează conceptul de *apṛthak-siddhi*, conform şcolii Viśiṣṭādvaita.

Niyāmya — ţinut sub control

Niyantā (*niyantṛ*) — cel care ţine sub control

Niyata — invariabil

Niyata-pūrva-vṛtti — antecedent invariabil

Niyati — restricţie
1. În Śaivismul din Caşmir, aceasta este una din *tattva* impure care învăluie individul, limitîndu-l.
2. Vezi *pañca-kañcuka.*

Niyoga-kārya — ceea-ce-trebuie-făcut, conform unei injoncţiuni
Conform sistemului Mīmāṁsā, singurul scop al *Vedei* sînt injoncţiunile (*niyoga*). Filozofia Advaita respinge şi combate acest punct de vedere.

Nodana — împingere; mişcare ascendentă sau laterală

Nyāsa — renunţare

Nyāya — logică; axiomă; raţionament logic
1. Una din şcolile *āstika* ale filozofiei indiene. Fondatorul acestei şcoli este Gautama; *vārttika-kāra* al şcolii a fost Uddyotakara, iar *bhāşya-kāra* a fost Vātsyāyana. Este în primul rînd o şcoală de logică şi epistemologie. A fost definită ca fiind o critică a categoriilor cu mijloacele de cunoaştere validă. Şcoala Nyāya mai poartă şi numele *ānvīkşikī* şi *tarka.*
2. Filozofia Nyāya susţine realismul logic. Contribuţiile specifice acestei şcoli au fost perfectarea mijloacelor de cercetare şi formularea tehnicii argumentaţiei.

Nyāya-avayava — component al unui silogism

Nyāya-prasthāna — *Brahma-sūtra*
Poartă acest nume deoarece expune învăţăturile filozofiei Vedānta într-o ordine logică.

Scanned with OKEN Scanner

O

Ojaḥ (*ojas*) — vitalitate; strălucire

Om — Cuvîntul; *praṇava*; Eternul

1. Conform *Upanișadelor*, toate cuvintele nu sînt decît diverse forme ale sunetului unic, *om*, care reprezintă Divinitatea și puterea Sa. Este simbolul sonor al Realității absolute.
2. Cele trei *mātrā* A, U, M reprezintă nivelurile extern, intern și supraconștient ale conștiinței, ce corespund respectiv stării de veghe, de vis și de somn profund. Iar conform filozofiei Advaita, dincolo de acestea trei se află starea a patra, lipsită de mod (*amātrā*), care este Sinele.

Oșadhi — plantă medicinală

Scanned with OKEN Scanner

P

Pāda — parte; capitol; un tip de forţă semnificativă a cuvintelor; picior

1. *Vaiśvānara*, *taijasa*, *prajñā* şi *turīya* sînt cei patru *pāda* ai Sinelui, după descrierea din *Māṇḍūkya-Upaniṣad*. Primii trei sînt părţi, iar al patrulea reprezintă întregul.
2. Înseamnă „o pătrime", deoarece iniţial se referea la fiecare din cele patru picioare ale unui animal. Prin analogie, Sinele are patru părţi, un vers are patru părţi etc.
3. Uneori este folosit ca titlu onorific adăugat la sfîrşitul numelui de persoane; de exemplu, Pūjyapāda.
4. Vezi *karma-indriya*.

Pada-eka-vākyatā — unitatea sintactică dintre un cuvînt şi propoziţia din care face parte
Vezi *eka-vākyatā*.

Padārtha — categorie

1. În Jainism există două categorii principale: sufletul individual (*jīva*) şi non-sufletul (*ajīva*). Sufletul este o substanţă imaterială, conştientă, extinsă. Non-sufletul se împarte în timp (*kāla*), spaţiu (*ākāśa*), mediu al mişcării (*dharma*), mediu al repausului (*adharma*) şi materie (*pudgala*). Toate acestea, cu excepţia timpului, sînt substanţe non-conştiente, extinse. Timpul nu este alcătuit din părţi şi deci nu este extins.
2. În sistemul Nyāya există şaisprezece categorii: mijloacele cunoaşterii valide (*pramāṇa*), obiectele cunoaşterii valide (*prameya*), dubiul (*saṁśaya*), scopul (*prayojana*), exemplificarea (*dṛṣṭānta*), concluzia stabilită (*siddhānta*), termenii

Scanned with OKEN Scanner

unui silogism (*avayava*), *reductio ad absurdum* (*tarka*), disputa (*jalpa*), cunoaşterea certă (*nirṇaya*), argumentaţia în scopul adevărului (*vāda*), argumentaţia distructivă (*vitaṇḍā*), motivele eronate (*hetv-ābhāsa*), echivocul (*chala*), obiecţiile specioase şi irelevante (*jāti*) şi punctele vulnerabile (*nigraha-sthāna*).

3. În sistemul Vaiśeşika există şapte categorii: substanţa (*dravya*), calitatea (*guṇa*), activitatea (*karma*), generalitatea (*sāmānya*), particularitatea (*viśeṣa*), inerenţa (*samavāya*) şi non-existenţa (*abhāva*). Aceste categorii sînt definite ca fiind: ceea ce poate fi cunoscut (*jñeya*), ceea ce poate fi cunoscut în mod valid (*prameya*) şi ceea ce poate fi denumit (*abhidheya*).

4. În sistemul Sāṅkhya, există două categorii de bază: spiritul (*puruṣa*) şi materia (*prakṛti*). Spiritul este conştient, nonactiv, neschimbător, pur şi plural. Materia este non-conştientă, activă, mereu schimbătoare şi unică.

5. În Mīmāṁsā lui Prabhākara, există opt categorii: substanţa (*dravya*), calitatea (*guṇa*), acţiunea (*karma*), generalitatea (*sāmānya*), dependenţa (*paratantratā*), potenţa (*śakti*), similaritatea (*śādṛśya*) şi numărul (*saṅkhyā*).

6. În Mīmāṁsā lui Kumārila Bhaţţa există cinci categorii: substanţa (*dravya*), calitatea (*guṇa*), acţiunea (*karma*), generalitatea (*sāmānya*) şi non-existenţa (*abhāva*).

7. În sistemul Viśiṣţādvaita există două categorii: substanţa (*dravya*) şi non-substanţa (*adravya*). Substanţele sînt în număr de şase: materia primordială (*prakṛti*), timpul (*kāla*), materia pură (*śuddha-sattva* sau *nitya-vibhūti*), conştiinţa atributivă (*dharma-bhūta-jñāna*), sufletul individual (*jīva*) şi Divinitatea (*Īśvara*). Non-substanţele sînt în număr de zece: cele cinci calităţi ale elementelor — sunet, pipăit, culoare, gust şi miros; cele trei *guṇa* ale lui *prakṛti* (*sattva*, *rajas* şi *tamas*); potenţa (*śakti*); conjuncţia (*saṁyoga*).

8. În sistemul Dvaita există zece categorii: substanţa (*dravya*), calitatea (*guṇa*), acţiunea (*karma*), generalitatea (*sāmānya*), particularitatea (*viśeṣa*), calificatul (*viśiṣţa*), întregul

Scanned with OKEN Scanner

(*aṁśin*), potenţa (*śakti*), similaritatea (*sādṛśya*) şi non-existenţa (*abhāva*).

9. În sistemul Śaiva Siddhanta există trei categorii principale: Divinitatea (*pati*), sufletul individual (*paśu*) şi cătuşele (*pāśa*).

10. În sistemul Advaita există două categorii empirice: spiritul (*cit*) şi non-spiritul (*acit*). Din punctul de vedere al Absolutului nu există decît *Brahman*.

11. În Śaivismul din Caşmir există treizeci şi şase de categorii: *Śiva*, *Śakti*, *Sadāśiva* sau *Sādākhya*, *Īśvara*, *Sad-vidyā*, forţa de întunecare (*māyā*), timpul (*kāla*), restricţia spaţială (*niyati*), pasiunea (*rāga*), cunoaşterea (*vidyā*), acţiunea limitată (*kalā*), sufletul individual (*puruṣa*), natura (*prakṛti*), intelectul (*buddhi*), individuaţia (*ahaṅkāra*), mintea (*manas*), cele cinci organe ale cunoaşterii (*jñāna-indriya*), cele cinci organe ale acţiunii (*karma-indriya*) şi cele cinci elemente (*mahā-bhūta*).

12. Vezi tabelele nr. 6–9.

Pāda-sevana — venerarea picioarelor Divinităţii

Vezi *bhakti*.

Pāda-udaka — a bea apa folosită la spălatul picioarelor unui *guru* sau ale unui *jaṅgama*

1. În filozofia Vīra Śaiva înseamnă a lua apa folosită la spălatul picioarelor unui *guru* sau ale unui *jaṅgama* sau apa folosită în adoraţia lui *liṅga* şi a o bea ca *prasāda* sacră. Se spune că apa aceasta purifică triplul corp al unui aspirant spiritual.

2. Vezi *aṣṭa-āvaraṇa*.

Pāka — căldură; gătitul mîncării; maturaţie; coacere

Pakṣa — termenul minor; subiect; probandum

1. Se referă la cel în care prezenţa probandum-ului este incertă şi încă trebuie dovedită; de exemplu, muntele este probandum atunci cînd fumul este probans. Este subiectul asupra căruia se face inferenţa caracterului, de exemplu, se inferează existenţa focului (caracterul) pe munte (subiectul).

Scanned with OKEN Scanner

2. Este de două feluri: *sapakṣa*, un caz similar, cînd se ştie sigur că probandum există, şi *vipakṣa*, un contraexemplu, cînd ceea ce se ştie sigur este non-existenţa probandum-ului.
3. Este unul din cei doi factori esenţiali într-un proces inferenţial. Primul se numeşte *vyāpti-jñāna* — cunoaşterea concomitenţei universale între semn şi obiectul care îl posedă —, iar al doilea se numeşte *pakṣa-dharmatā-jñāna* — constatarea prezenţei semnului în subiect (*pakṣa*).
4. Termenul *pakṣa* este de asemenea cunoscut ca o perioadă de timp, şi anume 14 zile.
5. Vezi *pūrva-pakṣa*.

Pakṣa-ābhāsa — eroare cu privire la termenul minor sau la subiect

Pakṣa-dharmatā-jñāna — cunoaşterea prezenţei semnului în subiect

1. Este unul din cei doi factori necesari într-un proces inferenţial şi înseamnă a constata prezenţa semnului în subiect. Este premisa minoră sau termenul asupra căruia s-a făcut aserţiunea. Trebuie să fie universal şi permanent pentru ca inferenţa să fie validă.
2. Vezi *liṅga-parāmarśa*.

Pañca-ācāra — cinci coduri de comportament

În filozofia Vīra Śaiva există cinci coduri etice de comportament: fiecare om are datoria să venereze zilnic *liṅga*, să rămînă monoteist şi să accepte toate regulile numai pe baza cunoaşterii (*liṅga-ācāra*); să-şi cîştige existenţa prin muncă, să cultive dreptatea şi să ajute pe ceilalţi (*sad-ācāra*); să vadă în oricine pe Stăpînul Śiva (*śiva-ācāra*); să se arate umil în faţa Stăpînului Śiva şi a adepţilor săi (*bhṛty-ācāra*); să lucreze cu stăruinţă pentru progresul spiritual al tuturor (*gaṇa-ācāra*).
2. Acestea sînt practicile auxiliare care precedă *ṣaṭ-sthala*.

Pañca-agni-vidyā — doctrina escatologică a celor cinci focuri ca formă de meditaţie, conform învăţăturii din *Chāndogya-Upaniṣad*

Pañca-avayava-vākya — silogism cu cinci termeni

Scanned with OKEN Scanner

1. Aceşti cinci termeni sînt: teza (*pratijñā*), argumentul (*hetu*), propoziţia universală exemplificată (*udāharaṇa*), aplicarea (*upanaya*) şi concluzia (*nigamana*).
2. Vezi *anumāna*.

Pañca-bheda — cinci diferenţe

În filozofia Dvaita, diferenţele sînt în număr de cinci: diferenţa între Divinitate şi sufletul individual; diferenţa între suflete individuale; diferenţa între Divinitate şi materie; diferenţa între sufletele individuale şi materie; diferenţa între materie ca atare şi diversele ei forme: „cinci sînt în lume diferenţele" (*prapañco bhedapañcakaḥ*).

Pañca-bhūta-viveka — cercetare asupra celor cinci elemente

1. Este titlul capitolului doi din *Pañcadaśī* şi se referă la metoda de cercetare a naturii celor cinci elemente cu scopul de a demonstra că Realitatea nu este acelaşi lucru cu lumea obiectivă alcătuită din cele cinci elemente.
2. Filozofia Advaita postulează că, atunci cînd toate elementele sînt negate, nu rămîne decît existenţa (*sat*).
3. Principiul de bază e următorul: Ceea ce este mai brut şi exterior e mai puţin real decît ceea ce este mai subtil, interior şi pătrunzător. Filozofia Advaita susţine că Sinele, fiind cel mai subtil şi mai intim, este realitatea supremă.

Pañca-kañcuka — cinci învelişuri

În Śaivismul din Caşmir există cinci categorii: *kāla*, *niyati*, *rāga*, *vidyā* şi *kalā*. Se consideră că acestea sînt cele cinci învelişuri care acoperă sufletul individual, limitîndu-l. Astfel învăluit, sufletul poartă numele de *puruṣa*.

Pañca-kāraṇī — cinci cauze

Cinci condiţii sînt implicate în determinarea unei condiţii cauzale. Acestea sînt: nici cauza, nici efectul nu sînt observate; cauza este observată; efectul este observat imediat în urma cauzei; cauza dispare; efectul dispare imediat în urma cauzei.

Pañca-kośa-viveka — cercetare a celor cinci învelişuri

Titlul capitolului trei din *Pañcadaśī*; este o metodă folosită pentru a demonstra că Sinele nu este organismul psihofizic.

Scanned with OKEN Scanner

Principiul care stă la baza acestor metode e următorul: ceea ce este mai brut şi exterior e mai puţin real decît ceea ce este mai subtil, interior şi pătrunzător. Filozofia Advaita susţine că Sinele, fiind cel mai subtil şi mai intim, este realitatea supremă.

Pañca-kṛtya — activitate cu cinci aspecte

Śaivismul din Caşmir susţine că Śiva îndeplineşte cinci acţiuni: creaţia (*sṛṣṭi*), menţinerea (*sthiti*), disoluţia (*saṁhāra*), ocultarea (*tirodhāna*) şi bunăvoinţa (*anugraha*).

Pañca-mahā-vrata — cele cinci mari legăminte

Vezi *mahā-vrata.*

Pañca-śīla — cinci precepte morale

Orice discipol buddhist laic (*upāsaka*) precum şi orice călugăr buddhist (*bhikṣu*) trebuie să facă promisiunea de a urma cele cinci precepte morale, şi anume abţinerea de la: a face rău altora (*prāṇātipāta*), a fura (*adattādāna*), a nu fi cast (*abrahmacarya*), a minţi (*mṛṣāvāda*) şi a se îmbăta (*surā-maireya-pramāda-sthāna*).

Pañca-skandha — cele cinci agregate

Vezi *skandha.*

Pāñcarātra — Āgama vişnuit; un sistem în cadrul clasei *āgama*

1. Atît filozofia Viśiṣṭādvaita cît şi Dvaita afirmă că acestui sistem îi aparţin cărţi de bază prestigioase atribuite Stăpînului Vişnu. Printre cele mai importante sînt: *Bṛhad-brahma-saṁhitā*, *Īśvara-saṁhitā*, *Pauṣkara-saṁhitā*, *Jñānāmṛta-sāra-saṁhitā*, *Ahirbudhnya-saṁhitā* şi *Pādma-saṁhitā.*

2. Numele unei secte vişnuite cunoscută şi sub următoarele nume: Nārāyaṇīya, Sāttvata, Ekāntika şi Bhāgavata. Membrii acestei secte îl adoră pe Vāsudeva-Kṛṣṇa cu cele patru manifestări (*vyūha*) ale sale.

Pañcī-karaṇa — cvintuplare

Teorie conform căreia orice obiect fizic conţine toate cele cinci elemente în diferite proporţii. În *Upanişade* se postulează existenţa a numai trei elemente, însă Vedānta a extins

Scanned with OKEN Scanner

numărul acestora la cinci (vezi *Brahma-sūtra*, II. 4. 22). În filozofia Viśiṣṭādvaita această teorie este folosită pentru a explica *sat-khyāti*.

Pāṇi — mînă
1. Unul din cele cinci organe ale acţiunii.
2. Vezi *karma-indriya*.

Pāpa — păcat; faptă rea
1. Acţiuni care produc suferinţă.
2. În Jainism, unul din aspectele lui *ajīva*.

Pāpa-upadeśa — (a se abţine de la) a-i îndemna pe oameni să se ocupe cu agricultura care duce la uciderea insectelor
Aceasta este una din regulile cuprinse în *anartha-daṇḍa*, considerată a fi una din obligaţiile minore pe care le are un cap de familie conform eticii jainiste.

Para — superior; universal; transcendent; suprem
1. În filozofia Sāṅkhya, este una din cele nouă tipuri de *tuṣṭi*. Termenul se referă la ideea că nu este necesar ca individul să facă eforturi speciale pentru a se elibera, avînd în vedere necazurile pe care le are de înfruntat pentru a-şi cîştiga existenţa.
2. În filozofia Vaiśeṣika este un fel de *guṇa* ce reprezintă universalitatea.

Para-adhīnatva — dependenţă de celălalt; faptul de a depinde de Divinitate; dependenţă de un altul
În filozofiile Viśiṣṭādvaita şi Dvaita, totul depinde de Divinitate: *daivādhīnaṁ jagat sarvam*.

Para-apara — una din cele nouă categorii de defecte
1. În sistemul Sāṅkhya înseamnă că tot ce este obţinut prin contact cu realitatea exterioară piere de la sine.
2. Vezi *tuṣṭi*.

Para-artha-anumāna — inferenţă cu ajutorul propoziţiilor articulate pentru a-i convinge pe alţii într-o dezbatere
1. În sistemul Nyāya, este unul din cele două tipuri de inferenţe, şi anume inferenţa făcută pentru altcineva. La acest fel

Scanned with OKEN Scanner

de inferenţă se ajunge cu ajutorul unui silogism de cinci termeni.

2. Şi în Buddhism întîlnim această clasificare a inferenţelor în *sva-artha-anumāna* şi *para-artha-anumāna*.

3. În sistemul Mīmāṁsā, acest tip de inferenţă presupune un silogism cu numai trei termeni (*pratijñā, hetu* şi *dṛṣṭānta*).

4. Vezi *anumāna*.

Para-bhakti — devoţiune supremă

Este de cinci feluri: *śānta*, *dāsya*, *sakhya*, *vātsalya* şi *mādhurya*.

Para-brahman — Fiinţa Supremă; divinul ca transcendent; ceea ce este dincolo de orice dualitate

Conform filozofiei Advaita, divinul supracosmic susţine, prin existenţa sa lipsită de timp şi spaţiu, întreaga manifestare cosmică a propriei fiinţe în timp şi spaţiu. Este infinit, lipsit de atribute, fără nume şi formă. Vezi *Brahman*.

Para-jāti — universalul suprem

De exemplu, *sattā* (fiinţa) este „universalul suprem" în filozofia Nyāya-Vaiśeṣika.

Para-jñāna — cunoaştere supremă

1. Este devoţiunea trezită prin cunoaşterea textelor *Śāstra* (conform filozofiei Viśiṣṭādvaita).

2. Vezi *bhakti*.

Para-mukta — ajuns la eliberarea supremă

1. Termenul se referă la sufletele complet eliberate, conform filozofiei Śaiva Siddhānta.

2. Vezi *jīva* în Śaiva Siddhānta.

Para-tantra — care posedă validitate externă; dependent

1. Unul din cele trei tipuri de cunoaştere conform lui Āryasaṅgha [Asaṅga, fondatorul şcolii buddhiste Yogācāra — *n.t.*]. Este o cunoaştere relativă ce izvorăşte din minte în folosul filozofilor. La acest nivel, fenomenele empirice sînt recunoscute ca fiind relative şi interdependente.

2. Vezi *parikalpita*.

Parā saṁvid — experienţă absolută; cunoaştere luminoasă prin sine însăşi

Parā vidyā — cunoaşterea supremă; înţelepciune
În *Upanişade* se face uneori distincţie între adevărul superior şi cel inferior. În *Muṇḍaka-Upanişad* adevărul superior înseamnă cunoaşterea lui *Brahman*, iar adevărul inferior este cunoaşterea lucrurilor empirice. În general, este cunoaşterea supremă a Realităţii Absolute sau nepieritoare. Este cunoaşterea Sinelui.

Parāk — extern

Parāk-dṛşţi — viziune spre exterior

Pāralaukika — transempiric

Paraṁ jyoţh — lumină supremă

Parama — cel mai înalt; suprem

Parama-aṇu — atom
1. Particula de materie cea mai mică cu putinţă şi care nu se mai poate diviza.
2. În Buddhism, constă în substratul cvadruplu format din culoare, miros, gust şi contact. Este cea mai mică formă de *rūpa*. Este indivizibilă, invizibilă, nu poate fi analizată, gustată sau simţită. Nu are existenţă permanentă, ci este ca o sclipire momentană întru fiinţă. Atomii simpli se numesc *dravya-parama-aṇu*, iar atomii compuşi se numesc *saṅghāta-parama-aṇu*. O combinaţie de şapte *parama-aṇu* formează un *aṇu*, care este vizibil.
3. În sistemul Vaişeşika există patru feluri de atomi, corespunzînd celor patru elemente (pămînt, apă, foc şi aer). Diferenţa dintre aceşti atomi este calitativă. Calităţile lor respective sînt: mirosul, gustul, culoarea şi pipăitul. Însă atomii nu au părţi şi sînt lipsiţi de spaţialitate. Cea mai mică substanţă vizibilă este formată din trei diade numite *try-aṇuka*. Doi atomi constituie o diadă (*dvy-aṇuka*).
4. În sistemul Sāṅkhya există cinci feluri de atomi: *ākāśa*, *vāyu*, *tejas*, *ap* şi *bhūtādi*. Sînt generaţi de *tanmātra*.

Parama-artha — ţelul suprem; adevăr absolut; real

Parama-artha-satya — adevărul transcendental, în Buddhismul Mādhyamika

Scanned with OKEN Scanner

Parama-ārthika — Absolutul; ceea ce este real în mod absolut
În filozofia Advaita, este cel mai înalt din cele trei niveluri ale realităţii şi reprezintă adevărul absolut (vezi *vyāvahārika* şi *prātibhāsika*). Acest termen este folosit numai în contextul în care se urmăreşte distincţia între Absolut şi orice altceva. În sistemul de filozofie Sāṅkhya, *puruṣa* este numit *parama-ātman*.

Parama-ātman — Sinele suprem; *Brahman*; Divinul

Parama-avadhi — un tip de clarviziune
1. În Jainism, acest fel de clarviziune este mai puţin limitată de condiţiile spaţiale şi temporale.
2. Vezi *avadhi*.

Parama-bhakti — chintesenţa devoţiunii
1. În filozofia Viśiṣṭādvaita termenul se referă la nepotolita sete de Divinitate.
2. Vezi *bhakti*.

Parama-guru — învăţătorul învăţătorului cuiva
În filozofia Advaita, Gauḍapāda este cunoscut ca fiind *parama-guru* al lui Śaṅkarācārya.

Parama-pada — lăcaşul cel mai înalt; lăcaşul suprem (*Vaikuṇtha*) al Stăpînului Viṣṇu
Este împărăţia imaterială, luminînd de la sine şi infinită a lui *Vaikuṇṭha*.

Parāmarśa — reflecţie inclusivă
1. Înţelegerea premisei minore în relaţia sa cu premisa majoră. Este raţionamentul care face cunoscut faptul că argumentul, care este universal concomitent cu caracterul inferat, este prezent în subiect. La baza acestui raţionament se află incluziunea, sau corelaţia dintre cazul particular şi universalul care îl impregnează. De exemplu, în cazul particular al fumului observat pe munte, prezenţa focului poate fi inferată prin includerea fumului în categoria generală a focului care impregnează fumul.
2. Vezi *liṅga-parāmarśa*.

Parameśvara (*Parama-īśvara*) — Stăpînul suprem; Śiva

Scanned with OKEN Scanner

Pāramitā — cele mai înalte idealuri de perfecțiune spirituală; virtuți

În Buddhism, aceste virtuți îl călăuzesc și îl sprijină pe aspirant în drumul spre perfecțiune. Există o gradație a acestor idealuri, după cum urmează: idealurile vieții pămînteşti, idealurile vieții mentale, idealurile vieții spirituale. În total, ele sînt în număr de șase: *dāna* (milostenie și iubire); *śīla* (bună conduită); *kṣānti* (răbdare, îndurare); *vīrya* (vigoare); *dhyāna* (meditație) și *prajñā* (înțelepciune).

Paramparā-sambandha — relație indirectă

Parārdha — o mie de crori de crori = 1 000 × 10 000 000 × 10 000 000 (un cror = 10 000 000)

Pāratantrya — dependență (de Divinitate)

Paraspara-āśraya — dependență reciprocă

Un fel de eroare logică. Vezi *anyonya-āśraya.*

Parataḥ-prāmāṇya-vāda — teoria validității extrinsece

1. Este o teorie din sistemul Nyāya conform căreia cunoașterea nu este automat validă așa cum decurge ea din procesul cognitiv, ci devine validă numai după îndeplinirea anumitor condiții extrinsece. Condițiile validității sau invalidității sînt altele decît condițiile cunoașterii înseși.

2. Vezi *svataḥ-prāmāṇya-vāda.*

Paratastva — caracter extrinsec

Paratogrāhya — perceput în mod extrinsec

Paratva — un tip de *guṇa* care dă naștere la o percepție îndelungată în timp și îndepărtată în spațiu

În filozofia Nyāya-Vaiśeșika indică depărtarea spațială și temporală.

Paricchinna — precis determinat

Parigraha — acceptare

Parihāra — o categorie logică

Este o categorie logică pe care o întîlnim în *Caraka-saṁhitā.*

Parikalpa — faptul de a concepe; faptul de a imagina

Scanned with OKEN Scanner

Parikalpita — iluzoriu; imaginar

1. Unul din cele trei tipuri de cunoaştere conform şcolii buddhiste Yogācāra. Fondatorul şcolii, Āryasaṅgha, spune că aceasta este cunoaşterea simplă, obişnuită, ignorantă pe care o posedă oamenii în general. La acest nivel ceea ce este imaginat apare ca fiind real.
2. Vezi *para-tantra* şi *pariniṣpanna*.

Parīkṣā — cercetare; investigaţie

Parimāṇa — dimensiune; cantitate; măsură

Nyāya-Vaiśeṣika împarte dimensiunea în: *aṇu-parimāṇa*, *hrasva-parimāṇa* şi *mahat-parimāṇa*. În această filozofie atomii de spaţiu, timp, eter, minte şi *ātman* sînt eterni şi omniprezenţi.

Pārimāṇḍalya — globularitate; formă rotundă; dimensiune atomică

În filozofia Nyāya-Vaiśeṣika, dimensiunea atomică este eternă şi neschimbătoare. Reprezintă măsura unui atom. Este dimensiunea cea mai mică cu putinţă.

Parimiti — măsură; dimensiune

În filozofia Nyāya-Vaiśeṣika termenul se referă la acea entitate calitativă din obiecte în virtutea căreia obiectele sînt percepute ca fiind mari sau mici şi descrise ca atare. Este una din cele şase categorii (*padārtha*).

Pariṇāma — schimbare; modificare; transformare

Pariṇāma-vāda — teoria transformării

1. Teorie conform căreia cauza se transformă continuu în efectele ei.
2. Conform teoriei *Brahma-pariṇāma-vāda*, lumea este rezultatul transformării lui *Brahman*, iar conform teoriei *prakṛti-pariṇāma-vāda*, lumea este rezultatul transformării naturii.
3. În sistemul Sāṅkhya cauzarea este manifestarea a ceea ce se află, în stare latentă, în cauză. Aşadar, efectul există deja potenţial în cauză; a cauza înseamnă doar a face ca ceea ce este latent în cauză să devină evident. Această teorie se mai

Scanned with OKEN Scanner

numeşte şi *sat-kārya-vāda*. Ea este acceptată şi de filozofia Viśiṣṭādvaita.

4. Filozofia Śaiva Siddhanta susţine teoria *prakṛti-pariṇāma-vāda*.

Parinişpanna — Absolut

Unul din cele trei tipuri de cunoaştere în Buddhism, potrivit lui Āryasaṅgha. Aceasta este cunoaşterea perfectă pe care se spune că o posedă Buddha.

Pārişahajaya — capacitatea de a rămîne pe drumul vieţii religioase şi de a îndura suferinţa în această calitate

În Jainism această capacitate este un *bhāva-saṁvara*. Serveşte pentru a controla asaltul de particule karmice asupra individului.

Parisaṅkhyā-vidhi — injoncţiune exclusivă

1. Una din cele trei categorii de injoncţiuni. Cînd injoncţiunea se referă la două sau mai multe lucruri a căror valoare nu este cunoscută, alegerea trebuie făcută în funcţie de ce spun scripturile. Injoncţiunea se referă la lucruri deja cunoscute, dar nu neapărat ca posibile alternative. De exemplu, o *mantra* poate fi folosită în mai multe locuri, dar există cazuri unde nu trebuie folosită.

2. Vezi *vidhi*.

Pariśeşa — eliminare; excludere; reziduu

Cunoaştere prin eliminare.

Pariśeşamāṇa — *reductio ad absurdum*

Un tip de inferenţă care constă în a afirma „orice“ deoarece se ştie deja că este aşa.

Parispanda — mişcare moleculară

Parivrājaka — cineva care s-a retras definitiv din lume; un *sannyāsin*

Parokşa — non-perceptiv; indirect, mediat

Parokşa-jñāna — cunoaştere mediată

Paryāya — mod; schimbare

1. Termen jainist care se referă la schimbările ce se produc în atributele substanţelor.
2. Sufletul individual (*jīva*) cunoaşte patru moduri: *divya*, *manuşya*, *nārakīya* şi *tiryak*.
3. Există două categorii de moduri: *dravya-paryāya*, care sugerează unitatea în diversitatea modurilor; de exemplu, un fruct crud sau un fruct copt rămîne, oricum, un fruct. Subdiviziunile acestei prime categorii sînt: *samāna-jātīya-dravya-paryāya* şi *asamāna-jātīya-dravya-paryāya*. Cealaltă categorie este *jīva-paryāya*.

Paryāya-ārthika-naya — punctul de vedere al modurilor
1. În Jainism, acesta este punctul de vedere care se referă la modificările şi condiţiile unui obiect. Arată că Realitatea poate fi analizată de pe un număr infinit de poziţii atunci cînd se iau în considerare modurile pe care le posedă.
2. Este de patru feluri: punctul de vedere al momentaneităţii (*ŗjusūtra-naya*), al sinonimiei (*śabda-naya*), al etimologiei (*samabhirūḍha-naya*), al calităţii reale (*evambhūta-naya*).
3. Vezi *naya*.

Paryāya-naya — vezi *paryāya-ārthika-naya*

Pāśa — legătură; cătuşă
1. Sensul literal este acela de „frînghie". Este formată din trei fire sau *āṇava*, *karma* şi *māyā*, care încătuşează sufletul individual. *Āṇava* este ignoranţa. E o entitate inertă, pozitivă şi fără de început care produce amăgirea. Este cauza originară a încătuşării sufletului individual. Are două forţe: *āvāraka-śakti* şi *adhoniyāmaka-śakti*. *Karma* încătuşează prin acţiunile gîndirii, vorbei şi faptei. Acestea produc merite şi păcate care îl ţin pe individ legat de roata naşterilor şi a morţilor. *Māyā* îl înzestrează pe individ cu trupuri, cu instrumentele şi obiectele experienţei. Creează universul pentru progresul spiritual al individului, deşi, din cauza influenţei ignoranţei, acesta este folosit în mod greşit şi devine, dimpotrivă, o cătuşă.
2. Vezi *mala*.

Paśu — suflet individual; animal

Scanned with OKEN Scanner

1. Conform filozofiei Śaiva Siddhānta, sufletul individual este prin natura sa infinit, omniprezent şi omniscient. Cu toate acestea, din cauza impurităţilor, indivizii se percep pe ei înşişi ca finiţi, limitaţi şi ignoranţi. Impurităţile care îl încătuşează pe individ sînt: *āṇava*, *karma* şi *māyā* (vezi *pāśa*).
2. Conform filozofiei Śaiva Siddhānta, sufletele individuale se împart în trei categorii (*sakala*, *pralaya-akala* şi *vijñānākala*) după impurităţile pe care le poartă, şi anume: pe toate trei, pe primele două sau numai pe prima, *āṇava*. Sufletele individuale sînt infinite ca număr şi se află toate în aceeaşi relaţie cu Divinitatea ca şi trupul cu sufletul.
3. Vezi *jīva*.

Pāśupata — teorie filozofică a uneia din şcolile de filozofie Śaiva

Este unul din cultele śivaite. Uneori sistemele de filozofie śivaite se numesc astfel deoarece Śiva este Stăpîn al tuturor indivizilor.

Paśupati — Stăpîn al sufletelor individuale; Stăpînul Śiva

Pātāla — iad; lumea de jos, inferioară

1. Polul de jos al lui *Bhūr-loka*. În tradiţia indiană, este una din cele paisprezece lumi.
2. Vezi *tala* şi *loka*.

Pati — Divinitate; Stăpîn; Śiva

Śiva este Stăpîn al tuturor fiinţelor şi Realitatea Supremă, conform şcolilor śivaite, care îl consideră de asemenea ca fiind unica substanţă independentă. Creaţia, menţinerea şi distrugerea izvorăsc din el, însă el nu este supus nici unei schimbări. Este baza neschimbătoare a tot ceea ce se schimbă. Este cauza eficientă a lumii. Are opt calităţi: independenţa, puritatea, cunoaşterea de sine, omniscienţa, lipsa oricărei impurităţi, omnipotenţa, beatitudinea şi harul. Este atît imanent cît şi transcendent. Are cinci funcţii: creaţia (*sṛṣṭi*), menţinerea (*sthiti*), distrugerea (*saṁhāra*), ocultarea (*tirodhāna*) şi bunăvoinţa (*anugraha*). Are opt nume: Rudra, Śarva, Ugra, Aśani, Bhava, Paśupati, Mahādeva şi Īśāna. Vezi Rudra şi Śiva.

Scanned with OKEN Scanner

Paṭu-pratyaya — cogniţie vivace

Paudgala — material; materie

Pauruṣeya — personal; ceea ce provine de la o persoană

Pāyu — anus; organ al excreţiei

1. Unul din cele cinci organe ale acţiunii.
2. Vezi *karma-indriya*.

Phala — fruct; rezultat

Phala-bhakti — devoţiune ca rezultat al harului oferit spontan de Divinitate

Vezi *bhakti*.

Phala-vyāpyatva — pătrundere prin cunoaştere

1. În filozofia Advaita, este una din cele două condiţii necesare pentru ca ceva să fie obiect al cunoaşterii.
2. Vezi *vṛtti-vyāpyatva*.

Phalībhūta-jñāna — cunoaştere rezultantă

Pīlu-pāka — încălzirea atomilor

În filozofia Vaiśeşika, influenţa căldurii asupra atomilor simpli face ca moleculele binare (*dvy-aṇuka*) să se descompună în structuri şi mai simple, astfel încît apar noi caracteristici sau calităţi. Are loc mai întîi dezintegrarea în atomi simpli, urmează modificările calitative şi apoi o recombinare finală. Cf. *piṭhara-pāka*.

Piṇḍa — parte dintr-un întreg; individ

Piṭhara-pāka — încălzirea moleculelor

În filozofia Nyāya, căldura afectează în mod direct caracterul şi calităţile moleculelor fără să afecteze însă atomii. (Cf. *pīlu-pāka*, pentru că aceasta este una din puţinele diferenţe între şcolile Nyāya şi Vaiśeşika.)

Piṭryāna — calea strămoşilor

Este calea Părinţilor pe care călătoreşte sufletul individual după moarte pînă intră iar într-un pîntece pentru a se naşte din nou.

Prabhā — strălucire; lumină

Scanned with OKEN Scanner

Prabhā-karī — iluminare
Vezi *bodhisattva*.

Prācurya — abundenţă

Pradeśa — extindere; corp; mod

Pradhāna — ceea ce este la origine; materia primordială; sursa originară a universului material
Vezi *prakṛti*. Cf. *Pradhāna-kṣetrajña-patir guṇeśaḥ*.

Pradhvaṁsa-abhāva — non-existenţă posterioară sau anihilativă
Este non-existenţa unui lucru după distrugerea lui. În filozofia Nyāya această non-existenţă are un început, dar nu are sfîrşit. Adepţii filozofiei Advaita susţin că acest tip de non-existenţă are şi un sfîrşit.
2. Vezi *abhāva*.

Pradyumna — una din manifestările Divinităţii
1. În filozofia Viśiṣṭādvaita, este cea care creează universul şi introduce toate *dharmele*. Emană din Saṅkarşaṇa şi din ea emană Aniruddha. Posedă în cel mai înalt grad suveranitate şi virilitate. Ipostazele acestei manifestări sînt: Trivikrama, Vāmana, Śrīdhara.
2. Vezi *vyūha*.

Prāg-abhāva — non-existenţă anterioară sau antecedentă
Este non-existenţa unui obiect înainte ca el să ia fiinţă. Se spune că nu are început, însă în mod evident are un sfîrşit, şi anume momentul cînd obiectul respectiv începe să existe.
2. Vezi *abhāva*.

Prairaṇikī-pravṛtti — voliţie impusă

Prajñā — înţelepciune; înţelepciune intuitivă
1. Înţelepciunea intuitivă este cea mai înaltă formă de cunoaştere, după Buddhismul Mahāyāna.
2. Este una din cele şase virtuţi în Buddhism. (Vezi *pāramitā*.)
3. Este forma individuală a sinelui ca martor al totalei neştiinţe în stare de somn. Un alt termen este *ānandamaya*. Experienţa somnului profund se numeşte *prajñā* atunci cînd nu

Scanned with OKEN Scanner

există o cunoaştere determinată, ci numai pură beatitudine şi pură conştiinţă.

Prajñā-pāramitā — cea mai înaltă înţelepciune; înţelepciunea perfectă
Este numele Scripturilor Buddhismului Mahāyāna care se referă la vacuitatea tuturor lucrurilor.

Prajñānaṁ brahma — „conştiinţa este *Brahman*"
Un *mahā-vākya* (mare enunţ) care apare în *Aitareya-Upaniṣad* a *Ṛg-Vedei.*

Prajñapti — experienţă

Prākāmya — forţa care îndepărtează piedicile din calea forţei volitive
Vezi *aṣṭa-aiśvarya.*

Prakāra — mod; adjunct

Prakāra-prakāri-bhāva — relaţia dintre moduri şi ceea ce are moduri

Prakaraṇa — capitol; parte; temă
1. Se referă la context. Este unul din principiile prin care se decide dacă o relaţie subsidiară este sau nu în vigoare.
2. Vezi *aṅgatva-bodhaka-pramāṇa.*

Prakaraṇa-grantha — carte sau manual de introducere

Prakaraṇa-sama — temă similară sau argument similar
1. Eroare logică în procesul inferenţial în care argumentul (*hetu*) este contrazis de o contrainferenţă; de exemplu, aserţiunea „sunetul este etern deoarece poate fi auzit" este contrazisă de inferenţa „sunetul este non-etern deoarece e produs".
2. Vezi *hetv-ābhāsa.*

Prakāśa — strălucitor; luminos; iluminare

Prakhyā — un nivel al conştiinţei (*citta*) în care domină *sattva-guṇa*, iar *tamo-guṇa* ocupă un loc secundar.

Prakṛṣṭa-mahattva — mărime superioară

Prakṛti — materia/natura primordială
1. În sistemul Sāṅkhya se numeşte şi *pradhāna* sau *avyakta*; materia este una din cele două categorii de bază ale sistemu-

Scanned with OKEN Scanner

lui. Este fundamental activă, dar non-conştientă, una singură şi imperceptibilă. Este sursa universului şi poate fi inferată din efectele sale. Este compusă din trei *guṇa* (*sattva*, *rajas* şi *tamas*). (Vezi tabelul nr. 12.)

2. În filozofia Viśiṣṭādvaita, este una din cele şase substanţe. Spre deosebire de sistemul Sāṅkhya, filozofia Viśiṣṭādvaita consideră că cele trei *guṇa* sînt calităţi ale lui *prakṛti*, şi nu părţile ei constitutive. *Guṇa* şi *prakṛti* sînt inseparabile, dar nu identice. Şi, spre deosebire de Sāṅkhya, care susţine că *prakṛti* este independentă, Viśiṣṭādvaita postulează că *prakṛti* este inseparabil legată de *Īśvara* şi dependentă de El. Este lăcaşul sufletului individual şi, implicit, lăcaşul Divinităţii înseşi. În Sāṅkhya, *prakṛti* este infinită, pe cînd în Viśiṣṭādvaita este limitată de *nitya-vibhūti*.

3. În filozofia Advaita este un principiu al iluziei (*māyā*) şi, prin urmare, nu e fundamental reală. Este un fenomen, dar nu o fantasmă.

4. În filozofia Dvaita, este cauza materială a lumii şi una din cele douăzeci de substanţe (*dravya*).

Pralaya — disoluţie cosmică periodică

1. Este o perioadă de repaus sau de reabsorbţie. Este de trei feluri: *nitya*, care e somnul în care toate efectele se dizolvă pentru moment; *naimittika*, care are loc la sfîrşitul unei zile a lui Brahmā; şi *prākṛta*, care are loc la sfîrşitul unei epoci a lui Brahmā.

2. Toate şcolile indiene de filozofie, cu excepţia şcolii Mīmāṁsā, acceptă această teorie.

Pralaya-akala — o categorie de *jīva*

Unul din cele şapte tipuri de cunoscător, conform Śaivismului din Caşmir. (Vezi *sapta-pramātṛ*.) Reprezintă un suflet individual subjugat de *āṇava* şi *karma*, aşa cum este el în momentul disoluţiei.

Pralaya-kāla — timp al disoluţiei

Pralaya-kevalin — un tip de suflet individual conform Śaivismului din Caşmir

Pramā — cunoaştere validă; cunoaştere adevărată

Scanned with OKEN Scanner

1. În sistemul Nyāya, este cunoaşterea adevărată prin observare directă (*yathārtha-anubhava*). Este o cunoaştere precisă şi certă a unui obiect adevărat şi direct observabil.
2. Pentru şcolile Sautrāntika şi Vaibhāşika este identitatea de conţinut între cunoaştere şi ceea ce este cunoscut (cognitum). Este un punct de vedere realist prin care se postulează că obiectul determină validitatea cunoaşterii.
3. În filozofia Advaita, este cunoaşterea care nu poate fi contrazisă (*abādhita*) şi care aduce o noutate (uneori numai cu prima caracteristică).
4. În Mīmāṁsā lui Kumārila Bhaţţa, este cunoaşterea primară, originară (*anadhigata*).
5. În Mīmāṁsā lui Prabhākara, este experienţa directă (*anubhūti*).
6. În filozofia Vaişeşika, este singura cauză operativă a cunoaşterii prin observare directă şi a memoriei.
7. În Jainism, este cunoaşterea prin observare nemijlocită şi cunoaşterea mediată, în măsura în care acestea sînt adevărate.
8. În filozofia Viśişţādvaita, orice cunoaştere este a realului, şi trăsătura ei distinctivă e utilitatea practică.
9. În filozofia Sāṅkhya, este cunoaşterea neobţinută anterior (*anadhigata*), neeronată şi neîndoielnică.

Pramāda — neglijenţă; lapsus

Pramādācaraṇa — a renunţa la reprezentaţii teatrale, muzicale, la jocuri de noroc etc.
Face parte din *anartha-daṇḍa* — codul etic al Jainismului.

Pramāṇa — mijloc al cunoaşterii valide
1. Este instrumentul (*karaṇa*) cunoaşterii valide. Cum e cauza, aşa e şi efectul (*mānādhīnā meyasiddhiḥ*). Numărul de *pramāṇa* acceptat de fiecare din sistemele de filozofie depinde de tipurile de cunoaştere care sînt recunoscute.
2. Şcoala Cārvāka acceptă percepţia (*pratyakṣa*) ca singurul mijloc de cunoaştere validă. Buddhismul şi filozofia Vaişeşika acceptă percepţia şi inferenţa (*anumāna*). Filozofiile Jaina, Sāṅkhya, Yoga, Viśişţādvaita şi Dvaita acceptă per-

Scanned with OKEN Scanner

cepţia, inferenţa şi mărturia verbală (*śabda*). Sistemul Nyāya acceptă percepţia, inferenţa, mărturia verbală şi analogia (*upamāna*). Mīmāṁsā lui Prabhākara acceptă percepţia, inferenţa, mărturia verbală, analogia şi supoziţia (*artha-āpatti*). Mīmāṁsā lui Kumārila Bhaţţa şi Advaita acceptă percepţia, inferenţa, mărturia verbală, analogia, supoziţia şi noncogniţia (*anupalabdhi*). Śaiva Siddhānta acceptă *Śiva-cit-śakti* ca unicul mijloc de cunoaştere validă; cu toate acestea, ca mijloace secundare sînt acceptate şi primele trei *pramāṇa* tradiţionale. În Dvaita sursele cunoaşterii valide se numesc *anu-pramāṇa; kevala-pramāṇa* este cunoaşterea unui obiect ca atare. Dvaita acceptă percepţia, inferenţa şi mărturia verbală ca *anu-pramāṇa*.

3. În Jainism, mijlocul de cunoaştere validă este cunoaşterea unui lucru ca atare. Ea poate fi directă (*aparokṣa*) şi indirectă (*parokṣa*). Cunoaşterea directă este fie practică (*vyāvahārika*), fie transcendentă (*pārama-ārthika*). Cunoaşterea practică este de două feluri: *mati* şi *śruta*. Cunoaşterea transcendentă este fie *vikala*, fie *kevala*. Cunoaşterea mediată sau indirectă este de cinci categorii: *smṛti*, *pratyabhijñā*, *tarka*, *anumāna* şi *āgama* (vezi tabelul nr. 11).

4. Conform altor tradiţii, includerea (*sambhava*), tradiţia (*aitihya*), suplimentul sau restul (*pariśeṣa*) şi gesticularea (*ceṣṭā*) sînt şi ele mijloace de cunoaştere validă.

Pramāṇa-mūlaka — cunoaştere corectă

Prāmāṇya — adevăr; validitate

Pramātṛ — cel care cunoaşte; subiectul procesului cognitiv; vezi *tri-puţī*

Pramatta-nāstika — eretic aflat în eroare, ateu cu mintea tulburată

Prameya — obiect al cunoaşterii
Vezi *tri-puţī*.

Pramiti — actul cunoaşterii
Vezi *tri-puţī*.

Pramoda — a vedea binele în orice

Scanned with OKEN Scanner

În sistemul Sāṅkhya, un gen de *siddhi* care duce direct la separarea lui *prakṛti* de *puruṣa*.

Pramūḍha — ignorant
În sistemul Sāṅkhya, o stare a minții (*citta*) care dezvăluie atașamentul sau instinctul ignorante.

Pramudita — bucurie obținută din propriile activități
Vezi *bodhisattva*.

Prāṇa — suflu vital; suflarea vieții; vitalitate
1. Este suflul care se simte în gură și în nări. Se poate de asemenea defini ca fiind principiul vital al organismului individual. Este omniprezent, invizibil și, conform definiției de mai sus, măsura duratei vieții a tot ce e viu.
2. Cele cinci *prāṇa* sînt: *prāṇa*, *apāna*, *vyāna*, *samāna* și *udāna*; adică: suflul ascendent (*prāṇa*); descendent (*apāna*); cel care le susține pe primele două (*vyāna*); cel care poartă elementele nutritive brute către *apāna* și le duce pe cele subtile spre fiecare membru al corpului (*samāna*); cel care urcă sau coboară tot ce se mănîncă și se bea (*udāna*).
3. Vezi *prāṇa-āyama*.

Prāṇa-āyāma — controlul respirației
1. Una din cele opt discipline ale sistemului *rāja-yoga*. (Vezi *aṣṭa-aṅga-yoga*.) Controlul respirației înlesnește controlul mental. Este tehnica reglării și reținerii respirației.
2. Are următoarele trei aspecte: inspirația (*recaka*), reținerea (*kumbhaka*) și expirația (*pūraka*). Scopul practicii *prāṇa-āyāma* este de a prelungi în timp aceste trei aspecte ale respirației. Există și alte exerciții *prāṇa-āyāma* menite să purifice sîngele, să vitalizeze organele interne etc.

Prāṇa-liṅga — o formă a lui Śiva cel fără de formă
Vezi *liṅga-sthala*.

Prāṇa-liṅgin — un stadiu al conștiinței
Vezi *sthala*.

Prāṇa-vādin — un exponent al școlii Cārvāka care consideră că suflurile vitale constituie sufletul

Prāṇamaya-kośa — învelișul de suflu vital

Scanned with OKEN Scanner

1. Al doilea înveliş al corpului, asociat cu suflurile vitale şi cu sistemul nervos. Este localizat înlăuntrul învelişului fizic. Este în întregime pătruns de învelişul mental, al conştiinţei şi al beatitudinii.
2. Vezi *kośa*.

Praṇava — cuvîntul primordial; *om*; *oṁkāra*
Vezi *om*.

Praṇidhāna — hotărîrea de a ajuta totalitatea fiinţelor să atingă eliberarea; legămînt făcut de un *bodhisattva*

Prāpaka — ceea ce face posibilă atingerea unui ţel

Prapañca — lumea; apariţia lumii

Prapañca-nāśana — distrugerea lumii

Prapanna — capacitatea de a realiza; cineva care şi-a închinat sinele Fiinţei Absolute; cineva aflat în căutarea Divinităţii

Prapatti — supunere completă şi absolută
1. În filozofia Viśiṣṭādvaita, este una din căile care duc la eliberarea finală. Trebuie urmate şase reguli: a concepe ce este în conformitate cu voinţa lui *Īśvara* (*ānukūlyasya saṅkalpaḥ*); a respinge ceea ce nu este plăcut lui *Īśvara* (*prātikūlyasya varjanam*); a avea deplina credinţă că *Īśvara* este mîntuitorul sufletului (*rakṣiṣyatīti viśvāsaḥ*); a avea sentimentul incapacităţii de a urma calea prescrisă cu referire la *karma, jñāna* şi *bhakti* (*kārpaṇya*); a-l căuta pe *Īśvara* drept unic protector (*goptṛtva-varaṇa*); a se supune lui *Īśvara* cu toată umilinţa (*ātma-nikṣepa*).
2. Prin acest concept se subliniază ideea că eliberarea se obţine doar prin favoarea binevoitoare a Divinităţii. Se mai numeşte *śaraṇāgati* sau încredere absolută în harul mîntuitor al Domnului.
3. Pe această cale nu există restricţii de loc, timp, mod, eligibilitate şi roade.

Prāptasya prāptiḥ — obţinerea a ceea ce este deja obţinut
De exemplu, a găsi în jurul gîtului lanţul considerat pierdut sau a descoperi că individul este Sinele, atunci cînd crezuse că nu e decît complexul trup–minte.

Scanned with OKEN Scanner

Prāpti — puterea de a obţine tot ce doreşti
Vezi *aşţa-aiśvarya*.

Prāpya — ceea ce trebuie obţinut

Prāpya-kārin — simţul văzului, fiind constituit din lumină, se îndreaptă într-acolo unde există obiecte vizibile, percepîndu-le Majoritatea sistemelor de filozofie indiene, cu excepţia sistemului Nyāya, consideră că simţul văzului este singurul care porneşte în afară, în întîmpinarea obiectului său.

Prārabdha — *karma* în acţiune
1. Este acea parte a efectului acumulat în urma actelor din trecut care se manifestă prin crearea corpului fizic prezent şi care va face ca acest corp să-şi continue existenţa chiar şi după atingerea eliberării. Acest *karma* este anhilat numai atunci cînd întreaga sa forţă este consumată. El nu poate fi îndepărtat, evitat sau modificat, deşi, prin cunoaştere sau har divin, forţa sa poate fi redusă sau, uneori, chiar anulată.
2. Vezi *āgāmin* şi *sañcita*.

Prārthanā — rugăciune; invocare; binecuvîntare

Prasāda — favoare divină
1. În filozofia Dvaita, este cauza supremă a eliberării.
2. În multe sisteme de filozofie termenul se referă la ofrandele aduse Domnului şi apoi împărţite cu acesta. Sînt menite să îndepărteze impurităţile inerente obiectelor. Vezi *aşţa-āvaraṇa*.

Prasāda-liṅga — una din formele lui Śiva cel fără de formă
Vezi *liṅga-sthala*.

Prasādin — stare a conştiinţei
Vezi *sthala*.

Prasaṅga — metodă de argumentare folosită doar cu intenţia de a distruge; *reductio ad absurdum*
Este o metodă folosită în sistemul buddhist Mādhyamika pentru a dezvălui contradicţiile interne inerente oricărei poziţii filozofice.

Prasaṅkhyāna — meditaţie continuă

Scanned with OKEN Scanner

Ca teorie a meditaţiei (*prasaṅkhyāna-vāda*), a fost adoptată de Maṇḍana, care a afirmat că *Vedele* prescriu nu numai efectuarea anumitor acte rituale, ci şi meditaţia asupra lui *Brahman*, ca mijloc de eliberare. Maṇḍana avea credinţa că meditaţia este necesară pentru a dobîndi cunoaşterea directă şi imediată a lui *Brahman*.

Prasāraṇa — extindere, expansiune

Vezi *karma*.

Prasiddha — bine cunoscut; bine fondat

Conform filozofiei Advaita, *avidyā* este bine cunoscută, dar nu şi bine fondată printr-o cunoaştere valabilă (*pramāṇa-asiddha*).

Prasiddha-vṛtti — sens primar

Vezi *mukhya-vṛtti*.

Prasthāna-traya — triplul canon (al filozofiei Vedānta)

Constă din: *Upaniṣade*, *Bhagavad-gītā* şi *Brahma-sūtra*. Aceste trei lucrări formează *śruti-*, *smṛti-* şi *nyāya-prasthāna* ale filozofiei Vedanta, expunînd aceeaşi doctrină.

Prathama-vyavasāya — cunoaştere primară

Pratibandhaka — contraagent

Pratibhā — forţă mentală ieşită din comun; intuiţie imaginativă

1. În filozofia Nyāya-Vaiśeşika este capacitatea de a vedea evenimente ce vor avea loc în viitor. Vezi *pratibhāna-jñāna*.
2. În estetica indiană este acea imaginaţie pătrunzătoare care creează sau percepe ceea ce este dat într-o operă de artă. Se spune că este acea facultate mentală care emană mereu sclipiri de idei noi. Aşadar, reprezintă o capacitate pe care o posedă atît artistul, cît şi spectatorul ce percepe opera de artă. Acest fel de imaginaţie este mai pătrunzătoare decît imaginaţia obişnuită.

Pratibhāna-jñāna — percepţie extrasenzorială

1. Este un tip de percepţie realizată de minte în mod nemijlocit.
2. Se referă la obiecte de dincolo de simţuri, ca de exemplu intuiţia că tatăl tău va veni mîine, lucru care se şi întîmplă.

Scanned with OKEN Scanner

Nyāya-Vaiśeṣika recunoaşte acest gen de percepţie, în timp ce filozofia Advaita o consideră un tip de inferenţă.

Prātibhāsika — aparent; iluzoriu

1. Ceva care numai în aparenţă este adevărat, ca de exemplu un miraj sau frînghia (confundată cu un) şarpe.
2. În filozofia Advaita, este unul din cele trei niveluri ale realităţii din punct de vedere relativ. Vezi *vyāvahārika* şi *pārama-ārthika*.

Pratibimba-vāda — teoria reflectării

Teorie conform căreia sufletul individual (*jīva*) este o aparenţă a lui *Brahman* aşa cum se reflectă el în ignoranţă. În filozofia Advaita, această teorie este expusă de şcoala *Vivaraṇa*. Padmapāda propune comparaţia cu reflectarea în oglindă, spre deosebire de comparaţia cu cristalul roşu din *ābhāsa-vāda*.

Pratijñā — primul termen al unui silogism de cinci termeni; teza care trebuie demonstrată

1. Premisa, adică ceea ce urmează să fie demonstrat într-un raţionament inferenţial. Scopul său este de a informa cealaltă parte cu privire la ceea ce se urmăreşte a stabili şi unde; de exemplu, muntele are foc.
2. Vezi *anumāna*.

Pratīka — simbolic

Prātikūlyasya varjanam — a respinge ceea ce nu este plăcut lui *Īśvara*

Vezi *prapatti*.

Pratipādya-pratipādaka-bhāva — relaţia existentă între un tratat şi subiectul despre care tratează

Reprezintă relaţia (*sambandha*) din aproape toate textele *śāstra*.

Pratipakṣa-bhāvanā — reflectarea asupra a ceea ce este contrar înfrînărilor şi constrîngerilor (*yama* şi *niyama*) şi cultivarea calităţilor care să se opună acestor obstrucţii

Este o tehnică folosită de Patañjali în *rāja-yoga*.

Pratisaṅkhyā-nirodha — termen sinonim cu *nirvāṇa*

Scanned with OKEN Scanner

1. Este o *dharma* necondiţionată în şcoala Vaibhāşika.
2. Se referă la toate *dharmele* negate prin cunoaştere (vezi *asaṁskṛta-dharma*).
3. Este eliberarea definitivă. Caracteristica sa esenţială este eternitatea. Această stare se dobîndeşte urmînd calea celor opt discipline.

Pratisarga — disoluţie
Una din cele cinci teme de care trebuie să se ocupe o *Purāṇa*. Vezi *purāṇa*.

Pratişedha — negare
Vezi *pratişiddha-karma*.

Pratişedha-viṣaya — corelat; locusul unui obiect negat
1. Se mai numeşte şi *anuyogin*.
2. Vezi *anuyogin* şi *pratiyogin*.

Pratişedhya — ceea ce este negat; contracorelat
1. Este cunoscut şi sub denumirea *pratiyogin*.
2. Vezi *pratiyogin* şi *anuyogin*.

Pratişiddha-karma — acţiuni interzise
Sînt acele acţiuni care dau naştere suferinţei. Vezi *karma*.

Pratişţhā — materie brută; pămînt

Pratişţhāpanā — categorie logică în filozofia Nyāya-Vaiśeşika

Pratitantra-siddhānta — concluzie stabilită şi susţinută de una sau mai multe şcoli similare, dar negată de alte şcoli
Vezi *siddhānta*.

Pratīti — percepţie; înţelegere

Pratītya-samutpāda — producere dependentă
1. Înţelesul exact este: „Fiind dat acesta, urmează acela."
2. Este doctrina centrală a lui Buddha, pe care sînt bazate toate celelalte învăţături ale sale. Ea explică cauzele suferinţei, atît în mod relativ, cît şi în mod absolut. Este formată din douăsprezece verigi (*nidāna*) care perpetuează roata cauzaţiei. Verigile care se datorează vieţii anterioare a individului sînt ignoranţa (*avidyā*) şi predispoziţiile (*saṁskāra*). Verigile care se datorează vieţii actuale sînt: conştiinţa (*vijñāna*), nu-

Scanned with OKEN Scanner

mele şi forma (*nāma-rūpa*), cele şase cîmpuri, adică cele cinci organe de simţ şi mintea, împreună cu obiectele lor (*ṣaḍ-āyatana*), contactul simţ–obiect (*sparśa*), senzaţia (*vedanā*), dorinţa (*tṛṣṇā*) şi ataşamentul (*upādāna*). Verigile care se datorează vieţii viitoare sînt: devenirea (*bhāva*), renaşterea (*jāti*), bătrîneţea şi moartea (*jarā-maraṇa*). Fiecare factor decurge din cel anterior, formînd astfel lanţul care îl ţine legat pe individ de roata naşterilor şi morţilor. Aceşti factori au următoarele patru caracteristici: sînt obiectivi, necesari, invariabili şi condiţionaţi.

Pratiyogin — contracorelat

1. Cînd două lucruri sînt în relaţie, corelatul este în locus; de exemplu, în relaţia vas–podea, vasul este corelatul.
2. Non-existenţa în locus este cunoscută sub numele de contracorelat.
3. Se mai numeşte *pratiṣedhya*.
4. Vezi *anuyogin*.

Pratyabhijñā — recunoaştere

1. Denumire a Śaivismului din Caşmir.
2. Înţelegerea faptului că individualul este identic cu Universalul.
3. Mijloc de eliberare conform Śaivismului din Caşmir. Este modul în care individul îşi dă seama că este identic cu Stăpînul Śiva.

Pratyag-ātman — Sinele a cărui existenţă este înţeleasă numai prin introspecţie; sinele lăuntric

Pratyag-dṛṣṭi — viziune lăuntrică

Pratyāhāra — retragerea simţurilor din sfera obiectelor lor

1. Control asupra minţii. Este una din cele opt ramuri ale sistemului *rāja-yoga*. Prin disciplinarea simţurilor se realizează liniştirea minţii.
2. Înţelesul literal este „a se aduna înspre sine însuşi".
3. Vezi *aṣṭa-aṅga-yoga*.

Pratyak — intern; subiectiv

Pratyakṣa — percepţie

Scanned with OKEN Scanner

1. Este recunoscută ca mijloc valid de cunoaştere (*pramāṇa*) în toate şcolile de filozofie indiană.
2. În sistemul Nyāya, este cunoaşterea generată de contactul dintre simţuri şi obiectele lor. Mai tîrziu, adepţii acestei filozofii au definit percepţia ca fiind constatare directă, incluzînd astfel şi percepţia Divinităţii, precum şi percepţia supranormală a *yoginilor*.
3. Se deosebeşte de celelalte tipuri de cunoaştere prin caracterul ei imediat. În acest proces cognitiv se disting două etape: una nedeterminată (*nirvikalpa*) şi una determinată (*savikalpa*). În general, prima înseamnă pur şi simplu a fi conştient de existenţa unui obiect, în timp ce a doua este etapa cunoaşterii calificate propriu-zise. Prima procură date senzoriale izolate, pe cînd în cea de-a doua datele se combină şi are loc cunoaşterea subiect–predicat. (Pentru alte informaţii, vezi *nirvikalpa-pratyakṣa* şi *infra.*)
4. Şcoala Nyāya enumeră şase tipuri de percepţii normale (*laukika*); *saṁyoga*, *saṁyukta-samavāya*, *saṁyukta-samaveta-samavāya*, *samavāya*, *samaveta-samavāya* şi *viśeṣaṇa-viśeṣya-bhāva* sau *viśeṣaṇatā*. La acestea se adaugă trei tipuri de percepţii supranormale (*alaukika*): *sāmānya-lakṣaṇa*, *jñāna-lakṣaṇa* şi *yogaja*.
5. Şcoala Sāṅkhya recunoaşte de asemenea cele două etape ale percepţiei, *nirvikalpa* şi *savikalpa*, însă descrierea lor este diferită faţă de cea a şcolii Nyāya. Sāṅkhya susţine că prima etapă reprezintă o luare vagă de cunoştinţă; ulterior, aceasta devine clară şi distinctă prin analiză, sinteză şi interpretare. Aşadar, Sāṅkhya respinge teoria cunoaşterii perceptive ca mozaic, considerînd-o mai degrabă o creştere organică de la simplu la complex.
6. Şcoala Mīmāṁsā acceptă de asemenea definiţia percepţiei dată de Nyāya, însă interpretează altfel cele două etape. Percepţia nedeterminată este o simplă observaţie sau o simplă luare de cunoştinţă. Această cunoaştere este vagă şi nedefinită. Caracteristicile clasei şi trăsăturile specifice nu sînt recunoscute decît la nivelul percepţiei determinate. Percepţia indirectă nu este ceea ce trebuie inferat pe baza percepţiei

Scanned with OKEN Scanner

determinate ulterioare, ca în sistemul Nyāya, ci o etapă a percepţiei înseşi. De asemenea, Nyāya recunoaşte moduri de percepţie supranormală, în timp ce Mīmāṁsā nu le recunoaşte. Mīmāṁsā afirmă că un obiect, pentru a fi perceput, trebuie să fie prezent şi apt a fi perceput. Prin urmare, organele de simţ au limite, iar ceea ce există dincolo de aceste limite este accesibil numai prin revelaţia vedică.

7. Pentru şcoala Viśiṣṭādvaita, *nirvikalpa* nu este percepţia unui simplu „ceva" necalificat. Orice cunoaştere este, conform acestei şcoli, cunoaşterea unui obiect calificat. Astfel, percepţia nedeterminată înseamnă aici percepţie iniţială, în vreme ce *savikalpa* reprezintă percepţia aceluiaşi obiect a doua oară şi în ocazii ulterioare.

8. Dvaita recunoaşte numai percepţia *savikalpa*. Cunoaşterea, fiind necalificată şi lipsită de obiect, nu este posibilă. Percepţia este definită ca o cunoaştere generată de contactul dintre organul de simţ şi obiect, atunci cînd ambele sînt lipsite de orice defect.

9. Buddhismul recunoaşte numai percepţia *nirvikalpa*.

10. Şcoala Nyāya recunoaşte atît percepţia externă (*bāhya*), cît şi pe cea internă (*mānasa*).

11. În Jainism există două tipuri de percepţie: cea dobîndită prin intermediul organelor de simţ (*vyāvahārika*) şi cea obţinută fără ajutorul organelor de simţ (*nīja*). *Nīja* este de două feluri: a) imperfectă (*vikala*) — cu subdiviziunile *avadhi* şi *manaḥ-paryāya-jñāna*; b) perfectă (*sakala*), sau *kevala-jñāna*.

12. Conform filozofiei Advaita, singura cunoaştere dobîndită prin percepţia *nirvikalpa* e *Brahman* cel Absolut. Este o cunoaştere care nu percepe legătura între substantiv şi atributul său calificativ. Astfel, ea nu este neapărat percepţia iniţială, ci orice percepţie nedeterminată. Următoarele exemple ilustrează acest gen de percepţii: „Acela eşti tu" (*tat tvam asi*) sau „Acesta este acel Devadatta" (*so 'yaṁ devadattaḥ*).

Prātyakṣika — perceptual

Pratyaktva — conştiinţă de sine

Pratyavamarśa — retrospecţie, adică principala diferenţă dintre percepţia determinată şi cea nedeterminată, conform şcolii Viśiṣṭādvaita

Pratyavāya — păcat

Pratyaya — sufix; condiţie

Pravāha-viccheda — tradiţie neîntreruptă

Pravartana — impunere

Pravṛtti — acţiune; strădanie, efort

1. Calea implicării active în treburile lumeşti. Este acţiune ataşată (unui scop).

2. În şcoala de filozofie Vaiśeşika, este efortul depus pentru a obţine un obiect.

Pravṛtti-vijñāna — conştiinţă în evoluţie; experienţă senzorială
Aceasta este mintea oamenilor obişnuiţi conform şcolii Yogācāra. Este un produs al conştiinţei-depozit (*ālaya-vijñāna*).

Prayatna — efort; activitate conştientă
În sistemul Vaiśeşika există trei feluri de eforturi: *pravṛtti* — efortul pentru obţinerea unui obiect; *nivṛtti* — efortul pentru a se debarasa de ceva; şi *jīvana-yoni* — efortul depus în activitatea de procreare.

Prayoga-nirdeśa — discernământ actual între prezent, trecut şi viitor
Vezi *nirdeśa*.

Prayojana — ţel; scopul unei munci

1. Este una din cele şaisprezece categorii ale şcolii de filozofie Nyāya.

2. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.

Preman — iubire

Pretya-bhāva — ciclul naşterii şi morţii

Preyas — plăcut; cîştig lumesc
Vezi *śreyas*.

Priya — drag; plăcut

Scanned with OKEN Scanner

Proṣadha-upavāsa — cod etic jainist de conduită referitor la regulile postului

Pṛthakatva — diferenţă reciprocă; separare

Pṛthivī — pământul
Vezi *mahā-bhūta*.

Puccha-brahma-vādin — cel care susţine că *Brahman* este beatitudinea nedeterminată, şi nu ceea ce este plin de beatitudine (în *ānandamaya-adhikaraṇa*)

Pudgala — materie
1. Conform Jainismului, este o substanţă reală, independentă şi non-conştientă. Este increată şi eternă. Suferă modificări prin diverse combinaţii şi descompuneri.
2. Este de patru categorii: agregat (*skandha*), agregat care ocupă un loc în spaţiu (*skandha-deśa*), agregat care ocupă un loc limitat în spaţiu (*skandha-pradeśa*) şi atomi (*paramaaṇu*).
Vezi *ajīva*.

Puṇya — merit; acţiuni care produc fericire

Pūraka — inspiraţie; inhalare
Vezi *prāṇa-āyāma*.

Purāṇa — străvechi
Legende despre istoria Indiei şi depozit al credinţelor religioase populare. Conform tradiţiei, aceste legende tratează următoarele cinci subiecte: creaţia (*sarga*), disoluţia (*pratisarga*), genealogia (*vaṁśa*), epocile (*manvantara*) şi legendele genealogiei viitoare (*vaṁśa-anucarita*). Există optsprezece *Puraṇa* majore împărţite în trei categorii. Cele marcate de *sattva* şi care îl preamăresc pe Viṣṇu: *Viṣṇu-*, *Bhāgavata-*, *Padma-*, *Nāradīya-*, *Garuḍa-* şi *Varāha-Purāṇa*. Cele marcate de *rajas* şi care îl preamăresc pe Brahmā: *Brāhma-*, *Brahma-vaivarta-*, *Brahmāṇḍa-*, *Vāmana-*, *Mārkaṇḍeya-* şi *Bhaviṣya-Purāṇa*. Cele marcate de *tamas* şi care îl preamăresc pe Śiva: *Śiva-* (*Vāyu-*), *Matsya-*, *Liṅga-*, *Skanda-*, *Agni-* şi *Kūrma-Purāṇa*.

Scanned with OKEN Scanner

Purīṣaha — cel care îndură cu tărie suferinţa produsă de foame, sete, frig etc.

Pūrṇa — plin; complet

Puruṣa — spirit; suflet individual

1. Una din cele două categorii de bază ale sistemului Sāṅkhya. Este conştiinţă pură, perfect independentă. Este nonactivă, neschimbătoare, eternă şi pură. Există o infinitate de suflete individuale.

2. Conform Śaivismului din Caşmir, *puruṣa* este acoperit de cinci învelişuri: *kāla*, *niyati*, *rāga*, *vidyā* şi *kalā*. Este Sinele universal care apare sub forma limitată a nenumăratelor suflete individuale.

3. Filozofia Advaita afirmă că *puruṣa* este în mod fundamental unic. Este martorul etern, cel neschimbător, cel care cunoaşte trupul. La drept vorbind, *parama-ātman* este unicul *puruṣa*.

4. În *Puruṣa-sūkta* [imnul lui *Puruṣa*, *Ṛg-Veda*, X, 90], *puruṣa* cel primordial are o mie de capete, o mie de ochi, o mie de picioare, este imanent şi transcendent, acoperă pământul din toate părţile şi depăşeşte cu zece degete tot ceea ce este, a fost şi va fi. O pătrime a sa o formează toate fiinţele şi trei pătrimi sînt nemuritorii din cer.

Puruṣa-artha — cele patru obiective ale vieţii omului

1. Teoria indiană a valorilor. Acestea sînt: averea (*artha*), dorinţa (*kāma*), dreptatea (*dharma*) şi eliberarea (*mokṣa*). Prima este valoarea economică; a doua, valoarea psihologică; a treia, valoarea morală; a patra, valoarea spirituală.

2. Averea (*artha*) — valoarea economică — şi dorinţa (*kāma*) — valoarea hedonistă sau de apropriere — sînt valorile laice ale vieţii. *Dharma* arată cum trebuie trăită viaţa laică. Este valoarea etică sau morală şi, alături de *mokṣa*, este şi valoare spirituală. *Dharma* este valoarea care conduce la *mokṣa*. Toate cele patru valori au o importanţă vitală şi împreună trebuie să formeze un tot. *Artha* şi *kāma* sînt valorile instrumentale, mijloacele necesare pentru realizarea scopului

Scanned with OKEN Scanner

vieţii. *Dharma* este valoarea normativă şi de integrare. *Mokṣa* este valoarea intrinsecă a vieţii, valoarea finală.

3. Se poate vorbi despre *puruṣa-artha* din două puncte de vedere: în primul rînd, este un scop în sine, demn de atins. Acesta e aspectul intrinsec. În acelaşi timp este tot ceea ce poate servi pentru atingerea scopului. Acesta este aspectul instrumental. Se poate spune că *puruṣa-artha* este un scop a cărui realizare ee urmărită în mod conştient, fie ca scop în sine, fie ca mijloc de realizare a unui alt scop, superior.

Puruṣa-kāra — mediator divin; efort personal

Conform filozofiei Viśiṣṭādvaita, Lakṣmī are rolul de *puruṣa-kāra*.

Puruṣa-tantra — dependent de persoană

1. O persoană care efectuează o acţiune are trei opţiuni: poate face acţiunea, poate să nu o facă sau poate să o facă altfel.

2. Acţiunea (*karma*) este dependentă de persoană, în timp ce cunoaşterea este, conform filozofiei Advaita, dependentă de obiect. Vezi *vastu-tantra*.

Puruṣa-uttama — sinele suprem; Stăpînul

Cf. *uttamaḥ puruṣas tv anyaḥ paramātmety udāhṛtaḥ* (*Gīta*).

Pūrva — cele paisprezece cărţi canonice ale Jainismului

1. Toate aceste cărţi sînt azi pierdute.

2. Vezi *Aṅga*.

Pūrva-pakṣa — argument *prima facie*; punctul de vedere al oponentului

Metoda generală de tratare a unei chestiuni într-o lucrare de filozofie indiană este de a prezenta în primul rînd punctul de vedere al oponentului; după ce acest punct de vedere este respins, se prezintă punctul de vedere final (*siddhānta*).

Pūrvavat — ca şi precedentul

O varietate a inferenţelor *vīta*. Porneşte de la o cauză percepută la un efect neperceput; de exemplu, inferenţa ploii din percepţia norilor grei şi negri (vezi *anumāna*). Această inferenţă se bazează pe concomitenţa constatată între termenul major şi termenul mediu.

Scanned with OKEN Scanner

R

Rāga — ataşament; lăcomie; pasiune
1. Vezi *pañca-kañcuka*.
2. Vezi *kleśa*.

Rajas — activ; energie; pasiune
Una din cele trei *guṇa*. Vezi *guṇa*.

Rajatatva-prakāraka-jñāna — cunoaştere a specificităţii calităţii de a fi argintiu

Rajatatva-prakāraka-vyavāhara — manifestare a specificităţii calităţii de a fi argintiu

Rakşaka — mîntuitor

Rakşişyatīti viśvāsaḥ — a avea credinţa fermă în mîntuire datorită lui *Īśvara*
Vezi *prapatti*.

Rasa — gust; savoare; suc; nectar al desfătării
1. Unul din cele cinci elemente. (Vezi *tanmātra*.) Este de şase feluri: dulce, acru, sărat, iute, astringent, amar.
2. Esenţa lucrurilor. Deliciul existenţei.
3. Desfătarea supremă, trăită mental de cel care apreciază o operă de artă al cărei conţinut este o emoţie (*bhāva*). Desfătarea este rezultatul interacţiunii dintre factorii obiectivi (*vibhāva*, *anubhāva* şi *vyabhicāribhāva*) şi factorul subiectiv, altfel spus cunoscătorul calificat al operei de artă (*sahṛdaya*) cu *sthāyibhāva*, care este cauza materială a lui *rasa*. *Vibhāva*, *anubhāva* şi *vyabhicāribhāva* formează laolaltă cauza eficientă a lui *rasa* şi fiecare în parte excită, articulează şi dez-

Scanned with OKEN Scanner

voltă *sthāyibhāva* spectatorului. *Vibhāva* este de două feluri: *ālambana* (elementul uman) şi *uddīpana* (elementul natural). Elementul uman este excitantul principal, iar elementul natural este excitantul complementar. *Anubhāva* este de asemenea de două feluri: *sāttvikabhāva*, pe care nu o poate produce voinţa omului, şi apoi toate celelalte emoţii pe care aceasta le poate produce. *Vyabhicāribhāva* (numită şi *sañcāribhāva*) este o emoţie care însoţeşte *sthāyibhāva*.

4. Estetica indiană descrie opt tipuri principale de emoţii: *śṛṅgāra* (*rasa* produsă de iubirea conjugală), *hāsya* (*rasa* produsă de veselie), *karuṇa* (*rasa* produsă de necazuri), *raudra* (*rasa* produsă de mînie), *vīra* (*rasa* produsă de curaj), *bhayānaka* (*rasa* produsă de teamă), *bībhatsa* (*rasa* produsă de dezgust) şi *adbhuta* (*rasa* produsă de mirare). Uneori se vorbeşte de încă două *rasa*: *śānta* şi *bhakti*.

5. În filozofia Nyāya-Vaiśeşika gustul este: dulce, acru, iute (*kaṭu*), astringent (*kaṣāya*) şi amar (*tikta*).

Rasa-tyāga — renunţarea la desfătări

Un act de asceză eternă în Jainism.

Rasanā — simţul gustului

Vezi *jñāna-indriya*.

Rasātala — iad

1. Polul inferior al lui *mahar-loka*. Este locul plăcerii simţurilor.
2. Vezi *loka* şi *tala*.

Rāśi — mod (în filozofia lui Bhartṛprapañca)

Rathin — stăpînul carului de luptă

Recaka — expiraţie

Vezi *prāṇa-āyama*.

Ṛg-Veda — (vezi *veda*)

Ṛju-mati — telepatie; sincer

1. În Jainism, este un gen de telepatie; reprezintă capacitatea de a citi gîndurile altor fiinţe aflate la o distanţă între 4–8 *krośa* şi 4–8 *yojana*; iar din punct de vedere temporal, la o distanţă între o viaţă şi opt vieţi trecute şi opt viitoare.
2. Vezi *manaḥ-paryāya*.

Scanned with OKEN Scanner

Ṛju-sūtra-naya — punctul de vedere al momentaneităţii

1. Conform acestui punct de vedere, numai forma prezentă a unui obiect este semnificativă; trecutul sau viitorul obiectului nu prezintă interes. Se referă la prezentul trecător, matematic, momentan. Trecutul nu mai este, iar viitorul nu a sosit încă, aşa încît nu are nici un sens ca aceste momente să fie luate în consideraţie.
2. Vezi *naya*.

Ṛṇa-traya — trei datorii înnăscute

Ṛṣi — vizionar, înţelept din timpurile vedice

Persoane care au perceput şi consemnat imnurile vedice.

Ṛta — Adevăr; Lege; Drept; Ordine; „cursul lucrurilor"

Se referă la manifestarea în practică a Adevărului. Înseamnă Ordinea eternă, deopotrivă cosmică şi morală. E considerată baza ideii ulterioare de *karma*.

Ṛtu — anotimp

În tradiţia indiană există şase anotimpuri: primăvara (*vasanta*), vara (*grīṣma*), timpul ploilor (*varṣa*), toamna (*śarad*), anotimpul noros (*hemanta*) şi iarna (*śiśira*).

Rūḍhi — sensul convenţional al unui cuvînt; cf. *samabhirūḍha*

Rudra — Śiva; Zeul

Termenul se referă la Stăpînul Śiva. Originea termenului se află în textele vedice. Se spune că derivă din *rud-drāvayitṛ* (adică „cel care alungă păcatul şi suferinţa").

Rudra-akṣa — mărgeaua lui Śiva sau Rudra

1. În Śaivism, este sămînţa care emană din ochiul lui Śiva, simbol al bunăvoinţei sale.
2. Vezi *aṣṭa-āvaraṇa*.

Rūpa — formă; agregat; corp; materie; aspect; culoare

1. Unul din cele cinci agregate. (Vezi *skandha*.)
2. Una din cele cinci esenţe subtile ale elementelor. (Vezi *tanmātra*.)

Scanned with OKEN Scanner

3. În filozofia Nyāya-Vaiśeṣika, culorile sînt: alb, albastru, galben, roşu, verde, brun şi pestriţ (*citra*). Numai pămîntul, apa şi focul au culoare.
4. Vezi *saṁskṛta-dharma.*

Rūpa-arūpa — formă şi fără formă

S

Śabda — mărturie verbală; sunet; cuvînt

1. Este unul din mijloacele valide ale cunoaşterii. (Vezi *pramāṇa*).
2. Este una din cele cinci esenţe subtile ale elementelor. (Vezi *tanmātra*.)
3. În filozofia Nyāya, este mărturia unei persoane demne de încredere; cineva care cunoaşte adevărul şi îl transmite corect.
4. În filozofia Advaita, adevărul revelat prin *śabda* este unitatea fundamentală a Fiinţei.
5. În filozofia Mīmāṁsā, semnificaţia lui *śabda* rezidă în textele care se referă la injoncţiunile rituale.
6. În filozofia Nyāya-Vaiśeşika, sunetul este o calitate percepută de ureche. Numai eterul posedă această calitate. *Śabda* este de două feluri: zgomot şi alfabet; cu alte cuvinte: zgomot nearticulat (*dhvani*) şi sunete alfabetice articulate (*varṇa*). Mīmāṁsā susţine că *varṇa* sînt eterne, pe cînd Nyāya consideră că fiecare *varṇa* este creat de Divinitate.

Śabda-adhyāhāra-vāda — teoria completării cuvîntului eliptic

Śābda-bodha — cogniţie verbală

Śābda-jñāna — cunoaştere verbală

Śābda-miti — cunoaştere verbală

Śabda-naya — punctul de vedere al sinonimiei

1. În Jainism, acest punct de vedere se referă la semnificaţia cuvintelor sinonime dintr-o limbă. În ciuda diferenţelor de

Scanned with OKEN Scanner

timp, caz etc., există o similitudine de sens. De exemplu, *kumbha* şi *ghaṭa* se referă la acelaşi obiect, şi anume la o oală.

2. Vezi *naya*.

Śabda-tanmātra — sunet subtil (elementul subtil al eterului)

Śabda-vṛtti — forţă semnificativă

Sabīja — cu atribute

Saccidānanda (*sat-cit-ānanda*) — existenţă-cunoaştere-beatitudine

1. În filozofia Viśiṣṭādvaita, acestea sînt atributele lui *Brahman*.
2. În filozofia Advaita, acestea reprezintă esenţa lui *Brahman*.

Sad-ācāra — datoria fiecărui individ de a-şi cîştiga existenţa prin muncă, a cultiva dreptatea şi a-i ajuta pe ceilalţi

Vezi *pañca-ācāra*.

Sad-asad-vilakṣaṇa — ceea ce este altul decît realul (*sat*) şi irealul (*asat*)

Vezi *anirvacanīya*.

Sad-asat (*sat-asat*) — real-ireal; fiinţă-nefiinţă

Sad-rūpa — care există undeva într-o relaţie pozitivă; perceptibil prin simţuri

Sad-vidyā — meditaţie asupra lui *Brahman* ca realul (*sat*) fără un al doilea, aşa cum este descris în *Chāndogya-Upaniṣad*

Sad-vidyā-tattva — stadiul în care latura subiectivă a experienţei este egală cu latura obiectivă (conform Śaivismului din Caşmir)

Vezi *tattva*.

Sādākhya — experienţa Fiinţei

În filozofia Vīra Śaiva, este un nume pentru forma fără formă. O altă denumire este *Sadāśiva*. Ia naştere atunci cînd *Śiva-tattva* vine în contact cu cele cinci *śakti*: *Śiva-sādākhya*, *Amūrta-sādākhya*, *Mūrta-sādākhya*, *Kartṛ-sādākhya* şi *Karma-sādākhya*.

Ṣaḍ-aṅga-yoga — *yoga* cu şase ramuri

Scanned with OKEN Scanner

Este un gen de *yoga* descrisă în *Maitrī-Upaniṣad*. Cele şase ramuri sînt: *prāṇa-āyāma*, *pratyāhāra*, *dhyāna*, *dhāraṇā*, *tarka* şi *samādhi*.

Ṣaḍ-āyatana — cele şase organe de simţ

1. Conform filozofiei buddhiste este una din verigile lanţului cauzal al existenţei.
2. Vezi *pratītya-samutpāda*.

Ṣaḍ-bhāva-vikāra — cele şase modificări aplicabile unei entităţi pozitive

Acestea sînt: producerea, existenţa, creşterea, maturizarea, declinul şi moartea.

Ṣaḍ-darśana — cele şase şcoli ortodoxe (*āstika*) ale filozofiei indiene

Acestea sînt: Nyāya, Vaiśeṣika, Sāṅkhya, Yoga, Mīmāṁsā şi Vedānta.

Ṣaḍ-liṅga — cele şase caracteristici

Există şase caracteristici care trebuie luate în seamă pentru înţelegerea scripturilor (*Vedele*). Acestea sînt: începutul şi încheierea (*upakrama* şi *upasaṁhāra*); noutatea (*apūrvatā*); repetiţia (*abhyāsa*); rezultatul sau rodul (*phala*); elogiul sau critica (*artha-vāda*); inteligibilitatea prin raţionament logic (*upapatti*).

Ṣaḍ-vidhā śaraṇāgatiḥ — cele şase componente ale totalei dăruiri de sine

Vezi *prapatti*.

Ṣad-vikāra — cele şase modificări

Orice obiect trece prin următoarele şase modificări: naştere, creştere, maturitate, declin, moarte şi descompunere.

Sādhana — efortul realizării de sine; disciplină spirituală; mijloc; calea

1. În general, mijlocul prin care se obţine eliberarea.
2. În Jainism se referă la *tri-ratna*, care constă în credinţa corectă, cunoaşterea corectă şi conduita corectă.
3. În Buddhism este drumul octuplu.

Scanned with OKEN Scanner

4. În sistemul Sāṅkhya se referă la realizarea diferenţei între *puruṣa* şi *prakṛti*.
5. În sistemul Yoga se referă la *yoga* cu opt ramuri (*aṣṭa-aṅga-yoga*).
6. În sistemul Mīmāṁsā înseamnă acţiune (*karma*).
7. În filozofia Advaita înseamnă cunoaşterea supremă (*jñāna*), la care se ajunge cu ajutorul celor patru auxiliare indispensabile (*sādhana-catuṣṭaya*) şi *śravaṇa*, *manana* şi *nididhyāsana*.
8. În filozofia Viśiṣṭādvaita este *karma-yoga* şi *jñāna-yoga*, care culminează cu *bhakti-yoga* (devoţiunea). Cealaltă cale acceptată este totală dăruire de sine (*prapatti*).
9. În filozofia Dvaita este înţelegerea prin discriminare, urmată de harul divin (*vairāgya*, *jñāna*, *māhātmya-jñāna*, *niṣkāma-karma*, *bhakti* şi *prasāda*).
10. În filozofia Śaiva Siddhānta este *caryā*, apoi *kriyā*, apoi *yoga* şi în fine *jñāna*.
11. În filozofia Śaiva Vīra este *aṣṭa-āvaraṇa* şi *pañca-ācāra*.
12. În Śaivismul din Caşmir este *pratyabhijñā* împreună cu premisele *an-upāya*, *śāmbhava-upāya*, *śākta-upāya* şi *āṇava-upāya*.
13. În filozofia Śivādvaita este contemplaţia.

Sādhana-bhakti — devoţiune prin efort

1. Este unul din cele două feluri de devoţiune după Viśiṣṭādvaita, şi anume devoţiunea care se naşte prin exerciţii spirituale. Constă în *yoga* cu opt ramuri (*aṣṭa-aṅga-yoga*), în cele şapte exigenţe morale şi spirituale (*sādhana-saptaka*) etc. (Vezi *bhakti*.)
2. În filozofia Viśiṣṭādvaita această cale presupune, spre deosebire de *phala-bhakti*, un număr de discipline elaborate cu mare grijă.

Sādhana-catuṣṭaya — cele patru mijloace pentru studiul Vedāntei; după Advaita, ele formează mijlocul proxim de eliberare

Acestea sînt: capacitatea de a deosebi ceea ce este trecător de ceea ce este etern (*nitya-anitya-vastu-viveka*); absenţa dorin-

Scanned with OKEN Scanner

ţei de plăceri sau de evitare a suferinţei aici sau oriunde altundeva (*iha-amutra-artha-phala-virāga*); dobîndirea calmului, moderaţiei, spiritului de renunţare, tăriei de caracter, puterii de concentrare şi a credinţei (*śama-damādi-sādhana-sampatti*); dorinţa de eliberare (*mumukṣutva*).

Sādhana-saptaka — şapte discipline morale şi spirituale care duc la eliberare

Conform filozofiei Viśiṣṭādvaita acestea sînt: discernămîntul (*viveka*), adică purificarea corpului prin hrană care nu a devenit impură datorită speciei, locului de origine sau altor cauze întîmplătoare; detaşarea mentală (*vimoka*), prin care se înţelege a nu fi dependent de plăceri; practica spirituală (*abhyāsa*) prin meditaţie neîntreruptă asupra lui *Brahman*; acţiunea (*kriyā*), adică îndeplinirea celor cinci mari sacrificii (*pañca-mahā-yajña*) în funcţie de capacitatea individuală; cultivarea virtuţilor (*kalyāṇa*): sinceritatea, cinstea, compasiunea, generozitatea, non-violenţa şi lipsa dorinţei de posesiuni; voioşia (*anavasāda*), adică lipsa descurajării; lipsa exultaţiei (*anuddharṣa*).

Sādhāraṇa — comun

O categorie de raţionament eronat în care argumentul apare acolo unde termenul major (*sādhya*) lipseşte; de exemplu, muntele are foc deoarece este cognoscibil. Vezi *savyabhicāra*.

Sādhāraṇī-karaṇa — idealizare

Estetica indiană afirmă că secretul reuşitei unui artist constă în idealizare, adică în generalizarea particularului. Idealizarea îi permite artistului o creaţie conformă cu cea mai înaltă concepţie despre frumos, excluzînd tot ce este urît, eronat sau schimbător.

Sādhu — om sfînt; sfînt; virtuos; bun

În Jainism, este al patrulea stadiu al ascezei. Sfinţi sînt aceia care urmează în mod scrupulos codurile de conduită. Sînt introvertiţi, evită societatea şi nici nu ţin discursuri despre probleme spirituale. Întreaga lor fiinţă este axată pe practica spirituală.

Scanned with OKEN Scanner

Sādhumatī — înţelepciune
Vezi *bodhisattva*.

Sādhya — subiectul; probandum; ceea ce trebuie demonstrat; termenul major
1. Caracteristica inferată. Termenul major al unui silogism.
2. Vezi *anumāna*.

Sādhya-sama — atît argumentul cît şi subiectul nu sînt dovedite, urmînd a fi dovedite
1. Un fel de raţionament eronat în care argumentul (*hetu*) nu este probat, rămînînd a fi probat, ca în exemplul „umbra este o substanţă, deoarece se caracterizează prin mişcare". Raţionamentul este neprobat, fiindcă argumentul, caracterizîndu-se prin mişcare, este la fel de neprobat ca şi subiectul, care este o substanţă.
2. Vezi *hetv-ābhāsa*.

Sādhya-upāya — mijlocul ce duce la eliberare şi care trebuie să fie pus în aplicare de orice aspirant

Sādṛśya — similitudine
1. Una din cele zece categorii conform filozofiei Dvaita. Dvaita susţine că ea face posibilă inferenţa.
2. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.

Sadyo-mukti — de îndată ce este dobîndită cunoaşterea Sinelui (*ātma-jñāna*), corpul fizic este abandonat
În filozofia Advaita, termenul indică eliberarea desăvîrşită de trupul fizic, în momentul realizării cunoaşterii Sinelui. (Cf. *jīvan-mukti*.)

Saguṇa — cu atribute; cu calităţi

Sahaja — natural; înnăscut
În filozofia Dvaita, un gen de forţă intrinsecă lucrurilor în virtutea căreia au loc modificările.

Sahakāri-kāraṇa — cauză accesorie sau concomitentă
Factori componenţi care ajută cauza materială în producerea efectului.

Sahopalambha — percepere simultană

Scanned with OKEN Scanner

Saḥrdaya — persoană calificată să aprecieze o operă de artă; cineva cu „inimă similară"; cunoscător
Conform esteticii indiene, cel care apreciază o operă de artă trebuie să recreeze sau să reconstituie mental ideea implicită a operei. Pentru a fi capabil să realizeze acest lucru, cel care apreciază trebuie să fie el însuşi, potenţial, un artist. Aşadar, numai o persoană competentă poate să pătrundă adevărata valoare a unei opere de artă.

Śaiva — adept al lui Śiva; care se referă la Śiva

Sajātīya-bheda — diferenţa care există între două obiecte aparţinînd aceleiaşi clase
1. De exemplu, între doi pomi.
2. Vezi *bheda*.

Sakala — determinat; limitat
1. Stadiu în evoluţia sufletului individual, conform filozofiei Śaiva Siddhānta. (Vezi *jīva*.) Este sufletul înrobit de cătuşele *āṇava*, *karma* şi *māyā*. În această stare, el poartă numele *sakala*. Śaivismul din Caşmir foloseşte acest termen cu acelaşi sens.
2. Un stadiu al conştiinţei — este starea de veghe în care individul doreşte să ajungă la cunoaştere.

Sakāma-bhāva-nirjarā — un aspect al lui *bhāva-nirjarā* în care particulele karmice sînt distruse chiar înainte de a-şi exercita integral influenţa
1. Se mai numeşte *vipāka*.
2. Vezi *nirjarā*.

Sakampa-pravṛtti — efort ezitant

Sākāra (*sa-ākāra*) — cu formă

Sākāra-upayoga — comprehensiune
1. În Jainism este un fel de comprehensiune sau înţelegere.
2. Vezi *upayoga*.

Śākhā — şcoli; ramuri
Diferitele ramuri ale literaturii *Brāhmaṇa* care, cu timpul, au dus la stabilirea diferitelor şcoli, cum ar fi *Aitareya*, *Kauṣītaki* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Sakhya — prietenie

1. Una dintre emoţii (*bhāva*). Se referă la relaţia de prietenie.
2. Una din cele două forme ale devoţiunii. Vezi *bhakti*.

Sakṛd-āgamin — care se reîntoarce numai o dată

Etapă pe calea etică a Buddhismului. Ajuns aici, aspirantului nu-i mai rămîne să se nască decît o singură dată înainte de a atinge perfecţiunea.

Sakṛd-darśana — observaţie unică

Sākṣād-upakāraka — mijloace directe (cf. *ārād-upakāraka*)

Sākṣāt-kāra — realizare de sine însuşi; experienţă directă

Sākṣāt-pratīti — observaţie directă

Sākṣi-bhāsya — revelat de sinele-martor

Conform filozofiei Advaita, totul este revelat de sinele martor (*sākṣin*), sprijinit de organul intern (*antaḥ-karaṇa*). Trei lucruri sînt revelate numai de sinele-martor: obiectele *prātibhāsika* (de exemplu, un miraj sau frînghia confundată cu un şarpe), stările mentale subiective (de exemplu, plăcerea sau durerea) şi ignoranţa (*avidyā*).

Sākṣi-caitanya — conştiinţa-martor

În filozofia Advaita, este înţelegerea clară ca substrat şi sprijin pentru toate stările conştiinţei. Pătrunde starea de veghe, de vis şi de somn profund. Nu se confundă cu nici una din acestea, însă fiind omniprezentă, este numitorul lor comun.

Sākṣin — sinele-martor; facultatea intuitivă

1. Conform filozofiei Dvaita, conştiinţa-martor este facultatea percepţiei directe. Este simţul cel mai pur, lipsit de orice defect şi care produce mereu o cunoaştere perfect validă. El percepe în mod indirect obiectele cu care iau contact toate celelalte simţuri, dar percepe direct Sinele (*ātman*), organul intern (*manas*), atributele acestuia din urmă (plăcerea, durerea), ignoranţa, timpul şi eterul nemanifestat. Are două funcţii: produce cunoaşterea şi validitatea cunoaşterii. Este atributul esenţial al Sinelui; este organul de simţ propriu Sinelui.
2. În filozofia Advaita, este sinele-martor şi e neutru. Este conştiinţa marcată de organul intern (*antaḥ-karaṇa-upahita-*

Scanned with OKEN Scanner

caitanya). Se află mereu în legătură cu conştiinţa, căreia îi serveşte drept martor. Este de natură luminoasă şi mereu prezent. Corespunde lui *puruşa* din Sāṅkhya-Yoga, adică este observatorul pasiv al stărilor organului intern. Nu se manifestă niciodată independent, ci exclusiv în legătură cu organul intern.

Śākta — tradiţie conform căreia Śakti este Zeitatea supremă
Este o filozofie foarte apropiată de Śaivism; Forţa (*śakti*) este personificată ca Zeitate supremă şi consoartă a lui Śiva. Textele de bază ale acestei şcoli sînt *Śākta-āgama*, numite şi *Tantra*.

Śākta-upāya — una din treptele pe calea eliberării conform Śaivismului din Caşmir
Vezi *upāya*.

Śakti — forţă; capacitate; energie; potenţă
1. În filozofia Dvaita, este una din cele zece categorii (vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6). Este de patru feluri: forţă misterioasă (*acintya*), cauzală sau naturală (*kāraṇa* sau *sahaja*), produsă (*ādheya*) şi cuvînt (*pada*).
2. În Śaivismul Vīra, este de şase feluri: *cit-śakti*, *parā-śakti*, *ādi-śakti*, *icchā-śakti*, *jñāna-śakti* şi *kriyā-śakti*.
3. În filozofia Śākta, este conştiinţa ca forţă dinamică. Śakti se identifică cu Śiva, fiind aspectul dinamic al acestuia, adică latura lui feminină.
4. Este Mama Divină, forţa latentă a lui Śiva.
5. Potenţialul de energie care există latent în fiinţele umane poartă numele de *kuṇḍalinī-śakti*.

Sallekhana — a posti pînă mori
În Jainism, este o metodă de a scăpa de toate particulele karmice şi de a dobîndi eliberarea.

Sālokya — a trăi în preajma Divinităţii
1. În filozofia Dvaita este prima etapă a eliberării, şi anume intrarea în lăcaşul lui Viṣṇu (*Vaikuṇṭha*). Vezi *ānanda-tāratamya*.
2. În filozofia Śaiva Siddhānta, calea eliberării cuprinde patru etape. Prima etapă poartă numele *dāsa-mārga*, şi ţelul ei

Scanned with OKEN Scanner

este *sālokya*. În acest caz termenul înseamnă a locui în împărăţia lui Śiva (*Kailāsa*). Vezi *mokṣa* conform filozofiei Śaiva Siddhānta, precum şi *caryā*.

Śama — tihnă; linişte
1. Antrenament al minţii prin metoda convingerii calme.
2. Vezi *sādhana-catuṣṭaya*.

Śama-damādi-sādhana-sampatti — faptul de a dobîndi tihna, moderaţia, spiritul renunţării, curajul, puterea de concentrare mentală şi credinţa
1. Cuprinde: *śama*, *dama*, *uparati*, *titikṣā*, *samādhāna* şi *śraddhā*.
2. Vezi *sādhana-catuṣṭaya*.

Sama-samuccaya — combinaţie simultană
Vezi *jñāna-karma-samuccaya*.

Samabhirūḍha — punctul de vedere etimologic
1. Acest punct de vedere se concentrează asupra deosebirilor dintre cuvinte. Chiar şi între sinonime se pot observa deosebiri dacă se analizează etimologiile lor. Aşadar, conform acestei teorii fiecare cuvînt nu are decît un singur sens exact.
2. Acest punct de vedere implică de asemenea segmentarea cuvintelor conform rădăcinilor lor. Astfel, înţelesul exact al cuvîntului *paṅkaja* este „cel născut din noroi" (*paṅka*).
3. Vezi *naya*.

Samādhi — concentrare; interiorizare; o neclintire plină de calm şi lipsită de orice dorinţă; concentrare unificatoare
1. Este o profundă meditaţie spirituală.
2. Stare de supraconştienţă în care intelectul este complet absorbit în obiectul meditaţiei.
3. O stare dincolo de capacitatea de exprimare şi de gîndire. Limbajul şi mintea nu au acces la acest nivel. Este o stare de perfectă linişte, în care conştiinţa nu mai este fluctuantă.
4. Este o ramură în *rāja-yoga* a lui Patañjali. Vezi *aṣṭa-aṅga-yoga*.
5. Conform sistemului Yoga, are patru aspecte: *vitarka*, *vicāra*, *ānanda* şi *asmitā*. Aceste aspecte poartă numele de *samādhi* care comportă cunoaşterea obiectelor (*samprajñāta*).

Scanned with OKEN Scanner

Există şi *samādhi* care nu comportă cunoaşterea obiectelor (*asamprajñāta*).

6. În Buddhism, este de trei feluri: *upacāra* sau preliminară; *jhāna* sau fixă şi constantă; şi *appanā* sau meditaţia împlinită.

7. Mai poate fi împărţită în *samādhi* mentală (*savikalpa*) şi *samādhi* fără modificări mentale (*nirvikalpa*).

Sāmagrī — punere la un loc; întregul aparat cauzal

Samākhyā — desemnare

Vezi *aṅgatva-bodhaka-pramāṇa.*

Samāna — respiraţie egală

1. Unul din cele cinci sufluri vitale. Vezi *prāṇa.*

2. Este suflul vital de care depind digestia şi asimilarea, şi care menţine un echilibru în organism. Este localizat în zona ombilicală.

Samāna-jātīya-dravya-paryāya — un mod, ca rezultat al combinării de substanţe neanimate

Vezi *paryāya.*

Samāna-tantra — sisteme înrudite

De exemplu: Sāṅkhya-Yoga; Nyāya-Vaiśeṣika; Mīmāṁsā-Vedānta.

Sāmānādhikaraṇya — principiul coordonării gramaticale

1. Principiul conform căruia o entitate poate avea două aspecte. Indică atît identitate, cît şi deosebire. Nu poate fi folosit acolo unde există fie identitate perfectă, fie deosebire completă între cuvinte.

2. Rāmānuja l-a folosit pentru a explica ideea-cheie de *apṛthak-siddhi*: gramatica limbii este gramatica realităţii. Două cuvinte ca „albastru" şi „lotus" au înţelesuri diferite, dar se referă la aceeaşi substanţă. Deosebirea nu este negată, dar în acelaşi timp se afirmă unitatea organică a întregului.

3. Filozofia Advaita foloseşte acelaşi concept pentru a indica „non-diferenţa" sau „identitatea".

Samanvaya — armonie

Scanned with OKEN Scanner

Sāmānya — generalitate; clasă, concept; gen

1. Una din cele şapte categorii ale sistemului Vaiśeşika. (Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6). Este trăsătura generică proprie tuturor membrilor unei clase. Este unică, eternă şi intrinsecă multora. Este caracteristica în virtutea căreia individualul care o posedă devine membrul unei clase. Este perceptibilă în lucruri perceptibile şi imperceptibilă în lucruri imperceptibile. Este înzestrată cu realitate proprie, independentă de realitatea entităţilor particulare. Generalitatea are diferite grade: cel maxim (*para*) este „fiinţa" (*sattā*). Cel minim (*apara*), de exemplu, „calitatea de a fi oală", şi gradele intermediare (*para-apara*), de exemplu, „calitatea de a fi pămînt", sînt mai puţin generale decît „fiinţa". Generalitatea este atribut al substanţelor, calităţilor şi activităţilor. Raportul între generalitate şi individual este inerenţa (*samavāya*).

2. În Jainism, generalitatea nu este nici o entitate abstractă, nici o elaborare mentală proiectată asupra realului. Este o similitudine de calităţi la care s-a ajuns printr-o evoluţie similară a calităţilor atomilor care formează un agregat. Vezi *ūrdhva-sāmānya*.

3. În filozofia Dvaita, generalitatea este una din cele zece categorii (*padārtha*). Este trăsătura caracteristică unei clase. Este eternă în substanţele eterne şi non-eternă în substanţele non-eterne.

Sāmānya-lakṣaṇa — relaţie prin generalitate sau calitatea specifică clasei

1. Unul din modurile supranormale de percepţie postulate de şcoala de filozofie Nyāya. Este relaţia determinată de generalitate sau de calitatea specifică unei clase în funcţie de care, o dată cu percepţia unui element particular aparţinînd unei clase, are loc simultan şi percepţia, la modul general, a celorlalte elemente particulare. De exemplu, atunci cînd cineva vede o vacă, percepe simultan şi specificul clasei „vacă" inerent în toate vacile. Vezi *pratyakṣa* după Nyāya.

2. Filozofiile Vaibhāşika şi Sautrāntika postulează că generalitatea reprezintă grupul de elemente conceptuale care

Scanned with OKEN Scanner

intervin mental în actul percepției. Ceea ce percepem de fapt este pur și simplu particularul (*svalakṣaṇa*). Acestuia mintea îi adaugă cinci feluri de determinări subiective: generalitatea (*jāti*), calitatea (*guṇa*), acțiunea (*karma*), numele (*nāma*) și substanța (*dravya*).

Sāmānya-viśeṣa — diferența generică

Sāmānyatodṛṣṭa — inferență bazată pe uniformitate non-cauzală

1. O clasificare a inferențelor *vīta* în funcție de diferențele de *vyāpti*. În *sāmānyatodṛṣṭa* inferența se bazează pe uniformitatea non-cauzală. De exemplu, cînd vedem un animal cu coarne, inferăm faptul că animalul respectiv are copite despicate. Se obține deci o informație despre un obiect imperceptibil sau care nu e perceput, informație bazată nu pe o relație de cauzalitate, ci pe concomitența permanentă a celor doi termeni.

2. Vezi *anumāna*.

Samāpti — împlinire; încheiere

Sāmarasya — omogenitate (vezi *samāveśa*)

Sāmarthya — forță; capacitate

Samaṣṭi — cosmic; colectiv

Samasyā — un gen de cunoaștere falsă întîlnită în cunoașterea *mati* și *sṛta*, care admite dubiul și suspiciunea

Samatva — egalitate; indiferență

Samavāya — inerență

1. Conform școlii de filozofie Nyāya, este un mod normal de relație senzorială bazată pe inerență. De exemplu, contactul cu sunetul care este inerent în simțul auzului. Vezi *sannikarṣa*.

2. Conform școlii de filozofie Vaiśeșika, este relația intimă între entități inseparabile. Este o legătură eternă inerentă obiectelor asociate. Acest gen de legătură există în cinci tipuri de relații inseparabile: substanță–calitate, substanță–activitate, particular–general, substanță eternă–particularitate, părți–întreg. În cadrul unei astfel de relații, cel puțin una din

Scanned with OKEN Scanner

entităţi nu poate exista în afara legăturii cu entitatea corelată. Vezi *ayuta-siddha*.

3. Vezi *padārtha*.

Samavāyi-kāraṇa — cauză inerentă

1. Este cauza în care efectul este inerent atunci cînd se produce. De exemplu, firele sînt cauza inerentă a pînzei ţesute.

2. Vezi *kāraṇa*.

Samavāyin — constitutiv

Sāma-Veda — (vezi *Veda*)

Samāveśa — atingerea stării originale

Atingerea ţelului final de către individ conform Śaivismului din Caşmir. Poate însemna de asemenea starea în care Śiva şi Śakti sînt identici (*sāmarasya*).

Samaveta-samavāya — inerenţă în ceea ce este inerent

1. De exemplu, sonoritatea este inerentă în sunet, care la rîndul lui este inerent simţului auzului.

2. Mod normal de relaţie senzorială, conform şcolii de filozofie Nyāya. Vezi *sannikarṣa*.

Samaya — timp (divizat în clipe, ore, zile etc. şi perceput ca atare); acord

1. În Jainism, este manifestarea timpului imuabil în diverse forme.

2. Vezi *kāla*.

Samayācārya — cei mai de seamă sfinţi ai Śaivismului (*Nāyaṉmār*)

Aceştia sînt: Appar, Sundarar, Sambandhar şi Māṇikkavācakar.

Sāmayika — un cod etic jainist de comportament

Este practicarea stării de a fi una cu Realitatea.

Sāmayika-abhāva — non-existenţă temporară

Sambandha — relaţie

Vezi *saṁyoga*, *samavāya*, *svarūpa-sambandha* şi *tādātmya*.

Sambandha-ukti — o porţiune de proză dintr-o operă, care introduce idei noi

Scanned with OKEN Scanner

Sambhava — includere

1. Proces cognitiv care nu este direct sau imediat, ci indirect, din cauză că obiectul cunoaşterii e inclus în altceva deja cunoscut. Este de două feluri: a) includere certă, de exemplu, o mie include o sută; b) includere posibilă, de exemplu, un brahman poate poseda sfinţenie.

2. Vezi *pramāṇa*.

Śāmbhava-upāya — un pas pe calea eliberării în Śaivismul din Caşmir

Vezi *upāya*.

Sambhoga-kāya — învelişul bucuriei

Vezi *tri-kāya*.

Saṁgha — agregat; compus

1. Substratul *dharmelor* conform şcolii buddhiste Sarvāstivāda.

2. Conform şcolii buddhiste Vaibhāşika, toate lucrurile perceptibile sînt reale şi formate din agregate de atomi.

Saṁgraha-naya — punctul de vedere al clasei

1. Conform Jainismului, este punctul de vedere axat pe proprietăţile generale sau pe caracteristicile de clasă ale unui obiect. Este de două feluri: *para-saṁgraha* şi *apara-saṁgraha*. Primul constituie perspectiva cea mai generală cu putinţă, incluzînd toate obiectele în clasa Obiectului, în timp ce al doilea insistă asupra diverselor caracteristici generale.

2. Vezi *naya*.

Saṁhāra — distrugere; disoluţie

Conform şcolilor Śaiva, este una din cele cinci funcţii ale lui Śiva. Vezi *Śiva*.

Sāmīpya — învecinare cu Divinitatea

1. Conform filozofiei Dvaita, termenul indică a doua din cele patru etape ale eliberării. Vezi *ānanda-tāratamya*.

2. Conform filozofiei Śaiva Siddhānta, drumul eliberării are patru etape. Ţelul etapei *sat-putra-mārga* este învecinarea cu Śiva. Vezi *mokṣa* în Śaiva Siddhānta, precum şi *kriyā*.

Scanned with OKEN Scanner

Samiti — moderaţie

1. În Jainism moderaţia are cinci aspecte: mersul moderat (*īryā-samiti*), vorbirea moderată (*bhāṣā-samiti*), dorinţele moderate ale trupului (*eṣaṇā-samiti*), mînuirea atentă a obiectelor (*ādāna-nikṣepaṇa-samiti*) şi răspunsul moderat la chemările naturii (*utsarga-samiti*).
2. Vezi *bhāva-saṁvara*.

Saṁjñā — idee; concept

Saṁjñin — raţional

Sampradāya — tradiţie

Samprajñāta — nivel de *samādhi* cînd individul este conştient de un obiect

1. La acest nivel mintea funcţionează şi se concentrează asupra unui obiect al cunoaşterii.
2. Vezi *samādhi*.

Samprayukta — compus

Saṁsāra — existenţă empirică; roata naşterilor şi a morţilor; transmigraţie

Saṁsarga-abhāva — relaţie de non-existenţă

Saṁsarga-abheda — relaţie de non-dualitate

Unul din cele două tipuri de *abheda-saṁsarga* (cf. *vākya-artha*), conform filozofiei Advaita. Este unitate în mod convenţional. Este unitate relaţională, adică numai la nivelul relaţiei. Obiectul e unul singur, de exemplu, un lotus, dar are două sau mai multe atribute şi/sau înţelesuri — „lotus", „albastru" etc.

Saṁśaya — dubiu

1. Una din cele şaisprezece categorii în şcoala Nyāya. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.
2. Este conflictul între noţiuni diferite referitor la unul şi acelaşi obiect al procesului cognitiv. El este fie contradictoriu — de exemplu, este un stîlp sau un non-stîlp (*ūha*) —, fie contrariu — de exemplu, este un stîlp sau este un om (*anadhyavasāya*).

Scanned with OKEN Scanner

3. Dubiul este de cinci feluri, după cum provine din: a) percepţia unor însuşiri care sînt comune mai multor obiecte; b) percepţia unei caracteristici particulare şi unice; c) mărturii opuse; d) dezordine în percepţie; e) dezordine în non-percepţie.

4. Dubiul nu este nici adevărat, nici fals.

Saṁśaya-jñāna — cunoaştere dubitativă

Saṁśaya-vyudāsa — eliminarea tuturor dubiilor referitoare la valabilitatea unei inferenţe

Sāṁsiddhika — natural

Saṁskāra — predispoziţie; rit de purificare; consacrare

1. Este o predispoziţie ca urmare a unor impresii din trecut. Este unul din cele cinci agregate, conform filozofiei buddhiste. (Vezi *skandha.*) Sînt impresiile mentale pe care le lasă asupra individului fiecare experienţă. Vezi *vāsanā.*

2. Este una din cele douăsprezece verigi ale lanţului cauzal al existenţei, conform filozofiei buddhiste. Vezi *pratītya-samutpāda.*

3. Este un rit în care se folosesc silabe sacre (*mantra*) pentru a readuce un lucru la starea sa pură originară.

4. Este un rit de purificare practicat de membrii societăţii indiene brahmanice. Cuprinde ceremonia şnurului sacru, rituri nupţiale, rituri funerare etc.

5. Este de trei feluri: velocitatea (*vega*), în virtutea căreia un obiect este capabil de mişcare; impresia (*bhāvanā*), în virtutea căreia există memorie sau recunoaştere; oscilaţia (*sthitisthāpakatva*), prin care o substanţă revine de la distanţă în poziţia iniţială.

Saṁskṛta — îmbinare; cauză combinată; lucru compus; desăvîrşit; rafinat; cizelat

Saṁskṛta-dharma — efemer; schimbător; impur

Conform şcolii Vaibhāşika există patru categorii: *rūpa, citta, caitta* şi *citta-viprayukta.* Acestea sînt alcătuite din elemente subtile, atît fizice cît şi mentale, a căror acţiune şi reacţie sînt cauza creaţiei universului. Apar prin plămădirea lucrurilor şi

Scanned with OKEN Scanner

sînt efemere, schimbătoare şi impure. *Rūpa* ţine de toate elementele fizice şi este de unsprezece feluri: cele cinci organe de simţ externe, cele cinci obiecte ale acestora şi *avijñapti*. *Citta* ia naştere din interacţiunea simţurilor cu obiectele lor. Toţi *saṁskara* dăinuie în *citta*, iar acesta transmigrează de-a lungul existenţelor. *Citta* se schimbă în fiecare moment. *Caitta* reprezintă procesele mentale legate de *citta*, care sînt de patruzeci şi şase de feluri. *Citta-viprayukta* este *dharma* care nu poate fi clasificată nici ca *rūpa*, nici ca *citta*. Este de paisprezece feluri.

Saṁskṛti — purificare

1. Se spune că unul din cele patru efecte ale unei acţiuni este purificarea.
2. Vezi *karma*.

Saṁśleṣa — unire

Saṁsṛṣṭa-viṣaya — cunoaştere relaţională

Filozofia Viśiṣṭādvaita afirmă că, prin natura sa, o propoziţie este purtătoarea unei cunoaşteri relaţionale. Filozofia Advaita postulează că există şi propoziţii purtătoare de cunoaştere non-relaţională.

Samuccaya — combinaţie

Vezi *jñāna-karma-samuccaya*.

Samudāya-satya — realitatea aparentă a agregatului

Teoria lumii fenomenale în Buddhism.

Samūhālambana — cogniţie de grup

Saṁvāda — acord; concordanţă

Filozofia Nyāya susţine că validitatea este stabilită în funcţie de concordanţa cu faptele obiective ale experienţei.

Saṁvādi-bhrama — eroare care duce la adevăr

1. De exemplu, cineva ia strălucirea unei pietre preţioase drept piatra însăşi. În felul acesta, el ajunge chiar la piatra preţioasă.
2. Şcoala Advaita postulează că Divinitatea ia forma lui *Īśvara* pentru a înlesni un contact care în cele din urmă va duce la eliberare.

Scanned with OKEN Scanner

Saṁvara — procesul jainist de reţinere a fluxului de particule karmice care îl încătuşează pe individ
În Jainism, acest proces este de două feluri: *bhāva-saṁvara* şi *dravya-saṁvara*. Primul controlează susceptibilitatea individului la influxul de particule karmice, iar cel de-al doilea constă în oprirea efectivă a acestui influx. *Saṁvara* e calea ce duce la eliberare.

Saṁvedana — cogniţie

Saṁvid — cunoaştere

Saṁvṛtti — punct de vedere relativ

Saṁvṛtti-satya — adevăr empiric
În Buddhismul Mādhyamika, adevărul empiric este de două feluri: adevăr mundan (*loka-satya*) şi adevăr iluzoriu (*mithyā-satya*). Este pseudoadevărul care se referă la lumea fenomenală. Dar, conform şcolii Mādhyamika, diferenţa între *saṁvṛtti-satya* şi *parama-artha-satya* este epistemică şi nu presupune o diferenţă în cadrul Realităţii înseşi. Realul este unul singur şi non-dual.

Samyag-ājīva — mijloace de trai corecte
1. Una din componentele drumului octuplu al Buddhismului.
2. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Samyak-cāritra — comportament corect
1. Una din cele trei pietre preţioase ale Jainismului. Prin aceasta se înţelege a practica binefacerea, care conduce la eliberare, şi a se abţine de la faptele rele, care îl încătuşează pe individ. Acest fel de comportament implică respectarea celor cinci mari legăminte (*pañca-mahā-vrata*), diverse privaţiuni (*gupti*), *dharma* etc. Poate fi respectat parţial (*vikala*) de către *śrāvaka*, însă trebuie respectat în întregime (*sakala*) de către *muni*.
2. Vezi *tri-ratna*.

Samyag-darśana — credinţa corectă
1. Una din cele trei pietre preţioase ale Jainismului. Este cauza primă a eliberării şi fundamentul celorlalte două pietre

preţioase. Este credinţa corectă în cele şapte *tattva*: *jīva*, *ajīva*, *āsrava*, *bandha*, *saṁvara*, *nirjarā* şi *mokṣa*.
2. Vezi *tri-ratna*.

Samyag-dṛṣṭi — opinie corectă
1. Una din cele opt componente ale drumului octuplu în Buddhism.
2. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Samyag-jñāna — cunoaştere corectă
1. Una din cele trei pietre preţioase ale Jainismului. Se referă la cunoaşterea specializată a esenţei lui *jīva* şi *ajīva*. Această cunoaştere este impecabilă şi indubitabilă.
2. Vezi *tri-ratna*.

Samyag-vāc — vorbire corectă
1. Una din componentele drumului octuplu în Buddhism.
2. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Samyag-vyāyāma — efort corect
1. Una din componentele drumului octuplu în Buddhism.
2. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Samyak-karmānta — conduită corectă
1. Una din componentele drumului octuplu în Buddhism.
2. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Samyak-samādhi — contemplare corectă
1. Una din componentele drumului octuplu în Buddhism.
2. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Samyak-saṅkalpa — hotărîre corectă
1. Una din componentele drumului octuplu în Buddhism.
2. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Samyak-smṛti — memorie corectă
1. Una din componentele drumului octuplu în Buddhism.
2. Vezi *ārya-aṣṭa-aṅga-mārga*.

Saṁyama — stăpînire de sine; practică combinată
Este practica combinată a ultimelor trei trepte din *rāja-yoga* (*dhāraṇā*, *dhyāna* şi *samādhi*).

Scanned with OKEN Scanner

Saṁyoga — conjuncţie

1. În filozofia Nyāya, este un mod normal al relaţiei senzoriale. De exemplu, în contactul dintre simţul văzului şi un obiect oarecare, obiectul se află în conjuncţie cu simţul văzului.
2. În filozofia Vaiśeşika, este de trei feluri: conjuncţie prin contactul a două substanţe (*anyatara-karmaja*), conjuncţie ca urmare a contactului dintre activităţile ambelor substanţe (*ubhaya-karmaja*) şi conjuncţie care are loc prin intermediul unei alte conjuncţii (*saṁyogaja*).
3. Vezi *sannikarşa*.

Saṁyogaja — un tip de conjuncţie care are loc prin intermediul unei alte conjuncţii

Vezi *saṁyoga*.

Saṁyukta-samavāya — inerenţă cu ceea ce este în conjuncţie

1. În filozofia Nyāya, un mod normal al relaţiei senzoriale; de exemplu, contactul cu culoarea albastru, care este inerentă simţului văzului.
2. Vezi *sannikarşa*.

Saṁyukta-samaveta-samavāya — inerenţă în ceea ce este inerent în ceea ce este în conjuncţie

1. În filozofia Nyāya, este un mod normal al relaţiei senzoriale; de exemplu, contactul cu calitatea de albastru inerentă culorii albastre, care la rîndul ei este inerentă unei flori care este în conjuncţie cu simţul văzului.
2. Vezi *sannikarşa*.

Sānanda-samādhi — stadiu în *samādhi* în care mintea (*citta*) se concentrează asupra unui obiect subtil (*sāttvika*)

Acest gen de meditaţie face ca mintea să fie *sāttvika* şi conferă beatitudine.

Sanātana — etern; străvechi

Sañcita — *karma*-în-acţiune

1. Acţiuni care nu au început încă să dea roade.
2. Vezi *karma*, *prārabdha* şi *āgāmin*.

Scanned with OKEN Scanner

Sandhya-upāsana — adoraţia zilnică a Divinităţii, la răsăritul soarelui, la amiază şi la apus, prescrisă celor născuţi de două ori

Sandigdha — termen mediu incert

Apare în cunoaşterea inferenţială atunci cînd există un raport incert între termenul mediu (*hetu*) şi termenul major (*sādhya*).

Saṅgha — adunare

1. Comunitatea de călugări care l-au urmat pe Buddha. Nucleul acestui grup s-a format în Parcul Căprioarelor, atunci cînd Buddha şi-a ţinut prima predică. *Saṅgha* are rolul de veghetor al *dharmei* buddhiste.

2. Discipolii lui Mahāvīra alcătuiau *saṅgha* jainistă. Se împărţeau în unsprezece grupe numite *gaṇa*, fiecare grup fiind condus de un *gaṇa-dhara*.

Sāṅgrahaṇī — un tip de sacrificiu

Saññā (în limba pāli) — percepţie

1. În Buddhism, este unul din cele cinci agregate.

2. Vezi *skandha*.

Śaṅkā — dubiu (vezi *saṁśaya*)

Saṅkalpa — voinţă; hotărîre

Energia dinamică a lui Viṣṇu.

Saṇkalpa-āśraya — dependent de voinţa Divinităţii

Sāṅkarya — amestec nejustificat

Saṅketa — convenţie

Saṅkleśa — suferinţă

Saṅkarṣaṇa — una din manifestările lui Viṣṇu

1. Activităţile sale sînt de a distruge universul în momentul disoluţiei şi de a da la iveală scripturile. Se spune că Saṅkarşaṇa a emanat din Vāsudeva şi că din Saṅkarşaṇa a emanat Pradyumna. Ipostazele sale sînt: Govinda, Viṣṇu şi Madhusūdana. Calităţile sale sînt cunoaşterea şi forţa.

2. Vezi *vyūha*.

Scanned with OKEN Scanner

Saṅkhāra (în limba pāli) — stări mentale sintetice şi funcţionarea sintetică a impresiilor senzoriale compuse, a sentimentelor compuse şi a conceptelor compuse

Saṅkhyā — număr; cunoaştere
Una din categorii în Mīmāṁsā lui Prabhākara. Este una din calităţi în filozofia Nyāya-Vaiśeṣika.

Sāṅkhya — şcoala de filozofie care enumeră obiectele ultime ale cunoaşterii
Kapila a fost întemeietorul sistemului filozofic Sāṅkhya, precum şi autorul textului *Sāṅkhya-sūtra*. Cea mai veche scriere prestigioasă privitoare la Sāṅkhya este *Sāṅkhya-kārikā*, compusă de Īśvarakṛṣṇa. Această şcoală profesează realismul dualist, cu cele două realităţi eterne ale sale: spiritul (*puruṣa*) şi materia primordială (*prakṛti*). Cuvîntul *Sāṅkhya* înseamnă atît „cunoaştere discriminatorie", cît şi „enumerare".

Saṅkoca — contracţie

Saṅkṣepa — o mortificare externă în jainism

Sanmātra-vādin — adept al teoriei conform căreia Absolutul nu este decît Fiinţă

Sannidhāna — proximitate

Sannidhi — proximitate
1. Una din cauzele prin care dintr-un enunţ rezultă o cunoaştere validă. Constă în articularea cuvintelor fără pauze inutile. Mai poartă şi numele de *āsatti*.
2. Vezi *ākāṅkṣā*, *āsatti*, *yogyatā* şi *tātparya*.

Sānnidhya — a exista în proximitatea Divinităţii
1. Conform filozofiei Dvaita, aceasta este una din cele patru trepte ce duc la eliberarea totală (vezi *sāmīpya* şi *ānandatāratamya*).
2. Conform filozofiei Śaiva Siddhānta, este ţelul lui *sat-putra-mārga* în stadiul *kriyā*. (Vezi *mokṣa* în Śaiva Siddhānta.)

Sannikarṣa — contactul dintre simţ şi obiectul său
1. În filozofia Nyāya, contactul dintre simţ şi obiect poate exista în şase moduri normale (*laukika*) şi aceasta datorită faptului că relaţia de contact se stabileşte între substanţe, ca-

Scanned with OKEN Scanner

lităţi, caracteristici ale clasei etc. Aceste şase moduri sînt: conjuncţia (*saṁyoga*), inerenţa în ceea ce este în conjuncţie (*saṁyukta-samavāya*), inerenţa în ceea ce este inerent în ceea ce este în conjuncţie (*saṁyukta-samaveta-samavāya*), inerenţa (*samavāya*), inerenţa în ceea ce este inerent (*samaveta-samavāya*), şi relaţia între substantiv şi atribut (*viśeṣaṇa-viśeṣya-bhāva* sau *viśeṣaṇatā*).

2. Conform filozofiei Nyāya, există şi trei moduri supranormale (*alaukika*) ale relaţiei simţ–obiect: relaţia prin generalizare (*sāmānya-lakṣaṇa*), relaţia prin cunoaştere anterioară (*jñāna-lakṣaṇa*) şi facultatea de percepţie a unui *yogin* sau cultivată prin *yoga* (*yogaja*).

Sannipatya-upakāraka — acţiune subsidiară care este utilă ca parte a unui compus; un accesoriu

Sannyāsa — monahism; renunţare

Stadiul în care se renunţă la orice proprietate lumească şi la toate legăturile cu lumea. Ultima treaptă a vieţii omeneşti (vezi *āśrama*). Este de două feluri: *vividiṣā-sannyāsa*, sau renunţarea precedată de un sentiment de desprindere de sfera lumească, şi *vidvat-sannyāsa*, renunţarea prin excelenţă, precedată de trezirea conştiinţei Sinelui. La nivelul celei dintîi, trebuie respectate anumite reguli, dar la nivelul celei de-a doua domneşte o libertate deplină.

Sānta (*sa-anta*) — care are un sfîrşit

Śānta — tihnă, pace

Vezi *para-bhakti*.

Santāna-ācārya — preceptorii filozofiei Śaiva Siddhānta

Aceştia sînt: Meykaṇḍār, Aruḷnandi Śivācārya, Umāpati şi Sambandhar.

Śānti — tihnă, pace

Santoṣa — mulţumire

Sapakṣa — exemplu similar

1. Acela care posedă atribute similare cu subiectul care urmează să fie inferat. În acest caz, subiectul este cunoscut cu certitudine.

Scanned with OKEN Scanner

2. Vezi *pakṣa* şi *vipakṣa*.

Saprapañca — viziunea cosmică a Absolutului

În *Upanişade, Brahman* este conceput ca fiind atît substratul atotcuprinzător al universului, cît şi realitatea căreia universul îi este o simplă aparenţă (*nişprapañca*). Punctul de vedere cosmic este susţinut de tradiţiile teiste.

Sapta-bhaṅgī-naya — cele şapte propoziţii

Vezi *syād-vāda*.

Sapta-pramāṭṛ — cele şapte stadii ale sufletului individual în Śaivismul din Caşmir

Acestea sînt: *sakala*, *pralaya-akala*, *vijñāna-akala*, *mantra*, *mantreśvara*, *mantra-māheśvara* şi *śiva*. Sufletul înzestrat cu trei *mala* se numeşte *sakala*; cel înzestrat cu *karma-* şi *āṇava-mala* se numeşte *pralaya-akala*; cel înzestrat numai cu *āṇava-* se numeşte *vijñāna-akala*; cînd trece prin *Śiva-tattva* se numeşte *śiva* (sau *śāmbhava*); cînd trece prin *Śakti-tattva* se numeşte *śaktija*; cînd trece prin *Sadāśiva* sau *sādākhya-tattva* se numeşte *mantra-māheśvara*; cînd trece prin *Īśvara-tattva* se numeşte *mantreśvara*; cînd trece prin *Sadvidyā-tattva* se numeşte *mantra*.

Sapta-vidha-anupapatti — cele şapte puncte imposibil de susţinut

Termenul se referă la cele şapte obiecţii majore pe care Rāmānuja le aduce doctrinei *avidyā* expuse de filozofia Advaita. Aceste obiecţii se referă la imposibilitatea de a susţine: locusul (*āśraya-anupapatti*); ocultarea (*tirodhāna-anupapatti*); natura lui *avidyā* (*svarūpa-anupapatti*); caracterul indefinibil (*anirvacanīya-anupapatti*); *avidyā* prin *pramāṇa* (*pramāṇa-anupapatti*); ceea ce înlătură (*nivartaka-anupapatti*); încetarea definitivă (*nivṛtti-anupapatti*). (Pentru detalii, vezi scrierile lui Rāmānuja, *Śrībhāṣya* şi *Vedārthasaṅgraha*.)

Śaraṇa — protecţie; refugiu

Este de asemenea o treaptă a conştiinţei. Vezi *sthala*.

Śaraṇāgati — absolută dăruire de sine

Scanned with OKEN Scanner

1. În filozofia Viśiṣṭādvaita aceasta înseamnă dependenţă totală faţă de voinţa Divinităţii. Este o supunere completă şi necondiţionată.
2. Vezi *prapatti*.

Sarga — creaţie; cînt; capitol
1. Una din cele cinci teme pe care le poate trata o scriere *Purāṇa*.
2. Vezi *purāṇa*.

Śarīra — trup; ceea ce este pieritor
1. Conform filozofiei Viśiṣṭādvaita, trupul este ceea ce e susţinut de Sine, se află sub controlul Sinelui şi există pentru a-i servi Sinelui. Are opt părţi constitutive: cele cinci elemente, *prakṛti*, *ahaṅkāra* şi *mahat*.
2. Este format din corpul brut (*sthūla-śarīra*), corpul subtil (*liṅga-* sau *sūkṣma-śarīra*) şi corpul cauzal (*kāraṇa-śarīra*).
3. În filozofia Advaita corpul cauzal poartă numele de învelişul beatitudinii. Corpul subtil este format din învelişul mental, învelişul intelectului şi învelişul respiraţiei. Corpul brut este format din învelişul hranei.
4. Conform filozofiei Nyāya-Vaiśeṣika, corpul este format din pămînt, apă, foc sau aer, şi nu din cele cinci elemente, aşa cum susţin filozofiile Sāṅkhya şi Advaita.

Śarīra-indriya — complexul psihologic al individului

Śarīra-śarīri-bhāva — relaţia care subsistă între trup şi suflet (conform filozofiei Viśiṣṭādvaita)

Śarīra-śarīri-sambandha — legătura vitală între trup şi sufletul care îl locuieşte, între sinele finit şi Absolut, în concepţia lui Rāmānuja

Śarīra-vyāpāra — efort fizic

Śārīraka-sūtra — un alt termen pentru *Brahma-sūtra*, întrucît această scriere tratează despre natura şi destinul sufletului individual întrupat

Śarīrin — sufletul individual, *Brahman* (conform filozofiei Viśiṣṭādvaita)

Sārūpya — a obţine aceeaşi formă ca Divinitatea

Scanned with OKEN Scanner

1. Filozofia Dvaita susţine că aceasta este a treia treaptă pe calea eliberării. (Vezi *ānanda-tāratamya* şi *mokşa*.)
2. Conform filozofiei Śaiva Siddhānta, este ţelul spre care tinde *sakhi-mārga* în stadiul *yoga*. (Vezi *mokşa* în Śaiva Siddhānta.)

Sarva-avadhi — clarviziune
1. Un aspect al clarviziunii care face posibilă perceperea aspectelor inaccesibile simţurilor ale tuturor lucrurilor materiale din univers. În Jainism, aceasta este un tip de cunoaştere *vikala*.
2. Vezi *avadhi*.

Sarva-gata — omniprezent

Sarva-jña — omniscient; atotcunoscător

Sarva-jñatva — omniscienţă; atotcunoaştere

Sarva-karma-sannyāsa — renunţarea la orice acţiune

Sarva-karma-tyāga — renunţarea la orice acţiune

Sarva-kartṛtva — omnipotenţă

Sarva-tantra-siddhānta — o concluzie stabilită, acceptată de toate şcolile de gîndire
Vezi *siddhānta*.

Sarva-uttama — Realitatea supremă

Sarvāsti-vāda — teoria conform căreia totul (*sarva*) există (*asti*)
Şcoală realistă de la începuturile Buddhismului, de orientare Thera-vāda sau Hīnayāna. Se mai numeşte şi Vaibhāşika.

Sasambodha — conştiinţă determinată

Sāsmita-samādhi — o treaptă în *samādhi* unde intelectul însuşi devine obiect al concentrării
Vezi *samādhi*.

Śāstra — Scriptură; învăţătură
Cărţile sacre ale gîndirii indiene se împart în patru categorii: *Śruti*, *Smṛti*, *Purāṇa* şi *Itihāsa*, *Tantra*.

Śāstra-avaśya — cel care nu urmează scripturile
Vezi *baddha*, *la jīva*.

Scanned with OKEN Scanner

Śāstra-vaśya — cel care urmează scripturile

1. Aceştia sînt de două feluri: cei care sînt în căutarea plăcerii (*bubhukṣu*) şi cei care urmăresc eliberarea (*mumukṣu*).
2. Vezi *jīva*.

Śāstra-yonitvāt — (nu există o altă sursă de cunoaştere a lui *Brahman*) deoarece (numai) scripturile sînt mijlocul de cunoaştere a lui *Brahman*

1. Aceasta este *sūtra* a treia din *Brahma-sūtra*.
2. O altă interpretare a termenului este: (*Brahman* este atotcunoscător), fiind (El) sursa scripturilor.

Śāśvata — etern

Sat — existenţă; realitate; fiinţă

Conform filozofiei Advaita, Absolutul este Fiinţă.

Sat-kāraṇa-vāda — teoria conform căreia numai cauza există

1. Strict vorbind, aşa ar trebui numită teoria cauzaţiei din gîndirea Advaita, nu *sat-kārya-vāda*. Numai cauza are existenţă reală şi permanentă, în timp ce toate efectele sau fenomenele-în-sine sînt ireale.
2. Vezi *vivarta-vāda*.

Sat-kārya-dṛṣṭi — opinie iluzorie

Credinţa în eternitatea sufletului individual. Pentru Buddhism, aceasta este o credinţă iluzorie, deoarece sufletul nu există. Sufletul nu este altceva decît un nume care se dă unui agregat de elemente. Această credinţă iluzorie este primul obstacol în calea unei vieţi conform principiilor etice.

Sat-kārya-vāda — teorie a cauzaţiei conform căreia efectul, înainte de a se manifesta, se află deja în stare latentă în cauză

1. Conform acestei teorii, mecanismul cauzal face vizibil efectul latent. Este o teorie susţinută de şcoala de filozofie Sāṅkhya, care afirmă că lumea este o emanaţie a lui *Brahman*. Teoria mai poartă şi numele de *pariṇāma-vāda*.
2. Śaiva Siddhānta de asemenea susţine *sat-kārya-vāda*.
3. Vezi *pariṇāma-vāda* şi *asat-kārya-vāda*.

Scanned with OKEN Scanner

Sat-khyāti — cunoaştere a realului

1. O teorie a erorii care priveşte conţinutul erorii ca fiind, într-un fel sau altul, real. Toate sistemele de gîndire au o astfel de teorie, excepţie făcînd Mādhyamika, Advaita şi Dvaita. Există astfel *ātma-khyāti* în Yogācāra, *akhyāti* în Sāṅkhya şi în Mīmāṁsā lui Prabhākara, *yathārtha-khyāti* în Viśiṣṭādvaita.
2. În Viśiṣṭādvaita teoria erorii poartă uneori numele de *sat-khyāti*. (Vezi *yathārtha-khyāti*.)
3. Vezi *khyāti-vāda*.

Sat-pratipakṣa — argument opozabil

1. Un gen de raţionament eronat în care argumentul este contrazis de o contrainferenţă. Vezi *hetv-ābhāsa*.
2. Vezi *prakaraṇa-sama*.

Ṣaṭ-sthala — proces în sistemul Vīra Śaiva, prin care aspirantul evoluează treptat în diverse stadii, pînă ce devine identic cu Śiva

1. Există şase stadii ale conştiinţei: *bhakta-sthala*, *maheśa-sthala*, *prasādhi-sthala*, *prāṇa-liṅga-sthala*, *śaraṇa-sthala* şi *aikya-sthala*. Acestora le corespund şase stadii ale devoţiunii: *sat-*, *niṣṭhā-*, *avadhāna-*, *anubhāva-*, *ānanda-* şi *sāmarasa-bhakti*. Acestea sînt marcate de şase stadii de *yoga*: *ācāra-*, *guru-*, *jīva-*, *cāra-*, *prasāda-* şi *mahā-yoga*. Dintre ele, primele două caracterizează sufletul *tyāga*; următoarele două sufletul *bhoga*; ultimele două sufletul *yoga*.
2. După Śrīpati, este veriga de legătură între *ātman* şi *Brahman*.
3. Vezi tabelul nr. 14.

Sattā — Fiinţa; existenţa

1. În şcoala Vaiśeşika, aceasta este universalul suprem. Vezi *jāti*.
2. În filozofia Advaita, Fiinţa este Realitatea.

Sattva — pur; ferm; bunătate; care iluminează; sclipitor; bucurie; plăcere

Una din cele trei *guṇa*. Natura sa este plăcerea şi rolul ei este de a da lumină. Vezi *guṇa*.

Scanned with OKEN Scanner

Sattva-śūnya — timpul, lipsit de orice *guṇa,* în sistemul Viśiṣṭādvaita

Satya — adevăr

1. Lumea adevărului suprem sau a fiinţei supreme. Vezi *loka.*
2. Vîrsta de Aur. Epocă a adevărului, inocenţei şi purităţii. În această vîrstă, calea eliberării este meditaţia. Vezi *yuga.*
3. Una din înfrînări în cadrul disciplinei *rāja-yoga.* Înseamnă sinceritate absolută şi abţinere de la a rosti orice neadevăr. Vezi *yama.*
4. Unul din cele cinci principii etice ale Jainismului. Vezi *mahā-vrata.*

Satya-kāma — cel care iubeşte binele; Fiinţa înzestrată cu desăvîrşire eternă; cel ale cărui dorinţe sînt întotdeauna împlinite

Satya-saṅkalpa — cel care vrea adevărul; cel a cărui voinţă este întotdeauna îndeplinită

Satya-upādhi — limitare adevărată
Este opusă atributelor limitative false.

Satyasya satyam — Adevărul a ceea ce este adevărat; Realitatea reală

Śauca — puritate; curăţenie

1. Una din obligaţiile religioase din disciplina *rāja-yoga.* Vezi *niyama.*
2. Una din cele zece *dharma,* în Jainism.

Saulabhya — accesibilitate uşoară
Conform filozofiei Viśiṣṭādvaita, Divinitatea este uşor accesibilă credincioşilor.

Sāvadhika — limitat (opus lui *niravadhika*)

Sāvakāśa — cel care şi-a împlinit menirea

Savicāra-samādhi — un stadiu de concentrare (*samādhi*) cînd mintea (*citta*) se identifică cu un obiect subtil şi ia forma acestuia
Vezi *samādhi.*

Savikalpa — determinat
Vezi *nirvikalpa-pratyakṣa* şi *samādhi.*

Scanned with OKEN Scanner

Saviśeṣa — calificat; cu atribute

Saviśeṣa-abhinna-dharmi-svarūpa-bheda-vāda — teoria Dvaita după care diferența este identică cu natura esențială a unui obiect

1. În filozofia Dvaita, diferența este esența unui obiect, furnizînd în același timp, prin atribute, mijloacele care fac posibilă distincția dintre diferență și obiectul ca atare.
2. Vezi *bheda*.

Savitarka-samādhi — unul din cele două tipuri de concentrare *vitarka*

1. În acest tip de *samādhi*, mintea se concentrează asupra obiectelor, amintindu-și numele și calitățile lor.
2. Vezi *samādhi* și *vitarka*.

Savyabhicāra — un gen de raționament eronat în care argumentul nu este constant

1. De exemplu, cînd se propune focul ca argument, se dovedește că acest argument este inconstant, neputînd demonstra existența fumului, pentru că și unde nu este fum poate fi foc.
2. Acest gen de raționament este de trei feluri: comun (*sādhāraṇa*), necomun (*asādhāraṇa*) și neconcludent (*anupasaṁhārin*).
3. Este cunoscut și sub denumirea *anaikāntika*.
4. Vezi *hetv-ābhāsa*.

Sāyujya — starea de unire cu Divinitatea

1. Stadiul final al eliberării, conform filozofiei Dvaita. Vezi *ānanda-tāratamya*.
2. Stadiul perfect al eliberării, conform filozofiei Viśiṣṭādvaita.
3. Stadiul final al eliberării, conform filozofiei Śaiva Siddhānta. Este țelul urmărit de *san-mārga* și stadiul în care se dobîndește *jñāna* (vezi *mokṣa* după Śaiva Siddhānta).

Śeṣa — parte, ceea ce este lăsat deoparte; accesoriu; dependent

În Viśiṣṭādvaita, relația dintre Divinitate și un suflet individual este aceea dintre *śeṣin* (principal) și *śeṣa* (subordonat).

Scanned with OKEN Scanner

Śeṣavat — gen de inferenţă care se bazează pe o anumită variantă de asociere universală invariabilă (*vyāpti*)

1. Într-o astfel de inferenţă se porneşte de la un efect perceput şi se ajunge la o cauză nepercepută; de exemplu, de la percepţia unui fluviu care se revarsă se inferează că a plouat mult în munţi şi că apa ploii a alimentat albia rîului. În esenţă este o inferenţă negativă bazată pe coabsenţa termenului major şi a celui mijlociu.
2. Mai poartă numele *avīta*.
3. Vezi *anumāna*.

Śeṣin — principal; Divinitate (în şcoala Viśiṣṭādvaita)

Siddha — complet, perfect

1. O fiinţă desăvîrşită. Un clarvăzător.
2. În Jainism, termenul este folosit pentru unul din cele şase stadii ale evoluţiei spirituale, şi anume stadiul final, care este cel transempiric. Se numesc *siddha* cei care s-au desprins din lanţul cauzal şi s-au eliberat de *karma* şi de toate efectele lui. Este o stare de beatitudine pură, infinită şi nelimitată. Aceşti *siddha* au atins culmea universului, iar de acolo nu mai există cădere.

Siddha-upāya — mijloc de eliberare care se autorealizează

Vezi *upāya*.

Siddhānta — opinia finală; concluzia stabilită

Siddhapara-vākya — o afirmaţie care comunică ceva deja stabilit

Siddhārtha-vākya — afirmaţie existenţială; afirmaţie pur descriptivă

Afirmaţii de acest fel transmit cunoştinţe despre obiecte care deja există. Şcoala Mīmāṁsā consideră că ele sînt subsidiare celor numite *vidhi-vākya*. Mīmāṁsā susţine de asemenea că afirmaţiile *siddhārtha-vākya* nu fac decît să dea informaţii despre *vidhi-vākya*, clarificîndu-le, în aceasta constînd singura lor valabilitate. În schimb, filozofia Advaita acordă acestor afirmaţii existenţiale o importanţă de prim rang, deoarece ele comunică existenţa lui *Brahman*. Importanţa capitală pe

Scanned with OKEN Scanner

care Advaita le-o acordă decurge din faptul că această şcoală le interpretează din punct de vedere calitativ. Pentru Mīmāṁsā *vidhi-vākya* sînt mai valide, deoarece, cantitativ, ele predomină în scrierile vedice. Mīmāṁsā postulează că afirmaţiile existenţiale transmit ceea ce este deja cunoscut din alte surse, nefiind, aşadar, decît reafirmaţii (*anuvāda*).

Siddhi — forţe; moduri ale succesului; reuşită

1. Există opt forţe tradiţionale: *aṇiman*, *laghiman*, *gariman*, *mahiman*, *prāpti*, *prākāmya*, *vaśitva* şi *yatrakāmāvasāyitva*. Acestea înseamnă: capacitatea de a deveni infim şi de a pătrunde în orice; capacitatea de a pierde din greutate şi de a se înălţa în spaţiu; forţa de a ajunge la o greutate extremă; capacitatea de a atinge dimensiuni extreme; capacitatea de a ajunge pînă la distanţe extreme; puterea de a obţine orice este dorit; infailibilitatea în urmărirea unui ţel.

2. Alte forţe includ: capacitatea de a zbura (*dardura*); forţa de a înfrînge moartea (*mṛtyuñjaya*); capacitatea de a obţine comori ascunse (*pātāla-siddhi*); capacitatea de a zbura deasupra pămîntului (*bhūcarī*); capacitatea de a pătrunde în corpul altcuiva (*kāya-siddhi*); capacitatea de a zbura în văzduh (*khecarī*); capacitatea de a cunoaşte trecutul, prezentul şi viitorul (*trikāla-jñāna*); forţa de a muri la comandă (*icchā-mṛtyu*).

Śikṣā — învăţătură; fonetica (unul din cele şase *Veda-aṅga*)

Śikṣā-vrata — un cod etic jainist de conduită

Include *sāmayika*, *proṣadha-upavāsa*, *bhoga-upabhoga-parimāṇa* şi *atithi-saṁvibhāga*.

Śīla — conduită; disciplină corectă

1. Bună purtare, smerenie, stăpînire de sine şi altruism. Acestea reprezintă disciplina corectă, adică abţinerea de la orice faptă păcătoasă.

2. În Buddhism este unul din cele şase idealuri. Vezi *pāramitā*.

Śilpa-śāstra — scriptura care tratează despre construcţia de temple şi despre artele frumoase

Scanned with OKEN Scanner

Śiṣṭa — cel instruit

Śiva — benefic; blînd; Realitatea supremă; Stăpîn

1. Conform şcolilor Śaiva, Śiva este Divinitatea supremă. Conceptul îşi are originea în *Ṛg-Veda,* iar El este identic cu Rudra.
2. Înţelesul propriu-zis al cuvîntului *śiva* este „bun", „benefic".
3. Śiva exercită cinci funcţii: creaţie (*sṛṣṭi*), menţinere (*sthiti*), disoluţie (*saṁhāra*), ocultare (*tirodhāna*) şi bunăvoinţă (*anugraha*).
4. În filozofia Śaiva Siddhānta, Śiva are opt calităţi: independenţă, puritate, autocunoaştere, omniscienţă, lipsa impurităţilor (*mala*), bunăvoinţă nelimitată, omnipotenţă şi beatitudine.
5. În filozofia Śaiva Siddhānta, Śiva apare sub opt forme: pămîntul, apa, aerul, focul, cerul, soarele şi luna, fiinţele omeneşti. Cf. versurile de binecuvîntare (*nāndī*) din *Abhijñāna-śākuntala* a lui Kālidāsa.
6. În şcoala Vīra Śaiva, Śiva se manifestă sub şase forme (vezi *liṅga-sthala*).

Śiva-ācāra — a vedea în oricine pe Stăpînul Śiva

1. Una din cele cinci reguli de conduită ale Śaivismului Vīra.
2. Vezi *pañca-ācāra.*

Śiva-bhoga — o treaptă în procesul de eliberare, conform şcolii Śaiva Siddhānta

Pe această treaptă sufletul individual are parte de beatitudine în preajma Stăpînului Śiva.

Śiva-liṅga — o formă a lui Śiva cel fără de formă

1. În Śaivismul Vira, este una din manifestările Divinului. Vezi *liṅga-sthala.*
2. Vezi *liṅga.*

Śiva-śakti — dublul adevăr al şcolii Śākta, care afirmă dublul aspect al Realităţii — static şi dinamic

Śiva-yoga — o treaptă în procesul de eliberare, conform şcolii Śaiva Siddhānta

Pe această treaptă sufletul individual se uneşte cu Stăpînul Śiva.

Scanned with OKEN Scanner

Skandha — grup; agregat

1. În Buddhism, termenul se referă la agregate de stări corporale sau psihice proprii unui individ. Acestea sînt împărţite în cinci clase: corp (*rūpa*), senzaţii (*vedanā*), percepţii (*saṁjñā*), predispoziţii ce rezultă din impresii trecute (*saṁskāra*) şi conştiinţă (*vijñāna*). Toate acestea sînt componentele unei persoane; fiind efemere, nu duc decît la suferinţă. Ele indică faptul că persoana nu este altceva decît un agregat empiric lipsit de esenţă.
2. *Rūpa* reprezintă elementele fizice ale sinelui, iar celelalte patru *skandha* elementele psihice.

Smaraṇa — faptul de a-l ţine minte pe Stăpînul Divin
Vezi *bhakti*.

Smṛti — memorie; aducere-aminte

1. Conform filozofiei Viśiṣṭādvaita, *smṛti* este inclusă în percepţie ca mijloc valid de cunoaştere. Este declanşată de similitudine (*sādṛśya*), efect nevăzut (*adṛṣta*), gîndire profundă (*cintā*) sau asociere (*sāhacarya*).
2. În filozofia Nyāya *smṛti* este cunoaştere non-actuală care poate fi adevărată (*yathārtha*) sau falsă (*ayathārtha*), dar nu validă (*pramā*).
3. Pentru adepţii filozofiilor Jaina şi Vaiśeşika *smṛti* este cunoaştere mediată validă.
4. Pentru filozofiile Nyāya şi Mīmāṁsā *smṛti* este cunoaştere non-validă (în fiecare din motive diferite).
5. În filozofia Advaita, *smṛti* este sau nu validă, de la caz la caz.
6. Conform filozofiei Nyāya-Vaiśeşika, aducerea-aminte este o cunoaştere care provine exclusiv din impresii. Advaita şi Mīmāṁsā lui Kumārila Bhaţţa văd în *smṛti* un complex cognitiv format din două părţi: experienţă perceptivă şi aducere-aminte. Nyāya o numeşte experienţă perceptivă de un tip special.
7. *Smṛti* se referă şi la scripturile tradiţionale din care fac parte: *Veda-aṅga*, *Dharma-śāstra*, *Itihāsa* şi *Purāṇa*.
8. Principalele cărţi de legi sînt: *Manu-smṛti*, *Parāśara-smṛti* şi *Vaśiṣṭha-smṛti*. Alte *smṛti* sînt: *Śaṅkha-*, *Likhita-*, *Atri-*,

Scanned with OKEN Scanner

Viṣṇu-, *Hārīta-*, *Yama-*, *Aṅgiras-*, *Uśanas-*, *Saṁvarta-*, *Bṛhaspati-*, *Kātyāyana-*, *Dakṣa-*, *Vyāsa-*, *Yājñavalkya-* şi *Śātātapa-smṛti.*

Smṛti-prasthāna — Bhagavad-gītā
1. Este numită astfel conform filozofiei Vedānta.
2. Vezi *prasthāna-traya.*

Sneha — onctuozitate; vîscozitate
În filozofia Nyāya-Vaiśeşika, vîscozitatea este calitatea care duce la aglomerarea particulelor de praf etc. Ea face ca particulele să se lipească unele de altele. Această calitate aparţine numai apei.

Sopādhi-bhrama — percepţie înşelătoare datorată unui element extern adiacent
De exemplu, un cristal apare roşu dacă se află în imediata apropiere a unei flori roşii.

Sopādhi-śeṣa — o formă de *nirvāṇa* în care unele impresii dăinuie
Vezi *nirupādhi-śeṣa.*

Sotāpanna (în limba pāli) — cineva intrat în fluxul perfecţiunii
Una din etapele pe care le are de parcurs aspirantul buddhist pe drumul spre perfecţiune.

Spanda — vibraţie; mişcare spontană
1. Un nume al Śaivismului din Caşmir.
2. Principiul trecerii aparente de la starea unităţii absolute la pluralitatea lumii fenomenale.

Sparśa — pipăitul; contactul senzorial
1. Una din cele cinci esenţe subtile ale elementelor. Vezi *tanmātra.*
2. Una din cele douăsprezece verigi ale lanţului cauzal al existenţei. Vezi *pratītya-samutpāda.*

Sphaṭika — cristal
Una din substanţele din care e format un *liṅga.*

Sphoṭa — izbucnire; manifestare
1. Forţa ascunsă în substratul fiecărei litere a unui cuvînt, purtătoare a sensului perceput de cititor sau de ascultător. Po-

Scanned with OKEN Scanner

trivit gramaticienilor, reprezintă esența eternă a unui cuvînt. Ea se manifestă prin litere și dezvăluie la rîndul său sensul cuvîntului. Este simbolul unic și purtător de sens. Conform teoriei gramaticienilor, sunetele articulate folosite în expresia lingvistică sînt doar mijloacele prin care este revelat simbolul.

2. Este esența eternă a cuvintelor, atît pentru că se manifestă prin litere, cît și pentru că ea manifestă sensul. Conceptul s-a constituit din nevoia de a explica felul în care literele separate alcătuiesc un cuvînt purtător de sens.

Śraddhā — credință

Śrauta — care ține de Scripturi

1. Se referă la Scripturile bazate pe textele vedice.

2. Vezi *āgama*.

Śrāvaka — ascultător; discipol

1. Persoană care adoptă credințele călugărilor din Buddhismul Hīnayāna.

2. În Jainism, este un laic (fem. *śrāvikā*) care doar își exprimă credința în doctrinele jainiste și face tot posibilul să trăiască în conformitate cu *dharma*.

3. Vezi *śrāvaka-dharma*.

Śrāvaka-dharma — îndatoririle capului de familie

Potrivit disciplinei spirituale jainiste, capului de familie i se fac multe concesii în ceea ce privește respectarea diferitelor virtuți.

Śravaṇa — audiere; studiu

1. Conform filozofiei Advaita, este un mijloc principal de eliberare. Aspirantul trebuie să asculte textele *Upaniṣadelor* rostite de un învățător calificat. În felul acesta aspirantul nu va mai avea nici o îndoială cu privire la *pramāṇa* pentru cunoașterea lui *Brahman*. Această revelație prin ascultare se numește *śruti*. *Śravana* este perioada studiului formal. Vezi *mukhya-antaraṅga-sādhana*.

2. Ascultarea gloriei Stăpînului Divin. Vezi *bhakti*.

Scanned with OKEN Scanner

Śreyas — bine

În *Upanișade* se face deosebirea între *preyas* — ceea ce este plăcut — și *śreyas* — ceea ce este bun. Sîntem avertizați să nu ne lăsăm niciodată ademeniți pe drumul a ceea ce este doar plăcut, pentru că e un drum fără de sfîrșit. Vezi *preyas*.

Śrī — excelent; venerat; bogăție; Lakșmī

1. Este consoarta lui Vișnu. În filozofia Viśiṣṭādvaita se afirmă că este *puruṣa-kāra*, ceea ce înseamnă că poate interveni în favoarea oamenilor.

2. Termenul este adesea folosit ca titlu onorific care precedă numele de zei sau de personaje sfinte pentru a indica „sfințenia".

Śrī-Sampradāya — Viśiṣṭādvaita

Śrotra — ureche

Unul din cele cinci organe de simț (*jñāna-indriya*).

Sṛṣṭi — creație

Una din cele cinci funcții ale lui Śiva. (Vezi *Śiva*.)

Sṛṣṭi-vākya — texte despre creație

Conform filozofiei Advaita, aceste texte tratează doar aluziv despre Realitate și nu conțin învățături despre creație *per se*. Ele explică felul cum funcționează creația doar la nivel empiric. Folosind metodele *adhyāropa* și *apavāda* (suprapunere și negare ulterioară), textele îl conduc pe aspirant de la ceea ce este cunoscut și familiar la ceea ce este necunoscut și nefamiliar, adică la *Brahman*.

Śruta-artha-āpatti — un gen de postulat auxiliar pentru a explica un lucru auzit

1. De exemplu, faptul că satul de unde ne întîmpină Kṛṣṇa se află pe Yamunā nu poate fi înțeles decît interpretînd această afirmație în sensul că satul este situat pe malurile rîului Yamunā.

2. Vezi *artha-āpatti*.

Śruta-hāni — răstălmăcirea textului; îndepărtarea de la ceea ce este de fapt afirmat

Śruta-jñāna — cunoaștere datorită Scripturilor

Conform Jainismului, e un gen de cunoaștere mediată. Este de două feluri: *Aṅga-bāhya* (neinclusă în cele douăsprezece

Aṅga) şi *Aṅga-praviṣṭa* (inclusă în cele douăsprezece *Aṅga*). Obiectul său cognitiv poate aparţine trecutului, prezentului sau viitorului; fiind rostită de personajele magnifice (*āpta-vacana*), această cunoaştere este pură şi imuabilă. Este o cunoaştere prestigioasă, pură şi eternă, a cărei validitate e indiscutabilă. Este cunoaştere obţinută prin cuvinte. Se împarte în patru clase sau procese: integrare (*labdhi*), examinare (*bhāvanā*), înţelegere (*upayoga*) şi interpretare (*naya*). O caracteristică a teoriei jainiste a cunoaşterii scripturale este faptul că ea e întotdeauna precedată de cunoaşterea perceptivă (*mati*). Nici o altă şcoală nu susţine cunoaşterea perceptivă ca bază a cunoaşterii scripturale.

Śruti — ceea ce este auzit; Scriptură revelată; aserţiune directă

1. *Vedele* sînt numite *śruti*. Ele reprezintă scrierile indiene ale Revelaţiei: Cuvîntul Divin (*Veda*) auzit de Înţeleptul Vizionar (*ṛṣi*) constituie adevărul imemorial. Vezi *aṅgatva-bodhaka-pramāṇa*.
2. Este împărţită în *bheda-śruti* şi *abheda-śruti*.

Śruti-aneka — diversitatea afirmaţiilor din Scripturi

Şcoala de filozofie Advaita susţine că orice contradicţie aparentă care survine pe plan mental cu privire la *Brahman* dispare prin studiul (*śravaṇa*) Scripturilor.

Śruti-prasthāna — *Upaniṣadele*

1. *Upaniṣadele* sînt numite astfel de către şcolile Vedānta deoarece reprezintă apogeul *Vedei*, din care fac parte.
2. Vezi *prasthāna-traya*.

Śruti-sāpekṣa — a cărei autoritate depinde de Scripturi

Śruti-śiras — apogeul Scripturilor

Upaniṣadele sînt numite apogeul *Vedei*.

Sthala — sălaş; loc

1. Realitatea Supremă în şcoala Vīra Śaiva.
2. Termen pentru a denumi conştiinţa. În filozofia Vīra Śaiva există şase etape ale conştiinţei; după ce lumea este cunoscută ca fiind ireală, individul dobîndeşte beatitudinea dăruită de Śiva (*aikya*); Divinitatea (*liṅga*) este văzută de individ în

Scanned with OKEN Scanner

sine însuşi şi în tot ce există (*śaraṇa*); renunţarea la eu (*prāṇa-liṅga*); închinarea către Divinitate a tuturor obiectelor plăcerii (*prasādin*); credinţa neclintită în existenţa Divinităţii (*mahā-īśvara*); împlinirea ritualurilor şi trăirea devoţiunii (*bhakta*). Primele două etape ţin de *yoga-aṅga*; următoarele două de *bhoga-aṅga*; ultimele două de *tyāga-aṅga*. Vezi tabelul nr. 14.

3. În şcoala Vīra Śaiva, *sthala* sau Śiva se împarte în *liṅga* şi *aṅga*. *Liṅga* este Śiva sau Rudra şi reprezintă obiectul de cult sau adoraţie. *Aṅga* este sufletul individual, credinciosul sau adoratorul. Atît *liṅga-sthala*, cît şi *aṅga-sthala* au şase manifestări. Vezi tabelul nr. 14.

Sthāna — poziţie; proximitate

Vezi *aṅgatva-bodhaka-pramāṇa*.

Sthāvara — corpuri nemişcate; imobil; static

Aceste corpuri sînt de patru feluri: pietre (*śilā*), arbuşti (*gulma*), copaci (*vṛkṣa*) şi plante agăţătoare (*latā*).

Sthavira-vāda — varianta sanskrită a termenului pāli *Thera-vāda*

Vezi *Hīnayāna* şi *Mahā-saṅghika*.

Sthāyibhāva — esenţa emoţiei care formează conţinutul unei opere de artă; emoţie trăită de cel care apreciază o operă de artă

În estetica indiană, este cauza materială care produce *rasa* (vezi *rasa*). Aceste emoţii primare sînt potrivite pentru reprezentare ca temă a unei opere de artă, pentru că se presupune că ele sînt prezente în spectator şi că vor declanşa reacţia aşteptată. Există nouă emoţii primare: iubirea (*rati*), bucuria (*hāsa*), tristeţea (*śoka*), furia (*krodha*), curajul (*utsāha*), frica (*bhaya*), dezgustul (*jugupsā*), mirarea (*vismaya*) şi calmul (*śama*).

Sthita-prajña — cel care şi-a găsit locul în Conştiinţa divină

Este acela care rămîne indiferent în faţa agitaţiei sentimentelor şi emoţiilor, fie ele bune sau rele, plăcute sau neplăcute, acela pe care nici bucuriile, nici necazurile nu-l descumpănesc, ci rămîne neclintit în cunoaşterea şi înţelegerea Realităţii. Vezi *Bhagavad-gītā* II, 55–57.

Scanned with OKEN Scanner

Sthitasthāpaka — elasticitate
Vezi *saṁskāra*.

Sthiti — stare; condiţie; menţinere

Sthūla-cit — conştiinţă fizică

Sthūla-śarīra — corpul brut; corpul fizic
În filozofia Sāṅkhya, este format din cele douăzeci şi cinci de principii fundamentale: cele cinci *jñāna-indriya* (organele de simţ — auz, pipăit, văz, gust şi miros), cele cinci *karma-indriya* (organele vorbirii, apucatului, deplasării, excreţiei şi reproducerii), cele cinci *tanmātra* (esenţa subtilă a sunetului, pipăitului, văzului, gustului şi mirosului), cele cinci *mahā-bhūta* (eter, aer, foc, apă şi pământ) şi cele cinci sufluri vitale (*prāṇa*, *apāna*, *samāna*, *udāna* şi *vyāna*).
2. Vezi *śarīra*.

Śuddha-adhvan — calea perfectă sau pură
1. Conform Śaivismului din Caşmir, termen pentru creaţia pură.
2. Vezi *tattva*.

Śuddha-advaita — non-dualitate pură
Numele şcolii Vedānta fondată de Vallabha.

Śuddha-aśuddha-māyā — creaţie pură şi impură
Conform şcolii Śaiva Siddhānta, de aici evoluează universul spaţio-temporal. Este o creaţie impură patronată de divinităţile inferioare. Evoluează în particulă (*kalā*), cunoaştere (*vidyā*), dorinţă (*rāga*), suflet individual (*puruṣa*) şi materie (*māyā*). Aceste *tattva* produc plăcere sufletului individual. Se mai numesc *miśra-tattva*. Vezi tabelul nr. 9.

Śuddha-avasthā — stare pură
În şcoala Śaiva Siddhānta aceasta este starea cînd individul intră într-o unire non-dualā cu Śiva. Este de două tipuri: *jīvan-mukti* şi *para-mukti*.

Śuddha-bhāva — puritatea motivaţiei
În şcoala Dvaita, este un aspect al devoţiunii.

Śuddha-jīva — un suflet individual perfect (conform Jainismului)
Vezi *jīva*.

Scanned with OKEN Scanner

Śuddha-māyā — *māyā* pură

În şcoala Śaiva Siddhānta, *māyā* este dublă: pură şi impură. *Māyā* pură este *māyā* în starea originară. Aceasta dă naştere celor cinci principii pure.

Śuddha-niścaya — cunoaşterea unui lucru într-un context anume

Vezi *naya-niścaya*.

Śuddha-sattva — materie pură

1. În şcoala Viśiṣṭādvaita, este o substanţă spirituală, imaterială, intrinsec luminoasă, fără legătură cu cele trei *guṇa*. Este infinită în regiunile superioare şi finită în cele inferioare. Este „materia" din care e alcătuit corpul lui Īśvara, al fiinţelor eterne şi al indivizilor eliberaţi.

2. Vezi *nitya-vibhūti*.

Śuddha-vidyā — cunoaştere pură

Este o categorie în şcoala lui Śrīkaṇṭha. Vezi tabelul nr. 9.

Sudurbodha — inexplicabil

Sudurjaya — suprema invincibilitate în meditaţie

Vezi *bodhisattva*.

Sūkṣma-cit — inteligenţă subtilă

Şcoala Śaiva Siddhānta postulează că Divinitatea înţelege fără a avea nevoie de sprijin sau de experienţă.

Sūkṣma-indriya — organ de simţ subtil

Termen pentru minte.

Sūkṣma-śarīra — corpul subtil

Este alcătuit din învelişurile *prāṇa*, *manas* şi *vijñāna*. Se numesc *prāṇamaya-kośa*, *monomaya-kośa* şi *vijñānamaya-kośa*.

2. Corpul subtil constă în organele interne (*buddhi*, *ahaṅkāra* şi *manas*), organele cunoaşterii (*jñāna-indriya*), organele acţiunii (*karma-indriya*) şi cele cinci sufluri vitale (*prāṇa*).

3. Corpul subtil se mai numeşte *liṅga-śarīra* sau corpul astral.

4. Vezi *kośa* şi *śarīra*.

Śūnya — vidul; nefiinţă; non-existenţă

În şcoala buddhistă Mādhyamika, nu există nici Realitate, nici non-realitate. Totul este doar *śūnya*, vid, nefiind acceptată nici o dualitate. Aşadar, nimic din ceea ce există nu poate

Scanned with OKEN Scanner

fi descris cu ajutorul vreunui concept. Lipsit fiind de orice caracteristici fenomenale, „vidul" sau „indescriptibilul" constituie adevărata natură a lucrurilor.

Śūnya-vāda — teoria vidului
Vezi *Mādhyamika.*

Śūnyatā — vacuitate
În Buddhism, aceasta este adevărata natură a existenţei. Vezi *śūnya.*

Śuṣka-yukti — raţionament sec

Suṣupti — somn profund
1. Starea de somn profund al conştiinţei. Se caracterizează prin absenţa obiectelor, atît a lucrurilor externe ale lumii, cît şi a ideilor interne. Aşadar, percepţia dualităţii este inexistentă, dar ignoranţa (*avidyā*) persistă în stare latentă.
2. Vezi *avasthā.*

Sutala — iad
1. Polul de jos al lui *jano-loka.* Este o stare a materiei bune în care domnesc dorinţa şi pasiunea.
2. Vezi *loka* şi *tala.*

Sūtra — aforism; „fir"
1. Afirmaţie extrem de condensată şi criptică pentru înţelegerea căreia este nevoie de un comentariu sau de o explicaţie.
2. Şnurul sacru purtat de membrii celor trei caste superioare.
3. Textul de bază al unui sistem filozofic. Constă într-o serie de aforisme care prezintă, în mod ordonat, principalele concepte şi doctrine ale sistemului respectiv. Aceste aforisme sînt criptice. Ele nu au o funcţie expozitivă, ci de auxiliar al memoriei. Fiind atît de succinte, ele dau naştere unor interpretări divergente. Vezi *bhāṣya.*

Sutta-piṭaka (în limba pāli) — „Coşul predicilor"
Este scriptura buddhistă (compilată de Ānanda) care conţine predicile şi parabolele lui Buddha. Are cinci părţi (*nikāya*): *dīgha, majjhima, saṁyutta, anguttara* şi *khuddaka.*

Scanned with OKEN Scanner

Sva-artha-anumāna — inferenţă în folos propriu

1. O inferenţă menită să dea satisfacţie propriului raţionament. Este formată din trei aserţiuni. Acest termen este folosit de buddhişti, jainişti, precum şi de adepţii filozofiei Nyāya.
2. Vezi *anumāna*.

Sva-dharma — datorie proprie naturală

1. Decurge din obligaţiile fiecăruia faţă de natura, clasa şi poziţia sa socială, faţă de tendinţele latente, faţă de locul şi timpul în care trăieşte.
2. Vezi *dharma*.

Svabhāva — natura esenţială

1. Legea esenţială a naturii individului.
2. Teoria naturii proprii (*svabhāva-vāda*) sau a „naturalismului", prin care se susţine că lucrurile sînt aşa cum le face natura lor. Această teorie admite universalitatea cauzaţiei, arătînd că fiecare lucru va trece prin schimbări care îi sînt proprii. Fiecare lucru este unic şi predeterminat de unicitatea sa. Orice lucru este autodeterminat. Ceea ce trebuie să se întîmple se va întîmpla, indiferent de voinţa noastră.

Svabhāva-nirdeśa — discriminare perceptuală naturală

Vezi *nirdeśa*.

Svādhyāya — studiu; studiul Scripturii

1. Una din îndatoririle religioase în *rāja-yoga* lui Patañjali.
2. Vezi *niyama*.

Svagata-bheda — deosebiri interne

1. De exemplu, diferenţa dintre frunzele şi florile unui copac.
2. Vezi *bheda*.

Svalakṣaṇa — particularul pur şi simplu în actul percepţiei

Şcolile de filozofie Vaibhāşika şi Sautrāntika susţin că ceea ce percepem sau postulăm este doar particularul, de exemplu albastrul. Toate celelalte elemente (albăstrimea, calitatea de a fi păun) sînt adăugate de intelect şi poartă numele de *sāmānya-lakṣaṇa*.

Svanirvāhaka — îndeplinit prin sine însuşi

Svānubhava — cunoaştere sau experienţă proprie

Scanned with OKEN Scanner

Svapna — vis

1. Înseamnă a te afla cufundat în propriul sine. Este acea stare de conştiinţă care, în afară de vis, este cunoscută şi sub denumirea de *prājña.*
2. Vezi *avasthā.*

Svaprakāśa — care se revelează pe sine; care luminează de la sine

Svārasika — autentic; de la sine înţeles

Svārasikī-pravṛtti — voliţie spontană

Svarloka (*Svarga*) — cer

1. Lumea unde domnesc lumina şi plăcerea.
2. Vezi *loka* şi *tala.*

Svarūpa — formă naturală; natură reală sau esenţială

Svarūpa-abheda — aserţiune nerelaţională; afirmaţie de identitate

1. Exemple de acest fel, citate de şcoala de filozofie Advaita, sînt: *so'yaṁ devadattaḥ* („acesta este acel Devadatta") sau marele enunţ (*mahā-vākya*) *tat tvam asi* („acela eşti tu").
2. Unul din cele două tipuri de *vākya-artha. Svarūpa-abheda* este o propoziţie nerelaţională prin faptul că cele două entităţi la care se referă sînt în realitate identice.
3. Vezi *vākya-artha.*

Svarūpa-aikya — identitate absolută

Svarūpa-anupapatti — imposibilitatea de a susţine natura (lui *avidyā*)

1. Unul din cele şapte puncte de nesusţinut scoase în evidenţă de Rāmānuja în critica pe care o aduce conceptului de *avidyā* din filozofia Advaita.
2. Vezi *sapta-vidha-anupapatti.*

Svarūpa-asiddha — nefondat în raport cu sine însuşi

1. Un gen de argument (*hetu*) nefondat folosit într-un proces inferenţial; de exemplu, sunetul este o calitate, fiindcă e vizibil, ca şi culoarea. Dar vizibilitatea nu poate fi predicată despre sunet, care este doar audibil.
2. Vezi *asiddha* şi *hetv-ābhāsa.*

Scanned with OKEN Scanner

Svarūpa-dharma — atribute esenţiale ale unei substanţe

Svarūpa-jñāna — cunoaştere care este de natura Sinelui

1. În şcoala Advaita acesta este un alt termen pentru *Brahman*. Advaita face distincţie între *svarūpa-jñāna*, care este *Brahman*, şi *vṛtti-jñāna*, care este cunoaştere printr-un mod mental. *Svarūpa-jñāna* nu este opus lui *avidyā*, pe cînd *vṛtti-jñāna* este. Cunoaşterea modală prin care este perceput *Brahman* se numeşte *akhaṇḍa-ākāra-vṛtti-jñāna*.
2. Vezi *vṛtti-jñāna*.

Svarūpa-lakṣaṇa — natură esenţială; esenţă inseparabilă

1. Natura esenţială a unui lucru dăinuie atîta timp cît există acel lucru. Astfel, natura sa esenţială îl deosebeşte de toate celelalte lucruri. Este definiţia în funcţie de esenţă, fără nici o referire la particularităţi.
2. În şcoala Advaita natura esenţială a lui *Brahman* constă în existenţă, cunoaştere şi beatitudine (*sat-cit-ānanda*). Trebuie totuşi subliniat faptul că natura esenţială a lui *Brahman*, definită de Advaita, este interpretată doar negativ.
3. Vezi *taṭastha-lakṣaṇa*.

Svarūpa-nirūpaka-dharma — calităţi eterne care definesc Fiinţa Divină

Conform şcolii Viśiṣṭādvaita, aceste calităţi reprezintă natura esenţială a Fiinţei Divine. Ele sînt: *satyatva*, *jñānatva* şi *ānandatva*.

Svarūpa-sambandha — relaţia cu propria esenţă

Conform şcolii de filozofie Nyāya, este de două feluri: cea care controlează funcţiile mentale (*vṛtti-niyāmaka*) şi cea care nu le controlează (*vṛtty-aniyāmaka*).

Svarūpa-sthiti — faptul de a rămîne în propria stare naturală

Svarūpa-traividhya — trei forme ale Sinelui

Conform şcolii Dvaita, există trei feluri de suflete individuale: cele în care predomină *sattva* şi care sînt apte de eliberare (*mukti-yogya*); cele în care predomină *rajas* şi care rămîn mereu în ciclul naşterii şi morţii (*nitya-saṁsārin*); cele în care predomină *tamas*, adică sufletele rele (*tamo-yogya*).

Scanned with OKEN Scanner

A doua şi a treia categorie de suflete nu vor putea niciodată să se elibereze.

Svarūpa-upādhi-pratibimba — sufletul (*jīva*) este o reflectare care prin propria sa natură funcţionează ca mediu de reflectare

Acesta este un mod de a concepe sufletul individual, conform şcolii Dvaita.

Svarūpa-viśeṣa — forme naturale speciale

Svasaṅkalpa-sahakṛta-karma-kṛta — corpuri create de cineva prin propria voinţă

1. Se spune că un *yogin* are puterea de a crea astfel de corpuri.
2. Vezi *śarīra*.

Svasiddha — fondat de la sine

Svataḥ-prāmāṇya-vāda — teoria validităţii intrinsece

1. Teoria conform căreia validitatea cunoaşterii rezidă în materialul din care e format obiectul cunoaşterii, iar această validitate se manifestă în mod spontan şi simultan cu cunoaşterea însăşi. Vezi *parataḥ-prāmāṇya-vāda*.
2. Şcoala Sāṅkhya susţine că validitatea sau invaliditatea cunoaşterii sînt intrinsece acesteia. Mīmāṁsā şi Advaita postulează că validitatea este intrinsecă cunoaşterii, dar că invaliditatea este extrinsecă acesteia.

Svataḥ-siddha — fondat de la sine; intrinsec luminos

Svatantra — independent

Svatantra-tattva — realitate independentă

Conform şcolii Dvaita, *Brahman* este o realitate independentă.

Svātantrya-vāda — teoria independenţei sau a suveranităţii

Doctrina de bază a Śaivismului din Caşmir. Ea proclamă că toate manifestările depind exclusiv de voinţa lui Śiva. Realitatea supremă manifestă totul din sine, în sine şi prin sine, deoarece nu depinde decît de sine însăşi.

Svatastva — calitatea de a fi intrinsec

Svato-grāhya — perceput în mod intrinsec

Scanned with OKEN Scanner

Svato-grahaṇa — percepţie intrinsecă

Svato-janya — creat în mod intrinsec

Svato-nirākāra — lipsit de la sine de formă

Svato-vyāvartaka — autodiscriminatoriu

Svato-vyāvṛtta — autodiferenţiat

Svayaṁ-jyotis — intrinsec luminos

Svayaṁ-prakāśa — intrinsec luminos

Svayaṁ-siddha — realizat de la sine

1. Un gen de percepţie independentă de simţuri, realizată prin practici *yoga*.
2. Vezi *arvācīna-pratyakṣa*.

Svecchā — liberă voinţă

Svedaja — născut din căldură şi umezeală

1. Corpuri născute din căldură şi umezeală.
2. Vezi *karma-kṛta*.

Śvetāmbara — îmbrăcat în alb

Una din cele două secte principale ale Jainismului. Adepţii acestei secte poartă veşminte de culoare albă şi sînt cei mai intransigenţi jainişti. Vezi *digambara*.

Svetara-bheda — deosebit de ceilalţi

Syād (*syāt*) — „poate că, este posibil“

Syād-asti — „poate că este“

Vezi *syād-vāda*.

Syād-asty-avaktavyam — „poate că este şi e indescriptibil“

Vezi *syād-vāda*.

Syād-asti-nāsti — „poate că este şi nu este“

Vezi *syād-vāda*.

Syād-asti-nāsty-avaktavyam — „poate că este şi nu este şi e indescriptibil“

Vezi *syād-vāda*.

Syād-avaktavyam — „poate că este indescriptibil“

Vezi *syād-vāda*.

Scanned with OKEN Scanner

Syād-nāsti — „poate că nu este"
Vezi *syād-vāda*.

Syād-nāsty-avaktavyam — „poate că nu este şi e indescriptibil"
Vezi *syād-vāda*.

Syād-vāda — teoria lui „poate că"; predicaţie condiţionată
1. Jainismul consideră că Realitatea este un fenomen atît de complex, încît o propoziţie simplă nu poate exprima pe deplin natura Realităţii. Aşadar, termenul „poate că" (*syāt*) apare la începutul a şapte propoziţii (*sapta-bhaṅgī*) care exprimă, fiecare, cîte un punct de vedere condiţional. Fiecare propoziţie afirmă ceva doar dintr-un punct de vedere relativ, astfel că Jainismul nu crede în certitudinea unui anumit punct de vedere asupra Realităţii. Orice cunoaştere este relativă şi poate fi analizată cu referire la timp, spaţiu, substanţă şi mod; de exemplu, un vas de argilă există, acum, dintr-un punct de vedere, şi nu există într-un alt moment, în viitor. Dintr-un punct de vedere, un vas nu există (înainte de a fi făcut), iar dintr-un alt punct de vedere, el există (după ce a fost făcut). Vasul există din punctul de vedere al substanţei din care este făcut (argila), al locului unde se află, al momentului (prezent) şi al modului, adică al formei pe care o are. Vasul nu există din punctul de vedere al unei alte substanţe, să zicem aur etc. A ignora complexitatea obiectelor reprezintă, pentru Jainism, a cădea în eroarea dogmatismului.
2. Cele şapte propoziţii sînt: *syād-asti*, *syād-nāsti*, *syād-asti-nāsti*, *syād-asty-avaktavyam*, *syād-nāsty-avaktavyam*, *syād-asti-nāsty-avaktavyam* şi *syād-avaktavyam*.

Śyenayāga — un ritual vedic menit să provoace o nenorocire duşmanului

Scanned with OKEN Scanner

T

Tadanyabādhitārtha-prasaṅga — un tip de raționament

Vezi *tarka*.

Tādātmya — identitate; empatie

Un alt termen care se referă la relația de identitate este *saṁsarga*. Conform școlilor Sāṅkhya, Mīmāṁsā lui Kumārila Bhaṭṭa și Advaita, aceasta este în esență o relație internă.

Taijasa — Sinele (în timpul) visului

1. Este Sinele reprezentat ca aflîndu-se într-un corp subtil individual în timpul visului. Poartă acest nume fiindcă are natura luminii și poate astfel funcționa în absența obiectelor externe. Cunoaște obiectele interne subtile la care accede prin intermediul minții.

2. Vezi *viśva* și *prajñā*.

Tala — loc sau lume

1. În legendele Indiei se vorbește de șapte lumi sau *tala: pātāla*, regatul șerpilor (*nāga*); *atala*, regatul unde locuiesc *yakṣa*; *rasātala*, unde sălășluiesc *asura*, *daitya* și *dānava*; *talātala*, regatul demonilor *rākṣasa*; *vitala*, regatul demonilor lui Śiva; *sutala*, cîrmuit de Bali; *mahātala*, regatul unde își au lăcașul demonii și *preta*.

2. Vezi *loka*.

Talātala — iad

1. O stare în care se dă frîu liber pasiunilor exterioare ale simțurilor. Este un loc, dar în același timp nu este un loc. Este

Scanned with OKEN Scanner

un plan al existenţei care nu este pe deplin material, însă nici pe deplin non-material.
2. Vezi *loka* şi *tala*.

Tamas — întuneric; inerţie; obtuzitate
1. Una din cele trei *guṇa*. Natura sa este indiferenţa şi are rolul de a frîna. Este grea şi învăluitoare.
2. Vezi *guṇa*.

Tamo-yogin — suflete individuale destinate să ajungă în iad
1. Conform şcolii Dvaita, acestea sînt nişte suflete rele în care predomină *tamas*; nu pot obţine niciodată eliberarea.
2. Vezi *svarūpa-traividhya*.

Taṇhā (în limba pāli) — lăcomie; dorinţă
Vezi *tṛṣṇā*.

Tanmātra — esenţa subtilă a celor cinci elemente
1. Acestea sînt: sunetul (*śabda*), pipăitul (*sparśa*), văzul (*rūpa*), gustul (*rasa*) şi mirosul (*gandha*). Cele cinci elemente (*mahā-bhūta*) derivă din *tanmātra* după cum urmează: din sunet derivă eterul; din pipăit, aerul; din văz, focul; din gust, apa; din miros, pămîntul. La rîndul lor, *tanmātra* derivă din aspectul *tāmasa* al egoului conform şcolii Sāṅkhya.
2. Vezi tabelul nr. 13.

Tantra — regulă; ritual; scriptură; tratat religios; război de ţesut; urzeală
1. Ca tratate religioase, ele au de obicei forma unui dialog între Śiva şi Śakti. Uneori sînt considerate ca fiind „*Veda* a cincea".
2. Tratează cinci subiecte: creaţia, distrugerea, cultul zeilor şi al zeiţelor, dobîndirea celor şase puteri, cele patru moduri de unire cu Divinitatea prin meditaţie.
3. Sînt tratate practice de religie. Prin adorarea imaginilor (*arcā*), diagrame (*yantra*), repetarea silabelor mistice (*mantra*) şi meditaţie (*upāsana*), ele dau îndrumări pentru dezvoltarea forţei latente care este ascunsă în fiecare individ şi duce la perfecţiune. Pot fi folosite şi pentru obţinerea unor satisfacţii pămînteşti.

Scanned with OKEN Scanner

Tanu — trup; persoană; subţire; mic

Tāpa — înfierbîntare; unul din cele cinci *saṁskāra* ale sectei *śrīvaiṣṇava*

Tapas — asceză; disciplină concentrată; mortificare

1. Căutare şi aspiraţie arzătoare. Este forţa spirituală a energiei concentrate pe care o generează un aspirant spiritual.
2. Vezi *niyama.*

Tapo-loka — cerul

1. Lumea sau planul forţei spirituale. Este lumea energiei conştiente de sine.
2. Vezi *loka* şi *tala.*

Tāratamya — gradaţie

1. Şcoala Dvaita postulează o gradaţie intrinsecă a sufletelor. Astfel, există trei categorii de suflete în funcţie de gradul la care se află: cele etern libere (*nitya*), cele care au ajuns la eliberare (*mukta*) şi cele care sînt încătuşate (*baddha*). Acestea din urmă sînt la rîndul lor de două categorii: eligibile pentru eliberare (*mukti-yogya*) şi neeligibile pentru eliberare (*nitya-saṁsārin* şi *tamo-yogya*). Apoi există o gradaţie intrinsecă şi între sufletele eligibile pentru eliberare: fiinţe celeste, înţelepţi şi indivizi eminenţi spiritual.
2. Şcoala Dvaita susţine că toate sufletele individuale eliberate se bucură de beatitudine pură. Această beatitudine cunoaşte totuşi o gradaţie de intensitate, nu de calitate. Această afirmaţie se bazează pe teoria că indivizii diferă prin caracterul lor.
3. Vezi *ānanda-tāratamya* şi *svarūpa-traividhya.*

Tarka — raţionament; argumentaţie

1. Este una din cele şaisprezece categorii ale şcolii Nyāya. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.
2. Înseamnă a delibera asupra unui lucru necunoscut pentru a-i discerne adevărata natură. Constă în a căuta argumente în sprijinul unei anumite supoziţii pentru a le exclude pe celelalte. Se recurge la această metodă ori de cîte ori există vreun dubiu în legătură cu natura specifică a unui lucru.

Scanned with OKEN Scanner

3. Este un argument ipotetic, un raţionament cu ajutorul căruia se poate testa valabilitatea concluziei oricărei judecăţi. Constă în a deduce dintr-o propoziţie dată o altă propoziţie imposibil de susţinut. Se porneşte — ca ipoteză — de la contrazicerea propoziţiei şi se vede cum duce aceasta la o contradicţie definitivă.

4. Este de cinci feluri: *ātma-āśraya*, care dezvăluie eroarea dependenţei de sine; *anyonya-āśraya*, care dezvăluie eroarea dependenţei reciproce; *cakraka*, care dezvăluie eroarea unei presupoziţii ce explică o altă presupoziţie; *anavasthā*, care dezvăluie eroarea regresiunii infinite; *tadanyabādhitārtha-prasaṅga*, care demonstrează în mod indirect validitatea unui raţionament, dovedind că argumentul contrar concluziei este absurd.

Tarka-śāstra — un alt nume pentru şcoala Nyāya; ştiinţa raţionamentului

Tat — „acela"

Pronume neutru care exprimă Absolutul indescriptibil. (Vezi *Tat tvam asi.*)

Tat tu samanvayāt — dar acest (*Brahman* este stabilit că poate fi cunoscut numai din Scripturi, şi nu independent, prin alte mijloace), pentru că este scopul principal (al tuturor textelor Vedānta)

Este *sūtra* I, 1, 4 din *Brahma-sūtra.*

Tat tvam asi — „Acela eşti tu"

Mare enunţ (*mahā-vākya*) care apare în *Chāndogya-Upaniṣad* a *Sāma-Vedei.*

Taṭastha-lakṣaṇa — semne de identificare; atribute accidentale; definiţie *per accidens*

În şcoala Advaita, *Brahman* poate fi definit în două feluri: fie din punct de vedere relativ, fie din punct de vedere absolut. *Taṭastha-lakṣaṇa* descrie atributele accidentale suprapuse peste natura esenţială a unui lucru. Aceste atribute rămîn în acel lucru pentru un timp limitat, diferenţiindu-l de alte lucruri. O astfel de definiţie, *per accidens*, este o definiţie din punct de vedere relativ. Astfel, a-l defini pe *Brahman* ca

Scanned with OKEN Scanner

sursă şi susţinător al lumii înseamnă a suprapune aspecte relaţionale peste Absolutul non-relaţional şi non-dual. Această tehnică are o importanţă metodologică în filozofia Advaita. Este uşor pentru un începător să înţeleagă natura unui *Brahman* calificat. Apoi, de pe această poziţie cunoscută, e mai uşor să se transmită poziţia finală a non-dualităţii, specifică acestui sistem.

2. Vezi *svarūpa-lakṣaṇa*, *adhyāropa* şi *apavāda.*

Tathatā — „astfel-itatea"; faptul de a fi; lucrurile aşa cum sînt
Termen folosit de buddhişti pentru ceea ce este dincolo de orice dualitate şi de orice descriere. Este termenul folosit de adepţii şcolii Mādhyamika pentru a desemna Realitatea supremă.

Tathāgata — cel care a plecat astfel

1. Una din denumirile lui Buddha.

2. Unul din cele patru feluri de meditaţie (*dhyāna*) despre care se vorbeşte în *Laṅkāvatāra-sūtra.* Este starea în care mintea se cufundă în *tathatā*; în această stare se ajunge la deplina înţelegere a neantului şi a incomprehensibilităţii tuturor fenomenelor.

Tathāgata-garbha — germenele Celui desăvîrşit

1. Mai poartă şi numele de *dharma-kāya.*

2. În Buddhismul Yogācāra se numeşte *ālaya-vijñāna.*

Tatkratu — principiul conform căruia cel care meditează se identifică cu obiectul meditaţiei sale

Tātparya — intenţionalitate; semnificaţie intrinsecă
Semnificaţia intrinsecă a textelor vedice este determinată de şase semne caracteristice (*ṣaḍ-liṅga*): armonia pasajelor iniţiale şi finale (*upakrama* şi *upasaṁhāra*); repetiţia (*abhyāsa*); noutatea (*apūrvatā*); fertilitatea (*phala*); glorificarea prin pasaje elogioase şi condamnarea prin pasaje deprecatorii (*artha-vāda*); inteligibilitatea prin raţionament (*upapatti*).

2. Este una din cele patru condiţii care, o dată îndeplinite, dau înţeles unei propoziţii. (Vezi *ākāṅkṣā*, *yogyatā*, *sannidhi/āsatti.*) În şcoala Advaita, semnificaţia intrinsecă este cea

Scanned with OKEN Scanner

care are capacitatea de a genera cunoaşterea unui anume lucru. În şcoala Nyāya, aceasta constă în intenţia vorbitorului.

Tātparya-bodhaka-ṣaḍ-liṅga — cele şase semne distinctive care determină semnificaţia intrinsecă a unui vers dintr-un text

Vezi *tātparya*.

Tattva — categorie; adevăr; esenţa lucrurilor

1. Este esenţa oricărui lucru, firea sa esenţială, faptul de a fi ceea ce este.

2. Fiecare şcoală indiană de filozofie consideră un număr de *tattva* ca fundamente în sistemul său de gîndire. Advaita numeşte două (din punct de vedere empiric, relativ): *tat* şi *tvam*. Sāṅkhya enumeră douăzeci şi cinci: *avyakta*, *buddhi*, *ahaṅkāra*, cele cinci *tanmātra*, cele cinci *mahā-bhūta*, cele cinci *karma-indriya*, cele cinci *jñāna-indriya*, *manas* şi *puruṣa*. Śaivismul din Caşmir enumeră treizeci şi şase: *Śiva*, *Śakti*, *Sadāśiva* (*Sādākhya*), *Īśvara*, *Śuddha-vidyā*, *māyā*, *kalā*, *niyati*, *rāga*, *vidyā*, *kalā*, *puruṣa*, *prakṛti*, *buddhi*, *ahaṅkāra*, *manas*, cinci *karma-indriya*, cinci *jñāna-indriya*, cinci *tanmātra* şi cinci *mahā-bhūta*. (Primele cinci constituie creaţia pură şi următoarele treizeci şi una constituie creaţia impură.) Toate celelalte şcoli acceptă între şapte şi douăzeci şi şase de categorii.

3. Vezi *padārtha* şi tabelele nr. 6–9.

Tattva-adhyavasāya — stabilire concludentă a adevărului

Tattva-ajñāna — neînţelegerea realului

Tattva-avabodha — cunoaşterea realităţii sau a adevărului

Tattva-darśana — nivelul absolut al adevărului conform viziunii lui Gauḍapāda

Tattva-jñāna — cunoaşterea lui *Brahman*; perceperea realului

Tattva-traya — trei realităţi

Şcoala Viśiṣṭādvaita afirmă existenţa a trei realităţi: fiinţe (*cit*), obiecte neînsufleţite (*acit*) şi supremul Cîrmuitor şi Stăpînitor (*Īśvara*).

Scanned with OKEN Scanner

Tejas — foc

1. Unul din cele cinci elemente. Vezi *mahā-bhūta.*

2. Este de patru feluri: terestru (*bhauma*), celest (*divya*), al stomacului (*audarya*) şi mineral (*ākaraja*).

Teṅkalai (în limba tamilă) — secta sau şcoala sudică a filozofiei Viśiṣṭādvaita

1. Fondatorul său este Piḷḷai Lokācārya. Această şcoală consideră canonic textul tamil *Prabandham* şi nu ţine seama de tradiţia sanskrită.

2. Vezi *Vaḍakalai* şi *Ubhaya-vedānta.*

Timira — întuneric

Este de asemenea o boală de ochi care face ca pacientul să vadă dublu.

Tirobhāva — ocultare

Tirodhāna — ocultare; ascundere

Este o forţă (*śakti*) care, conform filozofiei Śaiva Siddhānta, este activă cît timp sufletul individual este încătuşat.

Tirodhāna-anupapatti — imposibilitatea de a susţine ocultarea

1. Unul din cele şapte puncte imposibil de susţinut pe care Rāmānuja le discută cu privire la noţiunea de *avidyā* din filozofia Advaita.

2. Vezi *sapta-vidha-anupapatti.*

Tīrthaṅkara — cel care trece vadul; cel care face un vad

Denumire a celor douăzeci şi patru de profeţi ai Jainismului, reprezentînd scopul vieţii omeneşti. Sînt numiţi astfel deoarece au rolul de vîslaşi ai bărcii care îi trece pe oameni peste rîul transmigraţiei. Fiind desăvîrşiţi, ei sînt cei mai în măsură să îndrume oamenii pe drumul ce duce la eliberare. Ṛṣabha a fost cel dintîi şi este menţionat chiar şi în tradiţia vedică, deşi nu există nici o dovadă istorică concretă a existenţei lui şi a celor ce i-au urmat pînă la al douăzeci şi treilea învăţător, Pārśvanātha. Lista completă a profeţilor este: Ṛṣabha, Ajita, Sambhava, Abhinandhana, Sumati, Padmaprabha, Supārśva, Candraprabha, Suvidhi, Śītala, Śreyāṁsa, Vasupūjya, Vima-

Scanned with OKEN Scanner

la, Ananta, Dharma, Śānti, Kunthu, Ara, Malli, Munisuvrata, Nami, Arişţanemi, Pārśva şi Vardhamāna Mahāvīra.

Tiruvaḍippēṛu (în limba tamilă) — favoare

Tiryak — animal
Vezi *jaṅgama*.

Titikṣā — rezistenţă la stimuli opuşi; capacitatea de a răbda
1. Capacitatea de a face faţă în egală măsură unor stimuli opuşi ca plăcerea şi durerea, frigul şi căldura.
2. Vezi *sādhana-catuştaya*.

Tīvra-mumukṣu — cel care are o dorinţă intensă şi arzătoare de a se elibera
Vezi *jīva*.

Traiguṇātmikā — (natura) compusă din cele trei *guṇa*
Vezi *guṇa*.

Traiguṇya — cele trei *guṇa* (*sattva*, *rajas* şi *tamas*)

Trāsa — făpturi dotate cu mai mult decît un singur organ de simţ
1. Acestei categorii îi aparţin fiinţele omeneşti, păsările, animalele, zeii şi demonii.
2. Sînt fiinţe capabile de mişcare.
3. Vezi tabelul nr. 8.

Trasareṇu — triadă; produs ternar
1. Se mai numeşte *truţi*. Conform filozofiei Nyāya-Vaiśeşika, triada este cea mai mică substanţă vizibilă. Este formată din trei diade (*dvy-aṇuka*).
2. Vezi *aṇu*.

Tretā-yuga — vîrsta de argint
1. Epoca în care *dharma* (adevărul) se sprijină numai pe trei din cele patru picioare ale sale. În această vîrstă drumul spre eliberare constă în sacrificii (*yajña*).
2. Vezi *yuga*.

Tri-guṇa — cele trei calităţi, şi anume *sattva*, *rajas* şi *tamas*
Vezi *guṇa*.

Scanned with OKEN Scanner

Tri-kāya — cele trei învelişuri (ale lui Buddha)

1. *Dharma-kāya*: învelişul Legii. Aceasta înseamnă Realitatea, Vidul, Absolutul. Este Buddha cel universal şi transcendent.
2. *Sambhoga-kāya*: învelişul bucuriei. Este învelişul în care un Buddha sau un *Bodhisattva* sălăşluieşte pe pământ sau în lumea de dincolo.
3. *Nirmāṇa-kāya*: învelişul transformării. Acesta este învelişul lui Buddha cel istoric.
4. Primul înveliş este nemanifestat; cel de al doilea se manifestă numai ochiului credinţei, adică pentru *bodhisattva*, iar al treilea înveliş se manifestă empiric.

Tri-piṭaka — „Cele trei coşuri (ale tradiţiei)"

Acestea formează canonul buddhist iniţial scris în limba pāli. Ele sînt: *Sutta-piṭaka*, sau vorbele rostite de Buddha însuşi; *Vinaya-piṭaka*, sau reguli de disciplină; *Abhidhamma-piṭaka*, sau discuţii filozofice.

Tri-pradeśa — combinaţie de trei atomi

Vezi *aṇu*.

Tri-puṭī — formă triplă

1. Procesul cognitiv sau cunoaşterea implică un subiect care cunoaşte şi un obiect care este cunoscut. Fiecare act cognitiv presupune această triplă formă: cel care cunoaşte, obiectul cunoscut şi mijlocul de cunoaştere.
2. Cunoscătorul, cunoscutul şi actul cunoaşterii.

Tri-ratna — cele trei pietre preţioase

1. În Jainism ele sînt chintesenţa teoriei eliberării. Cele trei pietre preţioase sînt: cunoaşterea corectă (*samyag-jñāna*), opinia corectă (*samyag-darśana*) şi conduita corectă (*samyak-cāritra*). Opinia corectă înseamnă credinţă în scripturile Jainismului. Cunoaşterea corectă înseamnă cunoaştere a adevărurilor pe care le propagă Jainismul. Conduita corectă înseamnă a-ţi trăi viaţa conform adevărurilor învăţate. Acestea sînt, aşadar, cele trei principii care dau valoare vieţii. (Pentru conduită corectă, vezi *mahā-vrata*.)
2. În Buddhism cele trei pietre preţioase sînt: Buddha, Doctrina Sa şi Ordinul. Prin urmare, profesiunea de credinţă este:

Scanned with OKEN Scanner

„Îmi caut adăpostul în Buddha, îmi caut adăpostul în *dharma*, îmi caut adăpostul în *saṅgha*" (*Buddhaṁ śaraṇaṁ gacchāmi, dharmaṁ śaraṇaṁ gacchāmi, saṅghaṁ śaraṇaṁ gacchāmi*).

3. În Viśiṣṭādvaita, cele trei pietre preţioase sînt: 1) *mantra-ratna* (*Dvaya*); 2) *purāṇa-ratna* (*Viṣṇu-purāṇa*); 3) *Stotra-ratna* (una din operele lui Yāmuna).

Trika — triplu

1. Una din denumirile Śaivismului din Caşmir.

2. Se referă la principiul triplu care stă în centrul preocupărilor Śaivismului din Caşmir, şi anume: *pati-pāśa-paśu-* sau *śiva-śakti-aṇu* sau Divinitate-suflete-cătuşe.

Trivṛt-karaṇa — triplicaţie; toate obiectele sînt compuse din trei părţi

1. Întreaga varietate de obiecte este rezultatul combinaţiei, în diferite proporţii, a trei elemente: foc, apă şi pămînt. *Yathārtha-khyāti* din Viśiṣṭādvaita se bazează pe textele *trivṛt-karaṇa* din *Upaniṣade*.

2. Vezi *pañcī-karaṇa*.

Tṛṣṇā — sete; nesaţ; dorinţă

1. Una din cele douăsprezece verigi ale lanţului cauzal al existenţei. *Upādāna* este o dorinţă avansată ce rezultă la rîndul său din plăcere şi durere.

2. Vezi *pratītya-samutpāda*.

Tṛtīya-liṅga-parāmarśa — cei doi factori necesari într-un proces inferenţial; reflecţie inclusivă

1. Pentru ca un raţionament inferenţial să fie valid, trebuie pe de o parte să avem cunoştinţă de existenţa unei concomitenţe universale între argument (*hetu*) şi termenul major (*sādhya*), şi pe de altă parte să existe o relaţie necesară între argument şi termenul minor (*pakṣa*).

2. *Vyāpti-jñāna* şi *pakṣa-dharmatā-jñāna* trebuie să fie astfel combinate încît să servească drept instrument al inferenţei. *Parāmarśa* este raţionamentul care face cunoscut faptul că elementul caracteristic care este în mod universal concomitent cu caracterul inferat este prezent în subiect. Principiul care stă la baza acestui proces este includerea particularului

Scanned with OKEN Scanner

în universal. *Liṅga* este *hetu* sau probans întrucît este în relație cu probandum (*sādhya*), se știe că există în ceea ce este în conexiune cu acesta și nu există acolo unde *sādhya* nu este prezent.

3. Vezi *anumāna*.

Truți — triadă; produs ternar

Vezi *trasareṇu*.

Try-aṇuka — triadă (de atomi); grup de trei atomi

1. Cea mai mică substanță vizibilă, conform filozofiei Vaiśeșika. Avînd ca punct de plecare aceste triade, se ajunge, prin combinații diverse, la toată multitudinea de obiecte existente.

2. Vezi *aṇu*.

Tuccha — ireal în cel mai înalt grad (*atyanta-asat*)

1. Absolut inexistent; de exemplu, copilul unei mame sterpe.

2. În filozofia Advaita se consideră că *māyā* este reală pentru omul de rînd. Pentru un filozof, ea nu este nici reală, nici ireală (*anirvacanīya*), iar pentru un iluminat, *māyā* este ireală (*tuccha*).

Turīya — al patrulea; Sinele transcendental; Realitatea supremă

1. A patra stare a conștiinței, după Advaita. Totuși, nu este cu adevărat o stare, ci substratul celorlalte trei stări — starea de veghe, de vis și somnul profund.

2. Este cea de-a patra stare, dincolo de veghe, vis și somn. Reprezintă Sinele cel adevărat, aflat dincolo de modurile schimbătoare ale existenței. Acest Sine este indivizibil, imperceptibil, de neconceput și inefabil. Fiecare din celelalte trei stări poartă cîte un nume (*vaiśvānara*, *taijasa* și *prajñā*), pe cînd despre Absolut se spune doar că este a patra stare. Absolutul este *amātrā* sau lipsit de mod.

3. Vezi *avāsthā*, *om* și *pāda*.

Turīya-atīta — starea în care sufletul individual are parte de o desăvîrșită beatitudine

Acesta este un termen folosit în filozofia Śaiva Siddhānta cu referire la sufletul individual.

Tușți — lene; satisfacție; mulțumire

Scanned with OKEN Scanner

Conform şcolii de filozofie Sāṅkhya există nouă feluri de lene, după cum urmează: nu este necesar ca individul să facă eforturi, deoarece *prakṛti* însăşi îi realizează eliberarea (*ambhas*); meditaţia nu este necesară, fiindcă e suficient ca individul să renunţe la viaţa de familie (*salila*); graba este inutilă, pentru că mîntuirea va veni la timpul cuvenit (*megha*); mîntuirea este apanajul destinului (*bhāgya*); mulţumirea care duce la renunţare are cinci surse: zbuciumul legat de cîştigarea de bunuri, zbuciumul legat de păstrarea banilor cîştigaţi, pierderea firească a tot ce se cîştigă prin plăcere, sporirea dorinţelor urmată de decepţii sporite şi faptul că orice cîştig personal este în detrimentul altcuiva.

Tvac (*tvak*) — simţul pipăitului

1. Unul din organele cunoaşterii. Este de trei feluri: rece, fierbinte şi călduţ.
2. Vezi *jñāna-indriya*.

Tvāca-pratyakṣa — percepţie tactilă

Tyāga — abandonare; renunţare

Bhagavad-gītā consideră că prin adevărata renunţare se înţelege desprinderea de roadele propriilor acţiuni.

Tyāga-aṅga — ramură în sistemul Vīra Śaiva

Vezi *ṣaṭ-sthala*, *aṅga-sthala*, tabelul nr. 14.

Scanned with OKEN Scanner

U

Ubhaya-karmaja — un gen de disjuncţie în care separarea a două substanţe îmbinate se petrece datorită activităţii existente în ambele substanţe

1. De exemplu, atunci cînd doi atleţi se desprind dintr-o luptă corp la corp (vezi *vibhāga*).

2. Gen de conjuncţie care se produce datorită activităţii ambelor substanţe. Vezi *saṁyoga*.

Ubhaya-liṅgatva — dublă formă a lui *Brahman*

1. În Śaiva Siddhānta se afirmă: Divinitatea este atît transcendentă, cît şi imanentă, sau deopotrivă cu formă şi lipsită de formă.

2. În Viśiṣṭādvaita se afirmă: Divinitatea nu are nici un cusur şi posedă toate calităţile bune.

Ubhaya-vedānta — Vedānta dublă

Conform şcolii Viśiṣṭādvaita, imnurile sfinţilor *Āḻvār* (*Divya-prabandha*) care alcătuiesc *Veda* tamilă şi textele sanskrite (*prasthāna-traya*) sînt dubla sursă a autorităţii pentru această şcoală.

Udāharaṇa — ilustrare; exemplu; confirmare

1. Termen al unui silogism, esenţial pentru stabilirea validităţii unui argument. De exemplu, oriunde este fum, este şi foc, ca într-o vatră. Confirmă argumentul (*hetu*), enunţînd adevărul universal şi aducînd un exemplu.

2. Vezi *anumāna*.

3. *Udāharaṇa* înseamnă „exemplu", şi iniţial acest termen al silogismului era format doar din exemplu. S-a constatat ulte-

Scanned with OKEN Scanner

rior că nu se poate ajunge la o interferenţă autentică de la un caz particular la alt caz particular. În consecinţă, a fost adăugată exemplului afirmaţia universală, după care s-a păstrat denumirea de *udāharaṇa* pentru termenul non-creat. Aşadar, silogismul indian este în aceeaşi măsură deductiv şi inductiv.

Uḍaiyavar (în limba tamilă) — cel care posedă cheia celor două lumi; un alt nume pentru Rāmānuja

Udāna — unul din cele cinci sufluri vitale

1. Este suflul vital care dă direcţia ascendentă curenţilor vitali din corp.
2. Vezi *prāṇa*.

Udbhijja — născut din lăstar

1. Ceea ce ia naştere din pământ.
2. Vezi *karma-kṛta*.

Udbhūta — perceptibil; manifestat

Udbodhaka — ceea ce constituie cauza manifestării; element stimulator

Uddeśa — enumerare; obiect; scop

Uddeśya — subiect

Ūha — presupunere; simţământ nedefinit

Vezi *apoha* şi *saṁśaya*.

Upabṛṁhaṇa — textele *Itihāsa* şi *Purāṇa*

Upādāna — ataşament mental; substanţă cauzală; cauză materială

Una din cele douăsprezece verigi ale lanţului cauzal al existenţei. Vezi *pratītya-samutpāda*.

Upādāna-kāraṇa — cauză materială

De exemplu, firul este cauza materială a pînzei.

Upadeśa — iniţiere; învăţătură spirituală

Upādhi — condiţie accidentală; asociere; vehicul; atribut; sprijin; adjunct limitativ

Upādhyāya — preceptor; unul din cele şase stadii ale ordinului ascetic jainist

Scanned with OKEN Scanner

Este împuternicit să țină discursuri despre problemele spirituale, însă nu să-i îndrepte pe cei căzuți în greșeală.

Upahita — cel condiționat; cu atribute; relațional; cu semn distinctiv

Upakrama — începutul; introducere
Vezi *ṣaḍ-liṅga*.

Upakrama-nyāya — principiul conform căruia nu există nici un conflict între cunoașterea anterioară și cea posterioară

Upalabdhi — percepție; constatare
În Jainism, este un tip de *mati-jñāna*.

Upamāna — comparație; analogie
1. Este cauza distinctivă în procesul valid al cunoașterii similitudinii. Școlile Nyāya, Mīmāṁsā și Advaita recunosc comparația ca mijloc independent de cunoaștere validă (*pramāṇa*).
2. În sistemul Nyāya este cunoașterea pe care o căpătăm printr-un cuvînt care semnifică un lucru pînă atunci necunoscut și care devine cunoscut datorită faptului că este similar cu un alt lucru deja cunoscut.
3. În sistemul Mīmāṁsā este cunoașterea căpătată prin inferența că obiectul necunoscut pe care îl percepem în prezent este similar cu un alt obiect perceput anterior și pe care ni-l reamintim.
4. Filozofia Advaita este întru totul de acord cu Mīmāṁsā (vezi 3). Dar, în plus față de Mīmāṁsā, Advaita include în definiția comparației și cunoașterea similitudinii între obiectul perceput și cel reamintit. Mīmāṁsā se oprește la constatarea similitudinii între cele două.

Upamiti — cunoaștere sau experiență izvorînd dintr-o analogie

Upanaya — corelație prin includere; aplicarea
1. Unul din termenii unui silogism cu cinci termeni. Arată că argumentul (*hetu*), despre care se știe că este concomitent cu termenul major (*sādhya*), este prezent în subiect (*pakṣa*); de exemplu, muntele are fum, care este în mod invariabil concomitent cu focul.
2. Vezi *anumāna*.

Scanned with OKEN Scanner

Upanīta — ceea ce este adus (la cunoştinţă printr-o relaţie supranormală)

Upaniṣad — a şedea alături cu devoţiune; ultima parte a *Vedelor*
1. Sînt tratate compuse în versuri sau proză în care se discută chestiuni spirituale şi filozofice.
2. Există zece *Upaniṣade* principale: *Īśa*, *Kena*, *Kaṭha*, *Praśna*, *Muṇḍaka*, *Māṇḍūkya*, *Taittirīya*, *Aitareya*, *Chāndogya* şi *Bṛhadāraṇyaka*.
3. Fiind ultima parte a *Vedelor*, ele poartă de asemenea numele de *Vedānta* (filozofie ale cărei teorii se fondează la rîndul lor pe ideile *Upaniṣadelor*).
4. Există şi părerea că *upaniṣad* înseamnă textual „învăţătură secretă" (*rahasya*); tocmai faptul că *Upaniṣadele* sînt atît de variate şi interpretarea lor atît de controversată explică de ce au apărut cu timpul atîtea şcoli în cadrul filozofiei *Vedānta*.
5. Vezi *prasthāna-traya*.

Upanyāsa — afirmaţie; discurs

Upapatti — inteligibilitate prin raţionament; explicaţie; dovadă
Vezi *ṣaḍ-liṅga*.

Uparati — (după retragerea simţurilor) forţa de a garanta că simţurile nu vor mai fi tentate niciodată de obiectele din lumea fenomenală
1. Una din virtuţile necesare pentru ca un aspirant să se poată califica spiritual.
2. Vezi *sādhana-catuṣṭaya*.

Upāsaka — cineva care meditează; un aspirant

Upasaṁhāra — încheiere; recapitulare
Vezi *ṣaḍ-liṅga*.

Upāsana — meditaţie; adoraţie

Upaṣṭambhaka — care sprijină

Upastha — organ de reproducere
1. Unul din cele cinci organe ale acţiunii.
2. Vezi *karma-indriya*.

Upasthiti — gînd, prezenţă

Scanned with OKEN Scanner

Upāya — mijloc eficient; mijloc de eliberare

1. În Buddhism, este un procedeu sau o metodă de a-i atrage pe oameni pe calea spre perfecţiune. Se spune că Buddha făcea uz de această metodă ori de cîte ori afirma ceva care, chiar dacă nu era întru totul adevărat, îi era de folos pentru ca aspirantul să progreseze.

2. Conform şcolii Śaiva din Caşmir eliberarea se realizează în patru etape care se succedă în mod firesc: *āṇava-upāya*, *śākta-upāya*, *śāmbhava-upāya* şi *an-upāya*. *Āṇava-upāya* (numită şi *kriyā-upāya*) este stadiul în care se recurge la metode externe de ajutor ca de exemplu *yoga* cu opt ramuri, *japa* etc. *Śākta-upāya* (numită şi *jñāna-upāya*) este stadiul în care se fac eforturi pentru depăşirea dualităţii, în căutarea propriei unităţi esenţiale. *Śāmbhava-upāya* (numită şi *icchā-upāya*) este stadiul în care Realitatea absolută devine cunoscută printr-un simplu act de voinţă. *An-upāya* (numită şi *ānanda-upāya*) este stadiul final, unde ajung indivizii cei mai avansaţi spiritual, iar eliberarea este totală.

Upāya-pratyaya-samādhi — este un tip de *samādhi* lipsit de atribute care duce la anihilarea totală a ignoranţei

Înţelepciunea fiind suscitată, toate pasiunile (*kleśa*) individului sînt anihilate, iar mintea (*citta*) se instalează în adevărata cunoaştere (conform filozofiei Yoga).

Upayoga — înţelegere; folosinţă

1. Una din categoriile numite în Jainism *śruta-jñāna*, sau un stadiu al acesteia, unde are loc înţelegerea corectă a unui nou obiect al cunoaşterii. Anterior acestui stadiu au loc procesele de integrare şi considerare. Stadiul *upayoga* are două subdiviziuni: percepţie (*nirākāra-upayoga*) şi înţelegere (*sākāra-upayoga*).

2. Înţelegerea determinată este de opt feluri: *mati-jñāna*, *śruta-jñāna*, *avadhi-jñāna*, *manaḥ-paryāya-jñāna*, *kevala-jñāna*, *maty-ajñāna*, *śruta-ajñāna* şi *avadhy-ajñāna*. Înţelegerea nedeterminată este de patru feluri: *cakṣu-darśana*, *acakṣu-darśana*, *avadhi-darśana* şi *kevala-darśana*.

Scanned with OKEN Scanner

3. Substrat al facultăţii cognitive, manifestare limitată a conştiinţei. Este trăsătura care defineşte sufletul individual.

Upekṣā — indiferenţă; nepăsare ca rezultat al lipsei de interes
Vezi *brahma-vihāra.*

Upeya — ţel de atins

Ūrdhva — deasupra
Termen folosit în Jainism pentru a indica unde locuiesc zeii.

Ūrdhva-sāmānya — identitate a calităţilor în timp

Utkramaṇa — ascensiune afară din corp

Utkrānti — conform şcolii Dvaita, atunci cînd corpul fizic este lăsat deoparte, sufletul individual se înalţă în forma sa subtilă spre tărîmul zeilor, unde urmează să aştepte pînă la distrugerea lumii

Utkṣepaṇa — ridicare; extensie verticală
Vezi *karma.*

Utpāda — producere
1. Una din cele patru funcţii ale acţiunii.
2. Vezi *karma.*

Utpatti — producere; generare
1. Unul din cele patru efecte posibile ale acţiunii.
2. Vezi *karma.*

Utsarga — regulă generală

Uttama — înalt; superior; optim

Uttama-adhikārin — cel care este calificat în cel mai înalt grad pentru cunoaşterea *Vedelor*

Uttama-āśramin — un *sannyāsin*; cel care se află pe treapta cea mai înaltă a vieţii
Vezi *āśrama.*

Uttara-mīmāṁsā-sūtra — alt nume pentru *Brahma-sūtra*
Brahma-sūtra mai e numită astfel deoarece are ca obiect de cercetare partea finală a *Vedelor.*

Scanned with OKEN Scanner

V

Vāc (*vāk*) — cuvînt; Cuvînt divin; logos; vorbire
Vezi *karma-indriya.*

Vacana — epigrame dense compuse de mistici ai şcolii Vīra Śaiva în care principiile şcolii sînt prezentate accesibil şi clar

Vāda — dezbatere; discuţie; teorie
1. Una din cele şaisprezece categorii ale şcolii Nyāya.
2. Vezi *padārtha* şi tabelul nr. 6.

Vaḍakalai (în limba tamilă) — secta nordică a şcolii Viśiṣṭād-vaita
1. Adepţii lui Vedāntadeśika, pentru care atît tradiţia sanskri-tă, cît şi textul în limba tamilă *Prabandham* au aceeaşi auto-ritate.
2. Vezi *teṅkalai.*

Vāg-devī — Zeiţa Cuvîntului
Ea este Mama Divină (sunetul) din care s-au născut toate cuvintele.

Vāg-yoga — senzaţia fluxului de particule karmice în timpul vorbirii
1. În Jainism, este un tip de *āsrava.*
2. Vezi *āsrava.*

Vahni — foc

Vaibhāṣika — şcoală buddhistă timpurie aparţinînd tradiţiei Hīnayāna
Şcoala se întemeiază pe textele *Abhidhamma* şi mai ales pe comentariile (*vibhāṣā*) asupra acestora. Este o şcoală realistă

Scanned with OKEN Scanner

care postulează că obiectele şi ideile sînt deopotrivă reale, iar mintea are capacitatea de a cunoaşte direct obiectele percepute. Totuşi, obiectele şi ideile nu sînt reale în sensul curent al cuvîntului. Reale sînt *dharmele* — elementele particulare ultime care nu sînt nici substanţe, nici atribute. Aceste elemente ultime ale existenţei sînt reale, dar momentane; sînt entităţile cele mai simple care se combină în agregate, dînd naştere la tot ceea ce există.

Vaicitrya — noţiunea de „eu sînt agentul"

Vaidika — vedic
Vezi *veda.*

Vaikārika — aspectul sāttvic al egoului (*ahaṅkara*)
Este primul aspect care se dezvoltă din intelect (*buddhi*), conform teoriei evoluţiei în şcoala Sāṅkhya.

Vaikhānasa — textele *Āgama* la originea cărora este Stăpînul Brahmā
Sînt surse de cunoaştere validă conform şcolilor Viśiṣṭādvaita şi Dvaita. Vezi *āgama.*

Vairāgya — lipsa patimilor; detaşare

Vaişamya — parţialitate

Vaiśeşika — una din cele şase şcoli ortodoxe ale filozofiei indiene
Fondatorul acestei şcoli — foarte apropiată de şcoala Nyāya — este Kaṇāda. Termenul *Vaiśeşika* înseamnă excelenţă sau distincţie, deoarece adepţii acestui sistem consideră că filozofia lor este superioară celorlalte sisteme. Trăsătura distinctivă a sistemului *Vaiśeşika* este doctrina „particularităţii".

Vaiśvānara — fiinţă universală
1. Sinele în starea de veghe. El dirijează toate fiinţele, în diverse feluri, să caute experienţa diferitelor obiecte.
2. Locul de meditaţie asupra sa este ochiul drept.
3. Conform filozofiei Advaita, termenul indică sinele cosmic în stare de veghe, în timp ce *viśva* este sinele individual în stare de veghe.
4. Vezi *pāda.*

Scanned with OKEN Scanner

Vākovākya — ştiinţa logicii
1. Un alt nume pentru şcoala Nyāya.
2. Este numită ştiinţă a logicii în *Chāndogya-Upaniṣad.*

Vākya — cuvînt; conexiune sintactică
Vezi *aṅgatva-bodhaka-pramāṇa.*

Vākya-artha — semnificaţie verbală; sens primar
1. Este de două feluri: *bheda-saṁsarga* (relaţie de dualitate) şi *abheda-saṁsarga* (relaţie de non-dualitate). În primul caz, înţelesul unei propoziţii se exprimă prin relaţia care se stabileşte între cuvinte cu semnificaţii diferite; de exemplu: mînă vaca cu un băţ. Toate cuvintele denotează şi conotează entităţi diferite. În celălalt caz, cuvintele care intră în relaţie exprimă un singur lucru, ceea ce se realizează în virtutea principiului de coordonare gramaticală (*sāmānādhikaraṇya*) — două cuvinte cu conotaţii diferite denotează acum acelaşi obiect; de exemplu, lotusul albastru.
2. *Abhedha-saṁsarga* este de două tipuri în filozofia Advaita: *saṁsarga-abheda* (unitate relaţională), care este non-dualitate la nivel de relaţie şi e numită unitate prin convenţie. Obiectul poate să fie unul singur (lotus albastru), dar posedă două atribute — acela de a fi lotus şi acela de a fi albastru. *Svarūpa-abheda* (propoziţie non-relaţională sau enunţ de identitate) este adevărata unitate, deoarece ambele cuvinte folosite conotează şi denotează aceeaşi entitate; de exemplu, „Acesta este acel Devadatta" sau „Acela eşti tu" (*tat tvam asi*).
3. Sensul primar mai e numit şi *śakya-artha*, *mukhya-artha* sau *abhidheya-artha.*

Vākya-artha-bodha — judecată verbală; cunoaştere obţinută prin sensul unei propoziţii

Vākya-eka-vākyatā — unitatea sintactică a propoziţiilor
1. Atunci cînd propoziţii complete ca înţeles propriu se combină în aşa fel încît una din ele este principală iar celelalte subordonate, ele formează o unitate sintactică.
2. Vezi *pada-eka-vākyatā* şi *eka-vākyatā.*

Vaṁśa — stirpe; genealogie

Scanned with OKEN Scanner

1. Una din cele cinci teme despre care trebuie să trateze un text *Purāṇa.*
2. Vezi *purāṇa.*

Vaṁśa-anucarita — continuarea filiației genealogice
1. Una din cele cinci teme despre care trebuie să trateze un text *Purāṇa.*
2. Vezi *purāṇa.*

Vānaprastha — locuitor al pădurii
Vezi *āśrama.*

Vandana — manifestarea recunoștinței pentru binecuvîntările primite din partea Divinității
Vezi *bhakti.*

Varṇa — castă; alfabet
1. Societatea este împărțită în patru caste sau clase diferite în funcție de natura și aptitudinile membrilor ei. Aceste caste sînt: *brāhmaṇa,* care studiază și îi învață *Veda* pe alții; *kṣatriya,* care apără comunitatea; *vaiśya*, casta meșteșugarilor și a negustorilor; *śūdra*, slujitorii. Această diviziune se bazează pe principiul economiei sociale și are valoare funcțională. Ea vizează latura socială și instituțională a vieții, oferind o imagine orizontală a societății. Fiecare clasă este relativă, însă absolut obligatorie în sfera sa de aplicabilitate. În funcție de poziția socială și de aptitudinile individuale, fiecăruia îi revine, așadar, un domeniu în care are datoria să se specializeze: religie, politică, economie, muncă fizică.
2. Pentru *varṇa* în sensul de litere ale alfabetului, vezi *śabda.*

Varṇaka — capitol

Vartamāna — care se întoarce; care se desfășoară; timp gramatical (prezent)
1. Un tip de acțiune.
2. Vezi *karma.*

Vārttika — comentariu în versuri
1. Sînt comentarii al căror scop este de a cerceta: ceea ce a fost spus (*ukta*), ceea ce nu a fost spus (*anukta*) și ceea ce nu a fost spus clar (*durukta*).

Scanned with OKEN Scanner

2. Vezi *vārttika-kāra.*

Vārttika-kāra — comentator

1. Sureśvara este comentatorul şcolii Advaita. A scris *Bṛhadāraṇyaka-Upaniṣad-bhāṣya-vārttika* şi *Taittirīya-Upaniṣad-bhāṣya-vārttika.*

2. Kumārila Bhaṭṭa este comentatorul şcolii Mīmāṁsā. A scris *Śloka-vārttika, Tantra-vārttika* şi *Ṭup-ṭīkā.*

Vāsanā — tendinţă latentă

O forţă latentă sau o impresie reziduală pe care individul continuă să o poarte cu sine. Se mai numeşte şi *saṁskāra.*

Vaśitva — acea forţă prin care toate fiinţele pot fi cucerite

Vezi *aṣṭa-aiśvarya.*

Vāstava — real

Vastu — obiect; lucru

Vastu-tantra — dependent de obiect

1. În filozofia Advaita se spune că orice cunoaştere este dependentă de un obiect.

2. Vezi *puruṣa-tantra.*

Vāsudeva — una din formele sub care se manifestă *Īśvara*

Este Sinele suprem şi posedă cele şase atribute: cunoaştere (*jñāna*), suveranitate (*aiśvarya*), potenţă (*śakti*), forţă (*bala*), virilitate (*vīrya*) şi strălucire (*tejas*). Ipostazele sale sînt: Keśava, Nārāyaṇa şi Mādhava.

2. Vezi *vyūha.*

Vātsalya — iubire ca aceea dintre părinte şi copil

Este iubirea părintească. Vezi *bhakti.*

Vāyu — aer; suflu vital

1. Este de cinci tipuri: *prāṇa, apāna, samāna, vyāna* şi *udāna.*

2. Este unul din cele cinci elemente.

3. Vezi *mahā-bhūta* şi *prāṇa.*

Veda — cunoaştere; înţelepciune

1. Scripturile sacre (*śruti*) în tradiţia indiană. Aceste texte sînt impersonale (*apauruṣeya*) şi eterne (*nitya*). *Vedele* sînt în număr de patru. Ordinea lor, stabilită de Vyāsa, este urmă-

Scanned with OKEN Scanner

toarea: *Ṛg-Veda*, *Yajur-Veda*, *Sāma-Veda* şi *Atharva-Veda*. Fiecare este împărţită în: *mantra*, *brāhmaṇa*, *āraṇyaka* şi *upaniṣad*. Părţile numite *mantra* şi *brāhmaṇa* reprezintă *Veda* în sens strict. *Āraṇyaka* sînt anexe ale secţiunii *brāhmaṇa*, iar *upaniṣadele* reprezintă partea finală a textelor *āraṇyaka*.

2. La un moment dat existaseră 1 131 de ramuri (*śākhā*) ale culegerilor (*saṁhitā*) vedice: 21 pentru *Ṛg-Veda*, 101 pentru *Yajur-Veda*, 1 000 pentru *Śama-Veda* şi 9 pentru *Atharva-Veda*.

3. *Ṛg-Veda* este o colecţie de imnuri de înţelepciune. *Sāma-Veda*, o colecţie liturgică de imnuri, majoritatea preluate din *Ṛg-Veda* şi cîntate pe anumite melodii. *Yajur-Veda* cuprinde texte pentru riturile sacrificiale. *Atharva-Veda* este o colecţie de formule magice menite să neutralizeze răul, bolile, şi folosite în diverse alte împrejurări nefaste. Se spune că *Yajur-Veda* are două variante: albă (*śukla*) şi neagră (*kṛṣṇa*).

4. *Ṛg-Veda* este pentru preotul *hotṛ*, care are funcţia de a recita imnurile prin care zeii sînt chemaţi pe altarul unde are loc sacrificiul. *Sāma-Veda* este pentru preotul *udgātṛ*, care cîntă imnurile. *Yajur-Veda* este pentru preotul *adhvaryu*, care execută sacrificiul conform regulilor. *Atharva-Veda* este pentru preotul *brahman*, care are rolul de a supraveghea întregul sacrificiu.

5. *Ṛg-Veda* cuprinde *Aitareya-Upaniṣad*. *Sāma-Veda* cuprinde *Chāndogya-* şi *Kena-Upaniṣad*. *Yajur-Veda* cuprinde *Īśa-*, *Taittirīya-*, *Bṛhadāraṇyaka-* şi *Kaṭha-Upaniṣad*. *Atharva-Veda* cuprinde *Praśna-*, *Muṇḍaka-* şi *Māṇḍūkya-Upaniṣad*.

6. Vezi tabelul nr. 1.

Veda-aṅga — anexe ale *Vedelor*

Acestea sînt: fonetica (*śikṣā*), prozodia (*chandas*), gramatica (*vyākaraṇa*), etimologia (*nirukta*), astronomia (*jyotiṣa*) şi ceremonialul (*kalpa*). Textele de ceremonial sînt de două feluri: *śrauta-sūtra*, care se referă la *Veda* sau *śruti*, şi *smārta-sūtra*, care se referă la *smṛti*.

Scanned with OKEN Scanner

Vedanā — experienţă senzorială; senzaţie; sentiment

1. Una din cele douăsprezece verigi ale lanţului cauzal al existenţei. Vezi *pratītya-samutpāda.*
2. Unul din cele cinci agregate. Vezi *skandha.*
3. Rezultă din contactul senzorial şi, conform filozofiei buddhiste, constă în plăcere, durere sau indiferenţă.

Vedanīya — *karma* care produce senzaţii/sentimente

1. Este, conform Jainismului, unul din cele opt tipuri de *karma.* Sînt acţiuni care nu întunecă (înţelegerea) şi generează sentimente de plăcere sau se durere (*asadvedya*).
2. Vezi *karma.*

Vedānta — sfîrşitul *Vedelor*; Uttara-mīmāṁsā

1. Un alt nume pentru *Upaniṣade.* Vezi *upaniṣad.*
2. Numele diferitelor şcoli de filozofie care au la bază *Upaniṣadele.* Şcolile principale sînt: Advaita, Viśiṣṭādvaita şi Dvaita.
3. Textele fundamentale pentru Vedānta sînt *Upaniṣadele, Bhagavad-gītā* şi *Brahma-sūtra.* Vezi *prasthāna-traya.*
4. Chestiunea centrală a tuturor şcolilor Vedānta este natura lui *Brahman.*

Vedānta-sūtra — un alt nume pentru *Brahma-sūtra*

Se numeşte astfel pentru că este un text aforistic despre Vedānta.

Vega — mişcare; repeziciune; inerţie

În şcoala Vaiśeşika, *vega* este de trei tipuri: *ubhaya-karmaja, anyatara-karmaja* şi *vibhāgaja* (vezi fiecare termen separat). Este calitatea unei substanţe în mişcare de a-şi menţine deplasarea în aceeaşi direcţie.

Vibhāga — disjuncţie; diviziune; separare

Conform filozofiei Vaiśeşika, este o calitate (*guṇa*). Reprezintă acea entitate (sau calitate) în virtutea căreia se distruge conexiunea sau contactul dintre lucruri.

Vibhāgaja — mişcare produsă prin disjuncţie

1. Un tip de mişcare, în filozofia Nyāya-Vaiśeşika.
2. Vezi *vega.*

Scanned with OKEN Scanner

Vibhaṅga — formă eronată de clarviziune; unul din textele *Abhidhamma*

1. Vezi *avadhi.*
2. Vezi *Abhidhamma-piṭaka.*

Vibhava — descinderile lui Vişnu; *avatāra*

1. Descinderea lui *Īśvara* printre oameni. Tradiţia enumeră zece forme principale: *Matsya*, *Kūrma*, *Varāha*, *Nṛsiṁha*, *Vāmana*, *Paraśurāma*, *Rāmacandra*, *Balabhadra*, *Kṛṣṇa* şi *Kalki.* Unii îl înlocuiesc pe Kṛṣṇa cu Buddha. Aceste încarnări îşi au originea în manifestarea (*vyūha*) numită *Aniruddha.* Cauza avatarilor este exclusiv voinţa lui *Īśvara*, iar scopul lor este de a apăra binele şi de a anihila răul.
2. Vezi *vyūha.*

Vibhāva — una din cele trei cauze eficiente ale emoţiei estetice (*rasa*)

Este de două categorii: *ālambana* (excitant principal) şi *uddīpana* (excitant auxiliar). Vezi *rasa.*

Vibhrama — amăgire (vezi *bhrama*)

Vibhu — atotpătrunzător; omniprezent

Şcolile Advaita şi Nyāya consideră că forma sufletului individual este omniprezentă.

Vibhu-dravya — substanţă omniprezentă

Vibhūti — cenuşă sacră; manifestare a forţei divine

1. Unul din cele opt mijloace de protecţie enumerate în şcoala Vīra Śaiva. Constă în ungerea trupului cu cenuşă sacră. Vezi *aṣṭa-āvaraṇa.*
2. Încarnări cum ar fi maeştrii spirituali etc., care ajută omenirea, poartă numele de *vibhūti.*
3. În filozofia Viśiṣṭādvaita, *vibhūti* desemnează manifestările lui Vāsudeva: Saṅkarşaṇa, Pradyumna şi Aniruddha.
4. Puterile miraculoase poartă de asemenea numele de *vibhūti.*

Vicāra — reflecţie; cercetare

1. În filozofia Yoga, reprezintă un aspect al stării meditative (*samādhi*). Aceasta este de două feluri: *nirvicāra* (cînd mintea se concentrează şi se identifică cu *tanmātra*, indife-

Scanned with OKEN Scanner

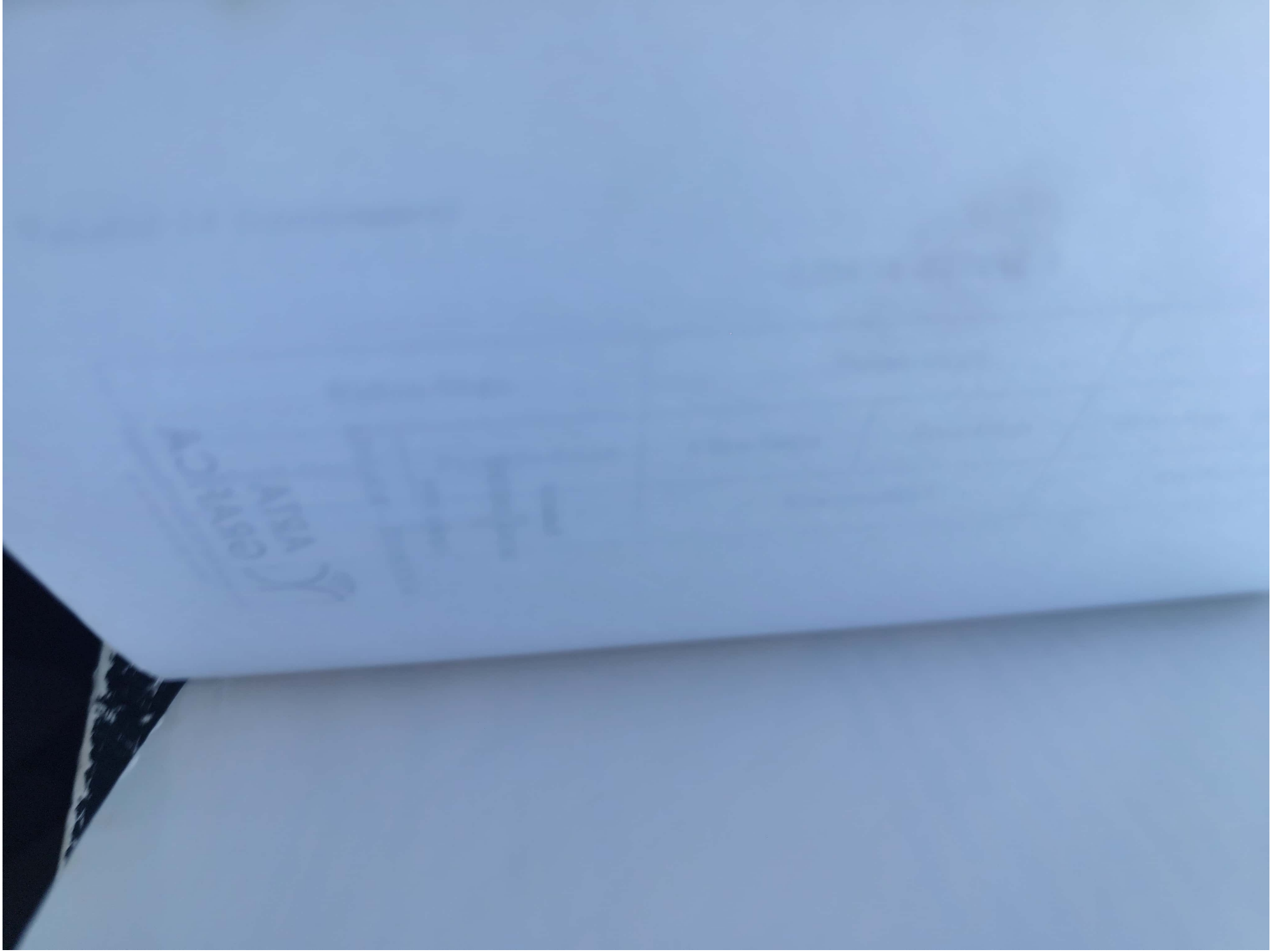

Scanned with OKEN Scanner

rent de calităţile lor) şi *savicāra* (cînd mintea se concentrează pe *tanmātra* şi îşi aminteşte calităţile lor).
2. Vezi *samādhi*.

Vicchinna — limitat

Vicikitsā — dubiu (suspiciune)

Videha-mukti — eliberare obţinută în momentul cînd sufletul părăseşte trupul

Vidheya — predicat; supus, obedient

Vidheyatva — calitatea de a fi în stăpînirea cuiva
Filozofia Viśiṣṭādvaita consideră că toate lucrurile se află în stăpînirea lui *Īśvara*.

Vidhi — injoncţiune; ordin pozitiv dat în *Vede*, potrivit filozofiei Mīmāṁsā
1. Există trei tipuri de injoncţiuni: *apūrva-vidhi* (injoncţiune originară), *niyama-vidhi* (injoncţiune restrictivă) şi *parisaṅkhyā-vidhi* (injoncţiune exclusivă) (vezi fiecare termen separat).
2. Există cinci clase de injoncţiuni: *karmotpatti-vākya*, care prescrie efectuarea unui anumit act: *guṇa-vākya*, care prescrie anumite detalii necesare în efectuarea unui act; *phala-vākya*, care arată ceea ce rezultă în urma efectuării unui anumit act; *phalaguṇa-vākya*, care stabileşte anumite detalii necesare pentru obţinerea unor rezultate precise; *saguṇa-karmotpatti-vākya*, care prescrie un act împreună cu un detaliu accesoriu.
3. În şcoala Mīmāṁsā, ordinele pozitive includ: rituri obligatorii (*nitya-karma*), rituri ocazionale (*naimittika-karma*) şi rituri opţionale (*kāmya-karma*). Se referă la chestiuni supralumeşti şi trebuie înţelese în sens literal.

Vidhi-vākya — propoziţie injonctivă
Vezi tabelul nr. 1.

Vidvat-sannyāsa — renunţarea asumată după cunoaşterea adevărului
1. Este ascetismul la care recurg cei numiţi *jñānin* şi *siddha*.
2. Vezi *sannyāsa*.

Scanned with OKEN Scanner

Vidyā — cunoaştere; meditaţie; înţelepciune

1. *Upanişadele* descriu treizeci şi două de tipuri sau varietăţi de *Brahma-vidyā* întru eliberare. Acestea sînt diferite tipuri de meditaţie, ca de exemplu meditaţia asupra *mantrei* numite *praṇava,* care este silaba *om.*

2. Există patru ramuri principale ale cunoaşterii, conform filozofiei Vaiśeşika: *ānvīkşikī* (logica şi filozofia), *trayī* (religia vedică), *vārttā* (ştiinţa economică şi filozofia bunurilor lumeşti) şi *daṇḍa-nīti* (ştiinţa guvernării).

Vidyā-pāda — acea parte din *Āgama* în care sînt prezentate doctrinele filozofice

Vezi *āgama.*

Vidyā-sthāna — cele paisprezece surse ale cunoaşterii

Acestea sînt: cele patru *Vede,* cele şase *veda-aṅga, Purāṇele, mīmāṁsā, nyāya* şi *dharma-śāstra.*

Vighna-dhvaṁsa — distrugerea obstacolelor

Vijātīya-bheda — unul din cele trei tipuri de diferenţe care există între lucruri ţinînd de două clase diferite

1. De exemplu, diferenţa între un copac şi o piatră.

2. Vezi *bheda.*

Vijñāna — înţelepciune; cunoaştere; intelect; conştiinţă

1. Una din cele douăsprezece verigi ale lanţului cauzal al existenţei. Vezi *pratītya-samutpāda.*

2. Unul din cele cinci agregate. Vezi *skandha.*

3. Intelectul. Se mai numeşte şi *buddhi.*

Vijñāna-akala — un suflet individual care nu mai este încătuşat de *karma* şi *māyā,* dar rămîne încă subjugat de *āṇava-mala*

1. Un astfel de suflet nu trebuie să mai revină la o nouă existenţă empirică după ce s-a desprins de trup, pentru că este apt pentru eliberare.

2. Vezi *jīva.*

Vijñāna-kevalin — suflet individual eliberat

În Śaivismul din Caşmir termenul indică un suflet individual deja eliberat.

Scanned with OKEN Scanner

Vijñānamaya-kośa — învelişul intelectului
1. Se află în interiorul învelişului mental (*manomaya-kośa*). Acestea două, împreună cu *prāṇamaya-kośa,* formează corpul subtil.
2. Vezi *kośa.*

Vijñapti — percepţie

Vikala-jñāna — cunoaştere extramundană
În Jainism, aceasta este de două feluri: *avadhi* şi *manaḥ-paryāya.*

Vikalpa — imaginaţie; construcţie mentală; abstracţie
Conform filozofiei Śāṅkhya, mintea (*citta*) are cinci activităţi, printre care abstracţia, construcţia şi diverse tipuri de imaginaţie.

Vikāra — schimbare; schimbare a formei; vîscozitate

Vikāsa — expansiune

Vikṛti — modificare
1. Modificarea este unul din cele patru efecte ale unei acţiuni (*karma*).
2. Vezi *karma.*

Vikşepa — proiectare; proiecţie falsă
1. Conform filozofiei Advaita, aceasta este forţa de proiectare a ignoranţei.
2. Vezi *avidyā.*

Vikşepa-śakti — forţa pe care o are *māyā* de a proiecta multitudinea experienţelor

Vikşipta — împrăştiat; căruia îi fuge mintea
O stare mentală în care atenţia nu este concentrată, ci trece de la un obiect la altul.

Vimala — puritate; ireproşabil; imaculat
1. Unul din cele zece stadii ale unui *bodhisattva.*
2. Vezi *bodhisattva.*

Vimoha — eroare; amăgire

Vināśa — distrugere; anihilare

Vinaya-piṭaka — coşul regulilor de comportament

Scanned with OKEN Scanner

1. Text canonic buddhist (compilat de Upali) care cuprinde reguli de conduită pentru comunitate (*saṅgha*) şi pentru membrii săi.
2. Vezi *tri-piṭaka.*

Vipāka — un tip de transformare

Vipakṣa — contraexemplu

1. Termen lipsit de probandum sau de ceva similar lui. În acest gen de raţionament lipsa subiectului este o certitudine.
2. Într-un silogism cu zece termeni, acesta era al cincilea, adică exemplul negativ.
3. Vezi *pakṣa.*

Viparīta — contrar; contrariul a ceea ce este

Incertitudinea asupra naturii exacte a adevărului. Este un tip de eroare.

Viparīta-bhāvanā — eroare; fluxul opus al gîndirii

Conform filozofiei Advaita, poate fi înlăturată prin contemplare.

Viparīta-jñāna — cunoaştere falsă

Viparīta-khyāti — percepţie contrară

1. Teoria erorii expusă de Mīmāṁsā lui Prabhākara. Eroarea se produce atunci cînd un obiect ne apare ca fiind diferit de ceea ce este în realitate. Obiectul erorii e considerat real, iar ireală este identitatea dintre aparenţa şi esenţa sa.
2. Vezi *khyāti-vāda.*

Viparyaya — cunoaştere eronată; iluzie; percepţie falsă

Sāṅkhya-kārikā enumeră cinci cauze ale acestei erori: ignoranţa (*avidyā*), egoismul (*asmitā*), ataşamentul (*rāga*), aversiunea (*dveṣa*) şi iubirea de sine (*abhiniveśa*). Aceste cauze mai au şi următoarele denumiri: *tamas*, *moha*, *mahāmoha*, *tāmisra* şi *andhatāmisra.*

Viparyaya-grahaṇa — percepţie falsă; cunoaşterea adevărului altfel decît este

1. Este un aspect al ignoranţei. A înţelege ignoranţa în mod pozitiv, ca percepţie falsă, sau în mod negativ, ca non-per-

Scanned with OKEN Scanner

cepţie (*agrahaṇa*) — aceasta este o întrebare pusă de către adepţii filozofiei Advaita în legătură cu conceptul de *avidyā*.
2. Vezi *avidyā*.

Vipralambha — separarea de fiinţa iubită

Vipula-mati — un tip de telepatie
1. În Jainism sînt indicate limitele spaţiale şi temporale ale acestei telepatii. În spaţiu ea funcţionează pe o distanţă între 4 *yojana* şi 2,5 *dvīpa*, iar în timp între 8 şi un număr infinit de încarnări. Persistă pînă în zorii atotcunoaşterii.
2. Vezi *mati*.

Vīra — eroic; putere
În Jainism, aceasta este o etapă cînd individul devine stăpîn pe el însuşi.

Virāga — detaşare de pasiunile lumeşti

Virāj (*virāṭ*) — macrocosmos; universul manifestat; omul cosmic
1. În filozofia Advaita, *virāj* este acelaşi cu *viśva* (*sthūla*) şi cu *vaiśvānara*.
2. Forma cosmică a Sinelui — cauză a lumii brute.

Virakti — renunţarea de sine
Prima condiţie necesară pentru cei care se află în căutarea lui *Brahman*.

Virodha — opoziţie

Viruddha — contradictoriu
1. Un gen de raţionament eronat în care argumentul (*hetu*) este contradictoriu. Prin aceasta se înţelege că argumentul probează contrariul a ceea ce este de probat. De exemplu, enunţul „sunetul este etern pentru că este produs" nu face decît să probeze că sunetul *nu* este etern, deoarece tot ce este produs nu poate fi etern.
2. Vezi *hetv-ābhāsa*.

Vīrya — putere; zel
1. Una din cele şase *pāramitā* în Buddhism.
2. Unul din cele şase atribute ale lui *Īśvara*.

Scanned with OKEN Scanner

Viṣāda — deprimare; nepăsare

Visaṁvādi-vyavahāra — întreprindere ratată

Viśaya — dubiu

Viṣaya — obiect; temă; conţinut

Viṣaya-vākya — enunţ vedic ales ca subiect de cercetare

Viṣaya-viṣayi-bhāva — relaţia între ceea ce este revelat şi ceea ce revelează, sau relaţia dintre obiect şi cunoaşterea lui

Viṣayin — subiectul care cunoaşte

Viśeṣa — ceea ce este calificat; particularitate

1. O categorie în metafizica Vaiśeşika. Este trăsătura care deosebeşte o entitate individuală de alta. Aceste *viśeṣa* sînt nenumărate, eterne şi indivizibile. Pluralismul sistemului filozofic Vaiśeşika se bazează tocmai pe această categorie. Este diferenţa ultimă dintre lucruri care altminteri sînt identice.

2. Conceptul de bază al filozofiei Dvaita, care îi justifică conceptul de pluralism. Se susţine că fiecare substanţă posedă un număr infinit de particularităţi corespunzînd tot atîtor calităţi. Particularitatea este forţa prin care calitatea se distinge de substanţă. Particularităţile disting diferitele aspecte ale substanţei şi le califică; avînd în vedere că se disting de la sine, particularităţile nu au nevoie de o altă calitate care să le distingă pe ele.

Viśeṣa-āpti — apariţia unei noi trăsături

Este teoria cauzaţiei în filozofia Dvaita. Lumea ia naştere din materie în forme mereu noi. De fiecare dată apariţia acestor noi forme este rezultatul voinţei Divinităţii.

Viśeṣa-guṇa — calitate specifică

Viśeṣaṇa — calificare; element atributiv

Viśeṣaṇa-viśeṣya-bhāva — relaţia dintre calificare şi substanţa calificată; mod de contact

1. Se mai numeşte *viśeṣaṇatā*.

2. În filozofia Nyāya, este contactul pentru perceperea nonexistenţei (*abhāva*).

3. Vezi *sannikarṣa* şi *viśeṣaṇatā*.

Scanned with OKEN Scanner

Viśeṣaṇa-viśeṣyatā-jñāna — cunoaştere care comportă o relaţie subiect–predicat
Vezi *vākya-artha*.

Viśeṣaṇatā — acel mod de contact care duce la percepţia nonexistenţei
1. Se mai numeşte *viśeṣaṇa-viśeṣya-bhāva*.
2. Vezi *sannikarṣa*.

Viśeṣya — substantiv; cel care este calificat

Viśeṣyatā-avacchedaka — ceea ce determină substantivitatea

Viśiṣṭa — ceea ce este calificat; determinat
1. În filozofia Dvaita, este forma pe care o dobîndeşte un lucru cînd este pus în relaţie cu atributele sale, adică substanţa şi calitatea luate împreună. Este una din cele zece categorii enumerate în filozofia Dvaita. Vezi *padārtha*.
2. În filozofia Viśiṣṭādvaita, substanţa calificată e una singură, dar factorii care o califică, deşi inseparabili de aceasta, sînt cu totul distincţi.

Viśiṣṭa-aikya — unitate sub forma unui tot organic cu mai multe atribute

Viśiṣṭa-buddhi — cogniţie calificată

Viśiṣṭa-jñāna — cunoaştere calificată

Viśiṣṭa-pratīti — cunoaştere determinativă

Viśiṣṭa-viṣaya — obiect calificat

Viśiṣṭādvaita — non-dualism calificat; monism pansintetic
Este o şcoală teistă Vedānta, constituită ca atare datorită marelui ei exponent Rāmānuja. Afirmă existenţa a trei realităţi ultime, *Īśvara*, *cit* şi *acit*, care coexistă într-o relaţie de inseparabilitate, cu toate că *cit* şi *acit* sînt dependente de *Īśvara*, care e independent. Acest complex formează o unitate organică, de unde şi numele de Viśiṣṭādvaita.

Viśleṣa — separare

Viṣṇu — Stăpînul Suprem; cel atotprezent
1. În filozofia Viśiṣṭādvaita, Viṣṇu este unica Realitate, fiind gînditor (*cit*) şi negînditor (*acit*). El este calea şi ţelul eliberării.

Scanned with OKEN Scanner

2. Viṣṇu are o formă cvintuplă: *para*, *vyūha*, *vibhava*, *antaryāmin* şi *arcā*.

3. Posedă şase calităţi divine: cunoaştere (*jñāna*), forţă (*bala*), suveranitate (*aiśvarya*), potenţă (*śakti*), virilitate (*vīrya*) şi strălucire (*tejas*).

4. Unele din manifestările Sale sînt: Saṅkarşaṇa, Pradyumna, Aniruddha şi Vāsudeva.

5. Armele sale sînt: scoica (*śaṅkha*), discul (*cakra*), măciuca (*gadā*), sabia (*khaḍga*) şi arcul (*śārṅga*).

6. Numele uneia dintre Cărţile de Legi. Vezi *smṛti*.

Viṣphuliṅga-nyāya — comparaţia cu focul şi scînteile sale

Viśuddhi — puritate; numele unei *cakra*

Una din cele şapte *cakra*. Este localizată în centrul gîtului. Vezi *cakra*.

Viśva — forma individuală a Sinelui în stare de veghe, care are conştiinţa eului într-un corp brut; univers

1. Este forma Sinelui în starea de veghe, conform filozofiei Advaita.

2. Pătrunde în întregul corp dar, în scopul meditaţiei, îşi are lăcaşul în ochiul drept. Adjunctul său limitativ este corpul brut (*sthūla-śarīra*).

3. Vezi *pāda*.

Viśva-adhika — mai mult decît universul; transcendent

Viśva-atiga — transcendent

Viśva-māyā — ignoranţa universală

Viśva-rūpa — care are forma universului

Viśva-uttīrṇa — transcendent

Vīta — un tip de inferenţă

1. În şcoala Sāṅkhya inferenţa este de două tipuri. Tipul *vīta* implică o concomitenţă pozitivă între argument (*hetu*) şi termenul major (*sādhya*). La rîndul său, *vīta* este de două feluri: 1) *pūrvavat*, care e bazată pe concomitenţa observată a argumentului cu termenul major (de exemplu: fum şi foc) — concomitenţă cunoscută printr-o percepţie anterioară (de pildă,

Scanned with OKEN Scanner

în vatră); 2) *sāmānyatodṛṣṭa,* care e o concomitență cunoscută prin analogie.

2. Vezi *anumāna.*

Vīta-sandeha — neîndoielnic

Vitala — iad

1. Polul inferior al lui *tapo-loka.* Este starea care se schimbă întru materialitate.

2. Vezi *loka* și *tala.*

Vitaṇḍā — critică distructivă; argument distructiv

1. Una din cele șaisprezece categorii ale sistemului Nyāya. Vezi *padārtha* și tabelul nr. 6.

2. Este critica distructivă care caută să respingă doctrina adversarului fără a urmări însă stabilirea sau formularea unei doctrine proprii.

Vitarka — o stare de *samādhi*

1. Este de două feluri: *savitarka* și *nirvitarka.*

2. Vezi *samādhi.*

Vivāda — dispută

Vivaraṇa — explicație

Vivaraṇa-kāra — nume al lui Prakāśātman, autor al comentariului *Pañcapādikā-vivaraṇa* asupra lucrării *Pañcapādikā* de Padmapāda

Vivaraṇa-prasthāna — școala *Vivaraṇa* din filozofia Advaita

1. Una din cele două școli ale filozofiei Advaita. Vezi *Bhāmatī.*

2. Cele mai importante lucrări ale acestei școli sînt: *Pañcapādikā* de Padmapāda, *Pañcapādikā-vivaraṇa* de Prakāśātman și *Vivaraṇa-prameya-saṅgraha* de Vidyāraṇya.

3. Scrierile lui Sureśvara au reputația de a fi fost sursa de inspirație a acestei școli.

Vivarta — transfigurare; schimbare aparentă; apariție iluzorie

Vivarta-vāda — teoria schimbării aparente; teoria fenomenalității

Scanned with OKEN Scanner

1. Teoria Advaita a cauzării, conform căreia lumea este o apariţie iluzorie suprapusă prin ignoranţă (*avidyā*) lui *Brahman*.
2. Vezi *pariṇāma-vāda* şi *ābhāsa-vāda*.

Viveka — discernământ

Vividiṣā-sannyāsa — renunţare datorită dorinţei de a cunoaşte
1. Conform filozofiei Viśiṣṭādvaita, este renunţarea adoptată de cei aflaţi în căutare şi de către *sādhaka*. Este un stadiu preliminar al renunţării, motivat de dorinţa cunoaşterii.
2. Vezi *vidvat-sannyāsa* şi *sannyāsa*.

Vivikta-śayyāsana — mortificare externă în Jainism; a practica în mod riguros un trai în izolare

Vrata — legământ; regulă de conduită

Vṛtti — mod mental; modificare mentală a cărei funcţie este de a manifesta obiecte
Face posibilă cunoaşterea, conform filozofiei Advaita. Reprezintă veriga de legătură între subiectul cunoscător şi obiectul cunoscut. Este o transformare, fie a organului intern, fie a ignoranţei (*avidyā*). Este emisă prin simţuri şi invadează obiectul.

Vṛtti-jñāna — cunoaştere empirică
1. Conform filozofiei Advaita, este combinarea unei modificări mentale cu reflectarea în ea a conştiinţei.
2. Este de două feluri: nemediată (*aparokṣa*) şi mediată (*parokṣa*).
3. Este opusă faţă de *avidyā*. Vezi *svarūpa-jñāna*.

Vṛtti-niyāmaka — vezi *svarūpa-sambandha*

Vṛtti-vyāpyatva — faptul de a fi invadat de o modificare mentală
1. În filozofia Advaita, este una din cele două condiţii necesare pentru ca o entitate să devină obiect al cunoaşterii.
2. Vezi *phala-vyāpyatva*.

Vṛtty-aniyāmaka — vezi *svarūpa-sambandha*

Vyabhicāra — deviere

Vyāghāta — abandonat; la care s-a renunţat

Scanned with OKEN Scanner

Vyāja — ocazie; cauză indirectă

Vyākaraṇa — gramatică
1. Una din anexele *Vedelor.*
2. Vezi *veda-aṅga.*

Vyāna — unul dintre suflurile vitale
1. Suflul vital care reglează circulaţia sîngelui în corp.
2. Vezi *prāṇa.*

Vyaṅgya-artha — sens sugerat
1. În estetica indiană se afirmă că în afară de sensul primar (*mukhya-artha*) şi sensul secundar (*lakṣya-artha*) cuvintele mai pot avea şi un sens sugerat, pentru aflarea căruia sensul primar are o funcţie orientativă. În mintea ascultătorului, sensul primar sugerează, face aluzie la un alt sens sau îl indică, dar acesta din urmă nu are neapărat legătură cu sensul primar. De exemplu, cînd se afirmă „satul este pe Gange", ideea ar putea fi că satul respectiv e răcoros şi sfînt.
2. În poezie, sensul sugerat este indispensabil pentru exprimarea unei emoţii.

Vyāpaka — cel care penetrează; probandum, ceea ce trebuie demonstrat (*sādhya*)

Vyāpāra — activitate; cauză intermediară

Vyāpti — concomitenţă invariabilă; impregnare universală a termenului mediu de către termenul major
1. Această relaţie trebuie să fie necondiţionată sau necesară, fiind esenţa cunoaşterii inferenţiale. Este o corelaţie între doi termeni, dintre care unul este cel impregnat, iar celălalt este cel care impregnează. În *vyāpti*, *hetu* este termenul impregnat, iar *sādhya* (ceea ce trebuie demonstrat) este termenul care impregnează. Este relaţia de coexistenţă *hetu–sādhya*, şi trebuie să fie lipsită de orice circumstanţă accidentală.
2. Vezi *anumāna.*

Vyāpya — impregnat; probans (*sādhaka-sādhana*)

Vyāpya-vṛtti — care impregnează

Vyāpyatva-asiddha — nefondat în ceea ce priveşte concomitenţa sa

Scanned with OKEN Scanner

1. Un gen de argument nefondat, şi anume cel însoţit de o condiţie accidentală.
2. Vezi *asiddha* şi *hetv-ābhāsa*.

Vyāsajya-vṛtti — conţinut în mod parţial

Vyatireka-dṛṣṭānta — exemplu negativ

Vyatireka-sahacāra — concomitenţă a negaţiei

Vyatireka-vyāpti — impregnare negativă

1. Un tip de inferenţă bazată pe observaţia absenţei concomitente a termenilor major şi mediu. De exemplu, acolo unde nu este foc, nu este fum.
2. Vezi *kevala-vyatirekin* şi *anumāna*.

Vyavahāra — empiric; viaţă lumească; practică

1. Ceea ce stă la baza tuturor acţiunilor practice ale individului.
2. Discurs empiric.

Vyavahāra-naya — un punct de vedere propriu Jainismului

Vezi *naya*.

Vyāvahārika — punctul de vedere relativ; empiric

1. Perspectiva ignoranţei, conform filozofiei Advaita. La acest nivel, Absolutul posedă atribute (*saguṇa*), indivizii diferă unul de altul, iar universul există în toată pluralitatea sa.
2. Vezi *prātibhāsika* şi *parama-ārthika*.

Vyāvahārika-satya — realitate fenomenală (sau relativă)

Vyavahita — mediat

Vyāvartaka — trăsătură distinctivă

Vyavasāya — cunoaştere definită

O cunoaştere definită reprezintă doar cunoaşterea obiectului. Vezi *anuvyavasāya*.

Vyavasāya-jñāna — cunoaştere originală

1. Conform filozofiei Nyāya, o cunoaştere definită, limitată la obiect şi primită fără ca cel care cunoaşte să fie conştient de faptul că este vorba de o astfel de cunoaştere.
2. Vezi *anuvyavasāya*.

Vyavasthā — ordine; restricţie

Scanned with OKEN Scanner

Vyāvṛtta — discontinuitate

Vyāvṛtti — diferenţiere

Vyaya — dispariţie; pierdere; cheltuială

Vyūha — manifestare; emanaţie

1. În filozofia Viśiṣṭādvaita, aceasta este una din cele cinci forme pe care le ia *Īśvara*. Există patru ipostaze (în scopul meditaţiei adepţilor şi pentru creaţia universului etc.): Vāsudeva, Saṅkarṣaṇa, Pradyumna şi Aniruddha. Fiecare emană din cea precedentă; Vāsudeva este ipostaza cea mai înaltă, iar celelalte sînt manifestări ale lui Vāsudeva, persoana divină unică.

2. Din *jñāna* şi din capacitatea de acţiune neîncetată sau de creaţie infinită (*bala*) evoluează Saṅkarṣana. Din *aiśvarya* şi *vīrya* evoluează Pradyumna. Din *śakti* şi *tejas* evoluează Aniruddha. Vezi *Īśvara*.

3. Saṅkarṣaṇa îndeplineşte funcţia de creaţie, menţinere şi disoluţie a lumii şi este zeitatea care supraveghează toate sufletele individuale. Pradyumna ocroteşte sufletele individuale, le supraveghează naşterea şi le dă învăţături spirituale. Aniruddha dă ajutor indivizilor întru eliberare şi protejează lumea. Vezi fiecare termen separat.

Vyutsarga — indiferenţă faţă de obiecte

Scanned with OKEN Scanner

Y

Yajña — sacrificiu; ceremonie sacrificială

Toți indienii din castele superioare, considerați „născuți de două ori", au obligația să efectueze cu regularitate cele cinci mari sacrificii (*pañca-mahā-yajña*): *Deva-yajña*, sacrificiul zeilor; *Brahma-yajña*, sacrificiul lui *Brahman* — un sacrificiu oferit marilor înțelepți, care constă în a studia *Vedele*, a le transmite mai departe învățătura sau a medita asupra lor; *Pitṛ-yajña*, sacrificiul drept cult al strămoșilor; *Bhūta-yajña*, ritul de mulțumire al ființelor vii, cum ar fi animalele și păsările; *Nara-yajña*, care constă în a-i primi și a-i cinsti pe oaspeți.

Yama — înfrînări; stăpînire de sine

Prima ramură în *rāja-yoga* lui Patañjali. Prevede următoarele reguli: nevătămarea (*ahiṁsā*), spunerea adevărului (*satya*), nefurtul (*asteya*), celibatul (*brahmacarya*) și neînsușirea de bunuri (*aparigraha*). Vezi *aṣṭa-aṅga-yoga*.

Yantra — diagramă mistică

Termenul se referă la diagrame geometrice menite să canalizeze forțele psihice ale adeptului concentrîndu-le asupra unei scheme care poate fi apoi reprodusă prin forța de vizualizare a acestuia.

Yathārtha-khyāti — perceperea realului

1. Este o teorie a erorii expusă de școala Viśiṣṭādvaita. Întreg conținutul experiențelor noastre este real. Așadar, cunoașterea este iluzorie sau eronată nu pentru că obiectul ei ar fi nereal, ci deoarece ea nu se verifică în viață. Obiectul erorii este real, există, și totuși eroarea apare; ea se explică prin teo-

Scanned with OKEN Scanner

ria cvintuplării. Ceea ce este perceput eronat reprezintă doar o foarte mică parte a unei entităţi existente.

2. Vezi *khyāti-vāda*.

Yatirāja — rege al asceţilor

Un nume al lui Rāmānuja; cf. scrierile *Yatirāja-saptati* de Vedāntadeśika şi *Yatirāja-vimśati* de Varavaramuni.

Yatrakāmāvasāyitva — forţa care face ca toate dorinţele să se împlinească

Vezi *aşţa-aiśvarya*.

Yaugika — derivativ

Yoga — unire; un proces, o cale sau o disciplină care duce la unificarea individului cu Divinul sau cu el însuşi

1. Principalele sisteme *yoga* sînt: *haţha-yoga* (yoga corpului şi a suflului vieţii); *karma-yoga* (calea acţiunii); *bhakti-yoga* (calea devoţiunii); *rāja-yoga* (*yoga* regească), *japa-yoga* sau *mantra-yoga* (*yoga* în care se repetă numele Divinităţii sau alte cuvinte sfinte), *kuṇḍalinī-yoga* (*yoga* puterii şarpelui), *jñāna-yoga* (calea cunoaşterii).

2. Este de asemenea numele şcolii de filozofie fondate de Patañjali. Ţelul acesteia este unirea sufletului individual cu Sinele divin care se află înlăuntrul său. Este unul din cele şase sisteme ortodoxe ale filozofiei indiene. Vezi *şaḍ-darśana*.

3. Conform filozofiei Śaiva Siddhānta, *yoga* este o cale spre eliberare. Se caracterizează prin contemplare şi adoraţie interioară. Poartă numele *sakhi-mārga* (calea prieteniei cu Divinitatea) şi ţelul ei final este de a căpăta forma Divinităţii (*sārūpya*). Vezi *mokşa*.

Yoga-ācāra — practica *yoga*

Este o şcoală a Buddhismului Mahāyāna care susţine idealismul subiectiv. Afirmă că numai conştiinţa este reală şi subliniază importanţa practicilor *yoga* în atingerea idealului său. Cei mai cunoscuţi exponenţi ai acestei şcoli sînt Asaṅga şi Vasubandhu. Filozofia aceasta se mai numeşte şi *Vijñāna-vāda*.

Yoga-aṅga — etapele disciplinei *yoga* în Śaivismul Vīra

Vezi *şaţ-sthala*.

Scanned with OKEN Scanner

Yoga-pāda — acea parte din textele *Āgama* care tratează despre practicile meditației
Vezi *Āgama.*

Yoga-rūḍha — simultaneitatea sensului convențional și a celui derivat

Yogaja — percepție extrasenzorială
Unul din modurile supranormale de percepție senzorială, conform școlii Nyāya. Este cultivat prin *yoga*; în acest fel pot fi percepute lucruri care se află dincolo de capacitatea obișnuită a simțurilor. Vezi *pratyakṣa.*

Yogaja-lakṣaṇa — (contact) realizat prin forțe care își au sursa în *yoga*

Yogya-anupalabdhi — non-cogniție eficientă

Yogyatā — adecvare; concordanță
1. Este una din cauzele care stabilesc validitatea cunoașterii extrase dintr-o propoziție. Constă în lipsa contradicției semantice între cuvintele care alcătuiesc enunțul. O astfel de contradicție există în propoziția „focul este rece" (vezi *āsatti, ākāṅkṣā, tātparya*).
2. În școala Sāṅkhya termenul se referă la contactul transcendent prin care *puruṣa* pune în mișcare materia originară (*prakṛti*).

Yuga — vîrstă cosmică sau ciclu; eon
1. Cele patru vîrste sînt: Vîrsta de Aur (*satya* sau *kṛta*), Vîrsta de Argint (*tretā*), Vîrsta de Bronz (*dvāpara*) și Vîrsta de Fier (*kali*).
2. O zi a lui Brahmā (vezi *kalpa*) cuprinde patru *yuga,* și fiecare *yuga* este precedat de cîte o *sandhyā* (amurg). Patru *yuga* formează o jumătate de *kalpa* (4 320 000 000 ani) care este durata unei zile sau a unei nopți a lui Brahmā.

Yuga-dharma — legea timpului
Pe parcursul fiecărei vîrste trebuie respectat un cod de legi adecvat. În *Kṛta-yuga* se va respecta *Manu-dharma-śāstra*, în *Treta-yuga* — *Gautama-dharma-śāstra*, în *Dvāpara-yuga*

Scanned with OKEN Scanner

— *Śaṅkhalikhita-dharma-śāstra*, în *Kali-yuga* — *Parāśara-smṛti.*

Yugapat — simultan

Un aspect al timpului desemnat. Vezi *kāla.*

Yukti — raţionament

Conform filozofiei Advaita, adevărul se poate afla prin *śruti, yukti* şi *anubhava.*

Yukti-darśana — nivelul empiric al Realităţii

Scanned with OKEN Scanner

Tabele

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 1

VEDELE

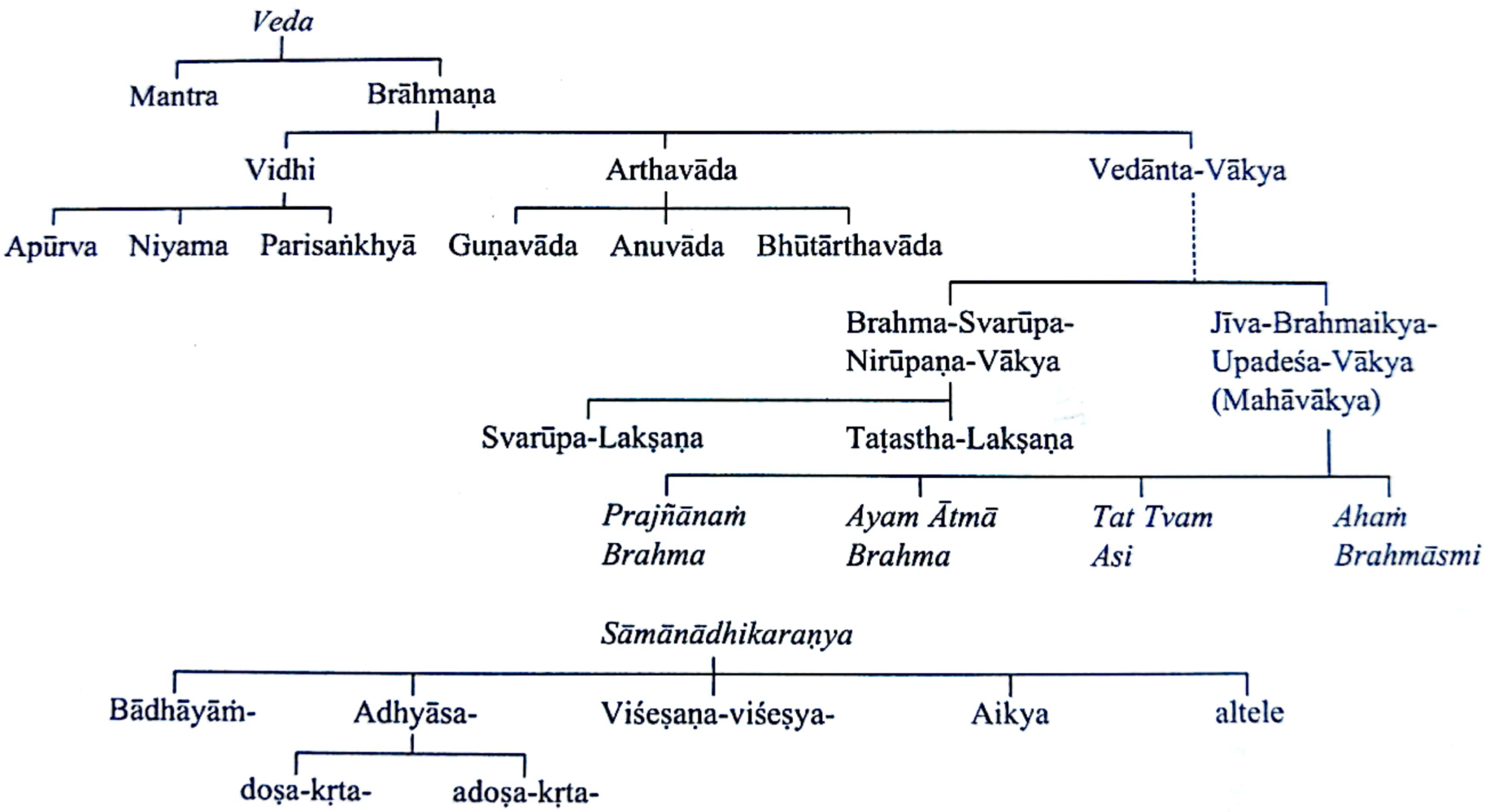

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 2

IZVOARE ALE SISTEMELOR DE FILOZOFIE ATEISTE (NĀSTIKA)

Cārvāka

Bārhaspatya-sūtra (pierdute) menționate în:

1. *Sarva-darśana-saṅgraha* de Mādhavācārya
2. *Ṣaḍ-darśana-samuccaya* de Haribhadrasūri
3. *Cārvāka-ṣaṣṭi* de Dakṣiṇarañjan Śāstrin

Jainism

Paisprezece *Pūrva* (pierdute)
Unsprezece *Aṅga*
Ācāra
Sūtrakṛta
Sthāna
Samavāya
Bhagavatī
Jñāta-Dharmakathā
Upāsakadaśā
Antakṛtadaśā
Anuttara-Upapātikadaśā
Praśnavyākaraṇa
Vipāka
Douăsprezece *Upāṅga*
Zece *Prakīrṇa*
Șase *Chedasūtra*
Patru *Mūlasūtra*

(Pentru izvoarele Buddhismului, vezi pagina următoare)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 2 (continuare)

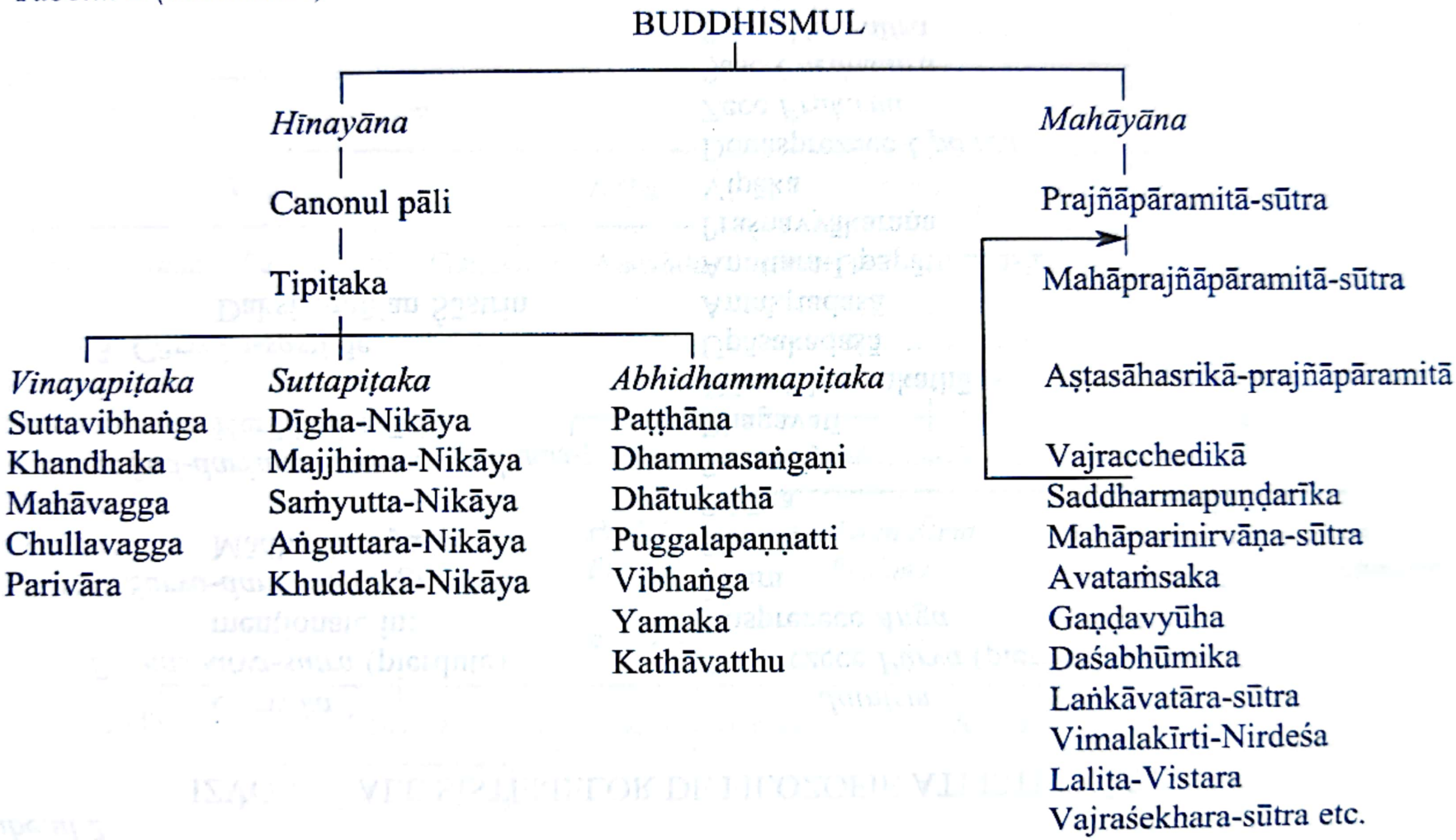

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 3

IZVOARE ALE SISTEMELOR DE FILOZOFIE TEISTE (ĀSTIKA) (A)

Nyāya	*Vaiśeṣika*	*Sāṅkhya*	*Yoga*	*Mīmāṁsā*
Nyāya-sūtra de Gautama	*Vaiśeṣika-sūtra* de Kaṇāda	*Sāṅkhya-sūtra* de Kapila (pierdut)	*Yoga-sūtra* de Patañjali	*Pūrva-mīmāṁsā-sūtra* de Jaimini
Nyāya-sūtra-bhāṣya de Vātsyāyana	*Vaiśeṣika-sūtra-bhāṣya* sau *Padārtha-dharma-saṅgraha* de Praśastapāda	*Sāṅkhya-kārikā* de Iśvarakṛṣṇa	*Yoga-sūtra-bhāṣya* de Vyāsa	*Pūrva-mīmāṁsā-sūtra-bhāṣya* de Śabara-svāmin
Nyāya-sūtra-vārttika de Uddyotakara	*Rāvaṇa-bhāṣya* (pierdut)	*Sāṅkhya-kārikā-bhāṣya* de Gauḍapāda	*Tattva-vaiśāradī* de Vācaspati	*Śloka-vārttika* de Kumārila Braṭṭa
Nyāya-vārttika-tātparyaṭīkā de Vācaspati	*Bhāradvāja-bhāṣya* (pierdut)	*Tattva-kaumudī* de Vācaspati	*Yogasāra-saṅgraha* de Vijñānabhikṣu	*Tantra-vārttika* de Kumārila Bhaṭṭa
Nyāya-vārttika-tātparya-pariśuddhi de Udayana	*Kiraṇāvalī* de Udayana	*Sāṅkhya-pravacana-bhāṣya* de Vijñānabhikṣu	*Bhoja-vṛtti* de Bhojarāja	*Ṭupṭīkā* de Kumārila Bhaṭṭa

(Tabelul continuă pe pagina următoare)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 3 (continuare)

Nyāya	*Vaiśeṣika*	*Mīmāṁsā*
Nyāyamañjarī de Jayanta	*Nyāya-kandalī* de Śrīdhara	*Bṛhatī* de Prabhākara
Tattvacintāmaṇi de Gaṅgeśa	*Bhāṣāpariccheda* de Viśvanātha	*Ṛjuvimala* de Śālikanātha
		Prakaraṇa-pañcikā de Śālikanātha
		Nyāya-ratnākara de Pārthasārathi Miśra
		Kāśikā de Sucarita Miśra
		Nyāyasudhā de Someśvara

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 4

IZVOARE ALE SISTEMELOR DE FILOZOFIE TEISTE (ĀSTIKA) (B)

Advaita	*Viśiṣṭādvaita*	*Dvaita*
Upaniṣad	*Upaniṣad*	*Upaniṣad*
Bhagavad-gītā	*Bhagavad-gītā*	*Bhagavad-gītā*
Brahma-sūtra de Bādarāyaṇa	*Brahma-sūtra* de Bādarāyaṇa	*Brahma-sūtra* de Bādarāyaṇa
Śārīraka-bhāṣya de Śaṅkarācārya	*Nālāyira-divya-prabandham* de Āḻvāri	Vaiṣṇava Purāṇa
Bṛhadāraṇyaka-bhāṣya-vārttika de Sureśvara	Vaiṣṇava Purāṇa	Vaiṣṇava Āgama
Taittirīya-bhāṣya-vārttika de Sureśvara	Vanişṇava Āgama	*Brahma-sūtra-bhāṣya* de Madhva
Pañcapādikā de Padmapāda	*Āgama-prāmāṇya* de Yāmunācārya	*Anuvyākhyāna* de Madhva
	Gītārtha-saṅgraha de Yāmunācārya	*Daśa-prakaraṇa* de Madhva
Bhāmatī Catuḥsūtrī de Vācaspati	*Siddhi-traya* de Yāmunācārya	*Bhāratatātparyanirṇaya* de Madhva
	Śrībhāṣya de Rāmānuja	*Tattva Prakāśikā* de Jayatīrtha
Pañcapādikā-vivaraṇa de Prakāśātman	*Vedārthasaṅgraha* de Rāmānuja	*Nyāyasudhā* de Jayatīrtha
Kalpataru de Amalānanda	*Vedāntasāra* de Rāmānuja	*Tātparya-candrikā* de Vyāsarāya
Vivaraṇa-prameya-saṅgraha de Vidyāraṇya	*Vedāntadīpa* de Rāmānuja	*Tattvamuktāvali* de Pūrṇānanda
	6 000-*paḍi* de Piḷḷāṇ	*Candrikā-prakāśa* de Rāghavendra Yati
	36 000-*paḍi* sau *Īḍu* de Vaḍakkut-tiruvīthip-piḷḷai	

(Tabelul continuă pe pagina următoare)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 4 (continuare)

Advaita	*Viśiṣṭādvaita*
Kalpataru-parimala de Appayya Dīkṣita	*Śrutaprakāśikā* de Sudarśanasūri
Brahmasiddhi de Maṇḍana	*Artha-pañcaka* de Piḷḷai-lokācārya
Naiṣkarmyasiddhi de Sureśvara	*Tattva-traya* de Piḷḷai-lokācārya
Iṣṭasiddhi de Vimuktātman	*Rahasyatraya-sāra* de Vedāntadeśika
Advaitasiddhi de Madhusūdana Sarasvatī	*Tattva-ṭīkā* de Vedāntadeśika
Māṇḍūkya-kārikā de Gauḍapāda	
Pañcadaśī de Vidyāraṇya	
Vedānta-sāra de Sadānanda	
Vedānta-paribhāṣā de Dharmarāja	
Siddhānta-leśa-saṅgraha de Appayya Dīkṣita	
Upadeśasāhasrī de Śaṅkarācārya	
Vivekacūḍāmaṇi de Śaṅkarācārya	
Ātmabodha de Śaṅkarācārya	

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 5

IZVOARE ALE ŞCOLILOR ŚAIVISMULUI

Śaiva Siddhānta	*Śaivismul Vīra*	*Śivādvaita*
Veda	*Veda*	*Brahma-sūtra-bhāṣya* de Śrīkaṇṭha
Śaiva Āgama	*Śaiva Āgama*	şi comentarii asupra lor
Tolkāppiyam	*Purāṇa*	de Appayya Dīkṣita
(Douăsprezece *Tirumurai:*)	*Vacana* de Basava şi alţii	
Tēvāram de Sambandhar, Appar şi Sundarar		
Tiruvācakam de Māṇikkavācakar		
Tirumantiram de Tirumūlar		
Periya-purāṇam de Śēkkiḻār		
Śiva-jñāna-bodha de Meykaṇḍār		
Śiva-jñāna-siddhiyār de Aruḷnandi Śivācārya		
Siddhānta-aṣṭaka de Umāpati Śivācārya		

(Pentru izvoarele Śaivismului din Caşmir vezi pagina următoare)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 5 (continuare)

ȘAIVISMUL DIN CAȘMIR

ĀGAMA-ȘĀSTRA (Śaivāgama)

Svacchanda
Mṛgendra
Rudra-yāmala
Mālinī-vijaya
Vijñāna-bhairava

SPANDA-ȘĀSTRA (Spandakārikā)

Vivṛti de Rāmakaṇṭha
Pradīpikā de Utpala Vaiṣṇava
Spanda-sandoha de Kṣemarāja
Spanda-nirṇaya de Kṣemarāja

PRATYABHIJÑĀ-ȘĀSTRA

Īśvara-pratyabhijñā de Utpaladeva
Pratyabhijñā-vimarśinī de Abhinavagupta
Pratyabhijñā-vivṛtti-vimarśinī de Abhinavagupta
Pratyabhijñā-hṛdaya de Kṣemarāja
Śiva-sūtra de Vasugupta
Spanda-sarvasva de Kallaṭa
Śiva-dṛṣṭi de Somānanda
Paramārthasāra de Abhinavagupta
Īśvara-pratyabhijñā-kārikā de Utpaladeva

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 6

PADĀRTHA (CATEGORII)

I. *Nyāya*	II. *Mīmāṁsā* (*Prabhākara*)	III. *Mīmāṁsā* (*Kumārila Bhaṭṭa*)	IV. *Sāṅkhya*
1. Pramāṇa	1. Dravya	1. Dravya	1. Puruṣa
2. Prameya	2. Guṇa	2. Guṇa	2. Prakṛti
3. Saṁśaya	3. Karma	3. Karma	
4. Prayojana	4. Sāmānya	4. Sāmānya	
5. Dṛṣṭānta	5. Paratantratā	5. Abhāva	
6. Siddhānta	6. Śakti		
7. Avayava	7. Sādṛśya		
8. Tarka	8. Saṅkhyā		
9. Nirṇaya			
10. Vāda			
11. Jalpa			
12. Vitaṇḍā			
13. Hetv-ābhāsa			
14. Chala			
15. Jāti			
16. Nigraha-sthāna			

(Tabelul continuă pe pagina următoare)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 6 (continuare)

V. *Viśiṣṭādvaita*

(1) *Adravya*
1. Śabda
2. Sparśa
3. Rūpa
4. Rasa
5. Gandha
6. Sattva
7. Rajas
8. Tamas
9. Śakti
10. Saṁyoga

(2) *Dravya*
1. Prakṛti
2. Kāla
3. Śuddha-sattva
4. Dharma-bhūta-jñāna
5. Jīva
6. Iśvara

VI. Dvaita

(1) *Padārtha*
1. Dravya
2. Guṇa
3. Karma
4. Sāmānya
5. Viśeṣa
6. Viśiṣṭa
7. Aṁśin
8. Śakti
9. Sādṛśya
10. Abhāva

(2) *Dravya*
1. Parama-ātman
2. Lakṣmī
3. Jīva
4. Avyākṛta-ākāśa
5. Prakṛti
6. Guṇa-traya
7. Mahat
8. Ahaṁkāra
9. Buddhi
10. Manas
11. Indriya
12. Tanmātra
13. Mahā-bhūta
14. Brahma-aṇḍa
15. Avidyā
16. Varṇa
17. Timira
18. Vāsanā
19. Kāla
20. Pratibimba

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 7

CATEGORIILE ȘCOLII VAIŚEŞIKA

(1) *Dravya* (substanţă)
pṛthivī (pământ)
ap (apă)
tejas (foc)
vāyu (aer)
ākāśa (eter)
kāla (timp)
diś (spaţiu)
ātman (sine)
manas (minte)

(2) *Guṇa* (calitate)
rūpa (culoare)
rasa (gust)
gandha (miros)
sparśa (pipăit)
śabda (sunet)
saṅkhyā (număr)
parimāṇa (mărime)
pṛthaktva (separaţie)
saṁyoga (conjuncţie)
vibhāga (disjuncţie)
paratva (depărtare)
aparatva (apropiere)
buddhi (cunoaştere)
sukha (plăcere)
duḥkha (durere)
icchā (dorinţă)
dveṣa (aversiune)
prayatna (efort)
gurutva (greutate)
dravatva (fluiditate)
sneha (vîscozitate)
saṁskāra (aptitudine)
dharma (merit)
adharma (nemerit)

(3) *Karma* (activitate)
utkṣepaṇa (în sus)
avakṣepaṇa (în jos)
ākuñcana (contracţie)
prasāraṇa (expansiune)
gamana (locomoţie)

(Tabelul continuă pe pagina următoare)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 7 (continuare)

(4) *Sāmānya* (generalitate)	(5) *Viśeṣa* (particularitate) (în număr infinit)	(6) *Samavāya* (inerenţă)	(7) *Abhāva* (non-existenţă)
		Există în cinci relaţii de inseparabilitate: - substanţă şi calitate - substanţă şi activitate - particular şi general - substanţă eternă şi particularitate - parte şi întreg	*prāg-abhāva* (non-existenţă anterioară) *pradhvaṁsa-abhāva* (non-existenţă anihilatorie) *anyonya-abhāva* (non-existenţă reciprocă) *atyanta-abhāva* (non-existenţă absolută)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 8

CATEGORIILE JAINISMULUI

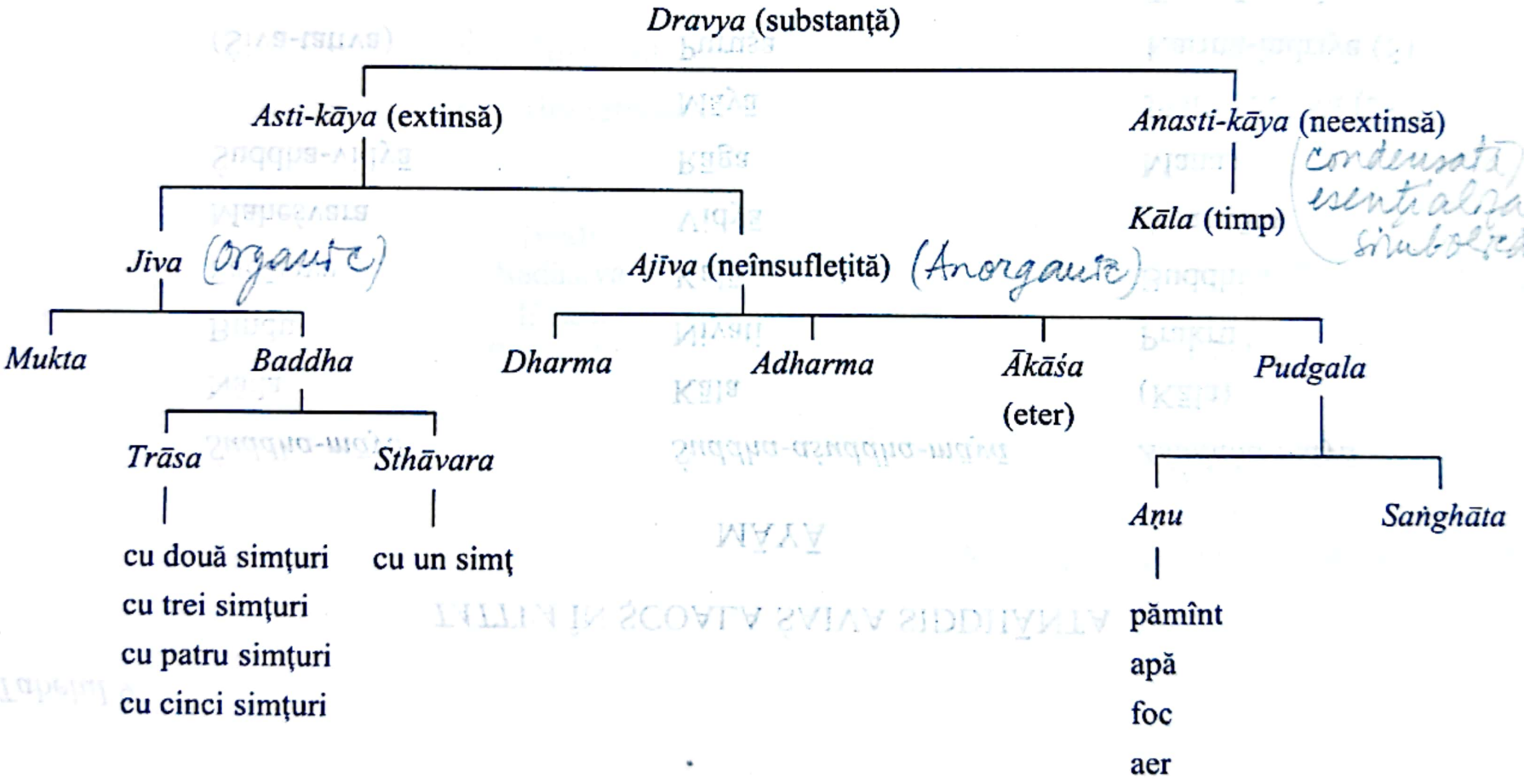

Tabelul 9

TATTVA ÎN ŞCOALA ŚAIVA SIDDHĀNTA

MĀYĀ

Śuddha-māyā	*Śuddha-aśuddha-māyā*	*Aśuddha-māyā*
Nāda	Kāla	(Kāla)
Bindu	Niyati	Prakṛti
Sadāśiva	Kalā	Buddhi
Maheśvara	Vidyā	Ahaṅkāra
Śuddha-vidyā	Rāga	Manas
	Māyā	Jñāna-indriya (5)
(Śiva-tattva)	Puruṣa	Karma-indriya (5)
		Tanmātra (5)
	(Vidyā-tattva)	Pañca-bhuta (5)
		(Ātma-tattva)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 9 (continuare)

TATTVA ÎN ŚAIVISMUL DIN CAŞMIR

Śuddha-tattva (Anāśrita-tattva)	*Aśuddha-tattva* (Aśrita-tattva)
Śiva	Māyā
Śakti	|
Sadāśiva	Kāla, Niyati, Rāga, Vidyā, Kalā
Iśvara	|
Sad-vidyā	Puruṣa
	Prakṛti
	Buddhi
	Ahaṅkāra
	|
	Manas, Jñāna-indriya, Karma-indriya
	|
	Tanmātra
	|
	Mahā-bhūta

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 10

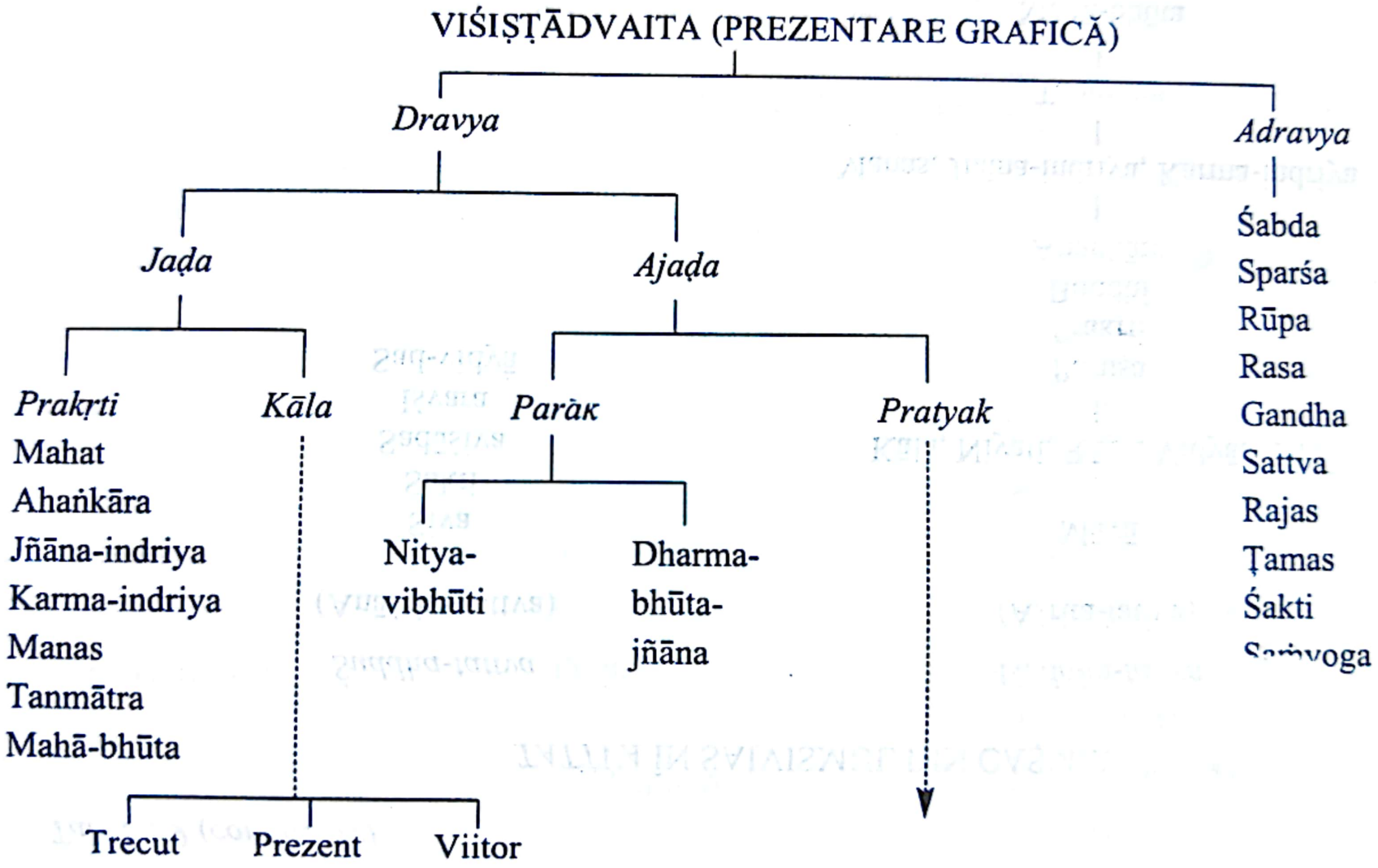

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 10 (continuare)

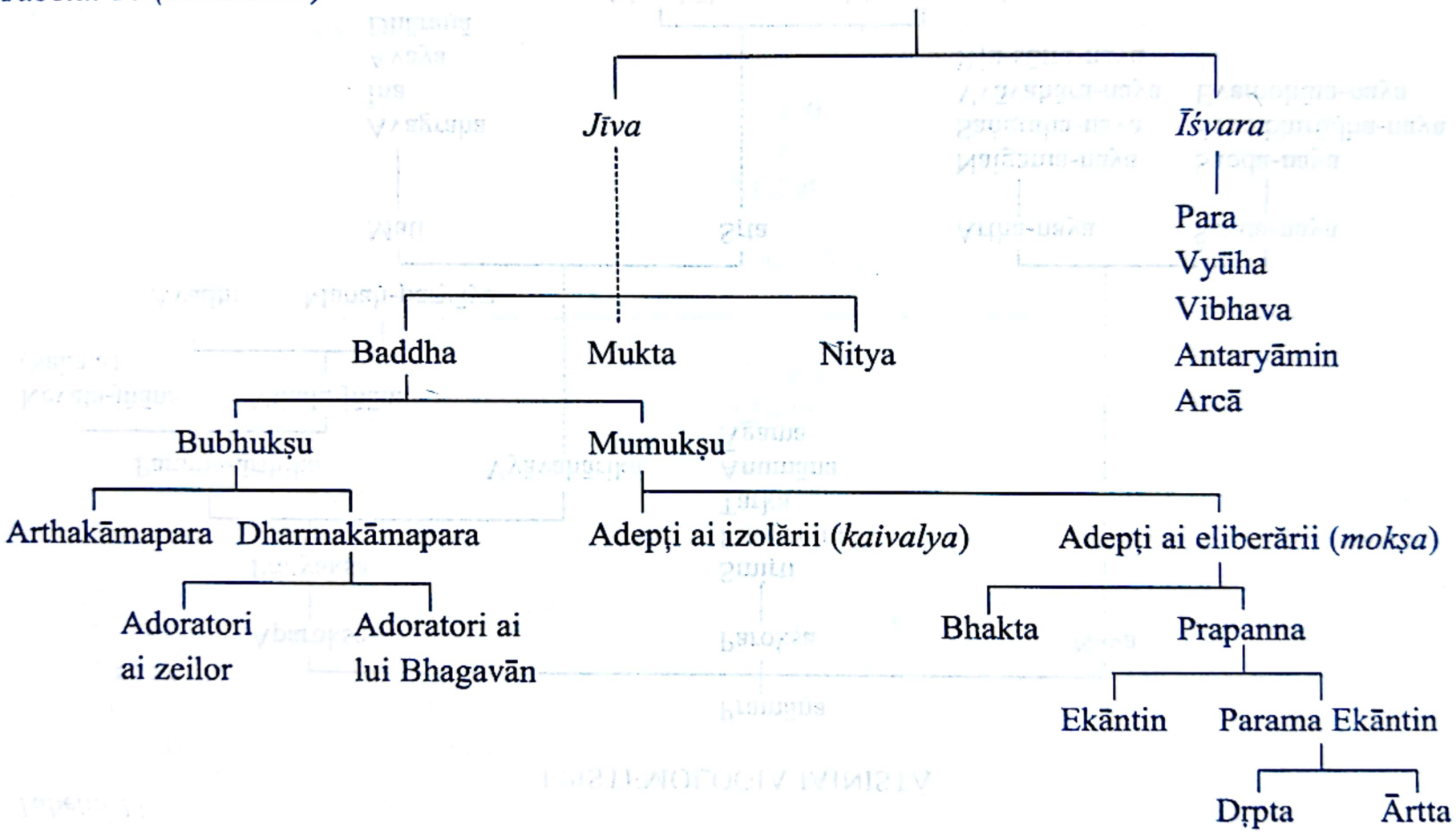

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 11

EPISTEMOLOGIA JAINISTĂ

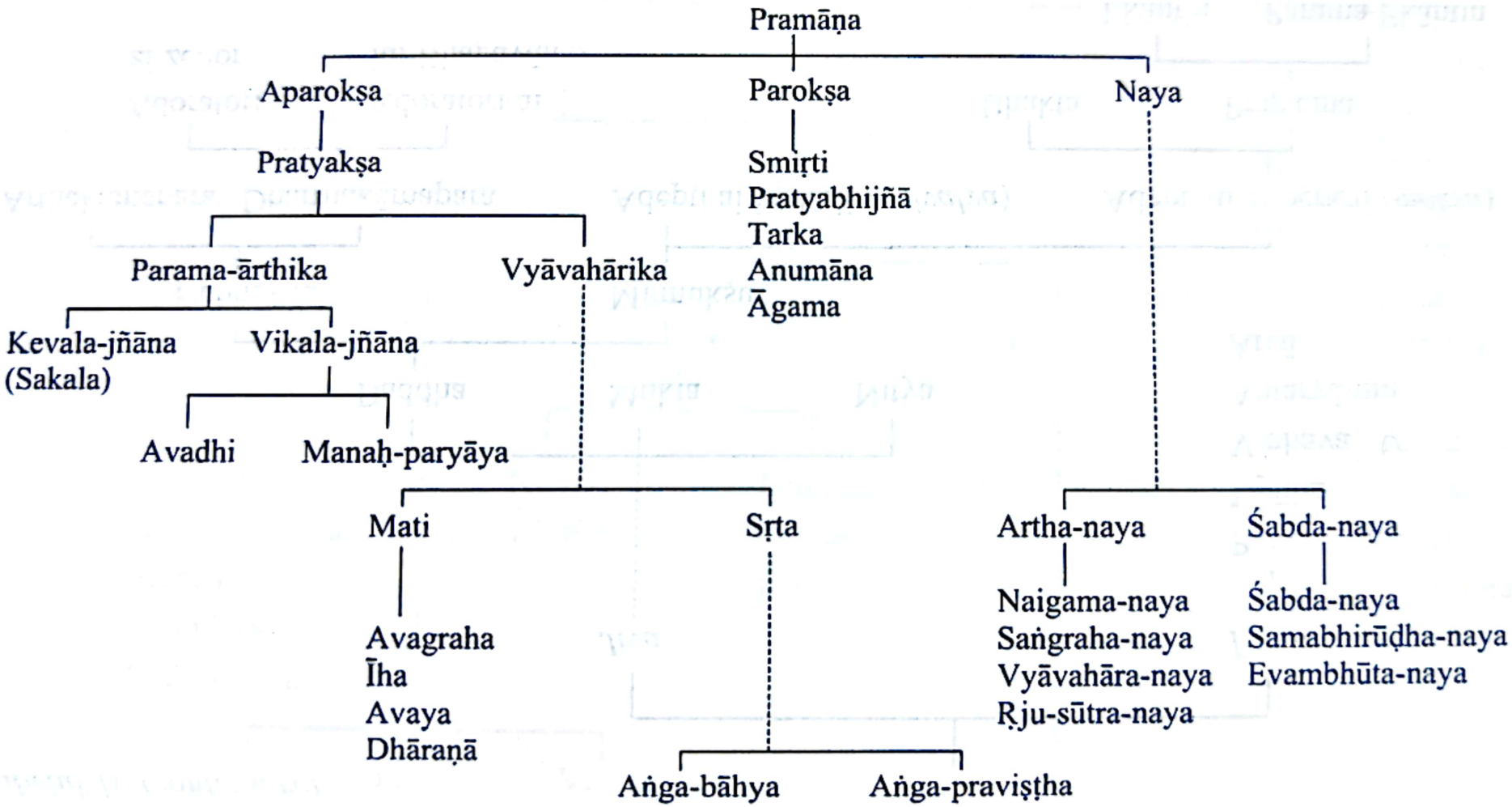

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 12

EVOLUȚIA LUI PRAKṚTI CONFORM ȘCOLII SĀṄKHYA

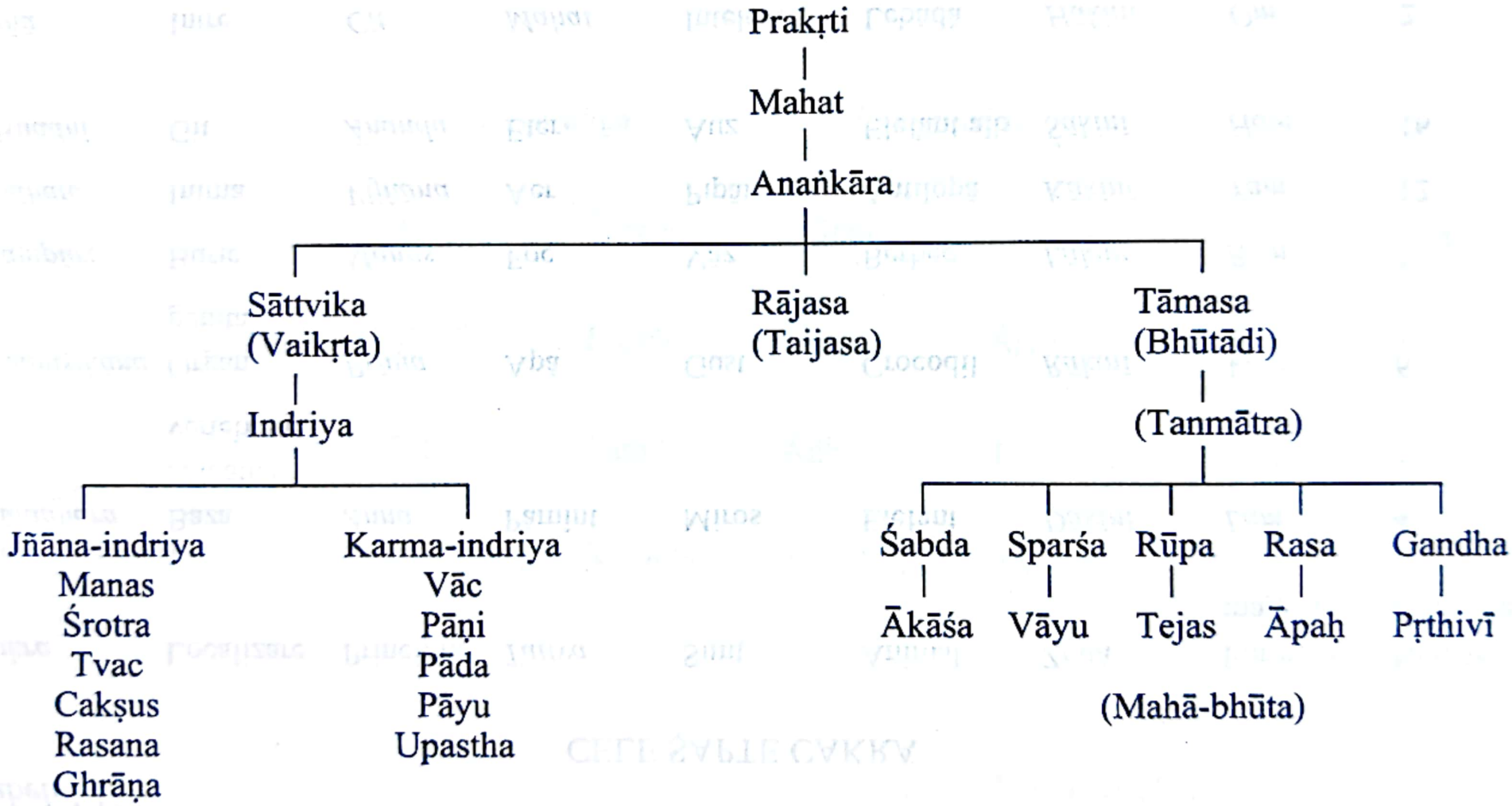

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 13

CELE ŞAPTE CAKRA

Cakra	Localizare	Principiu	*Tattva*	Simţ	Animal	Zeiţă	Formulă magică	Număr de petale
Mūlādhāra	Baza coloanei vertebrale	*Anna*	Pământ	Miros	Elefant	*Ḍākinī*	*Lam*	4
Svādhiṣṭhāna	Organ genital	*Prāṇa*	Apă	Gust	Crocodil	*Rākinī*	*Vam*	6
Maṇipūra	Buric	*Manas*	Foc	Văz	Berbec	*Lākinī*	*Ram*	10
Anāhata	Inimă	*Vijñāna*	Aer	Pipăit	Antilopă	*Kākinī*	*Yam*	12
Viśuddhi	Gît	*Ānanda*	Eter	Auz	Elefant alb	*Śākinī*	*Ham*	16
Ājñā	Între sprîncene	*Cit*	*Mahat*	Intelect	Lebădă	*Hākinī*	*Om*	2
Ṣahasrāra	Creştet	*Sat*	...	...	...	...	...	1 000

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 14

AṄGA-STHALA

	Yoga-aṅga		Bhoga-aṅga		Tyāga-aṅga	
Nivel de conştiinţă	Aikya	Śaraṇa	Prāṇa-liṅgin	Prasādin	Maheśvara	Bhakta
Aspectul venerat al zeului	Mahā	Prasāda	Cāra	Śiva	Guru	Acāra
Energia (śakti) însoţitoare	Cit	Para	Ādhi	Icchā	Jñāna	Kriyā
Nume pentru Bhakti	Sāmarasa	Ānanda	Anubhāva	Avadhāna	Niṣṭhā	Śraddhā

(*Vezi Liṅga-sthala* pe pagina următoare)

Scanned with OKEN Scanner

Tabelul 14 (continuare)

LIṄGA-STHALA

Bhāva-liṅga		Prāṇa-liṅga		Iṣṭa-liṅga	
Mahā-linga	Prasāda-liṅga	Cāra-liṅga	Śiva-liṅga	Guru-liṅga	Acāra-liṅga
Vedhā-dīkṣā		Mantra-dīkṣā		Kriyā-dīkṣā	

Scanned with OKEN Scanner

Redactor

MONA ANTOHI

Apărut 1999

BUCUREȘTI — ROMÂNIA

ARTA GRAFICA

Calea Șerban Vodă 133, Sector 4, BUCUREȘTI
Tel/Fax: 336 29 10; 337 07 35

Scanned with OKEN Scanner

Conceput ca o introducere în același timp accesibilă și cuprinzătoare în filozofia indiană, dicționarul se adresează în primul rînd nespecialiștilor. Redați în transliterație latină, pe lîngă termeni sanskriți, sînt incluși termeni din limba *pāli*, aparținînd Buddhismului Hīnayāna, din limba *tamilă*, referitori la cultul lui Viṣṇu și la școala Viśiṣṭādvaita din sudul dravidian al Indiei.
Nelimitîndu-se la definiții, majoritatea intrărilor rezumă doctrine, exemplifică abundent, lucrarea fiind mai degrabă un *compendiu* de filozofie indiană.

Alte apariții 1999 în seria Dicționare

ANTONY FLEW
Dicționar de filozofie și logică *(ediția a doua)*

ROLAND DORON / FRANÇOISE PAROT
Dicționar de psihologie

DANIELA CARAMAN FOTEA / CRISTIAN NICOLAU
Dicționar de rock, pop, folk

MIHAELA ANGHELESCU IRIMIA
Dicționarul universului britanic

ISBN 973-28-0811-X

Scanned with OKEN Scanner

Conceput ca o introducere în același timp accesibilă și cuprinzătoare în filozofia indiană, dicționarul se adresează în primul rînd nespecialiștilor. Redați în transliterație latină, pe lîngă termeni sanskriți, sînt incluși termeni din limba *pāli*, aparținînd Buddhismului Hīnayāna, din limba *tamilă*, referitori la cultul lui Vișnu și la școala Viśiṣṭādvaita din sudul dravidian al Indiei.
Nelimitîndu-se la definiții, majoritatea intrărilor rezumă doctrine, exemplifică abundent, lucrarea fiind mai degrabă un *compendiu* de filozofie indiană.

Alte apariții 1999 în seria Dicționare
ANTONY FLEW
Dicționar de filozofie și logică *(ediția a doua)*
ROLAND DORON / FRANÇOISE PAROT
Dicționar de psihologie
DANIELA CARAMAN FOTEA / CRISTIAN NICOLAU
Dicționar de rock, pop, folk
MIHAELA ANGHELESCU IRIMIA
Dicționarul universului britanic

ISBN 973-28-0811-X

Scanned with OKEN Scanner